การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนในคลองบางกรวย นนทบุรี
ระหว่าง พ.ศ. 2445 - 2511

สารนิพนธ์

ของ

กมล สมิติรัต

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

พฤษภาคม 2549

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนในคลองบางกรวย นนทบุรี
ระหว่าง พ.ศ. 2445 - 2511

สารนิพนธ์

ของ

กมล สมิติรัต

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

พฤษภาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนในคลองบางกรวย นนทบุรี
ระหว่าง พ.ศ. 2445 - 2511

บทคัดย่อ

ของ

กมล สมิติรัต

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
พฤษภาคม 2549

กมล สมิติรัต. (2549). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนในคลองบางกรวย นนทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2445 – 2511. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : อาจารย์พวงร้อย กล่อมเอี้ยง.

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาวิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวยจังหวัดนนทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.2445 ในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง พ.ศ.2511 ซึ่งเริ่มมีการสร้างถนนบางกรวย-ไทรน้อย ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นทั้งที่ตีพิมพ์แล้วและยังไม่ได้ตีพิมพ์ รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารชั้นรองและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในพื้นที่ โดยศึกษาพื้นที่ตั้งแต่ปากคลองบางกรวยริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงปากคลองบางกรวยด้านวัดชลอ และปากคลองบางสีทอง

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าในพื้นที่คลองบางกรวยเริ่มมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น โดยพบว่ามีการสร้างวัดกระโจมทองเป็นวัดแรกในย่านนี้และพบว่ามีผู้คนค่อยๆอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกันเพิ่มขึ้นทั้งนี้มีหลักฐานคือการสร้างวัดในย่านนี้ถึง 11 วัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานจากแผนที่ของกรมแผนที่ทหารบกพบว่าในปีพ.ศ.2453 มีการตั้งบ้านเรือนตลอดสองฝั่งคลองบางกรวยค่อนข้างหนาแน่นและพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนยกร่อง ผู้คนชาวคลองบางกรวยส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนผลไม้ โดยมีผลไม้หลักคือทุเรียน ซึ่งเดิมปลูกมากมายหลายพันธุ์แต่เมื่อพบกับปัญหาน้ำท่วมใหญ่ปีพ.ศ.2460 และพ.ศ.2484-2485 พบว่าชาวสวนบางกรวยนิยมปลูกทุเรียนอยู่เพียง 16 พันธุ์เท่านั้น

นอกจากนี้ยังพบว่าพื้นที่สวนในอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) มีมากกว่าอำเภออื่นๆ 2-3 เท่าทำให้ชาวบางกรวยเสียภาษีให้กับรัฐค่อนข้างมาก และภาษีที่เสียให้กับรัฐมากที่สุดคืออากรสวนใหญ่ซึ่งรวมถึงทุเรียนด้วย ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวบางกรวยจึงผูกพันกับสายน้ำในการทำสวน รวมทั้งประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวพันกับการทำสวนและสายน้ำเช่นกัน ชาวสวนคลองบางกรวยมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่มีต่อรัฐผู้วิจัยไม่พบหลักฐานการหนีการเกณฑ์แรงงานในระบบไพร่ของชาวสวนคลองบางกรวย แต่พบว่ามีคนต่างถิ่นหนีทหารเข้ามาหลบอาศัยในสวนย่านบางกรวย เมื่อยกเลิกระบบไพร่ชาวสวนคลองบางกรวยก็ยินดีเข้ารับราชการทหารหรือเสียเงินรัชชูปการ ซึ่งผู้วิจัยได้พบหลักฐานเช่นกันและเมื่อมีการบังคับให้เข้าเรียนระดับประถมศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาปี พ.ศ.2460 เด็กชาวสวนคลองบางกรวยก็พากันเข้าเรียนในโรงเรียนในพื้นที่หรือโรงเรียนใกล้เคียง

มีสิ่งที่น่าสนใจสำหรับชาวสวนคลองบางกรวยคือความสามารถพิเศษในการปรับปรุงพันธุ์ทุเรียนให้ได้สายพันธุ์ใหม่เป็นที่รู้จักกันทุกวันนี้คือกบวัดกล้วยและก้านยาววัดสัก และถ้าเชื่อตามคำบอกเล่าทุเรียนนนท์เริ่มปลูกครั้งแรกที่บางกรวยใกล้วัดสัก

สำหรับสังคมชาวสวนคลองบางกรวยเป็นสังคมที่มีพื้นฐานจากพุทธศาสนา มีระบบครอบครัวเครือญาติที่แน่นแฟ้นและผูกพันกันแน่นหนา การทำสวนเป็นการใช้แรงงานในครอบครัว ระบบครอบครัวจึงมีความสำคัญ นอกจากนี้ชาวสวนคลองบางกรวยยังเคร่งครัดต่อการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา

สาเหตุการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนคลองบางกรวย เริ่มตั้งแต่น้ำท่วมใหญ่ปีพ.ศ. 2484-2485 ทำให้ทุเรียนตายเกือบทั้งหมดประกอบกับเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดสภาวะข้าวยากหมากแพง ชาวสวนเริ่มขายที่ดินและเปลี่ยนไปทำงานรับจ้าง และเมื่อมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ.2504 ชาวสวนคลองบางกรวยได้รับผลกระทบจากการพัฒนาครั้งนี้ โดยเฉพะการสร้างโรงไฟฟ้ายันฮีบริเวณใกล้ปากคลองบางกรวย การตัดถนนสายบางกรวย-ไทรน้อย ทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง สภาพสวนกลายเป็นที่อยู่อาศัยและจากการที่ลูกหลานชาวสวนคลองบางกรวยได้รับการศึกษาสูงขึ้นทำให้ไม่มีผู้รับการสืบทอดการทำสวน ทุเรียนนนท์ในย่านคลองบางกรวยจึงเป็นตำนานที่เล่าขานกันมาและรอวันพลิกฟื้นคืนกลับโดยคนรุ่นลูกหลาน

Kamol Samittirat. (2006). The Changing Way of Life of The Orchards Man at Bangkruoi Nonthaburi During 1902 – 1968. Master's Project, M.Ed. (History). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor : Puangroy Klomaeng.

This research is to study the life style of the orchard man at Bang Kruoi Canal, Nonthaburi and its changes from 1902, from the era of the King Rama V to 1968; it had been constructing the Bang Kruoi – Tai Noy road. The research methodologies are primary data that are both published and unpublished, secondary data and interview data from knowledgeable local people. The scope of the study is from Bang Kruoi Canal near Chaopraya River to Bang Kruoi canal near Wat Chalor and Bang See Thong Canal.

From the study, it was found that there were people living in Bang Kruoi canal since the beginning of Ayutthaya Era. The first temple of this area was Wat Krajomthong. Eleven temples were found in the area. Especially, the military map in 1910 showed that houses were crowded and most of the areas were orchards. People living in Bang Kruoi Canal were mostly orchard man and durian was their main product. Many types of Durian were planted. Unfortunately, there were a big flood in 1917 and 1941 – 1942 and only 16 Durian types were widely planted.

Moreover, the area of orchard in Bang Yai district (Bang Kruoi) is larger than the other districts for 2 – 3 times. Then, it made Bang Kruoi local people paid a large amount of tax. The largest tax was orchard tax that was from mostly growing durian. Then, the life style of the orchard man at Bang Kruoi Canal depends on canal and orchard. Culture is also involved with the canal and orchard. The Bang Kruoi people were responsive on their duty and authority given by the government. It was not found that the Bang Kruoi people in slave system escaped from military forces. However, it was found that the Unocal people moved to Bang Kruoi canal to escape from the military forces. After the abolishment of the slave system, the Bang Kruoi people were happy to join the military forces or pay fines. It was also found that primary study was forced according primary education published in 1917. Then, Bang Kruoi kids went to schools in the area or nearby.

It was interesting that Bang Kruoi orchard could improve durian. Kob Wat Krua and Kan Yao Wat Sak was new breed from their improvement. Moreover, it was believed that Nonthaburi durian was firstly planted nearby Wat Sak.

The society of Bang Kruoi people has been fundamentally Buddha. Family was bonded. Doing orchard was mainly family business. Then, family system was very important. Moreover, Bang Kruoi Orchard man was strictly to ancient cultures.

The main reason of the changes of life style of the orchard man started from the big flood in 1941 –1942. Durian was almost destroyed and it was also the Second World War. The cost of living was very high. The orchard man started to sell their orchard and work as a labor. When the social and economic improvement plan had been launched in 1961, the Bang Kruoi people were mostly affected by building of the Electricity Generating Authority of Thailand from the plan. The construction of Bang Kruoi – Tai Noy road made the town expanded. Orchard had been changed to houses and Bang Kruoi children had been higher educated. Then, new generations would not want to do the orchard. Durian Nonthaburi then became legend and waited for new generations to bring it back again.

THE CHANGING WAY OF LIFE OF THE ORCHARDS MAN AT BANGKRUOI NONTHABURI DURING 1902 – 1968.

AN ABSTRACT

BY

MR.KAMOL SAMITTIRAT

Presented in partial fulfillment of the requirements

For the Master of Education degree in History

At Srinakharinwirot University

May 2006

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบได้พิจารณาสารนิพนธ์ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนในคลองบางกรวย นนทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2445 – 2511 ของ นายกมล สมิติรัต ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

……...

(อาจารย์พวงร้อย กล่อมเอี้ยง)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

……...

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

……... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะ)

……... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(อาจารย์อัมพร เอ็งสุโสภณ)

……... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(อาจารย์พวงร้อย กล่อมเอี้ยง)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

……... คณบดีคณะสังคมศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา สังข์เกษม)

วันที่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากได้รับความเมตตาและความช่วยเหลือด้านวิชาการ ตลอดจนการสนับสนุนเกื้อกูลจากบุคคลต่อไปนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์พวงร้อย กล่อมเอี้ยง เป็นอย่างสูงที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ควบคุมสารนิพนธ์ ตรวจสอบต้นฉบับแก้ไขปรับปรุง แนะนำสำนวนการใช้ภาษาในการเขียน ตลอดจนให้กำลังใจ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะ กรุณารับเป็นประธานกรรมการสอบสารนิพนธ์ สอบถามความคืบหน้าการเขียนสารนิพนธ์ด้วยความห่วงใย และขอบพระคุณอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่าน ที่ประสาทความรู้ทางวิชาการแก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์อัมพร เอ็งสุโสภณ กรุณารับเป็นกรรมการสอบสารนิพนธ์ ได้ให้แนวคิดในการเขียนสารนิพนธ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณกิจจา ศักดิ์ชูวงษ์ คุณกลีบ แท่งทอง คุณนงเยาว์ ศุกรกมล และคุณสนิท พุ่มอยู่ ที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านข้อมูลต่างๆ ด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณปรีชา ประสงค์ดี ให้ความช่วยเหลือทางด้านเอกสารที่สำคัญต่างๆ ในอดีต

ท้ายสุดนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พ่อ แม่ พี่ น้อง ญาติ และเพื่อนๆ ทุกคนที่ให้กำลังกายและกำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงานวิจัย

กมล สมิติรัต

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ	1
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
จุดมุ่งหมายของการวิจัย	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย	5
แหล่งศึกษาค้นคว้า	5
1 **วิถีชีวิตของชาวสวนคลองบางกรวยช่วงกรุงศรีอยุธยา – พ.ศ. 2460**	7
สภาพภูมิศาสตร์ของคลองบางกรวย	7
ลักษณะภูมิอากาศ	10
ลักษณะภูมิประเทศ	10
การตั้งถิ่นฐาน	11
ระบบสังคมของชาวสวนบางกรวย	12
ไพร่	13
ทาส	16
ความสัมพันธ์ระหว่างชาวสวนบางกรวยกับรัฐ	17
การปกครอง	17
การเรียกเก็บภาษีอากร	19
ความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ	29
อาชีพของชาวคลองบางกรวย	33
ประเพณีและวัฒนธรรม	34
การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางกรวย	34
การเปลี่ยนแปลงไพร่มาเป็นทหาร	34
การเปลี่ยนแปลงน้ำท่วมใหญ่ ปี 2460	35
การคมนาคม	35

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

2 **ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 – พ.ศ. 2485** 40

การตั้งถิ่นฐาน 40

การเข้ามาของชาวจีน 42

ลักษณะบ้านเรือน 42

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวสวนบางกรวยกับรัฐ 44

การปกครอง 44

การเกณฑ์ทหาร 46

การช่วยเหลือของรัฐหลังน้ำท่วมปี พ.ศ. 2460 47

การกำจัดผักตบชวา 49

การศึกษา 50

การสาธารณสมบัติ 52

ความช่วยเหลือจากการเกิดวาตภัย 52

การเก็บค่าธรรมเนียมเครื่องรับวิทยุ 53

การสาธารณสุข 53

อาชีพของชาวสวนบางกรวย 54

ลักษณะพื้นที่การทำสวนของชาวบางกรวย 54

การปลูกทุเรียน 56

น้ำตาลมะพร้าว 60

การทำหมากแห้ง พลูสดและพลูนาบ 61

การเก็บเห็ดโคนและเห็ดตับเต่า 61

การทำงอบ 62

ประเพณีและวัฒนธรรม 63

วิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวย 67

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

2(ต่อ) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบางกรวย..... 68

ช่วงจอมพล ป.พิบูลสงคราม..... 68

สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตในช่วงน้ำท่วม ปี พ.ศ. 2485..... 69

สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2……..... 71

การคมนาคม..... 73

3 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2486 – พ.ศ. 2511..... 75

การตั้งถิ่นฐาน..... 75

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนนอกพื้นที่..... 75

การอพยพเข้ามาของคนจีน..... 76

ลักษณะบ้านเรือน..... 77

ความสัมพันธ์ของชาวสวนในคลองบางกรวย..... 79

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวสวนบางกรวยกับรัฐ..... 79

การเกณฑ์ทหาร..... 79

การศึกษา..... 80

ภาษี..... 82

การสร้างถนนบางกรวย-ไทรน้อย..... 82

การไฟฟ้า..... 83

สร้างทำนบกั้นน้ำเค็ม..... 84

การสาธารณสุข..... 84

การไปรษณีย์..... 85

อาชีพของชาวสวนบางกรวย..... 85

การทำสวนของชาวบางกรวย..... 86

การเย็บงอบ..... 98

การเดินทางของคนในท้องถิ่นที่ค้าขายในคลองบางกรวย..... 98

การเดินทางเข้ามาค้าขายของคนนอกพื้นที่..... 99

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

3(ต่อ) การค้าขายของชาวจีนกับชาวสวนบางกรวย..... 100

การพนัน..... 100

ประเพณีและวัฒนธรรม..... 101

ความเชื่อเหนือธรรมชาติ..... 101

ประเพณีทางศาสนา..... 102

ประเพณีชีวิต..... 106

วิถีชีวิตของชาวบางกรวย..... 110

การคมนาคม..... 113

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวย..... 116

โรงไฟฟ้า..... 116

การสร้างถนนสายบางกรวย-ไทรน้อย..... 117

ปัญหาน้ำเค็ม..... 117

สรุป..... 118

บรรณานุกรม..... 122

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ภูมิศาสตร์เฉพาะเมืองนนทบุรี ปี 2458..... 130

ภาคผนวก ข คำกลอนพันธุ์ทุเรียน..... 148

ภาคผนวก ค รายงานการประชุมของ อำเภอบางใหญ่..... 150

ภาคผนวก ง เอกสารทางราชการ..... 168

ภาคผนวก จ คำศัพท์เกี่ยวกับทุเรียน..... 182

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์..... 187

บัญชีตาราง

ตาราง **หน้า**

1 การเก็บภาษีอากรต่างๆ ในอำเภอบางใหญ่..... 19

2 แสดงพื้นที่สวนในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดนนทบุรี..... 20

3 การเก็บภาษีอากรสวนใหญ่ในอำเภอต่างๆ..... 20

4 การเก็บอากรสมพักศรในอำเภอต่างๆ..... 24

5 การเก็บอากรมหรสพในอำเภอต่างๆ..... 25

6 การเก็บอากรค่าน้ำอำเภอต่างๆ..... 26

7 การเก็บค่าธรรมเนียมอำเภอต่างๆ..... 27

8 บาญชีคนเป็นไข้อหิวาตกโรค..... 30

9 บาญชีสำรวจผักตบชวาจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2467..... 49

10 บาญชีทรัพย์ที่เสียหายในการลมพยุห์ และได้รับค่าชดเชย..... 53

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ **หน้า**

1 พื้นที่เพาะปลูกและวัดต่างๆ ของคลองบางกรวย…….. 9

2 เรือสำปั้น..... 36

3 เรือบด..... 37

4 เรืออีแปะ..... 37

5 ตอหม้อรถไฟพระยาวรพงษ์..... 39

6 พื้นที่เพาะปลูก การตั้งบ้านเรือนและทางเท้าบริเวณคลองบางกรวย..... 41

7 บ้านไม้หลังคาปั้นหยาริมคลองบางกรวย..... 43

8 ศาลเจ้าพ่อชัยสรเจ้าแม่ธาณี..... 65

9 บ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง..... 77

10 เรือขายถ่าน..... 99

11 เรือแท็กซี่..... 115

12 เรือหางยาว..... 115

ภาคผนวก ข

คำกลอนพันธุ์ทุเรียน

ภาคผนวก ค

รายงานการประชุมของ อำเภอบางใหญ่

ภาคผนวก ง

เอกสารทางราชการ

ภาคผนวก จ

คำศัพท์เกี่ยวกับทุเรียน

บทนำ

คนไทยมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำมาเนิ่นนาน แต่เดิมที่การคมนาคมทางบก ยังไม่เจริญดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ผู้คนใช้สายน้ำเพื่อประโยชน์ในการหล่อเลี้ยงชีพและสัญจรไปมา ใช้การค้าทางเรือซึ่งเป็นจุดรวมของการค้าขายแบบพื้นบ้านของไทย คลองบางกรวยเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมมีความยาว 3.5 กิโลเมตร [1] อยู่ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา (ตรงข้ามกับวัดเขมาภิรตาราม) กับคลองบางกอกน้อย ในสมัยอยุธยาพบว่ามีการขุดคลอง 2 ครั้ง คือ พ.ศ. 2081 สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และ พ.ศ. 2179 สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง[2] ทั้งนี้เพื่อร่นระยะเวลาและประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินเรือ ซึ่งมีผลทำให้ผู้คนในละแวกคลองบางกอกน้อยมาตั้งถิ่นฐานในคลองบางกรวยมากขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2300[3] ผู้คนอพยพมาตั้งถิ่นฐานกันมากขึ้นโดยดูจากจำนวนวัดในย่านนี้ ซึ่งมีจำนวน 5 วัดคือ วัดกระโจมทอง วัดลุ่มคงคาราม วัดไทร วัดชลอ และวัดโพธิ์เผือก และได้มีการสร้างวัดเพิ่มขึ้นอีก 4 วัด คือ วัดกล้วย วัดม่วง วัดสวนใหญ่และวัดสำโรง ประกอบกับบริเวณนี้มีลักษณะพื้นดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกผลไม้ต่าง ๆ โดยเฉพาะทุเรียนที่สร้างรายได้มากกว่าพืชผลชนิดอื่น แต่ชาวสวนคลองบางกรวยต้องประสบภัยธรรมชาติเสมอ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง น้ำเค็ม ชาวสวนบางกรวยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการสู้ภัยธรรมชาติ วิถีชีวิตของคนคลองบางกรวยอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงวิถีชีวิต โดยได้รับการเรียนรู้จากบรรพบุรุษที่เข้าใจธรรมชาติและอยู่ร่วมกับธรรมชาติท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ทุกรูปแบบและปรับเปลี่ยนการสร้างที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตกับสายน้ำ

ชาวบางกรวยมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายยึดมั่นต่อพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดและจรรโลงศาสนา ชาวบางกรวยส่วนใหญ่เป็นชาวสวนซึ่งการทำสวนเป็นอาชีพที่ไม่มีวันหยุด ไม่มีฤดูกาล ทำงานเช้าถึงค่ำ ตั้งแต่กระบวนการปลูก กระบวนการดูแลรักษาและกระบวนการเก็บเกี่ยวผลผลิต แต่ชาวสวนบางกรวยมีขั้นตอนแตกต่างกับชาวสวนอื่นๆ ซึ่งเป็นเทคนิคของแต่ละครอบครัว ชาวสวนส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของพื้นที่สวนซึ่งมีใจรักในการทำสวน และได้ศึกษา

---

[1]ราชบัณฑิตยสถาน. (2526). *อักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย.* หน้า 711.

[2]กรมศิลปากร. (2534). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1.* หน้า 262.

[3]ศรัณย์ ทองปาน. (2540). *สำรวจวัดในเขตแม่น้ำอ้อม นนทบุรี.* เมืองโบราณ. 23(3) : หน้า 55.

พัฒนาการทำสวนทำให้ได้ผลผลิตดีมีจำนวนมากกว่าย่านอื่น การค้าขายผลไม้สวนมี 2 ลักษณะคือ ลักษณะการขายโดยตรงกับผู้บริโภคและผ่านพ่อค้าคนกลาง

ประวัติความเป็นมาของทุเรียนมีการบันทึกว่ามีถิ่นกำเนิดในเกาะสุมาตราหรือบอร์เนียวของประเทศอินโดนีเซีย มีผู้นำมาปลูกทางภาคใต้ของประเทศไทย จากคำบอกเล่าของผู้รู้กล่าวถึงพระยาแพทย์พงศาวิสุทธาธิบดี (สุ่น สุนทรเวช) กล่าวถึง พ.ศ. 2318 ทุเรียนจากจังหวัดนครศรีธรรมราชนำมาปลูกที่กรุงเทพฯ และ พ.ศ. 2397 มีผู้นำเมล็ดทุเรียนมาปลูกที่ตำบลบางกร่างในคลองบางกอกน้อยจากการบันทึกนายธำรง ธรรมนิตยกุล ได้บันทึกลงในหนังสือเมืองนนท์เมืองผลไม้ไว้ว่า “พ.ศ. 2330 ประมาณ 200 ปีล่วงมาแล้ว คุณปู่สาย ฉิมคล้าย ได้ถูกเกณฑ์ไปกับกองทัพพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ครั้งที่พระองค์เสด็จยกกองทัพไปตีเมืองตะนาวศรีและเมืองมะริดนั้น คุณปู่สายเล่าว่า ขณะที่กองทัพเข้าล้อมเมืองทั้งสองไว้ได้เกิดขาดแคลนเสบียงอาหารลง นายทัพนายกองได้ให้ทหารออกตระเวนหาเสบียงอาหารในแถบนั้นมากินกัน คุณปู่สายบอกว่าในป่าใกล้เมืองทั้งสองนั้นมีต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นอยู่ในป่ามากมาย ต้นสูงใหญ่แหงนคอตั้งบ่าจึงจะเห็นลูกของมัน ชาวบ้านแถบนั้นเรียกกันว่า ทุเรียน ชั้นแรกพวกทหารไปเก็บลูกทุเรียนที่หล่นมากินกันแทนอาหาร มีรสหวานอร่อยดีแต่มีเนื้อน้อย เนื้อบางติดกับเมล็ด การเก็บก็ไม่ยากอะไร ตอนเย็นก็ไปดูต้นทุเรียนเห็นต้นไหนมีผลสุกจวนจะหล่น ก็ช่วยกันถางหญ้าให้รอบต้นของมัน พอรุ่งเช้าก็ไปเก็บลูกที่หล่นลงมาแบ่งกันกิน ต่อมาลูกทุเรียนที่หล่นไม่พอกิน ทหารบางคนก็โค่นต้นทุเรียนลงมา เอาลูกอ่อนลูกแก่มาต้มกินแทนข้าวแก้หิวไปได้

คุณปู่สายเป็นลูกชาวสวนเมืองนนท์ เมื่อกินเนื้อทุเรียนแล้วก็เก็บเมล็ดมันใส่ย่ามไว้ โดยตั้งใจไว้ว่าจะเอามาปลูกที่สวน เมื่อกองทัพยกกลับกรุงเทพฯ และปล่อยทหารกลับบ้าน คุณปู่สายก็นำเอาเมล็ดทุเรียนที่เก็บมาแจกจ่ายเพื่อนฝูงอีกส่วนหนึ่งก็เก็บเอามาปลูกที่สวนใกล้วัดสักบางกรวย ต้นทุเรียนได้ดินดีมีปุ๋ยธรรมชาติก็เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ปลูกได้ไม่กี่ปีก็ผลิตดอกออกผล ชาวสวนเพื่อนบ้านใกล้เคียงได้ชิมรสชาติของทุเรียนอร่อยติดอกติดใจ ก็โจษขานบอกกล่าวกันทั่วไปพวกสวนใกล้เคียงก็มาขอพันธุ์ไปปลูกกันทั่วไปในเขตบางกรวย และเมืองนนทบุรี...”[1]

---

[1]คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนนทบุรี.* หน้า 232-234.

คนอำเภอบางกรวย (บางใหญ่เดิม) มีอาชีพทำสวนมากที่สุด มีพื้นที่ทำสวนถึง 19,267 ไร่ [1] ซึ่งมีจำนวนพื้นที่มากกว่าอำเภออื่นๆ ในขณะเดียวกันมีพื้นที่ทำนาน้อยกว่าอำเภออื่น จากหลักฐานทางราชการผลไม้และต้นไม้ที่ปลูกในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แก่ หมาก มะปราง มะม่วง พลูเกาะ ทองหลาง มังคุด ทุเรียน[2] กล้วยน้ำว้า มะพร้าว เงาะ จากการที่ผู้คนอำเภอบางกรวย (บางใหญ่เดิม) ปลูกผลไม้ต่างๆ เป็นจำนวนมาก พบหลักฐานว่าปี พ.ศ. 2444 เก็บอากรสวนใหญ่ได้เงิน 35,272 บาท 24 อัฐ และอากรสมพัตสรได้เงิน 9,999 บาท 191 อัฐ[3] ซึ่งได้มากกว่าอำเภออื่นๆ

ดังนั้น คนอำเภอบางกรวย (บางใหญ่เดิม) มีอาชีพทำสวนผลไม้มาก ส่วนใหญ่ทำสวนในริมคลองบางกรวยและคลองซอยต่างๆ

ชาวบางกรวยแต่เดิมมีวิถีชีวิตที่ประหยัดและมัธยัสถ์ มักใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ผลิตผลจากสวนประกอบอาหาร ใช้สมุนไพรในการรักษาโรคต่าง ๆ ชาวสวนส่วนใหญ่นิยมเก็บออมด้วยการซื้อทองและมักขายทองเมื่อถึงคราวจำเป็น เช่น ซื้อสวน ปลูกบ้าน หรือทำงานบุญประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการค้าขายในคลองบางกรวยกันมาก มีตลาดน้ำทางด้านแม่น้ำเจ้าพระยา[4] และในสมัยรัชกาลที่ 6 มีตลาดน้ำเกิดขึ้นใหม่ทางด้านคลองบางกอกน้อย[5] สินค้าที่ขายในตลาดน้ำเป็นสินค้าจากสวน เช่น ผลไม้ต่าง ๆ มะพร้าว พืชผักในสวนตามฤดูกาลและสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น ข้าว เครื่องอุปโภค บริโภคจากที่อื่น ตลาดน้ำเป็นที่ชุมนุมในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันและเป็นที่ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่นและต่างถิ่น ตลอดจนส่งข่าวสารต่าง ๆ

---

[1]สำนักหอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.7.4/6. *รายงานประจำปีรัตนโกสินทร์ ศก.120 ซึ่งเปนปีที่ 4 ของกรมสรรพากรในกระทรวงรายงานของเจ้าพนักงานผลประโยชน์ 1.กรุงเทพฯ 2. เมืองนนทบุรี 3. เมืองสมุทรปราการ 4. เมืองนครเขื่อนขันธ์ 5. เมืองปะทุมธานี 6. เมืองธัญญะบุรี.* หน้า 93.

[2]สำนักหอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ กน.(ล).1/23 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน-มีนาคม พ.ศ. 2452.* หน้า 54.

[3]สำนักหอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.7.4/6 *หน้าเดิม.*

[4]สำนักหอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ กน(ล). 2/70. *สำมะโนครัว ตำบลบางกรวย อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ประจำปี พ.ศ. 2451 – 2455.* หน้า 4.

[5]สำนักหอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.10. 5ก/22. *ส่งภูมิศาสตร์เฉภาะเมืองนนทบุรี เพื่อขออนุญาตให้แก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน.* หน้า 8.

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ชาวสวนบางกรวยประสบภัยธรรมชาติเสมอ โดยเฉพาะเกิดน้ำท่วมใหญ่ใน พ.ศ.2484 – 2485 ชาวสวนประสบปัญหาน้ำท่วมสวน ผลไม้ตายเกือบหมด มีเพียงไม่กี่รายที่กู้สวนไว้ได้ และในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวสวนต้องประสบภาวะการณ์ขาดแคลนเครื่องอุปโภค บริโภค โดยเฉพาะเครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค เมื่อพ้นสงครามโลกชาวสวนส่วนใหญ่สามารถกู้สภาพสวนให้มั่นคงสมบูรณ์ได้ดั่งเดิม

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ[1] ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ.2504 – 2509 ที่มุ่งเน้นพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มผลผลิตส่งเป็นสินค้าออก เกิดการขยายเมืองโดยรอบกรุงเทพมหานคร ทำลายสวนผลไม้ ถมคูคลอง เฉพาะในจังหวัดนนทบุรี พื้นที่สวนเป็นบริเวณกว้างขวาง ส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงเป็นโรงไฟฟ้ายันฮี ถนนสายบางกรวย – ไทรน้อย[2] หมู่บ้านจัดสรร และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ระบบนิเวศน์ขาดความสมดุลเป็นผลกระทบให้เกิดภาวะฝนแล้ง น้ำท่วม ฤดูกาลที่แปรปรวน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำสวนโดยตรงทำให้ชาวสวนเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่น ที่พอทำสวนต่อไปได้ต้องเปลี่ยนแปลงการทำสวนทุเรียนเป็นการขยายพันธุ์ไม้เพื่อจำหน่ายเป็นกิ่งพันธุ์และได้ผลผลิตเล็ก ๆ น้อย ๆ จากสวนเป็นรายได้ ชาวสวนบางคนละทิ้งพื้นที่อพยพเข้าเมืองหลวงเพื่อหางานรับจ้าง เพิ่มความแออัดและปัญหาสังคมต่าง ๆ

สังคมและวัฒนธรรมชาวสวนคลองบางกรวย ซึ่งเป็นพื้นที่เก่าแก่มีวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาถึงวิถีชีวิตชาวสวน ศึกษาค้นคว้าถึงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อผู้ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ซึ่งในเวลาต่อมาต้องผันเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิชิต ประถมสาสน์. (2504). การสำรวจพันธุ์ทุเรียนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีคณะกสิกรรมและสัตวบาล. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร. ผู้วิจัยกล่าวถึงการทำสวนในบริเวณคลองบางกรวยในพื้นที่การศึกษา วิธีการปลูก การเตรียมดิน การบำรุงพันธุ์ทุเรียน และการดูแลรักษาจนการขายผลิตผลทุเรียน

---

[1]สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. (2507). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2504 – 2506 – 2509 ระยะที่สอง (พ.ศ.2507 – 2509).* หน้า 11.

[2]สอาด ปายะนันท์ (2510). *รายงานประจำปี พ.ศ.2510 ของจังหวัดนนทบุรี.* หน้า 13.

จุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนในคลองบางกรวย นนทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2445 - 2511
2. เพื่อศึกษาสาเหตุการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนในคลองบางกรวย
3. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบและแนวทางการแก้ปัญหาของชาวสวนในคลองบางกรวย

ความสำคัญของการศึกษาวิจัย

1. ทราบปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชาวสวนในคลองบางกรวย
2. สามารถนำการวิจัยนี้มาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกันได้
3. เป็นข้อมูลเพื่อพิจารณาการพัฒนาทางด้านต่างๆ ในพื้นที่คลองบางกรวย

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิถีชีวิตของชาวสวนในคลองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยเลือกศึกษา ในปี พ.ศ.2445 – 2511 ตั้งแต่ปากคลองบางกรวย วัดชลอถึงปากคลองบางสีทอง ฝั่งตรงข้ามคือ วัดโตนด ตลอดสองฝั่งคลองบางกรวยถึงปากคลองวัดลุ่มคงคารามเยื้องวัดเขมาภิรตาราม

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารชั้นต้น (Primary Source) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ด้วยวิธีประวัติศาสตร์ (Historical Approach) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณาวิเคราะห์ (Analytical Description) และจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในคลองบางกรวย นอกจากนี้ยังใช้วิธีตรวจสอบข้อมูล โดยให้ผู้รู้ช่วยพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทุกระยะ

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. หอสมุดแห่งชาติ
2. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
3. หอสมุดวชิรญาณ
4. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร (วังท่าพระ)
6. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร (วิทยาเขตวังสนามจันทร์)

7. สำนักหอสมุด ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
9. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
10. หอสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
11. ห้องสมุดและศูนย์เอกสารวิชาการ กระทรวงมหาดไทย
12. ห้องสมุดประชาชน จังหวัดนนทบุรี

บทที่ 1
วิถีชีวิตของชาวคลองบางกรวย
ช่วงกรุงศรีอยุธยา – พ.ศ. 2460

วิถีชีวิตชาวสวนในคลองบางกรวยนั้นต้องอาศัยน้ำเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ลำคลองบางกรวยอยู่ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ปากคลองบางกรวยอยู่ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาเยื้องวัดเขมาภิรตาราม อีกด้านหนึ่งเป็นคลองบางกอกน้อยบริเวณวัดชลอ มีการสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองตลอดสองฝั่งปากคลอง ช่วงบริเวณใกล้วัดต่าง ๆ มีบ้านเรือนอาศัยอยู่เป็นกลุ่ม ในอดีตนั้นคนมักนิยมใช้การสัญจรทางน้ำโดยใช้เรือเป็นส่วนใหญ่ ตลอดเส้นทางลำคลองบางกรวยจะมีคูน้ำและลำประโดงเป็นจำนวนมาก (ลำประโดง คือ ซอยคลองที่แยกออกจากคลองหลักเข้าไปตามสวน สองฝั่งของลำประโดงอาจจะเป็นสวนของเจ้าของสวนคนเดียว หรือมีหลายเจ้าของสวนก็ได้ ลำประโดงจะมีขนาดที่เรือสำปั้นสวนกันได้กว้างประมาณ 1-1.5 เมตร) ลำประโดงจะขุดขึ้นเพื่อที่จะนำน้ำจากคลองบางกรวยเข้าไปในสวนและลำเลียงผลผลิตออกจากสวน

1. สภาพภูมิศาสตร์ของคลองบางกรวยในปัจจุบัน

<u>คลองด้านขวามือ</u> จากแม่น้ำเจ้าพระยาถ้าพายเรือเข้าคลองบางกรวยทางด้านตรงข้ามกับวัดเขมาภิรตาราม คือ (โปรดดูแผนที่ 1)

1. คลองบางไผ่ (ชาวบ้านจะเรียกเป็นคลองธนบาล) ปากคลองอยู่เยื้องกับวัดโพธิ์เผือก เป็นคลองที่ไปสู่แม่น้ำเจ้าพระยาตรงวัดบางไผ่ ปัจจุบันคลองนี้อยู่ใกล้สะพานพระราม 5
2. คลองวัดทอง เป็นคลองตัน
3. คลองวัดไทร มีทางแยก 2 ทาง ทางขวามือ ออกไปแม่น้ำเจ้าพระยาตรงวัดเขียน ทางซ้ายมือ ออกคลองบางสีทองตรงวัดรวก
4. คลองอยู่ตรงข้ามวัดกล้วย ผ่านวัดโคนอน (วัดวัว) ออกไปคลองบางสีทอง นอกจากนั้นเป็นคูน้ำเป็นส่วนใหญ่และมีปากคูออกคลองบางกรวย

<u>คลองด้านซ้ายมือ</u>

1. คลองวัดลุ่ม เป็นคลองตัน
2. คลองวัดโบสถ์ เป็นคลองตัน วัดโบสถ์ปัจจุบันเป็นวัดร้าง

3. คลองวัดจันทร์ เป็นคลองตัน
4. คลองวัดโพธิ์เผือก เป็นคลองตัน
5. คลองโขน เป็นคลองตัน
6. คลองวัดสำโรง เป็นคลองตัน
7. คลองวัดสวนใหญ่ (วัดใหม่) คลองนี้จะผ่านหน้าวัดกระโจมและมีทางแยก 2 ทาง ขวามือจะออกคลองวัดนายโรงทางด้านคลองบางกอกน้อย คลองนี้จะมีราษฎรเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่เริ่มแรก ในตอนปลายสมัยอยุธยา แยกซ้ายมือสามารถไปคลองบางบำหรุ ปากคลองอยู่ระหว่างวัดคหบดีกับโรงเหล้าบางยี่ขัน ออกแม่น้ำเจ้าพระยาตรงข้ามเทเวศน์
8. คลองวัดม่วง เป็นคลองตัน ปัจจุบันเป็นวัดร้าง โดยไปขึ้นกับวัดกล้วยแทน
9. คลองวัดกล้วย เป็นคลองตัน
10. คลองนี้ไม่มีชื่อเรียกชัดเจนอยู่ใกล้กับวัดชลอ คลองนี้จะไปบรรจบกับคลองบางกอกน้อย สุดคลองบางกรวยเป็นทางสามแยกด้านขวามือไปบางใหญ่ ด้านซ้ายมือไปฝั่งธนบุรีแถวตลิ่งชัน

ในอดีตไม่มีคลองใดตันคลองนั้นสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ แต่ปัจจุบันบางคลองนั้นได้อยู่ติดกับหมู่บ้านจัดสรร เช่น หมู่บ้านสมชาย หมู่บ้านศรีบัณฑิต หมู่บ้านภาณุรังษี เป็นต้น คลองจึงกลายสภาพเป็นทางระบายน้ำของหมู่บ้านเป็นเหตุให้คลองตื้นเขิน

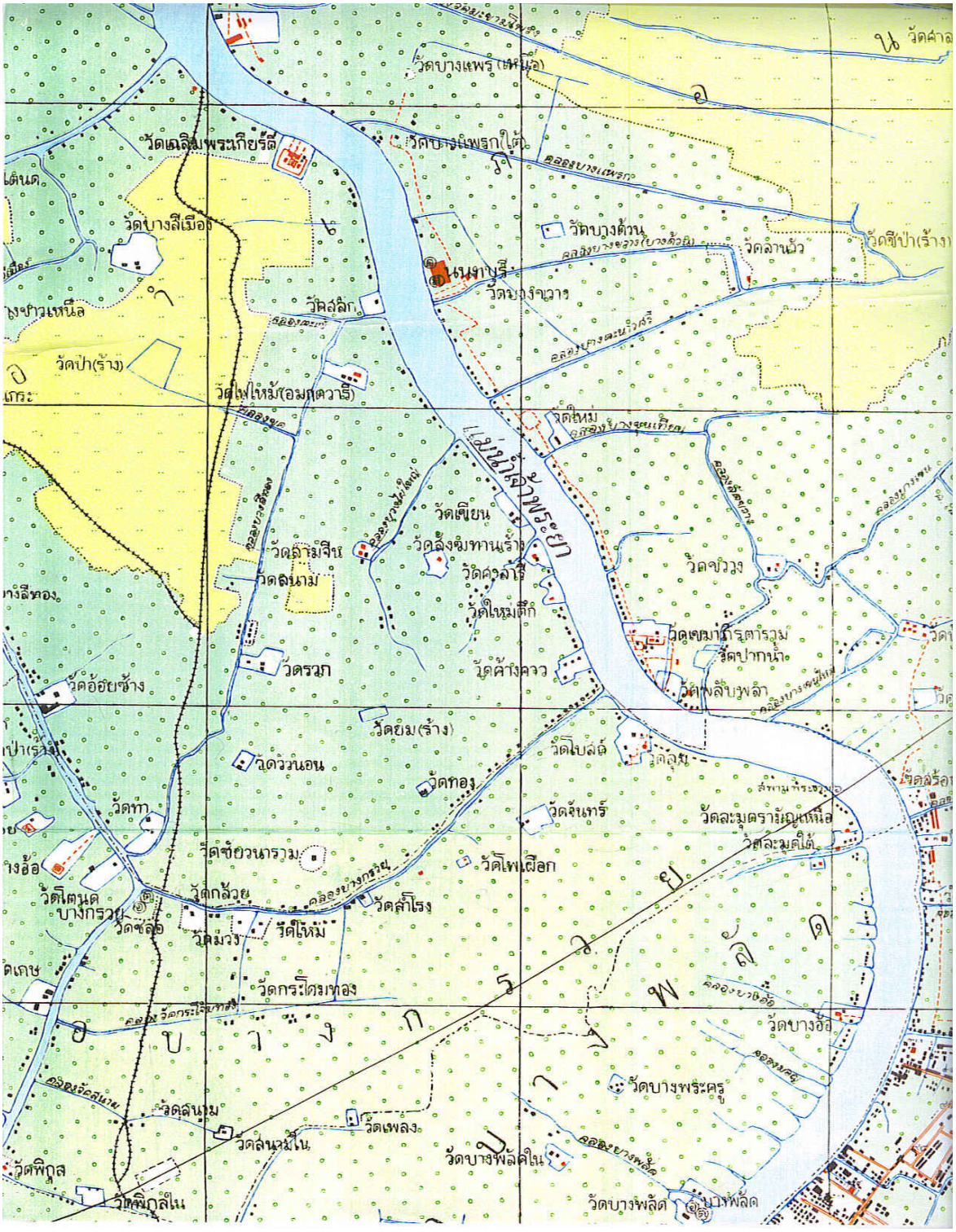

ภาพประกอบ 1 พื้นที่เพาะปลูกและวัดต่างๆ ของคลองบางกรวย

ที่มา : แผนที่แผ่นที่ 6 *แผนที่บริเวณกรุงเทพฯ พ.ศ. 2474* โดยมีการสำรวจในปี 2453

1.1 ลักษณะภูมิอากาศ[1]

ลักษณะภูมิอากาศในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรีมีอากาศแบบร้อนชื้น เนื่องจากบริเวณที่ตั้งอยู่ในแนวร้อนมรสุม จึงได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ระหว่างเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม พัดมาจากบริเวณมหาสมุทรอินเดียทำให้เกิดฝนตก และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน – มีนาคม พัดมาจากบริเวณภาคพื้นแผ่นดินในทวีปเอเชีย นำความหนาวเย็นและแห้งแล้งมาให้ ซึ่งสภาพอากาศแบบร้อนชื้นเช่นนี้เหมาะแก่การปลูกทุเรียน และทุเรียนจะออกดอกในช่วงหน้าหนาว

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

โครงสร้างทางธรณีวิทยาของคลองบางกรวยเป็นที่ราบลุ่มดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา (ทุ่งราบเจ้าพระยา) ไม่มีพื้นที่ส่วนที่เป็นภูเขา

ดิน

ดินในพื้นที่คลองบางกรวยมีลักษณะเป็นดินตะกอนที่เกิดจากน้ำ ทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มพัดพามาตกตะกอนทับถมเป็นเวลานาน เป็นดินเหนียวเนื้อละเอียดมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุตามธรรมชาติ คุณภาพดินแถวนี้มี ดินชุดบางกอก ดินชุดบางเขน ดินชุดธนบุรี[2]

แหล่งน้ำ

ปากคลองบางกรวยคือแม่น้ำเจ้าพระยาสายใหม่ และอยู่ไม่ห่างจากทะเลมากนัก ช่วงน้ำทะเลหนุนจึงมีปริมาณน้ำในลำคลองมาก และมีช่วงน้ำขึ้นน้ำลงวันละ 2 ครั้ง แต่มีน้ำใช้ได้ตลอดปี คลองบางกรวยนั้นจึงมีความสำคัญทั้งทางด้านการเกษตรกรรมและด้านการคมนาคม ในช่วงฤดูฝนถ้ามีฝนตกมากทางภาคเหนือ น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีปริมาณมากจะไหลลงสู่ที่ราบภาคกลางทำให้คลองบางกรวยมีปริมาณน้ำมากตามไปด้วย ประกอบกับช่วงเมื่อมีน้ำทะเลหนุนตามภาวการณ์ขึ้นลงของน้ำทะเล ยังผลให้น้ำไหลเอ่อท่วมสองฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ชาวสวนคลองบางกรวยได้รับความเดือดร้อน จากสภาพน้ำท่วมส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหายทำให้ต้นไม้ตาย ชาวสวนจะต้องเสียเงินมาป้องกันสวนไม่ให้น้ำท่วมเข้าสวน

---

[1]คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนนทบุรี.* หน้า 2-6.

[2]*แหล่งเดิม.* หน้า 7.

2. การตั้งถิ่นฐาน

ในระยะเริ่มแรกสันนิษฐานว่าอยู่บริเวณใกล้วัดกระโจมทอง ซึ่งสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1910[1] ตั้งอยู่ในคลองซอยวัดสวนใหญ่แยกจากคลองบางกรวย การสร้างวัดกระโจมทองแสดงให้เห็นว่ามีผู้คนอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่คลองบางกรวยและคลองซอยต่างๆ ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา ปัจจุบันวัดกระโจมทองอยู่ในคลองวัดสวนใหญ่

ต่อมาในปี พ.ศ. 2081 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองจากคลองบางกรวยซึ่งเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาเดิม จากวัดชลอไปถึงวัดมูลเหล็ก [2] ดังนั้นน่าจะทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น หลังจากนั้นอีก 214 ปี วัดลุ่มคงคารามได้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2124[3] ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาปากคลองบางกรวย ด้านวัดเขมาภิรตารามสันนิษฐานว่าผู้คนมาตั้งถิ่นฐานตามแนวคลองบางกรวยและคลองซอยในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปตลอดมา

ครั้งต่อมาในปี พ.ศ. 2179 สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาจากวัดท้ายเมืองไปถึงปากคลองบางกรวยตรงข้ามกับวัดเขมาภิรตาราม[4] เมื่อขุดคลองลัดเสร็จแล้ว กระแสน้ำเปลี่ยนทางเดินเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา (สายใหม่) ทำให้คลองบางกรวยเป็นเส้นทางลัดจากคลองบางกอกน้อยไปสู่แม่น้ำเจ้าพระยา จากแม่น้ำเจ้าพระยาสายใหม่มีหลักฐานว่ามีการตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการสร้างวัดไทรขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2224 ดังนั้นน่าจะมีผู้คนอพยพมาอาศัยอยู่รอบ ๆ ในบริเวณใกล้วัดทั้งสาม

พ.ศ. 2300 ได้มีการสร้างวัดชลอ เมื่อมีผู้คนอพยพมาอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงวัด ก็จะกระจายไปตามแนวคลองบางกรวยและคลองซอยในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปตลอดมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเรื่อยมาการสร้างวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ชาวสวนคลองบางกรวยจนถึงรัชกาลที่ 4 ในระยะเวลาประมาณ 100 ปี มีการสร้างวัดทั้งหมด 11 วัด[5] (รวมวัดกระโจมทองและวัดลุ่มคงคาราม) ได้แก่ วัดโพธิ์เผือก (สร้างในปีพ.ศ. 2302) วัดจันทร์ (สร้างในปีพ.ศ. 2315) วัดทองนาปรัง (สร้างในปี พ.ศ. 2325) วัดกล้วย (สร้างในปีพ.ศ. 2326) วัดม่วง (สร้างในปีพ.ศ. 2326) วัดโตนด (สร้างในปีพ.ศ. 2326) วัดค้างคาว (สร้างในปีพ.ศ. 2326) วัดสวนใหญ่ (สร้างในปีพ.ศ. 2375) และวัดสำโรง (สร้างใน

---

[1]กรมการศาสนา. (2526). *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2.* หน้า 372.

[2]กรมศิลปากร. (2534). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่มที่ 1.* หน้า 262.

[3]กรมการศาสนา. (2526). *เล่มเดิม.* หน้า 512.

[4]กรมศิลปากร. (2534). *หน้าเดิม.*

[5]กรมการศาสนา. (2526*). เล่มเดิม.* หน้า 373, 390, 393, 416, 418, 491, 531, 539.

ปีพ.ศ. 2395) ทั้งนี้ไม่นับวัดที่อยู่ลึกไปจากริมคลองค่อนข้างมาก ดังนั้นพอสรุปได้ว่าหลังจากสมัยรัชกาลที่ 4 ตลอดสองฝั่งคลองบางกรวยได้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก (โปรดดูแผนที่ 1)

จากแผนที่ของกรมแผนที่ทหารบกซึ่งสำรวจในปีพ.ศ.2453 พบว่ามีการตั้งบ้านเรือนตั้งแต่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดค้างคาวต่อเนื่องไปตลอดจนถึงวัดลุ่ม รวมทั้งบริเวณปากคลองบางกรวย จะมีบ้านเรือนอยู่หนาแน่น และกระจายไปตามแนวคลองฝั่งขวามือซึ่งในช่วงนี้อยู่หนาแน่นกว่าฝั่งซ้ายมือ ในระยะนี้การตั้งบ้านเรือนมักจะอยู่ใกล้วัดที่อยู่ริมคลองเช่นวัดสำโรง วัดใหม่(วัดสวนใหญ่) วัดม่วง วัดกล้วยและวัดชลอ รวมทั้งวัดกระโจมทองซึ่งอยู่ในคลองซอยวัดกระโจมทอง(วัดกระโดมทอง) เป็นที่น่าสังเกตว่าในระยะนี้คลองซอยซึ่งกล่าวไปข้างต้นหลายคลองไม่ปรากฏในแผนที่ ซึ่งเป็นไปได้ว่ายังไม่มีการขุดคลองซอยอื่นๆ เมื่อมีผู้คนมากขึ้นจึงขุดคลองเหล่านี้

เมื่อมีผู้คนอพยพเคลื่อนย้ายมาอาศัยอยู่กันมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 มีผลทำให้คลองบางกรวยมีผู้คนมากกว่าผู้คนในคลองอื่นๆ ของอำเภอบางกรวย (บางใหญ่เดิม)[1] และเป็นคลองที่มีการค้าขายมาก เมื่อมีคนเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก ทางการได้จัดตั้งให้วัดจันทร์ตั้งกรมอำเภอบางคูเวียง[2] แสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของผู้คนและมีศูนย์กลางการปกครองระดับท้องถิ่นเกิดขึ้น

3. ระบบสังคมของชาวสวนบางกรวย

สังคมของชาวสวนบางกรวยในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นชุมชนชาวสวนซึ่งมีสถานภาพคือ ชนชั้นไพร่ และชนชั้นทาส การปกครองโดยข้าราชการระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการอำเภอและนายอำเภอซึ่งเข้ามารับราชการอยู่ในพื้นที่ แต่ไม่พบว่ามีพื้นเพเป็นคนบางกรวย

อย่างไรก็ตามในช่วงปี พ.ศ. 2459 พบว่ามีการตั้งให้กำนันในอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) เป็นข้าราชการระดับขุนและหมื่น เช่น พันครุฑ ก็เป็นขุนบำรุงเขตร์ บางกรวย พันชัย ก็เป็นขุนรักษา

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร.5น.8.1/219 *มิสเตอร์รอดเตอร์ เจ้ากรมสายเหนือขอให้ถอนไม้หลักตอในคลองโขนง แสนแสบ บางบัวทอง บางกรวย ได้มีคำสั่งแลมีตราให้ส่งกรมอำเภอกำนันท้องที่ให้ขุดถอนแล้ว (7 มิ.ย. – 2 ส.ค. 121)*. หน้า 4.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร.5น.3.4ข./8 *มีบอกจัดราชการบ้านเมือง แลขอให้นายจาดเปนที่ พระสยามนนทเขตรขยันปลัด*. หน้า 2.

เขตร์ บางขนุน นายชุ่ม ผู้ใหญ่บ้านเป็นหมื่นนราการประสิทธิ์ นายดม ชุ่ม ผู้ใหญ่บ้านเป็นหมื่นนรากิจโจรกรรม[1]

3.1 ไพร่[2]

ไพร่มี 3 ประเภท

1. ไพร่ส่วย หรือ ไพร่หลวงส่วย มีหน้าที่ส่งผลประโยชน์ต่าง ๆ บำรุงแผ่นดิน
2. ไพร่หลวง หรือ ไพร่สม มีหน้าที่เป็นกรรมกร ทำงานต่าง ๆ ที่คนชั้นสูงเขาไม่ทำกัน
3. ไพร่สมพล มีหน้าที่เป็นบ่าวของข้าราชการและเจ้านาย

ไพร่ทั่วไปมีลักษณะ

1. มีส่วนสูงเสมอไหล่ 2 ศอกกึ่ง
2. ไพร่ที่ต้องการปลีกตัวไม่รับราชการ ต้องหาคนมารับราชการแทน ถ้าไม่มีคนแทนก็ต้องเสียค่าจ้างคนมาทำแทน เรียกว่าเงินค่าราชการ
3. ไพร่มีหน้าที่รับราชการไปจนอายุครบ 70 ปี จึงจะถูกปลดออกจากราชการเรียกว่า ปลดชรา แสดงว่าทางราชการถือว่าคนอายุ 70 ปีเป็นคนชรา

ลูกต้องถือสังกัดตามพ่อ ระบบไพร่ถือว่าลูกไพร่ต้องเป็นไพร่ตามพ่อและอยู่สังกัดเดียวกันกับพ่อของตน ก็ต้องเป็นไพร่ให้เขาใช้งานตรงกันข้ามกับลูกขุนนางไม่ต้องเป็นไพร่

จากการที่ชาวสวนบางกรวยส่วนใหญ่มีฐานะเป็นไพร่ โดยเป็นไพร่หลวงและไพร่สม ซึ่งต้องไปเข้าเวรรับราชการกับมูลนายปีละ 3 เดือน ซึ่งพบหลักฐานว่าชาวสาวบางกรวยส่วนใหญ่หนีการถูกเกณฑ์ไพร่หรือบางคนก็ยอมจ่ายเงินค่าราชการซึ่งต้องจ่ายปีละ 6 บาท[3] ซึ่งมีอายุ 18-60 ปี

ไพร่ที่ต้องการปลีกตัวไม่รับราชการต้องหาคนมารับราชการแทน ถ้าไม่มีคนแทนก็ต้องเสียค่าจ้างคนมาทำแทนเรียกว่าเงินค่าราชการ แต่ในภายหลังเมื่อไพร่มีจำนวนมากกว่างาน ทางการเก็บเงินค่าราชการได้ก็นำเข้าคลังแทน ในรัชกาลที่ 6 ทางราชการเปลี่ยนชื่อเงินค่าราชการเป็นรัชชูปการ

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กน.(ล).1.1/83 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน-มีนาคม 2459.*

[2]ชัย เรืองศิลป์. (2545). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 – 2453 ด้านสังคม.* หน้า 123-127.

[3]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. (2477). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 47.* หน้า 305.

แปลว่า เงินบำรุงแผ่นดิน[1] ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 รัฐบาลได้ออกกฎหมายยกเลิกการเกณฑ์แรงงานมารับราชการเป็นทหาร ตามพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124 เข้ารับราชการตั้งแต่อายุ 18 - 40 ปี[2] โดยแบ่งการรับราชการตามอายุดังนี้

1. **กองประจำการ** คือ ชายฉกรรจ์อายุ 18 ปี รับราชการประจำการ 2ปี แล้วปลดไปอยู่กองหนุนชั้นที่ 1 กำหนด 5 ปี แล้วปลดไปอยู่กองหนุนชั้นที่ 2 กำหนด 10 ปี จึงหมดหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้[3]

2. **กองเกินอัตรา** คือ คนที่อายุครบจะเข้ารับราชการในกองประจำการแต่คนในกองประจำการครบแล้ว คนเหลือนั้นให้สังกัดไว้ในกองเกินอัตรา มีกำหนด 7 ปี แล้วปลดไปเป็นกองหนุนชั้นที่ 2[4]

ทหารกองประจำการนั้นต้องมีหน้าที่อยู่ประจำราชการทหาร ได้รับพระราชทานเงินเดือนเบี้ยเลี้ยง และเครื่องนุ่งห่มใช้สอยตลอดเวลาที่อยู่ในกองประจำการนั้น และในระหว่างที่รับราชการอยู่ไม่ต้องเสียเงินค่าราชการ ถ้าผู้ใดหลีกเลี่ยงไม่เข้ารับราชการทหาร ผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 1,200 บาทหรือทั้ง 2 สถาน[5]

การเข้าเวรรับราชการ

จากหลักฐานไม่พบว่าชาวสวนบางกรวยหลบหนีการเกณฑ์แรงงาน แต่พบว่ามีไพร่จากที่อื่นหลบหนีเข้ามาอาศัยอยู่ในบางกรวย เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนง่ายต่อการหลบหนี จึงพบหลักฐานว่า ไพร่หลวงโรงไหมที่กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญหลบหนี ไปอยู่ที่ตำบลบ้านลุ่ม แขวงเมืองนนทบุรี มีรายชื่อแจ้งอยู่ในบัญชี ได้แก่ นายโต นายอุ่น และนายเย็น ทั้งหมดเป็นไพร่หลวงโรงไหมฝ่ายพระราชวังบวรและหนีไปอยู่อำเภอบางกรวย [6] และพบหลักฐานว่าสารวัตรทองจันมาแจ้งความว่า

---

[1]ชัย เรืองศิลป์. (2522). *ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. 2352 – 2453 ด้านเศรษฐกิจ.* หน้า 75.

[2]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. (2477). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 47.* หน้า 429.

[3] *แหล่งเดิม.* หน้า 305.

[4] *แหล่งเดิม.* หน้า 306

[5] *แหล่งเดิม.* หน้า 313.

[6]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร.5 น3.4 ก/22 *กระทรวงส่งบาญชีไพร่หลวงโรงไหมหนีไปอยู่บางขุนเทียน กรุงเทพฯ 8 คน แขวงเมืองนนทบุรี 5 คน ขอให้สืบจับ (15 ธ.ค. – 5 ม.ค. 116).* หน้า 4-5.

ขุนหมื่นไม่เข้ามารับราชการ หลบหนีไปอยู่ ณ แขวงเมืองนนทบุรี จากรายงานพบว่าหนีไปอยู่เมืองนนทบุรี 35 คน หนีไปอยู่ตำบล บ้านลุ่ม 4 คน บ้านบางกรวย 7 คน[1] ดังรายชื่อนี้

รายชื่อผู้ที่หลบหนีราชการมาอยู่บ้านลุ่มและบ้านบางกรวย มีดังนี้

1. นายเอี่ยม หนีมาอยู่บ้านลุ่ม
2. นายเริก หนีมาอยู่บ้านลุ่ม
3. นายจัน หนีมาอยู่บ้านลุ่ม
4. นายสุก หนีมาอยู่บ้านลุ่ม
5. นายคำ หนีมาอยู่บ้านบางกรวย
6. นายต้ม หนีมาอยู่บ้านบางกรวย
7. นายออก หนีมาอยู่บ้านบางกรวย
8. นายจัน หนีมาอยู่บ้านบางกรวย
9. นายฟัก หนีมาอยู่บ้านบางกรวย
10. นายขลุ่ย หนีมาอยู่บ้านบางกรวย
11. นายกลับ หนีมาอยู่บ้านบางกรวย

จากหลักฐานทั้งหมดพบว่าไพร่ที่หลบหนี ส่วนใหญ่เป็นไพร่หลวง ส่วนไพร่สมไม่พบหลักฐาน ในการหลบหนีอีกทั้งพื้นที่ในเขตตัวเมืองนนทบุรีเป็นพื้นที่การเกษตร ทำให้ยากต่อการจับกุมไพร่ที่หลบหนีและกรมยุทธนาธิการได้แจ้งว่า ไพร่ที่สังกัดชื่อ นายนาต และนายแจ่ม บุตรนายผ่องบ้านไผ่ใหญ่ใกล้วัดค้างคาว แขวงนนทบุรี หลบหนีราชการ พอทหารปืนใหญ่ที่ 1 ขอให้นายอำเภอติดตาม ส่งตัวไปรับราชการด้วย[2]

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร.5 น.48.5/10 *ขอตราให้สารวัดทองจัน จับตัวผู้ที่หนีราชการอยู่ที่แขวงเมืองนนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทรปราการ (30 พ.ย. - 24 ธ.ค. 115).* หน้า 5.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร. 5 น.40.3 ก./294 *ขอตราและคำสั่งให้นายทหารไปตามตัวทหารแลทหารปืนใหญ่ที่ 1 หลบหนีราชการอยู่แขวงเมืองนนทบุรี แลแขวงกรุงเทพรวม 11 คน มอบให้นายทหารรับตัวไปส่งยังกรมยุทธนาธิการ (30 เม.ย. – 6 ส.ค. 126).* หน้า 7.

ไพร่มีความสำคัญต่อราชการเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นถ้าไพร่คนใด ไม่มารายงานตัว และไม่ยอมมารับราชการ ทางการก็จะติดตามตัว ยกตัวอย่างเช่น กรณีของนายสาต ซึ่งตั้งบ้านอยู่ที่ตำบลบางกรวย สังกัดพระยาอภัยรณฤทธิ์จางวาง กรมพระตำรวจ ไม่ได้ไปเข้าเวรรับราชการเป็นเวลา 4 ปี เนื่องจากนายสาต รับหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านในตำบลบางกรวย และทางข้าหลวงรักษาราชการเมืองนนทบุรี ได้ขอให้นายสาตทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านอย่างเดิมต่อไป โดยขอให้หักโอนบัญชี แต่ทางปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหมไม่ยอมให้นายสาตเป็นผู้ใหญ่บ้าน เพราะเห็นว่า นายสาตเพิ่งอายุได้ 34 ปี จะหักโอนบัญชีและออกใบอนุญาตให้ ก็จะเป็นเหตุชี้ช่องทางแก่คนที่ไม่ได้มารับราชการตามหน้าที่ ดังนั้นนายสาตต้องถูกส่งตัวมาเป็นไพร่หลวงรับราชการในกรมพระตำรวจต่อไป[1]

3.2 ทาส

พบหลักฐานชุมชนในคลองบางกรวยมีทาสที่ใช้จากการซื้อขาย ซึ่งเป็นทาสประเภททาสขายตัวใหม่ คือ คนที่เป็นไพร่แต่ได้ขายตัวเองเป็นทาส และทาสเปลี่ยนเจ้าของ คือ ทาสที่ถูกซื้อตัวจากเจ้านายคนเดิม กล่าวคือ ในปี ร.ศ. 123 ทาสขายตัวใหม่จำนวน 50 คน และทาสเปลี่ยนเจ้านายจำนวน 24 คน[2] การมีทาสสะท้อนว่าในสมัยนั้นไม่มีแรงงานอิสระที่เป็นลูกจ้าง แต่ไม่พบหลักฐานการที่ชี้ชัดถึงการครอบครองทาสของชาวสวนบางกรวย อย่างไรก็ตามจากลักษณะการทำสวนที่ต้องใช้แรงงานและจำนวนทาสที่กล่าวถึงในอำเภอบางใหญ่(บางกรวย)เพียงปีเดียวมีจำนวนถึง 74 คน ที่ดินในอำเภอบางใหญ่(บางกรวย) มีจำนวนมากที่สุดมากกว่าอำเภออื่นๆ (ดูตารางที่ 2) ความจำเป็นในการใช้แรงงานจึงมีมาก ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าแรงงานทาสที่อยู่ในคลองบางกรวยน่าจะมี และในปี พ.ศ 2449 เมื่อรัฐบาลประกาศเลิกทาส ตามพระราชบัญญัติเลิกทาส ร.ศ. 124 พบหลักฐานว่า มีผู้เช่าที่สวนและรับจ้างเฝ้าสวน[3] นอกจากนี้ยังพบว่ามีพวกลาว[1] ซึ่งไม่ทราบพื้นเพมาจากที่ไหนได้มา

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร. 5 11.4/67 *ขอตราให้นายยวดภักดี ตามตัว นายสาต ขุนหมื่น ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลบางกรวย แขวงเมืองนนทบุรี ให้มารับราชการตามเดิม (6 ก.พ. 122 - 7 มิ.ย 123).* หน้า 18.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร.5 น.3.4ซ./4 *บอกส่งรายงานประจำเดือนกรมการอำเภอใน ศก. 123 (3 พ.ค. 123 – 11 เม.ย. 124).* หน้า 11, 21, 39, 61, 87, 95, 115, 141, 169,187.

[3]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กน. (ล).1/26 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ. 2456.*

เที่ยวเป็นลูกจ้างทำสวนในเขตอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) เจ้าของสวนซึ่งเป็นนายจ้างจะต้องเป็นผู้รับรองต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและเรียกนายจ้างมาลงลายมือรับรองพวกลูกจ้างของตนไว้

งานทำสวน ทาสบางคนน่าจะเป็นลูกจ้างในสวนต่อ บางคนไปจับจองที่ดินทำกินในมหาสวัสดิ์ หรือเป็นลูกจ้างที่อื่น เช่น ในคลองมหาสวัสดิ์ซึ่งอยู่ใกล้คลองบางกรวย ทาสที่เป็นไทสามารถเดินทางไปทำมาหากินได้สะดวก

4. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวสวนบางกรวยกับรัฐ

4.1 การปกครอง

คลองบางกรวยอยู่ในการปกครองของมณฑลกรุงเทพฯ โดยขึ้นกับเมืองนนทบุรี ต่อมาขึ้นกับอำเภอบางคูเวียง ซึ่งตั้งอำเภออยู่ที่วัดจันทร์ในคลองบางกรวย ซึ่งมีหมื่นรองนา (แฉ่ง) เป็นกรมการอำเภอ ถึงแก่กรรมจัดนายจิณดารักษ (เดชา) เป็นกรมการอำเภอบางคูเวียงต่อมา อาณาเขตทิศตะวันออกตกลำน้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันตกจดพรมแดนเมืองนครไชยศรี ทิศใต้จดกรุงเทพ ทิศเหนือต่ออำเภอบางใหญ่ (ท่าอิฐ) ในปี 2442 มีกำนัน 21 ผู้ใหญ่บ้าน 330 ราษฎรไทย รามัญ จีน ลาว แขก เขมร ญวน เป็นชาย 8,683 คน เป็นหญิง 978 คน รวม 18,466 คน [2] แต่คนในคลองบางกรวยมีแต่คนไทยและจีนเท่านั้น

<u>อำเภอบางใหญ่มี 16 ตำบล</u>[3]

ตำบล บางไกรใน	ตำบล บางราวนก
ตำบล ศีศะคู	ตำบล บางใหญ่
ตำบล บางแม่นาง	ตำบล ศาลากลาง
ตำบล บางม่วง	ตำบล บ้านใหม่

---

[1] สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กน.(ล).1.1/83 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ. 2459.*

[2]สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.3.4 ข /8 *มีบอกจัดข้าราชการบ้านเมืองแลขอให้นายจาดเปนที่พระสยามนนทเขตรขยันปลัด (11 ก.ย. –18 ก.พ. 118).* หน้า 16.

[3]สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น3.4 ช/5 *ชี้แจงการออกตรวจราชการตามท้องที่ 2 เมืองนนทบุรี (20 ส.ค. – 14 มี.ค. 112).*

ตำบล วัดไชยพฤกษ์	ตำบล เสาธงหิน
ตำบล วัดศักดิ์	ตำบล บางขุนกอง
ตำบล บางคูเวียง	ตำบล บางกรวย
ตำบล วัดกระโจมทอง	ตำบล บ้านลุ่ม

ในคลองบางกรวยซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษามี 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านลุ่ม ตำบลบางกรวย และตำบลวัดกระโจมทอง

ในวันที่ 9 มีนาคม ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2455) อำเภอบางใหญ่ย้ายมาตั้งที่ว่าการอำเภอที่ตำบลวัดโตนดลำน้ำน้อยหรือลำน้ำอ้อมฝั่งตะวันตก (คลองบางกอกน้อย)เยื้องวัดชลอ โดยเอาฝั่งที่ของอำเภอบางคูเวียงไปรวมกับอำเภอบางใหญ่ ดังนั้นพื้นที่คลองบางกรวยจึงอยู่ในความปกครองของอำเภอบางใหญ่ ต่อไปนี้เพื่อให้เข้าใจตรงกันอำเภอบางใหญ่ ผู้วิจัยขอใส่คำว่า บางกรวย ในวงเล็บ และดูแล 10 ตำบล 217 หมู่บ้าน ที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ได้จัดจ้าง จีนจง นายท่ง ให้รับเหมาเป็นราคาหลังละ 2,000 บาท และรับทำให้แล้วเสร็จภายในกำหนด 3 เดือน และต้องเสียค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์ให้กับวัดโตนด เดือนละ 4 บาท[1]

การรักษาความปลอดภัย ในเขตคลองบางกรวยได้มีพลตระเวนก่อนหน้ามีการจัดตั้งโรงพัก ได้มีการจัดตั้งพลตระเวนขยายออกไปตามสถานที่ต่างๆ พลตระเวนเหล่านี้ขึ้นอยู่กับอำเภอและกำนัน ต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงพักในปี 2458 ใกล้เคียงกับคลองบางกรวย 3 โรงพักคือ โรงพักบางใหญ่ โรงพักวัดชลอ และโรงพักมหาสวัสดิ์[2]

---

[1]สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น3.4 ฉ/4 *เรื่องส่งแปลนสร้างที่ว่าการอำเภอ 2 ตำบล กับขออนุญาตเบิกเงินจัดจ้างช่างทำที่ว่าการแลเปิดที่ว่าการอำเภอ ตำบลบางบัวทอง ตำบลบางใหญ่ ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล 31 ต.ค. 121 – 3 ก.ย. 126.* หน้า 5, 11, 20.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6น.1/12 *ปันพแนกกระทรวงนครบาล (12 ก.ย. 2454 – 10 มี.ค. 2463).* หน้า 53.

4.2 การเรียกเก็บภาษีอากร

ชาวสวนบางกรวยมีหน้าที่เสียภาษีให้กับรัฐ ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ แต่พบหลักฐานชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสียภาษีหลายประเภท ดังนี้ [1]

(1) อากรสวนใหญ่

(2) อากรสมพักศร

(3) อากรค่าน้ำ

(4) ค่าธรรมเนียมอำเภอ

(5) อากรมหรสพ

(6) ค่าปรับต่างๆ

ตาราง 1 การเก็บภาษีอากรต่างๆ ในอำเภอบางใหญ่

อากรต่างๆ	บาท	อัฐ
อากรสวนใหญ่	9,439	36
อากรสมพักศร	6,213	17
อากรราชการ	2,346	-
อากรค่าน้ำ	1,645	50
ค่าธรรมเนียม	627	55
ค่าปรับต่างๆ	724	77

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ กน (ล).1/23 *รายงานประจำเดือนจังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน - มีนาคม พ.ศ. 2452.*

[1] สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.7.1/89 *ระเบียบการสรรพากรใน กระทรวงนครบาล (5 ธ.ค. – 26 มี.ค. 126).*

(1) อากรสวนใหญ่

ตาราง 2 แสดงพื้นที่สวนในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนนทบุรี

อำเภอ	สวน		
	ไร่	งาน	วา
เมือง	9,729	2	87
บางใหญ่(บางกรวย)	19,267	-	53
บางบัวทอง	4,465	2	76
บ้านปากเกร็ด	634	1	12
รวม	34,095	3	28

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.31.1/1 *พระยาวิเศษโภชนาข้าหลวงเกษตร มณฑลกรุงเทพฯ ส่งรายงานประจำปี ร.ศ. 129 (2453 – 30 ต.ค. 2454).* หน้า 25.

ตาราง 3 การเก็บภาษีอากรสวนใหญ่ในอำเภอต่าง ๆ

อำเภอ	เงินที่เก็บได้ใน ร.ศ.120	
	บาท	อัฐ
เมือง	35,272	24
บางใหญ่(บางกรวย)	9,043	48
บางบัวทอง	6,267	9
บ้านปากเกร็ด	2,415	32
รวม	52,998	40

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5น.7.4/6 *รายงานประจำปีรัตนโกสินทร์ ศ.ก.120 ซึ่งเปนปีที่ 4 ของกรมสรรพากรใน กระทรวงรายงานของเจ้าพนักงานผลประโยชน์ 1. กรุงเทพ 2. เมืองนนทบุรี 3. เมืองสมุทรปราการ 4. เมืองนครเขื่อนขันธ์ 5. เมืองปะทุมธานี 6. เมืองธัญญะบุรี.* หน้า 93.

จะเห็นได้ว่าคนสวนบางใหญ่(บางกรวย) ส่วนใหญ่นั้นทำสวนเป็นอาชีพหลักดูจากพื้นที่การเพาะปลูกซึ่งมากกว่าอำเภออื่น

ชาวสวนคลองบางกรวยต้องเสียอากรสวนใหญ่ที่เพาะปลูกได้แก่[1]

หมากเอก	เก็บภาษีต้นละ	38	อัฐ
พลูค้างทองหลาง	เก็บภาษีต้นละ	2	อัฐ
มะปราง	เก็บภาษีต้นละ	4	อัฐ
มะม่วง	เก็บภาษีต้นละ	8	อัฐ
ทุเรียน	เก็บภาษีต้นละ	40	อัฐ
แมงคุด(มังคุด)	เก็บภาษีต้นละ	8	อัฐ
ลางสาด	เก็บภาษีต้นละ	8	อัฐ

อากรสวนใหญ่เป็นรายได้ที่ค่อนข้างสูง แต่มีปัญหาในการจัดเก็บมาก ในสมัยรัชกาลที่ 3 ปี พ.ศ. 2372 ได้มีการเดินสวน ต่อมาปี 2375 น้ำท่วมสวนเสียหายมาก จึงโปรดให้เก็บอากรสวนใหม่ ต่อมาในปี 2396 เดินสวนอีกครั้ง และหลังจากนั้นได้สำรวจอีกในปี พ.ศ. 2425 (มะเมีย ศก. 1244) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ปี พ.ศ. 2455 (ร.ศ. 130) ได้มีการสำรวจอากรสวนใหญ่ โดยมีการเดินสำรวจต้นผลไม้ กับอีกครั้งหลังจากได้ดำเนินการมาแล้วถึง 30 ปี และได้พระราชทานยกเลิกเงินอากรสวนใหญ่ผู้ที่ค้างอยู่ให้ โดยมีหลักฐานดังต่อไปนี้

"จำนวนต้นผลไม้ที่ชาวสวนต้องเสียเงินอากรอยู่ทุกวันนี้ ได้สำรวจไว้แต่ครั้งปีมะเมียจัตวา ศก 1244 นับถึงเวลานี้ได้ 30 ปีแล้ว บ้านเมืองมีความเจริญยิ่งขึ้น สวนบางแห่งได้ตัดเป็นถนนหนทางแลปลูกบ้านเรือนทำการอื่นๆ ได้ตัดฟันต้นผลไม้ในที่เหล่านั้นลงเสียเป็นอันมากแล้ว เจ้าของสวนเหล่านั้นยังคงต้องเสียเงินอากรตามจำนวนต้นผลไม้ที่สำรวจลงไว้ในโฉนดแต่เดิม ไม่ตรงกับจำนวนที่มีอยู่จริง ย่อมเป็นการเดือดร้อนแก่เจ้าของสวนอยู่ เมื่อเป็นดังนี้เงินอากรก็ทับถมคั่งค้างแก่เจ้าของสวนมากขึ้นทุกที ครั้นจะเร่งเรียกเงินอากรที่ค้างเก่า ก็จะเป็นการเดือดร้อนแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน มีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงการเพาะปลูกให้เจริญยิ่งขึ้น แลให้ชาวสวนคงเสียเงินอากรตามพระราชประเพณีแต่จำเพาะจำนวนต้นผลไม้ที่มีอยู่จริง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเงินอากรสวนใหญ่ค้างเก่าตั้งแต่ปีมะเมียจัตวา ศก1244 ถึงศก 129 นั้น พระราชทานแก่เจ้าของสวนที่ยังคงค้างอยู่บางรายนั้นเสีย

---

[1]สำนักหอสมุดจดหมายแห่งชาติ, กรมศิลปากร, เอกสาร รัชกาลที่ 5 , เลขที่ กส. 9.2/751 *นายแพน อำแดงเป้า ขอโอนชื่อในโฉนดสวน ตำบลบางกรวย แขวงเมืองนนทบุรี.* หน้า 8.

ทั้งสิ้น อย่าให้เจ้าพนักงานไปเร่งรัดเก็บเงินอากรค้างเก่าแก่เจ้าของสวนเหล่านั้นอีกเลย ให้จัดการสำรวจต้นผลไม้เก็บเงินอากรสวนใหญ่ตามจำนวนที่สำรวจใหม่ตั้งแต่จำนวนศก 130 เป็นต้น"[1]

ในปี 2456 ได้มีการยกเลิกการเก็บเงินอากรสวนใหญ่ ลงวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2456[2] ได้ยกเว้นต้นผลไม้ซึ่งได้เพาะปลูกไว้ในบริเวณบ้านหรือพระอารามและที่ๆ ได้เพาะปลูกนั้น มิได้ยกเป็นท้องร่องอันต้องด้วยลักษณะสวนใหญ่และไม่ถึงซื้อขาย ให้สมุหเทศาภิบาลมีอำนาจยกเว้นเงินอากรไม่ต้องเก็บ

ปัญหาในการจัดเก็บอากรสวนใหญ่พบบ่อยครั้งในการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่อำเภอบางใหญ่(บางกรวย) มีการกล่าวย้ำทุกปี ๆ หลายครั้งข้อความจะซ้ำ ๆ กันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2451 – 2460 แต่ผู้วิจัยไม่พบหลักฐานทุกปี ดังมีประเด็นสำคัญดังนี้ คือ ให้มีการสำรวจอากรสวนใหญ่ เร่งเงินอากรสวนใหญ่ที่ค้างและของใหม่ให้นำมาชำระใน 7 วัน ในกรณีไม่จ่ายอากรสวนใหญ่จะเสียค่าปรับ ซึ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะไปบอกให้ชาวบ้านรีบมาชำระ และให้คัดรายชื่อผู้ค้างอากรสวนใหญ่ไว้ ถ้าใครค้างอากรสวนใหญ่หลายปี ทางการจะยึดที่ดินเป็นของพระคลังและให้เจ้าของที่และราษฎรอื่นประมูลเช่ากันไป หรือบางครั้งก็นำไปขายทอดตลาด

รับโฉนดและผูกแก้อากรสวน

การออกโฉนดในการถือครองที่ดินของต้นรัชสมัยต้นรัชกาลที่ 5 การแจกโฉนดใหญ่ที่ได้ออกแล้ว แต่ออกชั่วคราว ซึ่งผู้เป็นเจ้าของสวนยังไม่ได้มารับไปไว้ สำหรับที่สวนและการเก็บเงินอากรสวนนั้นใน ร.ศ. 112 แขวงเมืองนนทบุรี เจ้าพนักงานจะได้ตั้งอยู่ที่ศาลากลาง เมืองนนทบุรี จะได้ลงมือแจกโฉนดและออกใบเสร็จเรียกเก็บเงินอากรตั้งแต่เวลา 4 โมงเช้าจนบ่าย 4 โมงเว้นไว้แต่วันพระเท่านั้น ให้ชาวสวนทั้งปวงที่ยังไม่ได้รับโฉนดใหญ่มารับโฉนด และนำอากรจำนวนรัตนโกสินทร์ ศก. 111 ใบเสร็จ ซึ่งได้ชำระเงินอากรและค่าธรรมเนียมแล้วในปีหลังที่สุดผูกแก้ และจำนวนเท่าที่ค้างอยู่ให้เสร็จไป ภายในระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน ร.ศ. 112 ถ้าพ้นกำหนดเดือนกันยายนไปถึงวันที่ 1 ตุลาคม ร.ศ. 112 แล้ว เจ้าพนักงานจะออกหมายเตือน และจะรอออกโฉนดและรับเงินอยู่จนวันที่ 1 ธันวาคม ร.ศ. 112 ในระหว่าง 2 เดือนนี้ ถ้าเจ้าของสวนยังไม่ไปรับโฉนดและเสียเงินค่าอากรค้างตามหมายเตือนแล้วถึง ณ วันที่ 1 ธันวาคม ร.ศ. 112 จะได้จัดให้เจ้าพนักงานพร้อม

---

[1]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 24 ร.ศ. 130.* หน้า 75 – 76.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.11.5 ค/13 *กระทรวงพระคลังจะประกาศแก้ไขข้อความในกฎเสนาบดีลักษณะการเก็บเงินอากรสวนใหญ่ (9 ส.ค. 2456 – 8 พ.ย. 2465).* หน้า 15.

ด้วยอำเภอกำนันท้องที่ไปยังที่สวนซึ่งเงินอากรค้างยึดที่สวนนั้นไว้เป็นหลวงและจะไว้เลหลังขายนั้น เก็บเอาสิ่งของ และทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ในที่นั้น ขายให้พอแต่เงินอากรและค่าธรรมเนียมที่ค้าง ถ้าทรัพย์สมบัติหรือสิ่งของ ๆ ชาวสวนซึ่งมีอยู่ในที่นั้นจะขายไม่พอแก่เงินอากรที่ค้าง ก็ให้ขายทอดตลาดที่สวนนั้น[1]

ได้พบหลักฐานจากรายงานการประชุมประจำเดือนของอำเภอบางใหญ่ ทำให้ทราบว่าอำเภอบางใหญ่ถูกยึดโฉนด นายอำเภอสั่งการให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านไปป่าวร้องให้ผู้ที่ต้องการซื้อสวนอพยพให้มาประชุมประมูลราคาที่ว่าการอำเภอในวันที่ 6 พฤศจิกายน ร.ศ. 127 เวลาเช้า 4 โมง[2]

(2) อากรสมพักศร (สมพัตสร)

พบหลักฐานเกี่ยวกับอากรสมพักศร ในปี 2444 (ร.ศ. 120) ของอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) เป็นจำนวนเงิน 9,999 บาท 191 อัฐ ซึ่งสามารถจัดเก็บอากรได้สูงสุดกว่าทุกอำเภอ ดังตารางที่ 4

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ กส.4/1018 *ประกาศเรื่องเก็บภาษีอากรสวนให้มาเสียในกำหนด 1 พ.ค. 112.*

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ กน(ล).1/22 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือน เมษายน-มีนาคม พ.ศ. 2451 (เม.ย. – มี.ค. 2456).*

ตาราง 4 การเก็บอากรสมพัตสรในอำเภอต่างๆ

อำเภอ	เงินที่เก็บได้ใน ร.ศ.120	
	บาท	อัฐ
บางใหญ่(บางกรวย)	9,999	191
ตลาดขวัญ	2,651	541
บางบัวทอง	2,105	181
ปากเกร็ด	864	60
รวม	15,621	241

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.7.4/6 *รายงานประจำปีรัตนโกสินทร์ ศ.ก.120 ซึ่งเปนปีที่ 4 ของกรมสรรพากรใน กระทรวงรายงานของเจ้าพนักงานผลประโยชน์ 1.กรุงเทพ 2.เมืองนนทบุรี 3.เมืองสมุทรปราการ 4.เมืองนครเขื่อนขันธ์. 5. เมืองปะทุมธานี 6.เมืองธัญญะบุรี.* หน้า 90.

อากรสมพักศรคืออากรที่จัดเก็บจากต้นไม้ที่อายุไม่ค่อยยืนนาน และพวกต้นไม้ล้มลุก เช่น เงาะ กระท้อน ขนุน ส้ม มะไฟ สาเก และสัปปะรด ปัญหาในการจัดเก็บอากรสมพักศรพบบ่อยครั้งในการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่อำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) มีการกล่าวย้ำทุกปีๆละหลายครั้ง ข้อความจะซ้ำๆกัน แต่จะไม่บ่อยเท่าอากรสวนใหญ่ทั้งนี้เพราะอากรสมพักศรเก็บได้น้อยกว่าอากรสวนใหญ่ ดังมีประเด็นสำคัญดังนี้ คือ ให้มีการสำรวจอากรสมพักศร เร่งนำเงินอากรสมพักศรมาส่งภายใน 7 วัน มิฉะนั้นจะถูกปรับ และให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จดรายชื่อผู้ที่ค้างอากรและส่งตัวมาที่ว่าการอำเภอในกำหนดเวลา 3 วัน

(3) อากรมหรศพ (มหรสพ)

เริ่มเก็บอากรมหรศพ ในสมัย ร.ศ. 111[1] จากหลักฐานพบว่ามีการเก็บอากรมหรศพเป็นประเภท มหรศพ ดังนี้ [2]

ละครไทย์ (ละครไทย) เบ็ดเตล็ดซึ่งเก็บกลางวัน 6 บาท กลางคืน 6 บาท หรือทั้งกลางวันและกลางคืน 6 บาท

ละครไทย์ (ละครไทย) เหมาเบ็ดเตล็ดมีตัว 10 คน ซึ่งเก็บกลางวัน 1 บาท กลางคืน 1 บาท หรือทั้งกลางวันและกลางคืน 1 บาท 32 อัฐ

ละครชาตรี (ละครชาตรี) ซึ่งเก็บกลางวัน 32 อัฐ กลางคืน 32 อัฐ หรือทั้งกลางวันและกลางคืน 48 อัฐ

ละครชาตรี (ละครชาตรี) ต่างซึ่งเก็บกลางวัน 4 บาท กลางคืน 4 บาท หรือทั้งกลางวันและกลางคืน 6 บาท

ตาราง 5 การเก็บอากรมหรสพในอำเภอต่าง ๆ

อำเภอ	เงินที่เก็บได้ใน ร.ศ.120	
	บาท	อัฐ
บางบัวทอง	589	-
ตลาดขวัญ	246	48
ปากเกร็ด	943	16
บางใหญ่(บางกรวย)	1,820	16
รวม	3,604	16

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5น.7.4/6 *รายงานประจำปีรัตนโกสินทร์ ศ.ก.120 ซึ่งเปนปีที่ 4 ของกรมสรรพากรใน กระทรวงรายงานของเจ้าพนักงานผลประโยชน์ 1. กรุงเทพ 2. เมืองนนทบุรี 3. เมืองสมุทรปราการ 4. เมืองนครเขื่อนขันธ์ 5. เมืองปะทุมธานี 6.เมืองธัญญะบุรี.* หน้า 95.

---

[1]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 13 ร.ศ. 110-111.* หน้า 258.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 *น.7.4/11ส่งรายงานประชุมเจ้าพนักงานผลประโยชน์รายเดือน จำนวน ศก. 122 (18 พ.ค.-10 มี.ค 122).* หน้า 45-46.

การที่เก็บอากรมหรศพในอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) ได้มากกว่าอำเภออื่นๆ แสดงว่าคนในคลองบางกรวยนิยมดูมหรศพ ซึ่งแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของคนบางกรวย

(4) อากรค่าน้ำ

อากรค่าน้ำเริ่มเก็บมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น[1] และยกเลิกในสมัยรัชกาลที่ 3 เนื่องจากทรงเห็นว่าเป็นการสนับสนุนการทำบาป[2] อากรค่าน้ำพบหลักฐานในปีร.ศ.120 ซึ่งปรากฏว่าอำเภอบางใหญ่เก็บได้น้อยที่สุด

ตาราง 6 การเก็บอากรค่าน้ำอำเภอต่าง ๆ

อำเภอ	เงินที่เก็บได้ใน ร.ศ.120	
	บาท	อัฐ
บางบัวทอง	1,219	22
ตลาดขวัญ	682	451
ปากเกร็ด	375	58
บางใหญ่(บางกรวย)	351	571
รวม	2,629	55

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5น.7.4/6 *รายงานประจำปีรัตนโกสินทร์ ศ.ก.120 ซึ่งเป็นปีที่ 4 ของกรมสรรพากรใน กระทรวงรายงานของเจ้าพนักงานผลประโยชน์ 1. กรุงเทพ 2. เมืองนนทบุรี 3. เมืองสมุทรปราการ 4. เมืองนครเขื่อนขันธ์ 5. เมืองปะทุมธานี 6.เมืองธัญญะบุรี.* หน้า 88.

---

[1]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำ ศก. เล่มที่ 5 จ.ศ. 1213 – 1219.* หน้า 237-242.

[2]ชัย เรืองศิลป์. (2522). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 – 2453 ด้านเศรษฐกิจ.* หน้า 148.

อากรค่าน้ำในพื้นที่คลองบางกรวยไม่พบว่ามีการทวงถาม อาจเนื่องจากมีจำนวนไม่มากนัก แต่พบการเตือนให้มาขออาญาบัตรในปี พ.ศ.2452 และปี พ.ศ. 2455

ในปี พ.ศ.2459 ได้มีการแก้อัตราการจัดเก็บอากรค่าน้ำ ซึ่งทางกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ประกาศผ่านมาทางสรรพากรจังหวัดนนทบุรี ให้งดการจัดเก็บอากรค่าน้ำชั่วคราวจนกว่าจะมีประกาศแก้อัตราใหม่ ถ้าใครปรารถนาจะจับสัตว์น้ำให้มาแจ้งต่อกรมการอำเภอท้องถิ่นลงบัญชีชื่อและเครื่องมือไว้แล้วจะยอมให้จับไปก่อนได้[1]

(5) **ค่าธรรมเนียม**

ตาราง 7 การเก็บค่าธรรมเนียมอำเภอต่าง ๆ

อำเภอ	เงินที่เก็บได้ใน ร.ศ.120	
	บาท	อัฐ
บางบัวทอง	1,290	32
ตลาดขวัญ	595	56
ปากเกร็ด	987	04
บางใหญ่(บางกรวย)	1,957	32
รวม	4,830	60

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.7.4/6 *รายงานประจำปีรัตนโกสินทร์ ศ.ก.120 ซึ่งเป็นปีที่ 4 ของกรมสรรพากรใน กระทรวงรายงานของเจ้าพนักงานผลประโยชน์ 1. กรุงเทพ 2. เมืองนนทบุรี 3. เมืองสมุทรปราการ 4. เมืองนครเขื่อนขันธ์ 5. เมืองปะทุมธานี 6.เมืองธัญญะบุรี.* หน้า 96.

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ กน(ล).1.1/83 *รายงานประจำเดือนจังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน - มีนาคม พ.ศ. 2459 (เม.ย. – มี.ค. 2459).*

อัตราอากรเรือ

ในอดีตผู้คนมักสัญจรทางน้ำมากกว่าทางบกเนื่องจากมีความสะดวก และเกือบทุกหลังคาเรือนจะต้องมีเรืออย่างน้อย 1 ลำ จึงได้มีการจัดเก็บภาษีเรือเกิดขึ้น เช่น เรือสำปั้น และเรือแจว ส่วนเรือของพระ ของเณร และเรือบดได้รับการยกเว้น เจ้าของเรือทุกลำที่อยู่ในคลองบางกรวยแม้กระทั่งเรือของพระ และเณร ต้องนำเรือไปจดทะเบียนที่ตั้งทำการที่เมือง (นนทบุรี)[1] เรือที่ได้รับการจดทะเบียนเรียบร้อยแล้วจะได้รับแผ่นสังกะสีเพื่อนำไปติดกับตัวเรือซึ่งบอกหมายเลขของเรือ ประเภทเรือ ปีที่จดทะเบียน โดยต้องนำเรือไปขึ้นทะเบียนทุก ๆ 1 ปี เพื่อเป็นการป้องกันการลักขโมย หรืออาจสูญหายโดยเจ้าของเรือสามารถแจ้งความได้

พบการเตือนให้ราษฎร์อำเภอบางกรวยไปจดทะเบียนเรือผ่านที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านแทบทุกปีแต่ไม่มากเท่าการทวงอากรสวนใหญ่และอากรสมพัตสร ในวันที่ 25 ตุลาคม 2458[2] ได้มีประกาศให้ราษฎร์ไปเปลี่ยนทะเบียนเรือเนื่องจากมีเจ้าพนักงานมานั่งเก็บภาษีเรือ นอกจากนี้เรือที่ชำรุดที่เรียกกันว่าเรือแกระ คือเรือที่ไม่มีกราบเป็นเรือเก่ามักมีราษฎร์ใช้สอยกันอยู่โดยมากไม่ใคร่จดทะเบียน ถ้าจะนำมาใช้ทางการให้นำมาจดทะเบียนก่อน ถ้าขัดขืนใช้จะถูกเจ้าพนักงานจับกุม

ในคลองบางกรวยไม่มีด่านตรวจเก็บภาษี แต่มีด่านที่ใกล้กับคลองบางกรวย ได้แก่ ด่านย่อยปากคลองมหาสวัสดิ์ ด่านย่อยปากคลองบางใหญ่ และด่านย่อยปากคลองบางสีทอง[3] และมีการเก็บภาษีทุกอย่าง ตอนหลังได้ประกาศการเก็บภาษีภายใน คือ มิให้เรียกเก็บภาษีจากของจำเป็นใช้บริโภค ได้แก่ ฟัก แตง เผือก มัน ผักกาด ถั่วต่างๆ เมล็ดงา กะปิ พริกหอมกระเทียม น้ำมันมะพร้าว ไข่เป็ด ไข่ไก่ ปลาทู หอย กุ้ง ปลาต่างๆ ปู ชันยาง ขี้ผึ้ง เครื่องปั้นดินเผา เสื่อ เป็นต้น[4] และถ้านำผลไม้ไปขายที่วัดชลอจะไม่เสียภาษีอากรสวนใหญ่ เนื่องจากไม่ผ่านด่าน

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.10.5 ก./22 *ส่งภูมิศาสตร์เฉภาะเมืองนนทบุรีเพื่อขอได้อนุญาตให้แก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน (19 – 21 ก.ค. 2458).* หน้า 11.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ กน(ล).*1/27 รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน - มีนาคม พ.ศ. 2458 (เม.ย. – มี.ค. 2458).*

[3]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.10.5 ก./22 *หน้าเดิม.*

[4]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.7.1/5 *กล่อง 1 มิสเตอร์เกรแฮมขอประกาศเลิกการเก็บภาษีภายใน ศก. 117 จะได้ปิดให้มหาชนทราบทั่วกัน (23 ม.ค. – 14 มี.ค. ร.ศ. 117).* หน้า 4.

4.3 ความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ

ในสมัยนั้นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทสำคัญในการดูแลราษฎรในด้านต่างๆ และเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินการด้านภาษีอากร การตรวจสอบและดูแลการเกณฑ์ทหาร รวมทั้งการตักเตือนให้พ่อแม่นำบุตรหลานไปเข้าโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีการดูแลในด้านอื่นๆ คือ

4.3.1 โรคติดต่อร้ายแรงที่พบ

พบหลักฐานในสมัยรัชกาลที่ 5 ว่าเกิดอหิวาตกโรคระบาดในเขตอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) แต่ไม่พบว่าเกิดในตำบลใด มีผู้คนล้มตายทุกเดือน พ.ศ. 2446[1] มีคนตาย 17 คน พ.ศ. 2447[2] มีคนตาย 6 คน พ.ศ. 2449[3] มีคนตาย 24 คน ทางการได้บอกวิธีป้องกันผ่านทางกำนันผู้ใหญ่บ้าน ให้ลูกบ้านกินอาหารที่สุก อย่าถ่ายอุจจาระลงแม่น้ำลำคลอง

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.3.4 ฑ/1 *บอกส่งบาญชีคนเปนอหิวาตะกะโรคตาย ประจำเดือน ศก 121 (10 พ.ค. 121 – 7 เม.ย. 122).* หน้า 15, 19, 23, 48.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.3.4 ฑ/2 *บอกส่งบาญชีอหิวาตะกะโรคตาย ประจำเดือน ศก 122 (15 พ.ค. 122 – 7 เม.ย. 123).* หน้า 10.

[3] สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น.3.4 ฑ/8 *ได้ส่งบาญชีรายชื่อชาย-หญิง ป่วยเปนโรคอหิวาตะกะโรคตาย (9 พ.ค. – 11 มิ.ย. 125).* หน้า 8, 9, 10, 18.

ไข้อหิวาตะโรค (อหิวาตกโรค)

ตาราง 8 บาญชีคนเป็นไข้อหิวาตกโรค

นามเมืองแลอำเภอ	ป่วย		หาย		ตาย	
	ผู้ชาย	ผู้หญิง	ผู้ชาย	ผู้หญิง	ผู้ชาย	ผู้หญิง
บางใหญ่ พ.ศ.2455	3	2	-	-	3	2
ศ.ก.130	6	13	2	2	4	11
ศ.ก.129	2	8	2	2	-	6
พ.ศ.2456	-	-	-	-	-	-

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 *น.99/66 เบ็ดเล็ดเกี่ยวกับน้ำท่วม (9 พ.ย. – 19 ก.พ. 2460).* หน้า 5.

ไข้ทรพิษ[1]

ออกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันไข้ทรพิษ พ.ศ.2456 โดยที่คนปลูกตั้งแต่จำนวน 3 – 10 คน เสียคนละ 2 บาท ส่วนตั้งแต่ 11 – 20 เสียคนละ 1 บาท 50 สตางค์ ส่วนตั้งแต่ 21 คนขึ้นไป เสียคนละ 1 บาท

ในปี พ.ศ. 2458[2] ทางการได้จัดเจ้าหน้าที่มาปลูกฝีไข้ทรพิษ ที่วัดชลอ วัดสำโรง และวัดโบสถ์ โดยให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชักชวนลูกบ้านให้มาปลูกฝีไข้ทรพิษ ผู้วิจัยได้พบหนังสือสำคัญแสดงว่าได้ปลูกทรพิษแล้ว ลงวันที่ 15 เมษายน 2459 ของนายพร้อม อายุ 27 ปี (โปรดดูภาคผนวก ง/1)

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.20.2/20 *ข้อบังคับสำหรับเจ้าพนักงานปลูกไข้ทรพิษตาม พ.ร.บ.จัดการป้องกันไข้ทรพิษ พ.ศ. 2456 (19 ม.ค. – 11 ก.พ. 2457).* หน้า 2, 5.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ กน(ล).1/31 *รายงานประจำเดือนจังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ. 2458.*

กาฬโรค[1]

ออกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันกาฬโรค พ.ศ.2449

<u>อาการกาฬโรค</u> คือ บวมขึ้นที่ไข่ดัน ที่รักแร้ หรือที่คอ อาการเช่นนี้มักจะมีขึ้นในวันที่ 2 – 3 นับตั้งแต่วันที่เป็นไข้เกิดขึ้น ขนาดที่บวมนั้นต่างๆ กัน ตั้งแต่เมล็ดถั่วจนเท่ากับผลส้มก็มี บางทีจะมีจุดผุดขึ้นที่ตามตัวเป็นสีม่วง หรือบางที่เป็นสีแดง

<u>การป้องกันกาฬโรค</u> คือ เป็นโรคชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นจำเพาะในตำบลที่โสโครก ตำบลที่อยู่เบียดเสียดกัน และตำบลที่ไม่มีช่องอากาศโปร่ง ขั้นต้นที่ควรพึงกระทำ คือ ให้กวาด ล้างบ้านเรือน และบริเวณที่อยู่ให้สะอาด บรรดาขยะนั้นจะกวาดรวมกันแล้วเผาเสีย พื้นเรือนและบันไดควรล้างให้สะอาด และฝาเรือนควรทาปูนขาว ควรระวังท่อน้ำอย่าให้ตัน ให้น้ำโสโครกไหลไปจากบ้านเรือนได้สะดวก

อาหารที่รับประทาน อย่าให้มีตัวแมลงต่างๆ ตอมได้ และหนูด้วย เพราะสัตว์เหล่านี้สามารถจะนำเชื้อโรคจากคนเจ็บมาสู่อาหารได้ ทำให้ติดต่อกันผ่านทางอาหารได้

ทราบกันอยู่ทั่วกันแล้วว่า หนูเป็นสัตว์ต้นเหตุที่นำเชื้อโรคจากตำบลหนึ่งไปยังตำบลอื่น เพราะฉะนั้นคนทั้งหลายจะจับหนูหรือฆ่าเสีย หรือจะไปขอยาเบื่อหนูที่โรงพักกองตระเวนซึ่งใกล้เคียงบ้านก็ได้ เจ้าพนักงานจะเอายาเบื่อไปให้และจะเอาซากหนูที่ตายนั้นไปเผาให้ด้วย

<u>ข้อควรระวัง</u> เมื่อมีคนป่วยที่มีอาการสงสัยว่าเป็นไข้กาฬโรคเกิดขึ้นในบ้านหนึ่งบ้านใด ควรจะไปแจ้งต่อโรงพักกองตระเวนที่ใกล้เคียงในทันที และในระหว่างที่แจ้งความนี้ ผู้ใดอยู่ใกล้เคียงคนเจ็บ ควรจะต้องอยู่ในบ้านทุกคน เมื่อกองตระเวนได้ทราบความแล้ว จะได้รีบแจ้งให้เจ้าพนักงานแพทย์สุขาภิบาลทราบ เจ้าพนักงานแพทย์จะได้จัดการอย่างถูกวิธีในทันที ซึ่งป้องกันไม่ให้ไข้กาฬโรคนั้นติดต่อกันในหมู่ครอบครัวในบ้านเรือน และแพร่หลายไปในบ้านเรือนใกล้เคียง และตำบลอื่นๆ[2]

4.3.2 **การจดทะเบียนปืน**

มีการอนุญาตให้ราษฎรมีอาวุธปืนและเมื่อถึงกำหนดให้นำทะเบียนมาต่อกับกำนัน ถ้าพ้นกำหนดแล้วจะมีโทษตามพระราชบัญญัติ

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.20.2/43 *ประกาศกระทรวงนครบาลแผนกป้องกันกาฬโรค (22 ก.พ. 2458).* หน้า 65.

[2] สำนักหอจดหมายแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5น 2/108 *ประกาศเรื่องจัดการป้องกันกาฬโรค (1 – 10 ธ.ค. 123).* หน้า 7 – 10.

4.3.3 การจดทะเบียนนามสกุล

จากการออกพระราชบัญญัตินามสกุลในปีพ.ศ.2456[1] ได้มีราษฎรไปจดทะเบียนนามสกุลกัน แต่ปัญหาอยู่ที่การใช้นามสกุลที่จดแล้วไม่นำไปใช้กัน และมีบางคนยังไม่ไปจดนามสกุลทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องเร่งรัดให้ไปจด ผู้วิจัยพบหลักฐานเอกสารการจดทะเบียนนามสกุลของนายอ่ำ ซึ่งมีบิดาชื่อ นายป้อม และมารดาชื่อ นางอำแดงหุ่น จึงจดทะเบียนนามสกุลเป็น **ป้อมหุ่น** ได้จดทะเบียนที่บางใหญ่ในปี 2458 (โปรดดูภาคผนวก ง/2)

4.3.4 การศึกษาของคนบางกรวย

สมัยนั้นการศึกษายังอยู่ที่วัด ยังไม่มีการจัดตั้งสถานศึกษาทำให้ชาวบ้านนำลูกหลานไปเรียนหนังสือที่วัด คนที่มีความรู้ส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ พบหลักฐานอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) มีจำนวนวัด 51 วัด จำนวนพระสงฆ์ 589 รูป จำนวนพระสงฆ์ที่สอนได้ 137 รูป และจำนวนลูกศิษย์ (ทั้งสามเณร เด็กวัด และเด็กบ้าน) 742 คน[2]

4.3.5. การกำจัดผักตบชวา

จากการที่คณะติดตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้นำผักตบชวามาจากอินโดนีเซีย ในปี พ.ศ. 2444 ต่อมาหลังจากนั้นไม่นานผักตบชวาก็แพร่หลายไปตามลำน้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง อย่างรวดเร็ว ในพื้นที่ศึกษาพบการแก้ไขผักตบชวาในประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านที่พบหลักฐานตั้งแต่ปี 2458 – 2460 ซึ่งได้กล่าวถึงการกำจัดผักตบชวาโดยการให้เอาขึ้นตากแดดและเผาไฟ และได้กล่าวย้ำปีละ 2 –3 ครั้งทุกปี[3]

---

[1] เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ, *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 25 ร.ศ. 131 (พ.ศ.2456).* หน้า 259 – 262.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.39.2/4 *รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 5 ประจำพระพุทธ ศก. 2455 (พ.ศ. 2455 - 2459).*

[3]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ กน (ล). 1/27 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2458 (เม.ย. – มี.ค. 2458).*

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ กน(ล) 1.1/83 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภทปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2459 (เม.ย. – มี.ค. 2459).*

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กน(ล).1.1/84 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2460 (เม.ย. – มี.ค. 2460).*

นอกจากนี้ในที่ประชุมนายอำเภอ ผู้ว่าราชการเมืองนนทบุรีได้ยกประเด็นกำจัดผักตบชวา เพื่อไม่ให้กีดขวางทางเรือ และให้นายอำเภอรับผิดชอบขอแรงราษฎรช่วยกันเก็บผักตบชวาขึ้นบนตลิ่งเผาไฟ[1]

การกำจัดผักตบชวาในคลองบางกรวยคงไม่ประสบความสำเร็จมากนัก และพบว่ารัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติกำจัดผักตบชวาในปี พ.ศ. 2456 ซึ่งกำหนดบทลงโทษผู้ที่ไม่กำจัดผักตบชวาให้มีความผิดฐานลหุโทษ ต้องโทษปรับไม่เกิน 10 บาท จำคุกไม่เกิน 7 วัน หรือทั้งปรับทั้งจำสำหรับผู้ใดพาผักตบชวาไปปลูกหรือเลี้ยงหรือปล่อยให้ผักตบชวางอกงามหรือเอาผักตบชวาทิ้งลงในแม่น้ำลำคลอง ห้วย หนองใด ๆ ก็ดี ผู้นั้นมีความผิดฐานลหุโทษต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 100 บาท หรือจำคุกไม่เกินเดือนหนึ่ง หรือทั้งปรับและจำคุก[2]

5. อาชีพของชาวคลองบางกรวย

จากหลักฐานการเสียภาษีอากร พบว่าชาวสวนบางกรวยทำสวน ผลไม้ต่างๆ ได้แก่ ทุเรียน มะพร้าว มะม่วง หมาก ลิ้นจี่ ลำไย มังคุด ลางสาด ละมุด

นอกจากนี้ชาวสวนยังปลูกพลูซึ่งมักจะเกาะต้นทองหลาง ซึ่งไม่พบหลักฐานว่าเป็นพลูชนิดใด ผลไม้อื่นปลูกภายใน ได้แก่ กล้วย ส้มเขียวหวาน ชมพู่ สับปะรด อ้อยไทย มะปราง กระท้อนหมากและพลูมีกันทุกสวน เนื่องจากคนสมัยนั้นนิยมบริโภคกันทุกบ้าน มะพร้าวก็เช่นกัน คนจะนำมาบริโภคทั้งอาหารคาว และของหวาน นอกจากนั้นในสวนมักปลูกสมุนไพรเป็นอาหาร ไม่ทราบว่าชนิดใด ไม่พบหลักฐาน

ในปี พ.ศ.2475 จากแผนที่พบว่าสองฝั่งคลองบางกรวยเป็นพื้นที่สวนเกือบทั้งหมด คนชาวสวนคลองบางกรวยที่ยังมีชีวิตอยู่ ได้สัมภาษณ์ผู้รู้ซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ บอกตรงกันว่าสองฝั่งคลองบางกรวยเป็นพื้นที่ ซึ่งเหมาะสมที่จะปลูกพืชที่ชอบน้ำ ได้แก่ กล้วยน้ำว้า ชมพู่ มะม่วง ส้ม ทุเรียน เป็นต้น และดูจากพื้นที่ทั้งหมดในบางกรวยจะเต็มไปด้วย สวนยกร่อง ไร่ยกร่อง สวนไม่ยกร่อง และ

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร.5 น.3.4 ก/122 *ส่งรายงานประชุมราชการต่าง ๆ แลมีตราสั่งให้เก็บผักตบชวาเผาไฟเสียด้วย. (14 ก.พ. 126 – 17 เม.ย. 127).* หน้า 6, 7.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ ร.6 น.2/29 *พระราชบัญญัติสำหรับกำจัดผักตบชวา พ.ศ. 2456.*

ไร่ไม่ยกร่อง ในระยะนี้พบว่า ก่อนน้ำท่วม พ.ศ. 2460 ชาวสวนคลองบางกรวย ได้ปลูกทุเรียนกันมาก[1]

6. ประเพณีและวัฒนธรรม

จากการที่ชาวสวนบางกรวยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จากหลักฐานพบว่า สมัยนั้นได้วันหยุดนานกว่าสมัยนี้ เช่น วันหยุดพิเศษตรุษสงกรานต์เป็นเวลา 13 วัน ที่ให้หยุดยาวสันนิษฐานว่า ได้มีเวลาอยู่กับครอบครัวนาน และเป็นวันปีใหม่อีกทั้งทำบุญร่วมกัน เช่น ขนทรายเข้าวัด สรงน้ำพระ รดดำหัวผู้ใหญ่[2]

ประเพณีและวัฒนธรรมอื่นๆ ได้แก่ การทำบุญตักบาตร น่าจะเป็นสิ่งที่ชาวบางกรวยทำประจำอยู่แล้ว แต่ไม่พบหลักฐานว่ามีงานประเพณีอื่นใดที่ปรากฏในระยะนี้ ทั้งนี้ประเพณีทางศาสนาของคนไทยภาคกลางในสมัยนี้น่าจะมี เช่น ประเพณีเข้าพรรษา – ออกพรรษา ตักบาตรเทโว

7. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางกรวย

7.1 การเปลี่ยนแปลงไพร่มาเป็นทหาร

ในปี พ.ศ. 2449 (รศ.124)[3] รัฐบาลได้มีพระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 124 ในมณฑลกรุงเทพ ได้ยกเลิกการเกณฑ์แรงงานราชการปีละ 3 เดือน ทำให้ชาวสาวบางกรวยที่ถูกเกณฑ์แรงงานราชการมีเวลาทำสวนได้เต็มที่ และไม่ต้องเสียเงินค่าราชการจนถึงอายุ 60 ปี ซึ่งเป็นจำนวนเงินค่อนข้างมาก นับเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบางกรวยอย่างหนึ่ง ทำให้มีแรงงานที่เป็นชายฉกรรจ์กลับคืนมาทำสวนได้เต็มที่และไม่ต้องเสียเงินค่าราชการ ทำให้ชาวสวนมีเวลาทุ่มเทแรงกายแรงใจในการทำสวนมีผลผลิตมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้สามารถซื้อที่ดินขยายพื้นที่ทำกินได้มากขึ้น

---

[1] สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร รัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5น 3.4ช/5 *ชี้แจงการออกตราราชการตามท้องที่ 2 เมืองนนทบุรี (20 ส.ค - 14 มี.ค. 112).* หน้า 14 – 15.

[2] สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร รัชกาลที่ 6 เลขที่ กน(ล)1.1/1 กระทรวงนครบาล รายงานประจำเดือน แพนกบัญชาการ จังหวัดนนทบุรี พระพุทธศักราช 2459.

[3] เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. (2477). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 27 พระนคร : เดลิเมล์.* หน้า 302-304.

7.2 การเปลี่ยนแปลงเนื่องจากน้ำท่วมใหญ่ ปี 2460[1]

ในปี พ.ศ. 2460 เป็นปีที่มีฝนตกมากถือว่าเป็นปีที่น้ำมากที่สุดในบรรดาปีที่น้ำมากทั้งหลาย อันที่จริงปี 2460 นี้ ในระยะต้นปีฝนน้อยแต่ปลายปีฝนตกมากทำให้มีน้ำมากจนเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ "ในบรรดาน้ำท่วมกรุงเทพฯ ครั้งใหญ่ เห็นจะมีอยู่ความทรงจำเมื่อครั้งฝนตกมากทำให้มีน้ำท่วมปีมะเส็ง ปี 2460 เพราะเป็นน้ำท่วมใหญ่ครั้งแรกที่คนในกรุงเทพฯ และคนในจังหวัดใกล้เคียงไม่เคยเห็นมาก่อน" โดยปี 2460 ระดับน้ำ 4 ศอก 2 นิ้ว น้ำท่วมสูงในเดือนตุลาคม ชาวสวนนนทบุรีใช้ระหัดวิดน้ำก็ไม่สำเร็จ และพบหลักฐานว่าส้มเขียวหวานตายหมดและทุเรียนพันธุ์ดีที่เจ้าของพยายามรักษาไว้ก็ตายเช่นกัน ทุเรียนถ้าถูกแช่น้ำนาน 3 วันก็จะตาย ในเหตุการณ์ครั้งนี้นอกจากชาวสวนจะต้องเสีย พืช ผล ในสวนแล้ว ยังต้องซื้อข้าวราคาแพง มีหลักฐานว่าอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) ประสบภาวะข้าวยากหมากแพง มีความอดอยากได้ขอข้าวสาร 321 ถัง และไม่พบรายละเอียดว่าชาวสวนดำรงชีวิตเพื่อการอยู่รอดอย่างไร แต่ชาวสวนน่าจะปรับตัวได้กับภัยธรรมชาติ โดยใช้เวลาไม่นานนัก โดยชาวสวนบางรายเปลี่ยนทำเป็นสวนส้ม เพราะระยะเวลาได้ผลผลิตเร็วกว่าทำสวนทุเรียน การทำสวนทุเรียนอย่างน้อย 10 ปี ส่วนสวนส้มใช้เวลาเพียง 5 ปี ปลูกส้มจะได้เงินก่อน และกิ่งพันธุ์จะถูกกว่ากิ่งพันธุ์ทุเรียน และเร่งปลูกพืชประเภทผักและกล้วยที่ให้ผลเร็วที่สุด และน่าจะมีบางสวนที่สามารถกู้สวนได้ ชาวสวนคนอื่นสามารถแบ่งปันพันธุ์พืชมาเพาะปลูก

8. การคมนาคม

ทางน้ำ

ในชีวิตประจำวันชาวสวนบางกรวยจะใช้เรือเดินทาง ได้แก่ เรือสำปั้น เรืออีแปะ เรือบด (รูปภาพประกอบที่ 2) ทางเท้าจะใช้ในช่วงไม่ไกลมากและไม่มีทางน้ำ รวมทั้งการบรรทุกของจำนวนมาก จากการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านคมนาคมเข้ามาในคลองบางกรวย ทำให้วิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวยเปลี่ยนแปลงไปบ้าง

เรือที่รับส่งคนโดยสารนั้น มีเรือยนต์ของบริษัทแม่น้ำมอเตอร์โบต เดินระหว่างปากคลองบางใหญ่ไปออกคลองบางกอกน้อย รับส่งคนขึ้นลงที่ท่าช้างวังหลวงสายหนึ่ง เดินระหว่างปากคลองบางใหญ่มาส่งตลาดเมืองนนท์แต่เดินเฉพาะฤดูที่น้ำมากพอที่เรือเดินทางได้ ในสมัยนั้นรับส่งคนทำงาน

---

[1]นิติ กสิโกศล. (2524). *น้ำท่วมปี พ.ศ. 2460.* จุลสารไทยคดี. หน้า 33.

และเรียนหนังสือ และทุกวัดจะมีท่าน้ำ[1] ยังมีเรือยนต์ของบริษัทบางหลวง พระยาภิรมย์ภักดี จากศาลากลางจังหวัดนนทบุรี ไปตามลำน้ำเจ้าพระยาเข้าคลองอ้อมถึงที่ว่าการอำเภอบางใหญ่[2] ชาวสวนบางกรวยจะใช้เรือยนต์ทั้งสองบริษัทในกรณีที่จำเป็น หรือต้องการเดินทางเร่งด่วน

ภาพประกอบ 2 เรือสำปั้น

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 5 มกราคม).

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุ, ศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ ร.6 น.10.5ก/22 *ส่งภูมิศาสตร์เฉภาะเมืองนนทบุรี เพื่อขอได้อนุญาตให้แก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน (19-21 ก.ค. 2458).* หน้า 15.

[2]หลวงศรีเขตต์นคร. (2478). *ปาฐกถาของผู้แทนราษฎร์เรื่องสภาพจังหวัดนนทบุรี.* หน้า 108.

ภาพประกอบ 3 เรือบด

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 5 มกราคม).

ภาพประกอบ 4 เรืออีแปะ

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 5 มกราคม).

รถไฟ[1]

เมืองนนทบุรีมีทางรถไฟ ชื่อว่า รถไฟพระยาวรพงษ์ ชาวสวนเรียกมอเตอร์ราง เริ่มตั้งแต่วัดลิงขบ (วัดบวรมงคล) ผ่านตามสวนมาข้ามที่คลองบางกรวยใกล้กับวัดชลอ (รูปภาพประกอบที่ 4) ระยะทางถึงคลองบางกรวย 5 กิโลเมตร และไปถึงบางบัวทองสิ้นสุดที่ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ตอนที่ไปบางใหญ่กับเมืองนนท์จะได้ประโยชน์เฉพาะรับคนโดยสาร คงจะไม่ได้ประโยชน์ในทางบรรทุกสินค้า ไม่ทราบอัตราค่าโดยสาร ในช่วงน้ำท่วมใหญ่ปี 2485 และสงครามโลกครั้งที่ 2 หยุดให้บริการรถไฟเรื่อยมา ในปี 2487 ได้ส่งคนงานมารื้อรางรถไฟ คนงานขนเหล็กท่อนใหญ่กลับ มีชาวบ้านมาขุดเศษเหล็กตลอดทางรถไฟ[2]

---

[1] สำนักหอจดหมายเหตุ, ศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ ร.6 น.10.5ก/22 *ส่งภูมิศาสตร์เฉภาะเมืองนนทบุรี เพื่อขอได้อนุญาตให้แก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน (19-21 ก.ค. 2458).* หน้า 14.

[2] สังเวียน โพธิ์สิทธิ์. อายุ 84 ปี (2549, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสังเวียน.

ภาพประกอบ 5 ตอหม้อรถไฟพระยาวรพงษ์

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 7 มกราคม).

บทที่ 2
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 – พ.ศ. 2485

1. การตั้งถิ่นฐาน

จากแผนที่ของกรมแผนที่ทหารบกซึ่งสำรวจในปีพ.ศ.2475 พบว่ามีการตั้งถิ่นฐานในคลองบางกรวยค่อนข้างหนาแน่น เป็นที่น่าเสียดายว่าแผนที่ส่วนของปากคลองขาดหายไปจึงไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่ามีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณปากคลองมากน้อยเพียงใด การตั้งบ้านเรือนในคลองบางกรวยช่วงนี้จะอยู่กันเป็นกลุ่มๆ เช่นกลุ่มที่อยู่ฝั่งตรงข้ามเยื้องกับวัดโบสถ์ระหว่างคลองวัดโบสถ์กับคลองวัดจันทร์ เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างอยู่กันหนาแน่นพอสมควรและจากสัญลักษณ์แสดงว่าเป็นบ้านที่มีขนาดใหญ่หลายหลัง กลุ่มที่อยู่กันหนาแน่นอีกบริเวณคือบริเวณใกล้วัดสำโรงซึ่งอยู่กันเป็นแนวยาวตามริมคลองไปจนถึงวัดใหม่ (วัดสวนใหญ่) บริเวณที่เป็นชุมชนหนาแน่นมากที่สุดในคลองบางกรวยช่วงนั้นคือบริเวณตั้งแต่วัดกล้วยถึงวัดชลอ ซึ่งมีที่ว่าการอำเภอและตลาดน้ำจึงเป็นเสมือนชุมทางสามแยกคลองบางกอกน้อยและคลองอ้อม นอกจากนี้ตามคลองซอยต่างๆพบว่ามีการตั้งบ้านเรือนอยู่เช่นกันซึ่งมีคลองวัดจันทร์ คลองวัดโพธิ์เผือกและคลองวัดกระโจมทองแต่ไม่หนาแน่นเท่าริมคลองบางกรวยตามปากคลองซอยก็มักจะมีการตั้งบ้านเรือนมากเช่นกัน เช่นบริเวณปากคลองที่อยู่เยื้องกับวัดใหม่บริเวณฝั่งขวามือนอกจากกลุ่มที่อยู่ฝั่งตรงข้ามเยื้องกับวัดโบสถ์ที่มีบ้านอยู่หนาแน่น บริเวณอื่นจะมีบ้านเรือนตั้งอยู่เป็นกลุ่มเล็กๆกระจายไปตามแนวคลองบางกรวย บริเวณฝั่งขวามือจะมีบ้านเรือนน้อยกว่าบริเวณฝั่งซ้ายมือ (ดูแผนที่ 2)

จากแผนที่ 2 จะเห็นสภาพพื้นที่สวน พื้นที่ไร่ (พืชที่เสียอากรสมพัตสร)เต็มสองฝั่งคลองบางกรวยแทบไม่มีพื้นที่ว่างและไม่ปรากฏพื้นที่นาในพื้นที่ศึกษา สวนและไร่ในย่านนี้จะยกร่องแทบทั้งสิ้นมีหลายแปลงเป็นสวนขนัดใหญ่และเป็นที่น่าสังเกตว่าบริเวณที่มีบ้านหนาแน่นจะมีสวนหลายแปลงที่เป็นสวนขนัดเล็กๆ นอกจากนี้จะเห็นแนวคลองซอยมากขึ้นกว่าในแผนที่ฉบับที่ 1 แสดงว่าคลองซอยอื่นๆนอกจากคลองซอยวัดกระโจมทอง(วัดกระโดมทอง) ขุดขึ้นระหว่างปีพ.ศ.2453 -2475 แสดงว่ามีผู้คนเข้ามาตั้งบ้านเรือนมากขึ้น และขยายพื้นที่ทำสวนมากขึ้นจึงจำเป็นต้องขุดคลองซอย

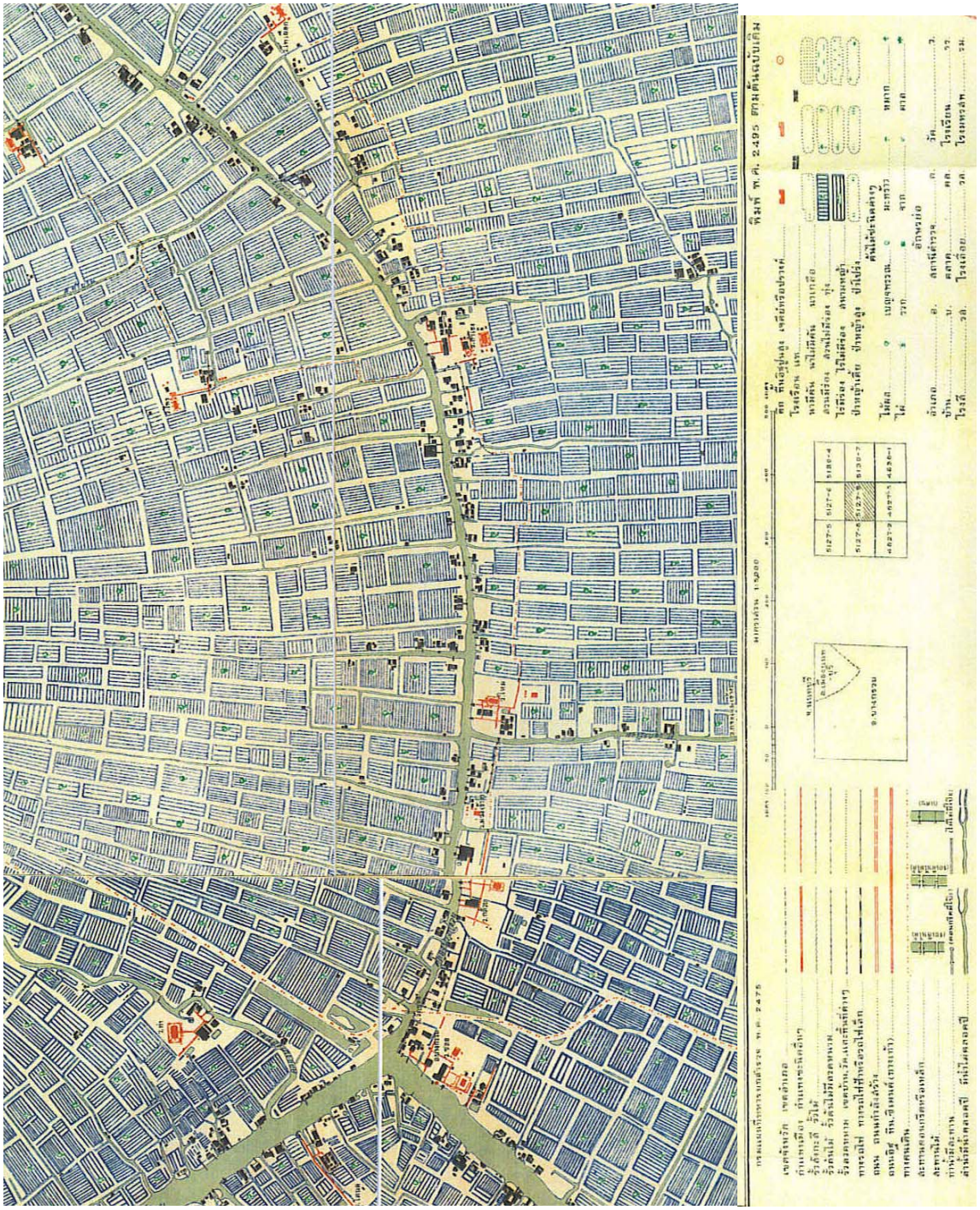

ภาพประกอบ 6 พื้นที่การเพาะปลูก การตั้งบ้านเรือนและทางเท้าบริเวณคลองบางกรวย

ที่มา: *กรมแผนที่ทหารบก สำรวจ พ.ศ. 2475.*

1.1 การเข้ามาของชาวจีน

ก่อนช่วงปี พ.ศ. 2460 ชาวจีนได้ตั้งถิ่นฐานในย่านคลองบางกรวยบ้างแล้วทำให้มีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในคลองบางกรวยเพิ่มขึ้น และชาวจีนเหล่านี้ทำการค้าขายติดต่อกับชาวสวนทั้งนี้เพราะชาวสวนบางกรวยพอจะมีกำลังซื้อ และชาวจีนบางคนได้แต่งงานกับหญิงไทยจึงได้ตั้งรกรากอยู่ในคลองบางกรวยตลอดมา

คุณกิจจา ศักดิ์ชูวงษ์[1] เกิดที่ห้องแถวไม้ปากคลองวัดชลอ เป็นบุตรชายคนโตของครอบครัวห้องแถวไม้มีอายุประมาณ 80 ปี โดยนายจุก ฉิมคล้าย เป็นเจ้าของห้องแถวไม้ คุณพ่อของคุณกิจจาเป็นผู้เช่าห้องแถวคนแรกซึ่งอพยพมาจากตลาดพลู ซื้อขนมจันอับมาขายส่งตามร้านกาแฟและเรือกาแฟ คนในคลองบางกรวยใช้ขนมเปี๊ยะ ขนมจันอับ เป็นขนมแต่งงาน คุณพ่อของคุณกิจจา ศักดิ์ชูวงษ์ เริ่มตั้งร้านทำขนมเปี๊ยะและขนมจันอับเมื่อ ปี พ.ศ. 2487 ได้ย้ายขึ้นมาที่ตึกแถวตรงข้ามหน้าวัดชลอ ริมถนนบางกรวย-ไทรน้อย ประมาณ 35 ปี ตั้งชื่อร้านว่า จังเซี่ยงฮวด ต่อมาภายหลังนายจิตติ ฉิมคล้ายลูกชายของนายจุก ได้รื้อห้องแถวไม้สร้างเป็นตึกแถว 2 ชั้นให้เช่าอยู่อาศัยและค้าขาย นอกจากนี้ยังมีธนาคารออมสินได้เช่าตึกแถว 2 คูหา เปิดบริการประชาชนและเป็นธนาคารแรกและธนาคารเดียวที่ตั้งอยู่ปากคลองบางกรวยตรงข้ามกับศาลเจ้าพ่อชัยสรและเจ้าแม่ธาณี

สำหรับคนไทยนั้นยากแก่การสืบค้นว่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงปีใด เนื่องจากคนพื้นที่หลงเหลืออยู่ประมาณ 20% และความทรงจำไปถึงรุ่นปู่ทวด ตาทวด สืบสาวไปไม่ถึง

1.2 ลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะบ้านโดยทั่วไปเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูง หลังคาปั้นหยาและหน้าจั่ว หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ลักษณะบ้านเป็นเรือนไทยหลังใหญ่ทำด้วยไม้สัก ใช้วิธีเข้าไม้โดยไม่ได้ใช้ตะปู จะมีเรือนครัวอยู่ต่างหาก บ้านจะมีประตูข้างบ้านตรงอู่เก็บเรือเพื่อลำเลียงผลผลิตจากสวนและมีประตูหลังบ้านออกไปสวน บ้านที่ไม่มีประตูหลังบ้านใช้ประตูหน้าบ้าน ภายในบ้านจะมีห้องใหญ่ ห้องเล็ก จะมีชานกลางเชื่อมระหว่างห้องต่างๆ ระดับต่ำกว่าพื้นห้อง ชานกลางไม่มีหลังคา บ้านคนที่ไม่มีฐานะใช้ไม้เบญพรรณ เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง หลังคามุงด้วยตับจาก ลักษณะบ้านห้องเดียวโล่งหรือกั้นห้องเดียว มีนอกชานหน้าบ้าน จะทำส้วมไว้หลังบ้านที่เป็นบริเวณสวนโดยขุดหลุมลึกๆ มีไม้พาดสองแผ่นตรงปากหลุมสำหรับนั่ง มีข้างฝาเป็นตับจากหรือทางมะพร้าวเพียงเพื่อปิดกั้นไม่ให้อุจาดตา เมื่อหลุมเต็มจะกลบและย้ายไปขุดที่แห่งใหม่ การปลูกบ้านให้ความสำคัญด้านความมั่นคงแข็งแรง โดยการวาง

---

[1]กิจจา ศักดิ์ชูวงษ์. อายุ 72 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่ร้านขายขนมเปียะหน้าวัดชลอ.

ฐานรากหรือตีนเสาของบ้านเรียกงัว (ใช้ไม้มะพร้าวแก่ผ่าซีกตัดเป็นท่อนๆ) ส่วนที่เป็นงัวใช้คู่ติดกับโคนเสา มีกงพัดกระหนาบติดกับเสาทำให้บ้านไม่ทรุด ยังไม่มีการตอกเสาเข็ม หน้าบ้านจะหันหน้าเข้าหาคลอง

ภาพประกอบ 7 บ้านไม้หลังคาปั้นหยาริมคลองบางกรวย

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 7 มกราคม).

บ้านอยู่ริมคลองจะทำท่าน้ำติดกับบ้าน บ้านที่อยู่ข้างในห่างจากริมฝั่งคลองทำสะพานเดินเชื่อมท่าน้ำกับตัวบ้าน ตรงท่าน้ำจะมีบันไดลงน้ำ ใต้บันไดจะมีต้นมะพร้าวหนึ่งหรือสองต้นวางใต้บันไดขวางตามลำคลอง เรียกว่าขอน ขอนเป็นทางเดินที่จะลงน้ำเวลาหน้าน้ำลง ฤดูแล้งน้ำแห้งมองเห็นโคลนสามารถเดินไปฝั่งตรงข้ามได้ ช่วงน้ำลงผู้คนนิยมเดินบนขอนทำภารกิจต่างๆ เช่น อาบน้ำ ล้างเท้า บ้านริมคลองกลับจากนอกบ้านจะล้างเท้าที่ท่าน้ำก่อนจะขึ้นบนบ้าน ริมคลองปลูกมะกอกน้ำ ลิ้นจี่ ชมพู่ กล้วยน้ำว้า บริเวณบ้านจะมีโอ่งน้ำตั้งเรียงเป็นแถวสิบใบสำหรับรองน้ำฝนไว้ดื่ม ทำอาหาร จะตั้งโอ่งใกล้กับท่าน้ำ 2 หรือ 3 ใบ สำหรับใส่น้ำที่ตักจากในคลองมากักไว้ใช้ตอนน้ำลง จะตักน้ำตอนน้ำขึ้นทุกวันให้เต็มโอ่ง น้ำฝนหมดเอาน้ำคลองมาต้มดื่ม ทำอาหาร โอ่งที่ใช้

ได้แก่ โอ่งมอญ (โอ่งดิน) โอ่งมังกร บริเวณบ้านปลูกพืชสวนครัว ตะไคร้ พริก ข่า มะกรูด ใบแมงลัก โหระพา ใบสะระแหน่ กระชาย มะเขือ มะอึก ไม่มีรั้วบ้านใช้เสาหินเป็นแนวเขต ของอะไรขาดวิ่งไปขอเพื่อนบ้าน พื้นที่บ้านไม่มีบริเวณจะปลูกพืชที่สวนริมแคมร่อง เวลาเข้าสวนจะเก็บพืชสวนกลับบ้าน จะขุดคูตรงข้างบ้านข้างใดข้างหนึ่งไม่แน่นอนตายตัว หรือขุดคูข้างท่าน้ำทำเป็นที่จอดเรือ เมื่อเลิกใช้เรือในแต่ละวันเก็บเรือเข้าในอู่เก็บเรือ กลางคืนจะไม่ผูกเรือที่บันไดท่าน้ำกลัวเรือถูกขโมย และเชือกหรือโซ่เรืออาจหลุดออกได้หากผูกไม่แน่นทำให้เรือลอยไปตามคลอง ใครเก็บเรือได้ต้องไปเสียค่าไถ่เอาเรือคืน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวสวนบางกรวยกับรัฐ

2.1 การปกครอง

เมื่อปี พ.ศ. 2460[1] ทางราชการได้พิจารณาเห็นว่า อำเภอบางใหญ่นี้มีเขตการปกครองกว้างขวาง เจ้าหน้าที่ของทางราชการปกครองดูแลได้ไม่ทั่วถึง จึงได้แบ่งเขตการปกครองทางด้านเหนือตั้งเป็นกิ่งอำเภอเรียกชื่อว่า กิ่งอำเภอบางแม่นางเมื่อปี พ.ศ. 2463 ขึ้นกับอำเภอบางใหญ่ ขณะนั้นจนถึงปี พ.ศ. 2464[2] ทางราชการจึงได้ยกฐานะกิ่งอำเภอบางแม่นางขึ้นเป็นอำเภอ แยกการปกครองบังคับบัญชาออกไปจากอำเภอบางใหญ่แต่นั้นมา

ครั้นมาภายหลังได้พิจารณาเห็นว่า ที่อำเภอบางใหญ่นี้ ตั้งอยู่ที่ปากคลองบางกรวย เดิมชื่อคลองตลาดแก้วและเนื่องจากรูปที่ดินของอำเภอบางใหญ่แต่เดิมสมัยก่อนนั้นเป็นรูปแหลมคล้ายกรวยยื่นออกไปทางแม่น้ำเจ้าพระยา คนส่วนมากเรียกกันเล่น ๆ ว่าหัวแหลมบ้าง บางกรวยบ้าง จึงได้เปลี่ยนชื่ออำเภอบางใหญ่เดิมเป็นอำเภอบางกรวย และเปลี่ยนชื่ออำเภอบางแม่นางเป็นอำเภอบางใหญ่ตั้งแต่วันที่ 19 ตุลาคม 2473[3] เป็นต้นมา

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ ร.6 น.10.5 ก/26 *ขออนุญาตตั้งกิ่งอำเภอที่คลองห้าร้อยบางแม่นาง แล้วยกขึ้นเป็นอำเภอบางแม่นาง (18 ธ.ค. 2459 – 19 เม.ย. 2464).* หน้า 8.

[2]*แหล่งเดิม.* หน้า 29-30.

[3]สมัย สุทธิธรรม. (2542). *สารคดีชุดถิ่นทองของไทย นนทบุรี.* หน้า 31.

ในอำเภอบางกรวยมี 9 ตำบล ได้แก่

1.ตำบลบางกรวย

2.ตำบลวัดชลอ

3.ตำบลบางขนุน

4.ตำบลบางขุนกอง

5.ตำบลมหาสวัสดิ์

6.ตำบลปลายบาง

7.ตำบลศาลากลาง

8.ตำบลบางสีทอง

9.ตำบลบางคูเวียง

ในคลองบางกรวยซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษามี 2 ตำบล คือ ตำบลบางกรวย และตำบลวัดชลอ

ในสมัยนี้ผู้วิจัยพบหลักฐานเกี่ยวกับการสำรวจสำมะโนครัวซึ่งได้เริ่มดำเนินมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว เป็นแบบสำรวจสำมะโนครัวในปีพ.ศ.2480 แสดงว่าพนักงานสำรวจได้ทำการสำรวจสำมะโนครัว บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย นอกจากนี้มีทะเบียนคนเกิดจดทะเบียนที่อำเภอบางใหญ่ของหนูชุ่ม รอดน้อย ซึ่งเกิดในปีพ.ศ.2464 บิดา มารดามีอาชีพทำสวน เป็นที่น่าสังเกตว่าราษฎรเริ่มใช้นามสกุลกัน (โปรดดูภาคผนวก ง/3)

พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และทรงอยู่เหนือกฎหมายรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

ประกาศยกเลิก “พระราชบัญญัติยกเลิกภาษีสมพัตสร” เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2475[1] พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า โดยที่สภาผู้แทนราษฎรเห็นเป็นการสมควรจะยกเลิกการเก็บภาษีสมพัตสร และทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ดั่งต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า ”พระราชบัญญัติยกเลิกภาษีสมพัตสร พุทธศักราช 2475”

---

[1]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ , *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 45 พ.ศ. 2475.* หน้า 155.

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ตั้งแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ยกเลิกการเรียกเก็บเงินภาษีสมพัตสร

ประกาศมา ณ วันที่ 14 กรกฎาคม พุทธศักราช 2475 เป็นปีที่ 8 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระยามโนปกรณ์ นิติธาดา

ประธานคณะกรรมการราษฎร

ผู้รับพระบรมราชโองการ

(ประกาศในราชกิจจาฯ วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2475)

2.2 การเกณฑ์ทหาร

รัฐบาลในช่วงนี้ยังให้ความสำคัญกับการเกณฑ์ทหาร ผ่านทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแทบทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2461 - 2466 โดยเฉพาะการรับหมายเกณฑ์และมักมีคนหลีกเลี่ยงอยู่เสมอ เช่น นายผิว กุหลาบ[1] ไม่ไปตรวจเลือกเกณฑ์ทหารจึงถูกจับตัวส่งไปจังหวัด และเมื่อเงินค่าราชการถูกเปลี่ยนชื่อเป็นเงินรัชชูปการกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ป่าวร้องให้ไปเสียภายในกำหนดมิฉะนั้นจะถูกปรับ นอกจากนี้ทหารกองเกิน กองหนุน ถ้าไปรับจ้างต่างท้องที่เกิน 15 วัน มีหน้าที่ต้องไปแจ้งให้อำเภอทราบถ้าไม่แจ้งจะมีความผิด และให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านประกาศให้ทราบทั่วกัน

ในปี พ.ศ. 2479 ได้ออกพระราชบัญญัติรับราชการทหาร ให้ผู้ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมายมีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน เมื่อต้องเข้ากองประจำการก็ให้อยู่ในชั้นต่าง ๆ ดังนี้ กองประจำการ 2 ปี กองหนุนชั้นที่หนึ่ง 7 ปี กองทุนชั้นที่สอง 10 ปี และกองทุนชั้นที่สาม 6 ปี และเมื่ออายุ 17 ปีสมบูรณ์ ต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาของตนภายในเดือนกุมภาพันธ์ของปีนั้น[2]

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กน (ล). 1.3/63 *รายงานประจำเดือนอำเภอ จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือน (เมษายน – มีนาคม พ.ศ. 2464).*

[2] เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 50 (ภาคที่ 1) พ.ศ. 2480.* หน้า 61-80.

ตามพระราชบัญญัติการสำรวจเก็บเงินรัชชูปการ พ.ศ.2462[1] กล่าวถึงเงินรัชชูปการ คือเงินช่วยราชการแผ่นดินเก็บจากชายฉกรรจ์อายุ 18-60 ปี ไม่เกินคนละ 6 บาทต่อปี ผู้ที่ได้รับการยกเว้นจะเป็นพระภิกษุ สามเณรและนักบวช ข้าราชการทหาร ตำรวจที่อยู่ในประจำการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตร แพทย์ประจำตำบล ตลอดระยะเวลาที่ทำหน้าที่ ฯลฯ พบผู้ที่หนีทหารแล้วไปเป็นผู้ใหญ่บ้านขอให้ยกเว้นเพื่อทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านต่อแต่ทางการไม่ยินยอม เจ้าบ้านที่ไม่สำรวจชายฉกรรจ์ที่ต้องเสียเงินรัชชูปการมีโทษปรับเป็นเงิน 5 บาท ไม่มีทรัพย์ให้ยึดขายทอดตลาดให้เอาตัวชายฉกรรจ์ผู้นั้นใช้งานโยธา 30 วัน ตามพระราชบัญญัติเงินรัชชูปการ พ.ศ. 2468[2] ถ้าผู้ใดหลีกเลี่ยงไม่ไปรับราชการและไม่เสียเงินรัชชูปการนายอำเภอมีอำนาจทำการยึดทรัพย์มาขายทอดตลาดสำหรับชำระเป็นค่ารัชชูปการ ถ้าไม่มีทรัพย์สินให้บังคับใช้งานโยธาเป็นเวลา 15 วัน สำหรับเจ้าบ้านที่ไม่สำรวจชายฉกรรจ์ที่ต้องเสียเงินรัชชูปการมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10 บาท หากเจตนาไม่ส่งตัวผู้ที่หลีกเลี่ยงไม่เสียเงินรัชชูปการความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50 บาท

ผู้วิจัยพบใบเสร็จเงินรัชชูปการซึ่ง คุณ ปรีชา ประสงค์ดี ได้กรุณานำมาให้ดูเป็นของคุณปู่คุณปรีชา ซึ่งไปชำระในปีพ.ศ. 2479 ไม่ได้ระบุจำนวนเงิน เป็นที่น่าสังเกตว่าใบเสร็จเงินรัชชูปการนี้ใช้แทนหนังสือเดินทางได้ (โปรดดูภาคผนวก ง/4)

ในปี พ.ศ. 2481 อันเป็นปีสุดท้ายที่มีการเก็บเงินรัชชูปการ ต่อมาทางราชการได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรเงินรัชชูปการ พ.ศ. 2481 ทำให้ปี 2482 ไม่มีการเก็บรัชชูปการ[3]

2.3 การช่วยเหลือของรัฐหลังน้ำท่วมปี พ.ศ. 2460

2.3.1 การแจกข้าว

หลังจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์น้ำท่วมในปี 2460 รัฐบาลได้มีการระดมเงินให้ความช่วยเหลือผู้ประสพภัยพิบัติดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการขอรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา รวมทั้งรัฐได้ช่วยเหลือแจกจ่ายข้าวบริโภคให้กับประชาชนทั่วไป[1]

---

[1]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 47 (2477) พ.ศ. 2468.* หน้า 426 – 247.

[2]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 38 พ.ศ. 2468.* หน้า 379 –380.

[3]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 52 พ.ศ. 2482.* หน้า 1-82.

พบหลักฐานว่ามีการแจกข้าวให้กับชาวสวนในอำเภอบางใหญ่ 107 ครอบครัว 99 หมู่บ้าน 9 ตำบล เป็นจำนวนข้าวสาร 321 ถัง ชาวสวนจะได้รับแจก ชาวนาให้ยืมข้าว และทางการได้ซื้อข้าวจากโรงสีเล็กๆที่กรุงเก่า (จังหวัดอยุธยา) เข้ามาจำหน่ายในราคาย่อมเยาโดยจัดให้มีการขายข้าวทุกอำเภอ[2]

2.3.2 นิรโทษกรรมผู้หนีทหาร

ยกเลิกความผิดให้แก่ผู้ทำผิดพระราชบัญญัติ ลักษณะเกณฑ์ทหาร และผู้ขาดหนีราชการทหารและตำรวจ พ.ศ. 2475[3] และได้มีการประกาศกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการผ่อนผันขยายเวลาเก็บเงินรัชชูปการ พ.ศ 2478[4] เฉพาะพื้นที่เกิดอุทกภัย

2.3.3 การลดหย่อนภาษีอากร

ได้ยกเลิกอากรสมพักศร ปี พ.ศ. 2475[5] อีกทั้งยังมีการลดภาษีอากรสวนใหญ่ ในปี พ.ศ. 2476[6] ดังจะเห็นว่าผู้คนจำนวนมากแทบสิ้นเนื้อประดาตัว ทำให้ผู้คนในพื้นที่บางกรวยมีการหลีกเลี่ยงการต่อทะเบียนเรือ ทั้งตำบลบางกรวยและตำบลวัดชลอมีการเลี่ยงภาษีต่อทะเบียนเรือ ปีหนึ่งประมาณ 20 ราย อีกทั้งยังมีการลักขโมยผลไม้จำนวนมาก และบางอย่างไม่น่าจะเกิดขึ้น เช่น กล้วย 1 หวี , ส้ม 100 ผล , ขนุน 1 ลูก , หมาก , มะพร้าว และที่ถูกลักขโมยมากที่สุดคือ เรือ ถึงแม้ภาครัฐจะพยายามช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มกำลังก็ตาม โดยจดทะเบียนเรือและมีแผ่นป้ายทะเบียนติดที่เรือ

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ ร.6 น.99/66 *เบ็ดเล็ดเกี่ยวกับน้ำท่วม (9 พ.ย. – 19 ก.พ. 2460).* หน้า 3-4.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ ร.6 น.10.5 ก/3 *สำรวจจำนวนเข้าที่ต้องจ่าย (พ.ศ. 2460).* หน้า 7, 9.

[3]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ , *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 45 พ.ศ. 2475.* หน้า 270 – 271.

[4]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ , *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 48 (ภาค 2) พ.ศ. 2478.* หน้า 1269, 1270.

[5]*แหล่งเดิม.* หน้า 155.

[6]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ , *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46 พ.ศ. 2476.* หน้า 129 – 132.

ในปี พ.ศ. 2485 ได้ออกพระราชบัญญัติยกเลิกการเก็บภาษีอากรที่ค้างชำระบางประเภท พุทธศักราช 2485 ให้ยกเลิกการเก็บอากรค่านา อากรสวนใหญ่ ภาษีไร่อ้อย และภาษียาสูบ บรรดาที่ค้างชำระอยู่เสียให้สิ้น[1]

2.4 การกำจัดผักตบชวา

ภาครัฐยังพยายามลดปัญหาผักตบชวาโดยการออกสำรวจในปี พ.ศ. 2463 มีการแต่งตั้งผู้ตรวจการกำจัดผักตบชวา 1 นาย และผู้ช่วย 4 นาย เพื่อตรวจตำบลต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักรในเวลาที่ไม่มีงานอื่นเข้ามา[2]

ตาราง 9 บาญชีสำรวจผักตบชวาจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2467

บึงหรือหนอง ชายคลอง	ตำบล	อำเภอ	กว้าง		ยาว	
			เส้น	วา	เส้น	วา
ริมคลอง	บางกรวย	บางใหญ่	-	1	10	-
ริมคลอง	วัดชลอ	บางใหญ่	-	1	15	-

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ กส.12/449 *สมุหพระนครบาล ส่งบาญชีสำรวจผักตบชวาที่มีอยู่ในท้องที่ต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร ประจำ พ.ศ. 2467 กระทรวงตอบว่าได้ส่งกรมทดน้ำจัดการทำลายไปตามสมควรแล้ว.* หน้า 6.

---

[1]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 59 พ.ศ. 2485.* หน้า 44.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุ, ศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กส. 1/2108 *กรมทดน้ำขออนุญาตตั้งผู้ตรวจการกำจัดผักตบชวา 1 นาย และผู้ช่วย 4 นาย แลเตือนกรมทดน้ำเรื่องวิธีทำแพลูกบวบ.* หน้า 16.

เมื่อปี พ.ศ. 2472 ได้มีการทำทุ่นกั้นผักตบชวาที่คลองบางกรวย และคลองอื่น ๆ เพื่อป้องกันมิให้ผักตบชวาตอนแม่น้ำเจ้าพระยาไหลลอยตามกระแสน้ำเข้าไปทำความเดือดร้อนแก่ทางน้ำตอนในลำคลอง และได้จ้างผู้ดูแลรักษาทุ่นที่ทำไว้ ครั้งมา พ.ศ. 2473 มีการขาดแคลนเงินค่าทำลายผักตบชวาจึงได้งดการจ้างผู้รักษาทุ่นเสียบางแห่ง และได้ให้เจ้าหน้าที่รื้อทุ่นออกเพื่อไปใช้ซ่อมทุ่นที่ตำบลอื่นบ้าง ดังนั้นจึงมีการสั่งให้ถอนทุ่นกั้นผักตบชวาที่คลองบางกรวยและในคลองมหาสวัสดิ์ และกรมชลประทานได้สั่งให้ใช้ไม้เสาลงหลักใช้ไม้ไผ่ผูกมัดเป็นลูกบวบกั้นผักตบชวาที่คลองบางกรวยและคลองอื่น ๆ เมื่อที่ไหนชำรุดก็มีการซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพใช้งานได้เพื่อความสะดวกแก่การสัญจรของสาธารณชน[1] กรมชลประทานได้ใช้ไม้เสาลงหลักใช้ไม้ไผ่ผูกมัดเป็นลูกบวบกั้นผักตบชวาที่คลองบางกรวย คลองบางกอกน้อยและในคลองมหาสวัสดิ์ ไม้เสาที่ปักได้หักไปแล้ว ลูกบวบก็ขาดชำรุดหายไป ไฟตะเกียงที่จุดกลางคืนก็ไม่มีขอให้สั่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจ และจัดการซ่อม หรือมิฉะนั้นก็ควรรื้อถอนไม้เสาที่เหลือ

2.5 การศึกษา[2]

สมัยปู่ ย่า ตา ยาย เรียนหนังสือที่วัดกับพระ เด็กผู้หญิงนั่งข้างหลัง เรียนพอเขียนได้ สะกดตัวหนังสือเป็น หรือเขียนชื่อนามสกุลเป็น ไม่ได้ไปเรียนแล้ว ยายกับย่าของคุณตาสนิท พุ่มอยู่ และนางเยาว์ ศุกรกมล จะอ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ ใช้พิมพ์หัวแม่มืออย่างเดียว ผู้ชายจะอ่านและเขียนหนังสือเป็นมากกว่าผู้หญิง ส่วนหนึ่งมาจากพระเคี่ยวเข็ญและดุ คนสมัยนั้นเกรงกลัวพระ พระดุลูกหลาน ไม่กล้าไปต่อว่าพระ บางคนอยากเรียนหนังสือไม่ได้เรียน พ่อแม่ยากจนต้องไปช่วยงานในสวน

---

[1] สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ กส.12/1461 *ลูกบวบกั้นผักตบชวาที่คลองบางกรวยแม่น้ำบางกอกน้อย.* หน้า 2, 3, 7.

[2] สนิท พุ่มอยู่. อายุ 85 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสนิท.

ในสมัยนี้เริ่มมีการใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งมีการประกาศในปี พ.ศ. 2464 [1] ได้พบการตั้งโรงเรียนในพื้นที่หลายโรงเรียนในช่วงนี้ ดังเช่น

โรงเรียนวัดชลอ ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2472

โรงเรียนวัดจันทร์(ผาดไสวประชาอุทิศ) ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2476

โรงเรียนวัดลุ่ม ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2478

โรงเรียนวัดสำโรง ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2482

ตัวอย่างการสัมภาษณ์ คุณตาสนิท ซึ่งได้เล่าว่า เด็กนักเรียนที่เคยเรียนหนังสือที่วัดและเด็กเข้ามาใหม่จะมาอยู่ชั้นเตรียมหรือชั้นมูลก่อน ครูจะสอนให้อ่าน เขียน คิดเลข ใครทำได้ ได้ขึ้น ป.1 เรียกว่าเลื่อนชั้น คุณตาสนิท พุ่มอยู่ เรียนหนังสือที่วัดมาก่อนอ่านออกเขียนได้คิดเลขเป็นแล้ว ครูเรียกสอบได้ เลื่อนชั้นอยู่ ป.1 เรียนได้ไม่กี่เดือนได้เลื่อนชั้นขึ้น ป.2 คุณตาสนิท พุ่มอยู่ เรียนจบชั้น ป.5 ที่โรงเรียนวัดชลอ โรงเรียนวัดชลอมีแค่ ป.5 และคุณตาสนิทเป็นลูกเสือคนแรกของโรงเรียนวัดชลอ โดยครูถามนักเรียนใครอยากเป็นลูกเสือให้ไปซื้อชุดลูกเสือมา คุณพ่อของคุณตาสนิทพาไปซื้อชุดลูกเสือที่ถนนบำรุงเมือง เครื่องหมายลูกเสือของจังหวัดนนทบุรีใช้ผ้าพันคอสีเหลือง และมีเครื่องหมาย น.บ.3 ติดที่หัวไหล่ซ้าย คุณตาสนิทใส่ชุดลูกเสือไปงานพระพุทธบาทสระบุรี เด็ก ๆ ผู้ชายวัยเดียวกัน จะมาดูและชี้ว่าเป็นลูกเสือมาจากกรุงเทพ

เด็กนักเรียนทั้งผู้ชายและผู้หญิง จะออกโรงเรียนกลางคัน เมื่อจบ ป.2 และ ป.3 เป็นจำนวนมาก ครูจะออกหมายไปเรียกตัว ยังไม่มีเกณฑ์บังคับให้ทุกคนจบ ป.4 นักเรียนที่เรียนจบไม่ได้ไปเรียนต่อ รุ่นหนึ่งจะมีคนหรือสองคนไปเรียนต่อที่วัดเขมาภิรตาราม เป็นโรงเรียนเด็กผู้ชาย โรงเรียนเด็กผู้หญิงไม่มี หรือไม่พวกลูกข้าราชการจะได้เรียนต่อ พ่อแม่พาไปฝากบ้านที่อยู่ใกล้โรงเรียน หรือฝากกับพระในกรุงเทพ

<u>สาเหตุที่ไม่เรียนต่อและออกเรียนกลางคัน</u>

1. ต้องการแรงงาน มาทำงานในสวน
2. ไม่เดือดร้อน มีกิน ไม่มีเงิน แต่ไม่อดอยากสามารถหาของจากบริเวณบ้านมาเลี้ยงชีพได้ และในสวนมีงานให้ทำ
3. อยากเรียนหนังสือแต่ทางบ้านฐานะไม่ดี บางคนดิ้นรนไปเป็นเด็กวัดที่มีโรงเรียนตั้งอยู่หรือวัดใกล้โรงเรียน

---

[1]เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 35 พ.ศ. 2464.* หน้า 662 – 663.

4. ไม่อยากเรียนหนังสือ เรียนยาก สมัยนั้น จบ ป.4 อายุ 14 – 16 ปี ยังมีการสอบตก ไม่ให้เลื่อนขั้น

ไม่พบหลักฐานว่ามีจำนวนนักเรียนเท่าไรและมีการเรียนการสอนอย่างไร คนรุ่นหลังจำกันไม่ได้ แต่พบหลักฐานว่าคนบางกรวยไปเรียนที่อื่นในใบสมัครงานของนายฉัตร อายุ 17 ปี จบชั้นประถม 3 จากวัดแก้วฟ้า และมีการรับรองความประพฤติของครูของนายฉัตร ชื่อ นายโป๊ะ (ไม่มีนามสกุล) นอกจากนี้มีหนังสือรับรองนายชม (ไม่มีนามสกุล) จบชั้นประถม 4 จากโรงเรียนราชสิทธิสังข์กระจาย [1]

2.6 การสาธารณสมบัติ[2]

"จัดการสร้างหอประชุมสำหรับประชาชนขึ้น 1 หลัง ในบริเวณวัดชลอเปนเรือนชั้นเดียวหลังคากระเบื้อง ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างประมาณ 1414.58 บาท ใช้เงินบำรุงท้องที่ส่วนอำเพอ 1414.58 บาท จะเริ่มลงมือทำแต่ธันวาคม 2485 แล้วเสร็ดในเดือนเดียวกันและหยู่ในความควบคุมของกรมการอำเพอ"

2.7 ความช่วยเหลือจากการเกิดวาตภัย[3]

"เมื่อวันที่ 8 เมษายน พระพุทธศักราช 2464 หลังเที่ยงเกิดลมพายุใหญ่พัดมาทางตะวันออก เรียกตามว่าลมตวันออก เปนพายุอย่างรุนแรงพัดเอาทรัพย์สมบัติของราษฎร อำเภอบางใหญ่ ได้รับความเสียหาย ดังนี้"

---

[1] สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ร.5 น.1.6/5 *เรื่องใบสมัคงานเข้ารับราชการ. (4 ก.ค. – 12 ก.ย. 127).*

[2] สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กส. 19.3/14 *โครงการบำรุงท้องที่ จังหวัดชัยภูมิ นครนายก นครสวรรค นนทบุรี นครสรีธัมราช พูเก็ด ระยอง แลราชบุรี.* หน้า 38.

[3] สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ ร.6 น. 10.5 ก/42 *เกิดลมพายุใหญ่ในจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2464.* หน้า 4, 10.

ตาราง 10 บาญชีทรัพย์ที่เสียหายจากการเกิดลมพายุ และได้รับค่าชดเชย

ที่	ประเภททรัพย์ที่เสียหาย	เขตรอำเภอ	จำนวน	ราคา	
				บาท	สตางค์
1.	ต้นกล้วย	บางใหญ่	8561 ต้น	2760	50
2.	ต้นหมาก	บางใหญ่	769 ต้น	769	
3.	ต้นมะพร้าว	บางใหญ่	9 ต้น	9	
4.	ต้นทุเรียน	บางใหญ่	134 ต้น	1170	
	รวมเป็นเงิน			**4708**	**50**

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ 6 น.10.5 ก/42 *เกิดลมพายุใหญ่ในจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2464.* หน้า 4, 10.

2.8 การเก็บค่าธรรมเนียมเครื่องรับวิทยุ

ในสมัยนี้มีการเล่นวิทยุซึ่งถือเป็นสิ่งแปลกใหม่รัฐบาลได้จัดเก็บค่าธรรมเนียมในการใช้เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงซึ่งผู้วิจัยได้พบใบเสร็จรับเงินค่าธรรมเนียมเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงในการต่ออายุ เป็นเงิน 50 สตางค์ ในปี พ.ศ. 2481 และใครจะมีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงต้องขออนุญาตกรมโฆษณาการก่อน ผู้วิจัยพบใบอนุญาตมีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงในปี พ.ศ. 2484 ของนายเลียบ ประสงค์ดี และการมีเครื่องรับวิทยุโทรศัพท์ต้องขออนุญาตจากกรมไปรษณีย์โทรเลขของนางสาวพริ้ง รอดน้อย (โปรดดูภาคผนวก ง/5)

2.9 การสาธารณสุข

ชาวสวนในคลองบางกรวยเป็นโรคเจ็บป่วยสิ้นชีวิตมากกว่าสิ้นชีวิตด้วยโรคชรา จากข้อมูลจะเห็นว่าชาวสวนช่วงน้ำท่วมมีความยากลำบากมากแม้เป็นโรคไข้ธรรมดาก็สามารถเสียชีวิตได้รวมทั้งการเจ็บไข้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น โรคท้องร่วง โรคลม และโรคที่น่ากลัวมากที่สุดคือ โรคอหิวาตกโรค มีทั้งเด็กเล็กที่มีภูมิต้านทานน้อยเสียชีวิต และผู้ใหญ่ที่มีรายได้น้อยทำให้ไม่ได้รับการ

รักษาที่ถูกต้อง โดยเฉพาะปี 2462 ได้พบคนเสียชีวิตด้วยอหิวาตกโรคในคลองบางกรวยมีผู้ใหญ่ 15 คน และเด็ก 20 คน[1]

3. อาชีพของชาวสวนบางกรวย

ในสมัยนี้พบว่าอาชีพของชาวบางกรวย คือการทำสวนผลไม้โดยเฉพาะทุเรียนและพบว่ายังมีการทำงอบ งอบเป็นสิ่งจำเป็นที่ใช้ในชีวิตประจำวันสำหรับออกแดด เช่น ซักผ้า อาบน้ำ เข้าสวนไปวัด พายเรือและเดินทางไปทำภารกิจต่าง ๆ

3.1 ลักษณะพื้นที่การทำสวนของชาวบางกรวย

สองฝั่งคลองบางกรวยจะมีที่อยู่ 2 ลักษณะคือ ที่เชิงเลนและที่ดอน[2]

ที่เชิงเลนหรือจิงเลน

ในคลองบางกรวยแม่น้ำเจ้าพระยาไหลเข้ามาในลำคลอง ทำให้แม่น้ำพัดพาตะกอนมาทับถมอยู่ตลอดเวลาและลำคลองตื้น เรียกว่า ที่เชิงเลนหรือจิงเลน ดินเชิงเลนเป็นดินที่เป็นโคลนขุดลงไปมีแต่โคลนไม่เจอดินดานชาวสวนจะใช้ประโยชน์จากดินเชิงเลนลอกขึ้นมาพอกบนต้นไม้เป็นสารอาหารหรือปุ๋ยแก่ต้นไม้ ที่เชิงเลนจากปากคลองบางกรวยด้านวัดชลอถึงวัดโพธิ์เผือกจะอยู่ฝั่งตรงข้ามกับฝั่งวัดชลอ และตั้งแต่วัดโพธิ์เผือกถึงปากคลองวัดลุ่ม ที่เชิงเลนจะอยู่ฝั่งนี้ตลอดแนววัดโพธิ์เผือกถึงวัดลุ่ม สวนที่อยู่ฝั่งเชิงเลนเรียกสวนเชิงเลน ปลูกต้นไม้ต้องยกร่องเพื่อป้องกันน้ำท่วมเวลาหน้าน้ำหลาก

ที่ดอน

ดินบนตลิ่งที่อยู่ข้างในเป็นดินเหนียวหรือดินดาน ดินเนื้อเหนียว เนื้อแน่น น้ำไหลผ่านไม่ได้ปลูกต้นไม้ไม่ขึ้น ถ้าจะปลูกต้นไม้ต้องยกร่องโดยการขุดหน้าดินขึ้นมากลบให้สูงปิดดินดาน ให้ดินดานอยู่ข้างล่าง จะเรียกสวนนี้ว่าสวนดอน ท้องร่องสวนดอนจะใหญ่และสูงกว่าที่เชิงเลน

ลักษณะของสวนเชิงเลนและสวนดอน ทำสวนแบบยกร่องโดยจะขุดดินขึ้นมาถมให้เป็นคันสูงจะเรียกว่าอกร่อง พื้นที่ที่ขุดดินขึ้นมาถมจะเกิดเป็นร่องจะเรียกว่า ท้องร่องสวน รอบสวนทั้งสี่ด้าน

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กน (ล). 1.1/86 *รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2462. (เม.ย. – มี.ค.2462).*

[2]สมบุญ วีเปลี่ยน. อายุ 74 ปี (2548, 7 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านแถววัดม่วง.

ทำเป็นคันนาสวนหรือถนน ถมดินรอบสวนให้สูงกว่าอกร่อง รอบคันนาสวนจะมีน้ำท้องร่อง 2 ด้าน 3 ด้าน หรือ 4 ด้าน สวนที่เป็นเชิงเลนไม่นิยมให้มีน้ำรอบคันนาสวนทั้งสี่ด้าน จะมีด้านหรือสองด้านที่เป็นท้องร่องสวน เพื่อที่จะอาศัยร่องสวนยันน้ำช่วงน้ำหลากไม่ให้คันนาสวนล้ม สวนจะเรียกเป็น ขนัด รอบคันนาสวนติดกับทางเท้าปลูกต้นพู่ระหงทั้งสี่ด้านเป็นแนวเขต จะทำประตูเข้าสวนโดยใช้เสาสองต้นเป็นปากประตู บนปลายไม้เสาเอาไม้มาตีพาดใช้ใบหมากหรือใบมะพร้าวแห้งทำเป็นประตูแบบม่าน ใครจะเข้าออกสวนคนอยู่ในสวนจะได้ยินเสียงใบไม้ดังกรอบแกรบจากการแหวกใบหมากหรือใบมะพร้าวแห้ง ประตูสวนขึ้นอยู่กับเจ้าของสวนจะสะดวกเข้าออกทางด้านไหนและประตูสวนจะอยู่บนคันนาสวนหรือถนน

คันนาสวน

ปลูก มะพร้าว มะม่วง มะปราง ขนุน อกร่องสวนตรงกลางปลูกทุเรียนหลัก เช่นพันธุ์ก้านยาว กบแม่เฒ่า กำปั่น ระยะห่างระหว่างต้นประมาณ 5-6 วา ต้นทองหลางจะปลูกแคมร่อง ปลูกพลูใต้ต้นทองหลาง พลูจะเลื้อยขึ้นตามต้นทองหลาง โดยอาศัยน้ำเลี้ยงจากต้นทองหลาง ต้นทองหลางจะช่วยพรางแสงและใบของต้นทองหลางที่ร่วงหล่นลงในท้องร่องสวน ทำให้ร่องสวนน้ำสะอาด การทับถมของใบทองหลางและใบไม้อื่นๆ ในสวนรวมทั้งวัชพืช เมื่อหมักอยู่ในท้องร่องเป็นเวลา 1 ปี จะกลายเป็นธาตุอาหารมีประโยชน์กับต้นไม้หรือเรียกว่าปุ๋ย แคมร่องสวนปลูกทุเรียนรอง เช่น กระดุม ลวง หมาก กล้วย เงาะ ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าของสวนจะปลูกอะไร บางสวนปลูกทุเรียนหรือมังคุดอย่างเดียว การปลูกกล้วย หมาก พลู เป็นการเลี้ยงตัวก่อนทุเรียนจะออกผลผลิต และช่วยพรางแสงด้วย

การลอกท้องร่อง

การลอกท้องร่อง เพื่อที่จะนำขี้โคลนที่เกิดจากการทับถมของใบไม้ขึ้นมาเป็นปุ๋ยให้กับต้นไม้ โดยลอกขึ้นมาพอกบนต้นไม้ตลอดร่อง ชาวสวนทำนบดินกั้นน้ำ โดยใช้ระหัดวิดน้ำตัวเล็กยาว 2 เมตร เพราะพื้นที่ในร่องสวนแคบ ระหัดวิดน้ำใช้มือหนุนให้น้ำออกจากท้องร่องจนแห้ง ใช้พลั่วสังกะสีตักดินโกยขึ้นมา ปัจจุบันมีพลั่วเหล็กลอกท้องร่องขาย จะลอกท้องร่องทีละครึ่งขนัด ปัจจุบันระหัดวิดน้ำไม่มีใครใช้แล้วจะใช้เครื่องสูบน้ำแทนซึ่งสะดวก เร็ว ประหยัดแรงงาน เมื่อลอกท้องร่องจะได้ปลาในท้องร่องเป็นจำนวนมาก มีปลาช่อน ปลากระดี่ ปลาซิว ปลาหมอ เต่าและตะพาบน้ำ บางสวนจะให้คนลอกท้องร่องหรือแบ่งกันคนละครึ่งแล้วแต่จะตกลง

การทำท่อน้ำเข้าสวน

ใช้ต้นตาลต้นใหญ่ ยาวประมาณ 5-6 ศอก ให้ยาวกว่าท้องคันนาสวน ทะลวงเอาไส้แกนตาลออกให้กลวงเหมือนท่อน้ำ วางตามขวางกับท้องคันนาสวน เรียกท่อน้ำเข้าสวน ต้นทองหลางต้นใหญ่ยาว 3-4 ศอก ทำเป็นลูกท่อ ปลายอีกด้านถากให้กลมเล็กกว่าท่อน้ำประมาณ 2 ศอก ทำกระบังเป็นวงกลมหนาขนาดฝ่ามือ ปลายอีกด้านถากเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าหนาจนสุดปลายไม้ ด้านนี้เจาะรูตรงกลางเป็นวงกลมให้ไม้ไผ่ลำใหญ่สอดได้ใกล้กับกระบัง เอาใบหมากแห้งล้อมเป็นวงกลม เอาใบตองแห้งพันรอบใบหมาก ความกว้างของวงกลมให้สอดด้านที่เป็นไม้สี่เหลี่ยมได้ เรียกว่า เสวียน มีคุณสมบัติเหมือนแผ่นปะเก็น ถ้าต้องการน้ำเข้าสวนเอาลูกท่อไว้ด้านในสวน เอาลูกท่อด้านที่ถากให้กลมสวมเข้าไปในท่อน้ำ เอาเสวียนใส่ด้านสี่เหลี่ยมให้ชิดกับกระบังด้านใน เอาไม้ไผ่หรือไม้อะไรก็ได้สอดไปที่วงกลมปักลงไปในท้องร่องเพื่อยึดลูกท่อไม่ให้เคลื่อนที่ เสวียนจะแนบกับกระบัง เสวียนช่วยกันน้ำไม่ให้ไหลเข้าหรือออก ตรงข้ามถ้าจะให้น้ำออกจากสวนเอาลูกท่อไว้นอกสวน เสวียนต้องหมั่นสังเกตและคอยเปลี่ยนเสมอเมื่อใบตองแห้งเปื่อย

ประโยชน์ท่อน้ำเข้า - ออกจากสวน

1. ฤดูฝน ฝนตกชุก น้ำในท่องร่องสวนมีปริมาณมาก ระบายน้ำออกจากสวน
2. ฤดูแล้ง เอาน้ำจากลำประโดงเข้าไปเก็บไว้ในท้องร่องสวน ให้พอใช้จนพ้นฤดูแล้ง
3. เป็นการระบายน้ำในท้องร่องให้มีการถ่ายเทหมุนเวียน โดยจะใช้ระหัดวิดน้ำแบบมือหมุนวิดน้ำเข้าออกสวน ต่อมาใช้เครื่องเรือหางยาวแทนมือ ปัจจุบันใช้เครื่องสูบน้ำ

3.2 การปลูกทุเรียน

คุณย่าบุญเรือน[1] กล่าวว่าคนสวนบางกรวยนิยมปลูกทุเรียน เมื่อเตรียมกิ่งพันธุ์เรียบร้อยแล้ว นิยมปลูกทุเรียนพันธุ์หลัก เช่น ก้านยาว หมอนทอง กบทองย้อย (ทุเรียนรอง กระดุม ลวง ชะนี ขุนนนท์) ไว้ตรงกลางร่องสวนหรือออกสวน หลุมลึกประมาณฝ่ามือปิดตุ้มพอดี ตุ้ม คือ กาบมะพร้าวที่หุ้มกิ่งตอน ปักไม้ผูกเชือกกับกิ่งทุเรียนให้แน่น ดามให้ตรง พรางด้วยทางมะพร้าว รดน้ำช่วงเช้าทุกวัน พอทุเรียนลัดประมาณ 1-2 ปี หมายถึง ทุเรียนมีรากเดิน ทำรางรอบต้นเป็นวงกลมห่างจากต้น 1 ศอก รางลึก 1 ศอก เพื่อให้น้ำไหลถ่ายเทสะดวก กว้าง 1 ศอก ในรางใส่เปลือกมะพร้าวหรือใบมะพร้าวแห้งป้องกันไม่ให้รากร้อน การทำรางรอบต้นทุเรียนเพื่อให้รากลงดินให้แน่นไม่แผ่ไปตามร่องสวน จะรดน้ำวันเว้นวัน เมื่อหมดฤดูเก็บผลผลิตจะทำการลอกท้องร่อง ลอกดินในท้องร่องเป็นดินเหลวเรียกขี้โคลน มีใบไม้ในสวน เช่น ใบทองหลาง ใบทุเรียน ที่ตกลงในท้องร่องสวนขึ้นมาพอกบน

---

[1]บุญเรือน จันทรบุตร. อายุ 86 ปี (2548, 5 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณบุญเรือนแถววัดสวนใหญ่.

ร่องสวน จะใส่ปุ๋ยคอกก่อน ลอกดินขึ้นมาพอกเมื่อดินแห้งแข็งตัวแล้วจะทำรางระยะห่างจากรางเดิมประมาณ 1 ศอก การทำรางรอบต้นทุเรียนทำปีละหน จะทำรางให้ต้นทุเรียน 1 ต้น ประมาณ 2 - 3 ครั้ง การรางทุเรียนช่วยให้รากลงดิน และช่วยให้อากาศถ่ายเทดี ทุเรียนที่ออกดอกให้ผลครั้งแรกประมาณ 8-10 ปี ต้นทุเรียนมีอายุมากขึ้นจะให้ผลผลิตมากขึ้น

สวนของคุณย่าบุญเรือนทำรางรอบต้นทุเรียนเหมือนสวนอื่นๆ แต่จะใส่หม้อทะนน (เป็นหม้อดิน เหมือนหม้อเกลือมีขนาดใหญ่กว่า) 5-6 ใบ รอบรางคอยเติมน้ำให้เต็ม เอาทางมะพร้าวปิดพรางแสง รดน้ำวันเว้นวัน ดูน้ำในหม้อให้เต็มเสมอ น้ำจากหม้อดินซึมลงใต้ดินไม่ให้รากร้อน คุณสมบัติหม้อดินเมื่อใส่น้ำ หม้อและน้ำในหม้อจะเย็น เมื่อทำรางใหม่เอาหม้อออกจากราง ลอกท้องร่องเมื่อดินแห้งแข็ง จะทำรางใหม่ในรางจะใส่หม้อดินทะนนเพิ่มอีก 2-3 ใบ

ระยะทุเรียนออกดอก

เข้าหน้าหนาว ทุเรียนจะออกดอกประมาณปลายปีช่วงกลางเดือนพฤศจิกายน ทุเรียนแต่ละพันธุ์จะออกดอกไม่พร้อมกัน ขึ้นอยู่กับปีนั้นอากาศหนาวมาช้าหรือเร็ว ช่วงออกดอกเล็กๆ ที่จับกันเป็นกลุ่มตามกิ่ง เรียกไข่ปลา ดอกตูมเล็กๆ เรียกเหยียดตีนหนู ดอกใหญ่ขึ้นเหมือนลูกกระดุม ตั้งแต่ระยะไข่ปลาถึงลูกกระดุม รดน้ำน้อยๆ รดทุกวัน วันละครั้ง จนกระทั่งดอกบานเหมือนหม้อตาลจึงหยุดรดน้ำ ช่วงนี้ถ้ารดน้ำดอกจะร่วง เมื่อทุเรียนติดผลมีหนามเรียกปิ่น เร่งน้ำให้มากขึ้นโดยรดน้ำทุกวันหรือวันเว้นวัน โดยดูสภาพของดินด้วยอย่าให้แฉะจนลูกทุเรียนจวนแก่ ดูที่ผิวของทุเรียนจะออกสีแดงจึงหยุดให้น้ำ ให้น้ำช่วงนี้ไส้ทุเรียนจะซึมรอจนแก่จัดจึงตัด สังเกตดูที่ขั้วของทุเรียนจะปูดใหญ่หนามกร้านออกสีน้ำตาลจึงตัดทุเรียนได้

การค้ำทุเรียนหรือโยงทุเรียน

ทุเรียนที่ให้ผลมากหรือดก ใช้ไม้รวกตรงโคนทำเป็นง่าม โดยผ่าซีกยาวประมาณ 1 ศอก และหาท่อนไม้เสียบคาบไว้ผูกลวดให้แน่น เหลาปลายไม้ทั้ง 4 ด้าน ไม่ให้มีความคมเพื่อกิ่งไม่โดนบาดเป็นแผล เพราะถ้ากิ่งเป็นแผลจะทำให้น้ำเลี้ยงไปไม่สะดวก ใช้ไม้ไปค้ำตรงกิ่งที่ติดกับลูก ปลายไม้รวกเอาไปผูกกับต้นหรือกิ่งที่ใหญ่พยุงไม่ให้ต้นเฉาและกิ่งหักเพราะผลทุเรียนมีน้ำหนัก เรียกค้ำทุเรียน สมัยปู่ย่า เอาต้นกล้วยฉีกเป็นเส้นตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาควั่นถักเป็นเปียทำเป็นเชือกไปผูกค้ำไม้ทุเรียน เมื่อมีร้านค้านำเชือกปอเข้ามาขายได้ใช้เชือกปอแทนเชือกกล้วย ปัจจุบันนี้ใช้เชือกพลาสติก

การเฝ้าสวน

เมื่อทุเรียนเริ่มแก่จะมีการเฝ้าสวนเพื่อป้องกันไม่ให้ทุเรียนถูกลักขโมย โดยมากผู้ชายจะไปนอนเฝ้าที่สวนเวลากลางคืน ช่วงเวลากลางวันจะมีคนไปสวนอยู่แล้ว เช่น รดน้ำต้นไม้ ดายหญ้า เมื่อทุเรียนแก่จัดเก็บผลผลิตได้ จะเฝ้าสวนทั้งกลางวันและกลางคืน บางสวนจะหุงหาอาหารการกินที่

สวนเองถ้าเป็นสวนที่อยู่ข้างในลึก บางสวนให้ลูกหลานนำอาหารและน้ำไปส่งให้ จะปลูกห้างสำหรับนอนเฝ้าสวนใช้ต้นหมากทำเป็นเสา พื้นและข้างฝา ใช้ใบมะพร้าวเย็บเองเป็นจากมุงหลังคา ประตูใช้ใบหมากที่แห้งห้อยลงมาเป็นม่าน เวลาเปิดเข้าออกใช้มือแหวกจะมีเสียงดังกรอบแกรบ บันไดใช้ไม้พาดเป็นบันได 3-5 ขั้น ใต้ถุนสูง เวลากลางคืนจะชักบันไดขึ้นเก็บไว้บนห้าง

การรดน้ำ

ชาวสวนจะไปสวนแต่เช้ามืด จะได้รดน้ำไม่ร้อนและไม่เหนื่อยเพราะแดดยังไม่ออก ทุเรียนจะรดน้ำวันเว้นวัน หรือสองวันรดน้ำครั้ง จะรดน้ำบริเวณโคนต้นขึ้นอยู่กับสภาพของดินแต่ละสวน ลงส้มจะต้องรดน้ำทุกวัน ส้มต้องการน้ำมาก รดตลอดอกร่อง คนรดน้ำจะยืนตรงแคมร่องใช้ชะโลงวิดน้ำรดที่ละอกร่องสวนจนหมดขนัด รดต้นไม้บนคันนาสวน มะม่วง มะปราง มะขาม รดน้ำเสร็จดายหญ้า เอามีดตัดกิ่งไม้แห้งลงมา ชาวสวนจะมีงานทำในสวนตลอดวันถึงเย็น

ต้นไม้ตายจะไม่โค่นทิ้ง จะปลูกฟักทอง แฟง บวบ หรือถั่วฝักยาว ให้ต้นไม้ที่ตายเป็นไม้ค้างและปล่อยให้ไม้ผุไปเอง จึงจะปลูกต้นไม้ใหม่ทดแทน

การเก็บทุเรียน

ขึ้นไปเก็บบนต้นทุเรียนใช้กระบุงสานตาห่าง เอาเชือกผูกกับกระบุงทำตะขอที่เชือกสำหรับแขวนกับกิ่งทุเรียนไว้ด้วย ตัดทุเรียนใส่กระบุง 4-5 ลูก จะโรยกระบุงลงมาจะมีคนอยู่ข้างล่างคอยรับกระบุงเอาทุเรียนออกหรือเก็บที่ละลูก เอาเชือกผูกกับก้านทุเรียนโรยลงมาทีละลูก การเก็บทุเรียนของชาวสวนบางกรวยไม่เหมือนกับจังหวัดระยองที่โยนลงมาทีละลูกและเอากระสอบข้าวสารมารองรับ เมื่อเก็บทุเรียนแล้วเอามากองใช้กระสอบข้าวสารปิดเป็นการบ่มทุเรียน ทุเรียนที่แก่จัด 1-2 คืน จะสุกเองไม่ต้องบ่ม

ดูทุเรียนทานได้หรือยัง ดูที่ปลิง รอยต่อระหว่างลูกทุเรียนเรียกขั้ว ส่วนที่ติดกับกิ่งเรียกปลิง มีรอยร้าวหรือใช้ไม้เคาะดูแต่ละพูฟังเสียงเปลือกทุเรียนหลวม หนามทุเรียนจะยุบตัว

ทุเรียนสวนที่สุกคาต้น หล่นในท้องร่องแช่ในน้ำท้องร่องนานเจ้าของไม่เห็นตอนหล่นใหม่ๆ หรือสุกงอมจนทุเรียนแตก ไม่นิยมกิน กลิ่นจะเหม็นและขม เนื้อทุเรียนออกเขียวจะเรียกปลาร้า ชาวสวนแปรรูปเป็นน้ำกะทิทุเรียน หรือกวนเป็นทุเรียนกวน

พันธุ์ที่นิยมปลูก

ปลูกเพื่อการค้ามีพันธุ์ก้านยาว กบแม่เฒ่า กำปั่น จะปลูกกันมาก พันธุ์ต่างๆ ขึ้นอยู่กับความพอใจเจ้าของสวน เจ้าของสวนจะรู้ว่าสวนไหนมีพันธุ์อะไรสนใจก็ไปซื้อกิ่งตอนมากิ่งสองกิ่งมาปลูก บางสวนจะมีทุเรียนหลากหลายพันธุ์ ชาวสวนที่มีฐานะแบ่งปลูกเป็นขนัด เช่น ก้านยาว ทองย้อยฉัตร กบแม่เฒ่า ทั้งขนัดไม่มีพันธุ์อื่นปน

ศัตรูของทุเรียน

หนอนไชต้น ด้วงไชต้น ใช้ไม้อะไรก็ได้ตอกเข้าไปในรูจนตอกไม่ลง ปัจจุบันใช้ยาฆ่าแมลง

เชื้อรา ใช้มีดถากบริเวณที่เป็นราและรอบๆ ออกให้หมด เอาโคลนในท้องร่องสวนพอก ปัจจุบันใช้สารเคมี น้ำยากำจัดเชื้อราทา

กระรอก เมื่อผลผลิตใกล้แก่ ชาวสวนรางต้นมะพร้าว หมายถึง ตัดทางมะพร้าวที่ชี้เข้าไปในท้องร่องสวนออก กะระยะที่กระรอกไม่สามารถกระโดดเข้าไปได้ เวลาเห็นกระรอกจะตีปี๊บ ตีเกราะให้เสียงดังกระรอกจะตกใจวิ่งหนี

การขยายพันธุ์ทุเรียน

1. เพาะเมล็ด เลือกเมล็ดจากพันธุ์ที่ต้องการ คัดเอาเมล็ดที่ใหญ่จากพูที่ใหญ่ที่สุดของผล เมล็ดต้องแก่จัดไม่ลีบและแกน เพาะลงในดิน 2-3 วันแรกรดน้ำให้ชุ่ม เมื่อทุเรียนเติบโตสูงได้ประมาณสองศอก จะขุดต้นทุเรียนที่เพาะนำไปปลูกที่อกร่องสวน

พันธุ์ทุเรียนที่คนในคลองบางกรวยเพาะ

ตาท้วม เรียก ตาท้วมเม็ดใน

นายกันเรียก ทศกัณฐ์

ตาขำ เรียก กบตาขำ

ไม่นิยมปลูกต้นที่เพาะจากเมล็ด พันธุ์จะกลายและทุเรียนจะให้ผลครั้งแรกนานกว่ากิ่งตอน นอกจากจะเพาะหาพันธุ์ใหม่ ๆ

2. การตอน เลือกกิ่งที่จะตอนจากต้นใหญ่ กิ่งตรง เอามีดควั่นเปลือกออก ลอกเปลือกออกขูดเมือกออกให้หมด นำดินมาหุ้มรอยควั่นให้แน่น กากมะพร้าวแช่น้ำในท้องร่องเป็นปี ปอกเปลือกออกทุบให้เป็นแผ่นพันให้รอบดิน และเอาใบตองแห้งพันรอบกากมะพร้าวอีกครั้ง ใช้เชือกผูกหัวท้ายให้แน่น รดน้ำทุกวันจนมีรากขึ้น ระยะเวลาการตอนประมาณ 3-6 เดือน นิยมตอนช่วงก่อนเข้าพรรษาและตัดกิ่งหลังออกพรรษา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชาวสวนบางกรวยนิยมปลูกทุเรียนเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากว่าเป็นผลไม้ที่ทำรายได้สูงกว่าการปลูกผลไม้ชนิดอื่น ๆ ถึงแม้จะต้องใช้เวลาในการเพาะปลูกนานกว่าผลไม้ชนิดอื่น ๆ ก็ตามแต่ชาวสวนมีความชำนาญในเรื่องการปลูกทุเรียนเป็นพิเศษเพราะมีการเพาะปลูกพืชชนิดนี้สืบทอดกันมายาวนานซึ่งผู้วิจัยพบเอกสารการปลูกทุเรียนในคลองบางกรวยในสมัยรัชกาลที่ 5

สำหรับพืชชนิดอื่นมีขั้นตอนการเพาะปลูกไม่ยุ่งยากเท่ากับทุเรียน และให้ผลผลิตเร็ว แต่ผลตอบแทนไม่สูงนัก ถึงแม้หมากพลูจะเป็นพืชเศรษฐกิจก็ตามแต่ราคาหมากพลูก็ไม่สูงเท่ากับราคาทุเรียน ดังนั้นการปลูกต้นไม้อื่น ๆ จึงเป็นรายได้เสริมของชาวสวน

3.3 น้ำตาลมะพร้าว[1]

ชาวสวนบางกรวยมีการทำน้ำตาลมะพร้าวขายเป็นอาชีพเสริม นิยมทำย่านวัดชลอถึงวัดสวนใหญ่โดยใช้น้ำหวานจากจั่นมะพร้าว ชาวสวนมักนิยมเรียกกันว่า “ต้อยมะพร้าว” โดยมาเคี่ยวให้เป็นน้ำตาล ในช่วงนี้ไม่มีผู้รู้ให้รายละเอียดแต่มีผู้เล่าถึงการทำน้ำตาลมะพร้าว คือ นายปรีชา ประสงค์ดี อายุ 56 ปี ซึ่งฟังจากบรรพบุรุษเล่าต่อกันมา และได้ทำกันมาต่อเนื่อง

ชาวสวนจะทำน้ำตาลปึกจากน้ำต้อยมะพร้าว แปรรูปไว้ใช้ในครอบครัว เลือกต้นมะพร้าวต้นที่ไม่สูงมาก เป็นต้นที่เริ่มให้จั่นมะพร้าว จั่นมะพร้าวมีลักษณะเป็นงวงปลายแหลมหุ้มดอกมะพร้าว เอาพะองพาดกับต้นมะพร้าวสำหรับขึ้นลงต้นมะพร้าว จั่นมะพร้าวแทงไปบนยอดมะพร้าวทำมุม 80 องศา เมื่อจั่นมะพร้าวยาวประมาณศอกเศษ ชาวสวนจะขึ้นไปนั่งบนคอมะพร้าว จะค่อย ๆ โน้มจั่นมะพร้าวลงมา ไม่ให้จั่นมะพร้าวหักหรือมีรอยฉีกแตก ผูกด้วยเชือกกับทางมะพร้าวให้แน่น จะขึ้นไปโน้มจั่นมะพร้าวทุกวันจนกระทั่งจั่นมะพร้าวทำมุม 30 องศากับต้นมะพร้าว เตรียมกระบอกไม้ไผ่ปากกระบอกเจาะรูสองข้างสำหรับร้อยเชือกไว้ผูก ที่ก้นกระบอกไม้ไผ่จะใส่ไม้ตะเคียนเพื่อไม่ให้น้ำต้อยมะพร้าวบูด ไม้ตะเคียนสับเป็นท่อนเล็ก ๆ นำไปย่างไฟให้น้ำยางไม้ตะเคียนแห้ง ตอนเย็นก่อนพลบค่ำจะขึ้นไปบนยอดมะพร้าว พร้อมด้วยกระบอกไม้ไผ่ มีด เชือก ใช้เชือกผูกที่ปลายจั่นมะพร้าวให้แน่น เพื่อไม่ให้ดอกมะพร้าวกระจายออกเอามีดตัดปลายจั่นมะพร้าวทำมุม 90 องศา และนำกระบอกไม้ไผ่ไปสวมที่จั่นมะพร้าวผูกเชือกติดกับจั่นมะพร้าวให้แน่น เพื่อรองรับน้ำต้อยมะพร้าว ตอนเช้าจะเตรียมกระบอกไม้ไผ่ขึ้นไปเปลี่ยน เอากระบอกเก่าลงมาและเอากระบอกใหม่สวมเข้าไปแทน ตอนเย็นจะขึ้นไปตัดปลายจั่นมะพร้าวออกเพื่อให้น้ำต้อยมะพร้าวไหลสะดวก รอยเก่าจะเกาะรัดตัวน้ำต้อยไหลออกน้อย ทำทุกวันจนกระทั่งจั่นมะพร้าวไม่ให้น้ำต้อยมะพร้าว จั่นมะพร้าวจะให้น้ำต้อยมะพร้าว ช่วงกลางคืน ต้นมะพร้าวที่นำมาทำน้ำตาลจะไม่ให้ผลผลิต เพราะดอกมะพร้าวไม่ได้รับการผสมเกสรจากแมลง และดอกมะพร้าวอยู่ในจั่นยังไม่บาน

น้ำตาลมะพร้าว ทำทุกวันหลังจากที่เอากระบอกไม้ไผ่ลงจากต้นมะพร้าว เทน้ำต้อยมะพร้าวใส่กระทะเคี่ยวจนเหนียวข้นเป็นยางมะตูม จะหยดน้ำตาลลงในน้ำเย็นดูว่าเกาะตัวหรือยัง ถ้าน้ำตาลเกาะตัวไม่แตกกระจาย จะยกกระทะน้ำตาลลงตักลงหยดใส่บนใบตองหรือภาชนะที่เตรียมไว้ เช่น กะละมังหรือปี๊ป

---

[1]ปรีชา สมประสงค์. อายุ 56 ปี (2548, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่วัดสวนใหญ่.

3.4 การทำหมากแห้ง พลูสดและพลูนาบ[1]

หมากสด พลูสด ขายไม่ได้ทุกบ้านปลูกกันหมด เมื่อมีผลผลิตออกมามากจึงทำหมากแห้ง นาบใบพลูขายคนต่างจังหวัดที่ไม่ได้ปลูกหมากและพลู

หมากหั่น หมากอ่อนหน้าเต็ม ผ่าลูกหมากออกเป็น 2 ซีก แคะเนื้อหมากออกซอยบาง ๆ นำไปตากแดดประมาณ 2 – 3 แดด ให้แห้งสนิทออกสีดำราจะได้ไม่ขึ้น

หมากสง หมากแก่ ลูกหมากผ่า 4 ซีก แคะเนื้อหมากออกตากแดด 3 – 4 แดด ให้แห้งสนิทออกสีดำ

พลูนาบ เก็บใบพลูแก่สีเขียวมาเรียงผึ่งจนใบออกสีเหลือง จะนำมานาบ ใช้กระทะเหล็กหรือกระทะอลูมิเนียมตั้งไฟอ่อน ผ้าหลายชั้นห่อทรายผูกขึ้นมาแบบลูกประคบ เอาใบพลูใส่ในกระทะ ลูกประคบนาบเสร็จใส่กระบุง อัดใส่ปี๊บ

การจำหน่าย

จะมีชาวสวนและคนนอกพื้นที่ พายเรือถามตามบ้านว่ามีหมากแห้ง ใบพลูนาบขายหรือไม่ จะรับซื้อหมด เพื่อที่นำไปขายส่งที่ตลาดท่าเตียน หมากแห้ง และใบพลูนาบขายเป็นกิโล

มะม่วง กระท้อน มังคุด ชมพู่ มะไฟ มะปราง ลิ้นจี่ แต่ละสวนจะปลูกไม่มาก พอมีผลผลิตไปทำบุญและกินในครอบครัวแจกเพื่อนบ้าน เหลือก็นำออกขาย

3.5 การเก็บเห็ดโคนและเห็ดตับเต่า

เห็ดโคน

เห็ดโคนสวนจะมีดอกเล็กกว่าเห็ดโคนเมืองกาญจนบุรี ก้านเห็ดสีขาว ดอกเห็ดสีคล้ำออกดำ เห็ดโคนมีรสชาติหวานอร่อย นำมาต้มกับน้ำใส่น้ำปลาก็กินได้แล้ว ไม่ต้องปรุงรสเพิ่ม นิยมทำต้มจืดหรือผัดกับเนื้อหมู เห็ดโคนเกิดจากน้ำลายปลวกที่มากัดกินกิ่งไม้ใบไม้บนพื้นดิน ส่วนใหญ่เห็ดโคนจะขึ้นในบริเวณพื้นที่เดิมหรือใกล้เคียง

เห็ดตับเต่า

ก้านเห็ดมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-4 นิ้ว ดอกเห็ดเป็นสีดำ ก้านจะออกสีเหลืองดำ เห็ดตับเต่าขึ้นตามใต้ต้นทองหลาง นิยมทำแกงคั่วกับเนื้อสัตว์หรือยำราดกะทิ รสชาติหวานกรอบอร่อยเนื้อกรุบๆ

เห็ดโคนและเห็ดตับเต่าขึ้นในบริเวณสวน เห็ดโคนมีราคาสูงกว่าเห็ดตับเต่ามากกว่าหลายเท่า ชาวสวนถือเคล็ดเมื่อพบเห็ดโคนเห็ดตับเต่าจะไม่เก็บใส่กระจาด จะเก็บใส่ใบตองหรือกากหมาก เชื่อว่าถ้าเก็บใส่กระจาดทำให้ปีต่อไปเห็ดจะไม่ขึ้นบริเวณนั้นอีก เห็ดโคนและเห็ดตับเต่าถือเป็นผล

---

[1]นงเยาว์ ศุกรกมล. อายุ 71 ปี (2548, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณนงเยาว์.

พลอยได้เพราะไม่ได้เกิดจากการลงทุนลงแรงอะไร ถ้าใครเห็นทำเครื่องจองไว้ คนที่มาพบทีหลังจะไม่เก็บ ถ้าทำเครื่องหมายในสวนถ้าเจ้าของสวนมาเห็นสามารถเก็บได้ นอกจากทางสาธารณะทำตามกติกา ปัจจุบันกติกานี้ใช้ไม่ได้ผลแล้ว คนมีฐานะเมื่อพบเห็ดโคนจะนำไปปรุงอาหารกินเองและแจกจ่ายญาติพี่น้อง คนจนพบเห็ดโคนจะนำไปขายหมดไม่กล้ากินเองเสียดายของแพง คนขายจะเรียงเป็นกองๆ จัดเป็นวงกลมให้เห็นแต่ดอก แยกเป็นดอกตูม บานเล็กน้อย บานปานกลาง จนกระทั่งบานมากดอกฉีกขาด ดอกตูมราคาแพงที่สุดไล่เรียงลงมา

3.6 การทำงอบ[1]

ใช้ไม้ไผ่สีสุกจะมีพ่อค้าทางเรือเอามาส่ง เนื่องจากในคลองบางกรวยไม่ได้ปลูกไม้ไผ่สีสุก การเย็บงอบในคลองบางกรวยเย็บมาเป็น 100 ปีแล้ว[2] เย็บมาก่อนรุ่นคุณยายเต่า สรวิสูตร ซึ่งเป็นมารดาของคุณแม่สังเวียน โพธิ์สิทธิ์ คุณยายเต่า สรวิสูตร เย็บงอบมาตั้งแต่เป็นเด็กอายุ 13-14 ปี มีบ้านเย็บงอบหลายเจ้า มีคุณยายละเมียดบ้านอยู่ปากคลองฝั่งวัดลุ่ม คุณยายช่วงอยู่แถววัดค้างคาว บ้านคุณตาพยอมและคุณยายล้อมอยู่ตรงปากคลองวัดชลอ เป็นต้น ปัจจุบันเสียชีวิตหมดแล้วเป็นเหตุให้ผู้เล่าไม่สามารถบอกนามสกุลได้ ปัจจุบันลูกหลานได้ย้ายออกจากพื้นที่ การทำงอบจะไปซื้อโครงและใบลานส่งให้ตามบ้านเย็บงอบ โดยไปซื้อโครงงอบที่แถววัดจันทร์จะมีคนทำโครงงอบบริเวณวัดจันทร์และแถวริมคลองวัดจันทร์ซึ่งมีทำกันหลายบ้าน บ้านคุณตาคุณยายเหล่านี้จะส่งโครงงอบและใบลานให้ชาวคลองบางกรวยเย็บ คนเย็บงอบจะหาด้ายและเข็มเอง ใบลานที่ทำตัวงอบจะไปซื้อที่บางขุนพรหม เก็บงอบไปส่งแต่ละครั้งเป็นจำนวน 2,000-3,000 ใบ จะไปขายที่ราชวัตรและท่าเรือจักรวรรดิ์

ประเภทของงอบ

1. งอบละเอียด ขึ้นโครงงอบถี่ วันหนึ่งขึ้นโครงงอบได้ไม่กี่ใบ คนเย็บใช้เวลาเย็บงอบ 2-3 วัน จะได้งอบ 1 ใบ งานอื่นไม่ต้องทำเย็บแต่งอบอย่างเดียว

2. งอบหยาบ ขึ้นโครงห่าง วันหนึ่งจะขึ้นโครงได้หลายใบเป็นสิบๆ ใบ คนเย็บงอบที่เย็บทั้งวันจะได้งอบวันละ 20-30 ใบต่อคน ขึ้นอยู่กับความชำนาญ

---

[1]สังเวียน โพธิ์สิทธิ์. อายุ 84 ปี (2549, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสังเวียน.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 เลขที่ ร.6 น.10.5ก/22 *ส่งภูมิศาสตร์เฉภาะเมืองนนทบุรี เพื่อขอได้อนุญาตให้แก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน (19-21 ก.ค. 2458).* หน้า 15.

คนเย็บงอบ

- คนที่ทำเป็นอาชีพ เป็นแม่บ้านไม่มีสวนอยู่บ้านเย็บงอบ ทำงานบ้านเสร็จเย็บงอบทั้งวัน
- คนที่ทำเป็นอาชีพเสริม เอาเวลาว่างจากงานในสวน หารายได้พิเศษ เย็บช่วงตอนเย็น

4. ประเพณีและวัฒนธรรม[1]

งานชักพระวัดนางชี-วัดไก่เตี้ย

เป็นงานบุญประจำปี ที่คนบางกรวยไปร่วมกันมาก เป็นงานบุญที่สนุกสนานและมีมานานกว่า 100 ปี ซึ่งตรงกับแรม 2 ค่ำ เดือน 12 ทุกๆปีของวันที่ 2 หลังจากวันลอยกระทง จะเป็นงานบุญที่ชาวบ้านฝั่งธนได้จัดมาเป็นร้อยๆ ปีแล้ว การชักพระโดยการอัญเชิญพระพุทธรูปจากวัดนางชีแห่ทางเรือมาทางคลองบางระมาดถึงปากคลองตรงข้ามวัดสุวรรณคีรี (วัดขี้เหล็ก) เลี้ยวซ้ายเข้าคลองบางกอกน้อยแห่จนถึงวัดไก่เตี้ย จึงอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนวัดในสถานที่จัดไว้ ให้ประชาชนกราบสักการบูชา ช่วงบ่ายอัญเชิญพระพุทธรูปลงเรือแห่กลับวัดนางชี

ขบวนแห่งานชักพระจะมีประชาชนทั้งใกล้และไกลมาร่วมขบวนทางเรือเป็นจำนวนมาก เช่น ชาวคลองบางกรวย คลองบางกอกน้อยทางบางคูเวียง บางใหญ่ บางขุนกอง พายเรือออกไปรับพระพุทธรูปแต่เช้า พร้อมด้วยเรือบริวารที่ตบแต่งสวยงาม จะมีเรือลากจูงประมาณ 20 ลำ เรือลากจูงเป็นของประชาชนทั่วไปที่มาร่วมขบวนและเรือที่ทางวัดจัด ในขบวนเรือมีเล่นดนตรี ร้องรำกันเชียร์เรือแข่ง ช่วงบ่ายอัญเชิญพระพุทธรูปลงเรือ เรือขบวนแห่กลับทางเดิมไปวัดนางชี ขบวนแห่ทั้งไปและกลับจะมีการละเล่น ร้อง รำ ตีกลอง ไปตลอดทาง คนในคลองบางกรวยพายเรือแต่เช้าเพื่อไป

---

[1] กิจจา ศักดิ์ชูวงษ์. อายุ 72 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสนิทตรงข้ามวัดสวนใหญ่.

กลีบ แท่งทอง. อายุ 78 ปี (2548, 7 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณกลีบเยื้องวัดโพธิ์เผือก.

สมบุญ วีเปลี่ยน อายุ 74 ปี (2548, 20 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านแถววัดม่วง.

สังเวียน โพธิ์สิทธิ์ อายุ 84 ปี (2549, 2 มกราคม).สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสังเวียน

ร่วมงานบุญชักพระที่วัดไก่เตี้ย มีทั้งลำเล็ก ลำใหญ่ มีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้หญิง ทั้งคนแก่ แต่งกายกันสวยงาม มีทั้งไปทำบุญและร่วมขบวน บางลำเข้าแข่งพายเรือด้วย

ตักบาตรพระ 108 ณ วัดไทยเจริญ

การตักบาตรพระ 108 เป็นงานบุญที่มีมานานแล้ว น่าจะประมาณกว่า 100 ปี ในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 12 วัดไทยเจริญจะจัดงานตักบาตรพระที่บริเวณคลองบางกอกน้อย วัดตั้งอยู่ริมแม่น้ำ พระวัดต่างๆ จะพายเรือออกไปรับบาตรที่วัดไทยเจริญ พระที่ไปบิณฑบาตท่านจะไปเองไม่มีการนิมนต์ เรียกตักบาตร 108 ตลอดสองฝั่งคลองตั้งแต่วัดไทยเจริญถึงวัดบางไกรนอก ชาวบ้านนั่งรอใส่บาตรที่ท่าน้ำ ชาวบ้านละแวกใกล้เคียงโดยเฉพาะชาวสวนบางกรวยจะพายเรือไปใส่บาตร จะมีขบวนแห่ของชาวบ้านตีกลอง ตีฉิ่ง ตีฉาบ ขบวนใหญ่เหมือนงานชักพระ อาหารใส่บาตร เช่น ข้าวสวย ไข่เค็ม ขนมกล้วย ข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน ของแห้ง เป็นต้น ช่วงบ่ายจะมีการแข่งเรือที่วัดไทยเจริญ มีเรือแข่งมาก หลายประเภท คนต่างถิ่นไกลๆ มาร่วมแข่งกันมาก มีคำกล่าวว่า “ **แรม 2 ค่ำ ชักพระวัดไก่เตี้ย แรม 8 ค่ำ ตักบาตรวัดไทยเจริญ** ” ก่อนวันตักบาตรพระ 108 ประมาณ 2-3 วัน พระวัดไทยเจริญ และพระวัดบางไกรนอกพร้อมทั้งฆราวาสได้นิมนต์พระพุทธรูปลงเรือ และจัดขบวนแห่ทางน้ำมีกลองยาวนำขบวนมีเรือเข้าร่วมขบวนประมาณ 10 ลำขึ้นไป ล่องในคลองบางกอกน้อยไปทางบางใหญ่ถึงหน้าวัดบางม่วง และขึ้นมาทางบางกรวยถึงหน้าวัดเกตุจะบอกบุญมาตลอดทางให้ชาวบ้านไปร่วมงานบุญตักบาตร 108 เมื่อเรือแล่นผ่านหน้าวัด เรือจะหยุดกล่าวคำนิมนต์พระให้ไปรับบาตรที่วัดไทยเจริญ เป็นการนิมนต์ที่ไม่เจาะจงพระรูปใดรูปหนึ่งเป็นที่เข้าใจกัน เมื่อพระท่านรับนิมนต์แล้วจะมีพระนอกพื้นที่มาร่วมรบบาตรด้วย เช่น พระวัดกล้วย พระวัดสวนใหญ่ เป็นต้น

ศาลเจ้าพ่อชัยสร เจ้าแม่ธาณี

ศาลเจ้าปากคลองวัดชลอ ตั้งอยู่ในบริเวณวัดชลอ เป็นศาลเจ้าไทยชื่อเจ้าพ่อชัยสร เจ้าแม่ธาณี ศาลเจ้ามีอายุ 100 ปีขึ้นไป สมัยคุณตาของคุณกิจจามาอยู่บางกรวยก็เห็นศาลเจ้าแล้ว ศาลเจ้าเป็นที่เคารพนับถือของคนบางกรวย ใครที่ผ่านหน้าศาลเจ้าจะยกมือไหว้และควักน้ำมาลูบศีรษะเพื่อเป็นสิริมงคล มีคนมาบนกันมากเมื่อประสบผลสำเร็จตามที่บนจะแก้บน คุณตาของคุณกิจจาและญาติผู้พี่และชาวสวนในคลองบางกรวยจะจัดให้มีการแสดงงิ้วทุกปีให้เจ้าพ่อเจ้าแม่ชมเป็นงานประเพณีมา 100 ปีแล้ว โดยนับหลังวันตรุษจีนไป 1 เดือน จัดให้มีงิ้ว 3-5 วัน ปัจจุบันจะจัดงานที่วัดชลอ อัญเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่มาประทับที่ปะรำพิธีที่จัดไว้

คุณแม่สังเวียน โพธิ์สิทธิ์ กล่าวว่าปู่กับย่าเล่าให้ฟังว่าสมัยอู่ทองมีกษัตริย์สององค์เป็นพี่น้องแต่ทั้งคู่ไม่ได้นั่งครองเมืองจึงมาทำการค้าขายไม้ซุง บริเวณตั้งแต่หน้าวัดชลอถึงหน้าวัดเกตุจะมีแพซุง

จอดเต็มสองฝั่งคลองบางกอกน้อย มีข้าทาสบริวารติดตามเป็นจำนวนมาก เจ้าพ่อชัยสรเป็นน้อยชายจะจอดแพซุง หน้าวัดชลอและเจ้าพ่อชัยสิทธิ์เป็นพี่จอดแพซุงฝั่งตรงข้ามวัดชลอ (ฝั่งวัดเกตุ) เมื่อเจ้าพ่อชัยสิทธิ์ และเจ้าพ่อชัยสรสวรรคต ข้าทาสบริวารได้ตั้งศาลเพียงตาตรงที่สวรรคต เจ้าพ่อชัยสิทธิ์สร้างศาลเพียงตาบริเวณบ้านข้าวสารก่อนถึงวัดเกตุ เจ้าพ่อชัยสรตั้งศาลเพียงตาปากคลองบางกรวยในพื้นที่วัดชลอ ศาลเจ้าได้ถูกรื้อสร้างใหม่ 3 – 4 ครั้ง มีอายุประมาณ 400 ปี มีประชาชนในคลองบางกรวยและคลองบางกอกน้อยให้ความเคารพนับถือ คุณแม่สังเวียน โพธิ์สิทธิ์ เล่าว่าเดิมศาลเจ้าชัยสรมีตั้งอยู่บริเวณปากคลองบางกรวยเพียงศาลเจ้าเดียว ประมาณเกือบ 60 ปี มีเจ้าแม่ธาณีมาอยู่ด้วยโดยไม่ทราบว่าใครเป็นผู้นำเจ้าแม่ธาณีมา คณะกรรมการที่จัดงานงิ้วประจำปีบอกว่าเจ้าแม่ธาณีเป็นน้องสาวของเจ้าพ่อชัยสิทธิ์ และเจ้าพ่อชัยสร เมื่อมีงานประจำปีจะเชิญเจ้าพ่อชัยสิทธิ์ เจ้าพ่อชัยสร และเจ้าแม่ธาณี มาประทับที่ปะรำพิธีที่วัดชลอ

ภาพประกอบ 8 ศาลเจ้าพ่อชัยสร เจ้าแม่ธาณี

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 5 มกราคม).

วันตรุษไทย

สมัยนั้นจะทำบุญเลี้ยงพระ 3 วัน ขนมที่ทำในช่วงเทศกาลตรุษไทยมี ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวขาว กาละแม พร้อมภัตตาหาร เพื่อนำไปเลี้ยงพระ หลังจากนั้นจะทำพิธีบังสุกุลให้ผู้ล่วงลับ วันตรุษไทย เด็กๆ จะชอบเพราะมีขนมหลายอย่าง แต่ละครอบครัวหรือหมู่ญาติจะร่วมกันทำขนมโดยใช้กระทะใบใหญ่ๆ ช่วยกันออกค่าใช้จ่าย นำขนมไปเลี้ยงพระ แจกเพื่อนบ้านแลกเปลี่ยนกัน

วันสารทไทย

จะมีการทำกระยาสารทโดยรวมตัวช่วยกันทำ ซึ่งใช้เวลาเตรียมการล่วงหน้ากันหลายวันเพื่อคั่วถั่วลิสง คั่วงา ก่อนจะมากวนกระยาสารท การกวนกาละแม และกระยาสารทส่วนมากผู้ชายจะเป็นผู้กวนใช้กระทะใบบัวใบใหญ่และไม้พายขนาดที่ใช้พายเรือผัดกวนอยู่หน้าเตาไฟเกือบทั้งวัน ผู้ชาย 2 – 3 คน จะผลัดกันจนกว่าจะเสร็จ ก่อนกวนกระยาสารทเตรียมการล่วงหน้า 2 – 3 วัน เพื่อที่จะคัดเลือกถั่วลิสง งาดำ งาขาว ข้าวตอก จะใช้กระด้งฝัดถั่วลิสง งา ข้าวตอก ให้เกลี้ยงนำไปคั่วก่อนวันกวนกระยาสารท 1 วัน หรือจะคั่วในวันที่กวนกระยาสารทวันเดียวกันก็ได้ น้ำอ้อยเตรียมซื้อไว้ตั้งแต่เนิ่น ๆ การกวนกาละแม และกวนกระยาสารทจะลงขันทำกันในหมู่ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เป็นงานที่ต้องใช้เวลาและแรงงานทำกันทั้งวันตั้งแต่เช้าถึงเย็น ปัจจุบันนี้ไม่มีบ้านไหนกวนกาละแม และกระยาสารทกันแล้วซื้อใช้เฉพาะไปทำบุญ และแจกญาติพี่น้อง

วันตรุษสงกรานต์

มีการทำบุญเลี้ยงพระที่วัดตั้งแต่วันที่ 13 ถึงวันที่ 15 เมษายน บางวัดเลี้ยงพระ 5 วัน ตั้งแต่วันที่ 13 ถึงวันที่ 17 เมษายนของทุกปี โดยเฉพาะวันที่ 13 เมษายนของทุกปี จะมีการนำอาหารไปถวายพระที่วัดพร้อมทั้งโกฐบรรจุอัฐิของบรรพบุรุษและผ้าขาวเพื่อทำบังสุกุล โดยนำโกฐอัฐิของผู้ล่วงลับไปแล้วมาตั้งรวมกันแล้วโยงด้วยด้ายสายสิญจน์ทุกโกฐ พระสงฆ์จะทำพิธีพรมน้ำพุทธมนต์และอุทิศส่วนกุศลไปให้ ส่วนผ้าขาวจะนำไปพันรอบโกฐที่อยู่ในบริเวณป่าช้าของวัด เพื่อให้พระสงฆ์ชักผ้าบังสะกุลอุทิศส่วนกุศล (ในสมัยก่อนเมื่อมีการเผาศพคนตายแล้ว ชาวคลองบางกรวยจะเก็บอัฐที่ครบชิ้นส่วนที่เป็นร่างที่สมบูรณ์อย่างละชิ้น ใส่ในโกฐอันเล็กเพื่อนำกลับไปบูชาที่บ้าน ส่วนอัฐิที่เหลือเก็บรวบรวมใส่ไว้ในโกฐใบใหญ่ ทำด้วยปูนซีเมนต์ โกฐใบใหญ่เป็นที่บรรจุอัฐิประจำตระกูลของแต่ละครอบครัว ขนาดและความสวยงามของโกฐขึ้นอยู่กับฐานะแต่ละครอบครัว ขณะนั้นยังไม่มีการลอยอังคาร)

ในช่วงวันสงกรานต์นั้น ทางวัดจะมีการบอกกล่าวให้ชาวบ้านที่มาทำบุญ ได้ทราบถึงพิธีการต่างๆ ที่ทางวัดได้จัดเตรียมไว้ เช่น สงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ เพื่อกราบขอขมาและอโหสิกรรม

กัน โดยการทำพิธีต่างๆ จะเป็นช่วงเวลาบ่ายหรือเย็นในวันใดวันหนึ่งก็ได้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของแต่ละวัด

การละเล่น ช่วงเย็นจะมีการละเล่นเพื่อให้ชาวบ้านได้สนุกสนานพบปะกัน การจัดการละเล่นไม่ได้จัดทุกวัดจะจัดเป็นบางวัด ทำให้มีคนต่างหมู่บ้านหรือต่างท้องที่เข้ามาร่วมงานเป็นจำนวนมาก การละเล่นอาทิเช่น มอญซ่อนผ้า วิ่งเปี้ยว วิ่งแข่ง ชักเย่อ เล่นเสือกินวัว ช่วงเทศกาลทำให้คนหนุ่มสาวในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านมีการพบปะพูดคุยกัน ผู้ชายส่วนใหญ่จะตระเวนไปเล่นเกือบทุกวัดที่จัดให้มีการละเล่น เพื่อดูสาวและดูว่าวัดไหนมีผู้หญิงเล่นสนุก ปีหน้าจะได้มาเล่นใหม่พร้อมทั้งชักชวนเพื่อนฝูงและคนรู้จักมาร่วมงานด้วย

5. วิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวย[1]

คนสมัยรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย อยู่กันอย่างประหยัดมัธยัสถ์อดออมไว้ให้ลูกหลาน การดำรงชีพจะอาศัยพืชผลจากในสวนในลำคลองที่มีอยู่ จะซื้อเฉพาะของที่ไม่มีในสวน เช่น ข้าวสาร เกลือ กะปิ หอม กระเทียม น้ำตาล น้ำปลา เป็นต้น บางคนที่มีที่นาให้เช่าจะเอาข้าวจากที่นามากินโดยทยอยจ้างโรงสีๆ ข้าวทีละถังสองถังเมื่อข้าวหมดกลับไปเอาที่นา ของในสวนทำเป็นเงินได้หมดไม่มีการทิ้งให้เสียเปล่าจะทำงานหนักตลอดทุกวันไม่มีวันหยุด ก้านมะพร้าวเหลาเป็นไม้กวาดทางมะพร้าวและทำเป็นไม้กลัด หัวตะโหงก (ทางมะพร้าว) ทำฟืน กล้วยตัดเครือขายผลแล้วเอากาบกล้วยฉีกเป็นเส้นๆ ตากแดดให้แห้งเป็นเชือกกล้วย ใบตองตัดขายเป็นใบตองสด ใบตองแห้งเย็บเป็นกระทงแห้งเก็บไว้แค่พอใช้ส่วนที่เหลือนำมาขายเป็นเงินได้หมด เสื้อผ้าจะมีคนละไม่กี่ชุดเพราะผ้าแพง หายาก เสื้อผ้าที่เก่าจะนำมาใส่อยู่บ้าน ถ้าเสื้อขาดก็ปะใส่กันเอง วันไหนมีธุระไปข้างนอก เช่น ไปช่วยงาน เมื่อกลับมาบ้านรีบเปลี่ยนเสื้อผ้าใส่เสื้อผ้าอยู่กับบ้าน เอาเสื้อที่ใส่ไปงานมาตากแดดให้แห้งเก็บเข้าตู้ เนื่องจากยังไม่มีสบู่ใช้จะซักผ้าต้องทำน้ำด่างซักผ้าเอง ผลผลิตในสวนจะขายหมดถ้าขายไม่ได้จะกินเอง เมื่อมีรายได้จะสะสมทอง ซื้อสวน ซื้อนา ถ้าเงินไม่พอซื้อสวนจะปลดทองจากคอมาซื้อสวนซื้อนา เก็บผักในสวนและบริเวณบ้าน หากุ้ง หาปลา งมหอย นานๆจะแกงซักครั้ง อาหารแต่ละมื้อทำแบบง่ายๆ เช่น ต้มจืด ลวกผักจิ้มน้ำพริก ของหวานไม่ทำนอกจากช่วงเทศกาลทำบุญ ด้วยความขยัน ประหยัด และทำงานหนัก ละเอียดถี่ถ้วน ทำให้คนในคลองบางกรวยเป็นเศรษฐีหรือคหบดี มี

---

[1] นงเยาว์ ศุกรกมล. อายุ 71 ปี (2548, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณนงเยาว์.

โฉนดที่ดินกองเป็นตั้ง มีที่ดินและทองตกทอดมายังรุ่นลูกรุ่นหลาน ทำให้คนรุ่นหลานมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย มีโอกาสศึกษาต่อต่างประเทศ

6.การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบางกรวย

6.1 ช่วงจอมพล ป.พิบูลสงคราม[1]

สำหรับชาวคลองบางกรวย ผู้สูงอายุอยู่บ้านนุ่งโจงกระเบนเป็นปกติ ต้นหมากใบพลูไม่มีการโค่นทิ้ง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นลูกหลานคนในคลองบางกรวยรู้จักหน้ากัน มีความเกี่ยวดองเป็นเครือญาติกัน ทางการไม่ได้เข้ามาตรวจตราเพราะการเดินทางลำบากไม่สะดวก คนที่เคี้ยวหมากจะเคี้ยวหมากตามปกติไม่ต้องหลบซ่อน ถ้าจะเดินทางไปทำธุระหรือเยี่ยมญาติที่กรุงเทพ เอาผ้าโจงกระเบนตัดเป็นผ้าถุงได้ 2 ผืน สวมผ้าถุงใส่หมวกกะโล่ (หมวกกันแดดทรงคลุ่มมีปีกแข็ง โดยรอบโครงทำด้วยไม้ฉำฉาแล้วหุ้มด้วยผ้าหรือใบลาน) ชีวิตประจำวันไม่ได้เปลี่ยนแปลง นอกจากเดินทางออกจากพื้นที่

เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เปลี่ยนวิถีชีวิตของคนย่านพื้นที่ศึกษา คือหลังจากน้ำท่วมใหญ่ ปี พ.ศ. 2484 ในเดือนเมษายน 2485 รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ออกพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกาศให้ราษฎรเลิกบริโภคหมากโดยเด็ดขาด เพราะบ้วนน้ำหมากเลอะเทอะทั่วไป เป็นที่อับอายขายหน้าแก่ชาวต่างประเทศ พระราชบัญญัติฉบับนี้สร้างความเจ็บปวดให้กับผู้ที่ติดหมากพลูเป็นอย่างมากรวมทั้งชาวสวนหมาก พลู รัฐบาลได้ออกข่าวว่าถ้าสวนยังปลูกหมากพลูอยู่จะส่งเจ้าหน้าที่มาตัดทิ้ง

หลังจากพ้นช่วงจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีการปลูกหมากพลู แต่ปลูกน้อยเพราะคนเลิกกินหมาก พลู ทำให้รายได้หมาก พลู พื้นที่ปลูกหมาก พลู เปลี่ยนปลูกต้นดีปลี พริกไทย แต่ทำรายได้ไม่มากเท่าหมาก พลู

---

[1]พวงร้อย กล่อมเอี้ยง; และคนอื่นๆ. *โครงการวิจัยประวัติศาสตร์วิถีชีวิตท้องถิ่นย่านตลาดพลู*. หน้า 261.

6.2 สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตในช่วงน้ำท่วม ปี พ.ศ. 2485

พลเอกวิจิตร สุขมาก[1] ได้บรรยายชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบากในช่วงน้ำท่วมและช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้อย่างชัดเจน "หลังจากที่คุณแม่จากผมไปได้ไม่นาน ในปี พ.ศ.2485 ก็เกิดอุทกภัยน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล สวนทุเรียนของผมทั้งที่อำเภอเมือง และอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ถูกน้ำท่วมหมด ทุเรียนพืชเศรษฐกิจหลักเสียหาย ตายเรียบ ต้องปลูกทดแทนกันใหม่ ทำให้ครอบครัวของผมขาดรายได้ไปเป็นจำนวนมาก ในช่วงนั้นเป็นระยะเวลาเดียวกับที่ประเทศไทยเข้าสู่สงครามอินโดจีน และสงครามมหาเอเชียบูรพาด้วย เศรษฐกิจของชาติและของประชาชนตกต่ำ สินค้าอุปโภคบริโภคหายาก ขาดแคลน และมีราคาแพง คุณพ่อของผมในฐานะผู้นำครอบครัวได้พยายามประคับประคองนาวาชีวิตของพวกเราให้อยู่รอดปลอดภัยได้เป็นอย่างดี รวมกันแล้วก็หลายปีทีเดียว จนกระทั่งคุณพ่อเองต้องมาล้มป่วยด้วยโรคระบบทางเดินอาหารนอนซมป่วยไปไหนไม่ได้เป็นระยะเวลาอันยาวนานพอสมควร ในที่สุดก็ถึงแก่กรรม ตอนนั้นผม พี่ชาย และน้อยชาย 4 ชีวิต มีสภาพเหมือนอยู่ในเรือแล่นอยู่กลางทะเลถูกพายุพัดกระหน่ำจนเรือแตกสูญเสียกัปตัน ไม่รู้ว่าอนาคตของพวกเราจะอยู่รอดปลอดภัยหรือไม่ ต่อไปจะเดินไปในทิศทางไหนกันดี ที่สำคัญพวกเราทั้ง 4 คน ยังมีอายุน้อยด้วยกันทั้งนั้น ผมเองเพิ่งมีอายุได้ 10 ปีเศษ

ท่ามกลางมรสุมอันมืดมิด แม้ว่าจะสิ้นบุญคุณพ่อ คุณแม่ของพวกเราแล้วก็ตาม ผม พี่ชาย และน้องชายยังโชคดีที่ยังมีคุณอาสมพร ปาละกูล ซึ่งเป็นน้องสาวแท้ ๆ ของคุณพ่อผมอีกคนหนึ่งที่ได้ยื่นมือเข้ามาให้การอุปการะเลี้ยงดูพวกเราโดยให้เราย้ายไปอยู่

ครอบครัวของคุณอาสมพรเป็นครอบครัวใหญ่ มีบุตรธิดารวมทั้งหมด 6 คน เมื่อรวมผม พี่ชาย และน้องชายอีก 3 คน ทั้งครอบครัวใหม่จึงมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 11 คน คุณอาสมพรประกอบอาชีพเป็นชาวสวนทุเรียน เช่นเดียวกับคุณพ่อผม เมื่อตอนที่ผมย้ายมาอยู่ร่วมกับคุณอานั้นสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามมหาเอเชียบูรพายังไม่ยุติเศรษฐกิจของประเทศและประชาชนยังตกต่ำ อัตคัดขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค ที่มีขายอยู่ตามท้องตลาดก็มีราคาแพงลิบลิ่ว ทุเรียนที่ปลูกทดแทนกันใหม่หลังน้ำท่วมครั้งใหญ่ ปี พ.ศ.2485 ทั้งในสวนของคุณอาสมพรและสวนของผมยังไม่ให้ผลผลิต รายได้มีจำกัดแต่คุณอาสมพรก็มิได้ย่อท้อ ท่านมีความริเริ่มคิดอ่านทำทุกอย่างด้วยความขยันขันแข็งเป็นอย่างสูง ผลผลิตทุกอย่างที่มีอยู่ในสวนไม่ว่าจะเป็นหมาก มะพร้าว มะปราง หรือกล้วย แม้แต่ใบตอง อะไรก็ตามที่จะก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินเป็นทอง ท่านจะเก็บนำเอาออกมาขายหมด โดยมีผมเป็นลูกมือที่เข้มแข็งอีกคนหนึ่งตอนนั้น ผมจะปีนขึ้นต้นหมาก ต้นมะพร้าวได้อย่างทะมัดทะแมง คล่องแคล่ว ที่หาตัวจับยากทีเดียว ตอนเช้าในแต่ละวันทั้งลูก ๆ และหลาน ๆ ของคุณอาสมพรก็จะพายเรือไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนกลาโหมอุทิศ วัดเขมาภิรตาราม หลาน ๆ จะพายเรือไปลำ

---

[1] วิจิตร สุขมาก. *ขอบน้ำริมสวน.* หน้า 9-11.

หนึ่ง ลูก ๆ ของคุณอาก็จะพายเรือไปอีกลำหนึ่ง ตอนบ่ายหลังจากที่กลับจากโรงเรียนแล้ว ก็จะพากันเข้าไปในสวนรดน้ำต้นหมากรากไม้และทุเรียนกันต่อ ปฏิบัติอย่างนี้เป็นประจำทุกวันยกเว้นวันหยุดเรียนจะไปกันแต่เช้า" [1]

นอกจากนี้คุณตาสนิท พุ่มอยู่ [2] ได้เล่าว่า โรงเรียนปิด เด็ก ๆ ชอบสนุกได้เล่นน้ำในบ้าน ผู้ใหญ่เข้าสวนต้องใช้เรืออย่างเดียว ทางเท้า น้ำท่วมเดินไม่ได้ ผู้ใหญ่จะขังเด็กไว้ในบ้านหรือฝากกับเพื่อนบ้านที่บ้านน้ำท่วมไม่ถึงช่วยดูแล เก็บของสวนที่จะหลงเหลือมาเลี้ยงชีพ สวนที่ล่มปล่อยไม่ไปทำสวนแล้ว คนที่มีสวนเหนือน้ำเข้าไปดูแลเฝ้าสวน เก็บผลผลิตออกมาขายชาวสวนด้วยกัน และพายเรือไปขายที่บางเขน บางลำพู ผักเก็บจากท้องร่องสวนและหน้าบ้าน เช่น ผักบุ้ง สายบัว มะพร้าว และพืชที่น้ำท่วมไม่ตาย เช่น มะม่วง ใบทองหลาง มะกอกน้ำ ชมพู่ กุ้ง ปลา หอย หาจากในคลอง โดยใช้สวิงหรือเบ็ดตกปลา จะมีคนหากุ้งหาปลามาขาย ชาวสวนมีทั้งจับปลายังชีพและไม่จับปลา บ้านที่ไม่จับปลาจะซื้อปลากิน อาหารการกินไม่อดเพียงแต่กินซ้ำ ๆ ถ้ามีเรือ ของแห้ง ปลาเค็ม เนื้อเค็มมาขายจะซื้อเก็บไว้เป็นกิโล ถ้าขาดเหลืออะไรพายเรือออกไปซื้อที่ร้านขายของชำ ในช่วงนี้รัฐบาลได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือแจกข้าวสารและน้ำตาลทรายแจกทุกบ้านหลังจากเหตุการณ์น้ำท่วม ปี พ.ศ. 2485

การป้องกันสวนจากน้ำท่วม

ชาวสวนบางกรวยประสบปัญหาน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2485 สวนได้รับความเสียหาย เรียกว่า สวนล่ม (นอกจากพืชชอบน้ำและไม่มีใครไปเหยียบย่ำตรงโคนต้นให้รากกระเทือน เช่น ทองหลาง มะพร้าว ไม่ตาย) ผลไม้ในสวนตายหมด บางสวนเจ้าของสวนสามารถกู้สวนไว้ได้ ป้องกันไม่ให้น้ำเข้าไปในสวน บางรายมีเงินแต่ขาดแรงงาน หรือมีแรงงานแต่ขาดเงินไม่สามารถกู้สวนได้ ทุกคนในครอบครัวจะช่วยกันกู้สวน ชาวสวนจะซื้อดินหรือขุดดินในอกร่องสวนและซื้อไม้กระดานมาป้องกันน้ำทำเป็นเขื่อน สวนของคุณย่าบุญเรือน จันทรบุตร จะซื้อดินเป็นลำเรือ และรื้อไม้พื้นกระดานบ้านออกมาป้องกันสวน โดยสวนคุณย่าสามารถกู้สวนได้สำเร็จ กลางวันและกลางคืนคอยเดินตรวจตรารอบคันนาสวน ดูว่าคันนาสวนช่วงไหนมีรอยร้าวหรือเขื่อนที่กันน้ำล้มจะได้อุดรอยร้าวได้ทัน ถ้าน้ำไหลบ่าเข้ามาเขื่อนจะพัง น้ำจะทะลักเข้าสวน ทำให้สวนล่ม เจ้าของสวนจะช่วยตัวเองในการป้องกันสวน สวนที่ป้องกันน้ำท่วมได้จะเรียกสวนเหนือน้ำ เจ้าของสวนที่ป้องกันสวนได้เมื่อผลผลิตออกขาย จะขายได้ราคาและเม็ดทุเรียน เช่น เม็ดทุเรียนกระดุม จะขายเม็ดละ 1 บาท

---

[1]วิจิตร สุขมาก. *ขอบน้ำริมสวน.* หน้า 9 - 11.

[2]สนิท พุ่มอยู่. อายุ 85 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสนิท.

เปรียบกับราคาก๋วยเตี๋ยวในสมัย ได้ 10 – 15 ชาม ขยายกิ่งพันธุ์ขายด้วย เจ้าของสวนที่กู้สวนสำเร็จจะได้ทุนคืนและกำไรจากผลผลิต จะเรียกเจ้าสวนที่กู้สวนได้ว่า เศรษฐีน้ำท่วม

พันธุ์ที่ปลูกก่อนน้ำท่วม ได้แก่ ก้านยาว กบแม่เฒ่า กบเหยี่ยว กำปั่นขาว กำปั่นตาแพ ชะนี กระดุมทอง ลวง เขียวตำลึง กระปุก อีหนักหรือทศกัณฑ์ เป็นต้น

6.3 สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2[1]

หลังน้ำลดปรับปรุงสวนไม่นานเกิดสงคราม โรงเรียนปิดเด็ก ๆ จะอยู่บ้าน เด็กผู้หญิงเล่นหมากเก็บ ขายข้าวขายของ เด็กผู้ชายเล่นล้อต๊อก ดีดลูกหิน อยู่บริเวณแถวบ้านไม่ปล่อยให้ไปเที่ยวไกลตา ได้ยินเสียงหวอเตือนอยู่ในสวนหลบในท้องร่องคันนาสวน ถ้าอยู่ที่บ้านวิ่งมาที่คันนาสวนหลังบ้าน บางบ้านจะขุดหลุมบริเวณบ้าน เด็ก ๆ จะชอบวิ่งลงแอบในโอ่งน้ำ โอ่งที่ไม่มีน้ำ ชาวสวนดำเนินชีวิตปกติ เช้ามืดเข้าสวน รดต้นไป เก็บผลผลิตออกมาขาย พายเรือไปขาย ตอนเช้าที่ตลาดน้ำวัดชลอ และบางเขน ชาวสวนหลายรายเอากล้วยหอม กล้วยน้ำว้าไปให้เชลยที่สะพานพระรามหก ในคลองบางกรวยมีคนอพยพหนีสงครามมาอยู่กันมาก ไม่เหงา ได้เห็นคนแต่งตัวสวย ๆ อาหารการกินมีกินเก็บจากในสวนบริเวณบ้าน ลำคลอง แต่ความเป็นอยู่จะอัตคัดกว่าตอนน้ำท่วม มีชาวสวนที่หาของสวน พวกกล้วย มะละกอไปขายทหารญี่ปุ่น คลองบางกอกน้อย ขายดีและได้ราคาไม่พอขายมีเท่าไหร่ขายหมด ชาวจีนไหหลำบ้านอยู่ปากคลองวัดชลอ พายเรือไปซื้อของที่ท่าเตียนตั้งแต่เช้ามืดก่อนสว่างเข้ามาขาย พวกข้าวสาร น้ำมันก๊าด น้ำตาลทราย ขี้ไต้ น้ำมันยาง ชัน ปูนกินหมาก สีเสียด ยาฝอย ยาเส้น มาขายที่ร้าน ชาวสวนจะพายเรือมาซื้อ ช่วงสงคราม ข้าวสาร น้ำมันก๊าด น้ำตาลทราย ขาดตลาด กลางคืนได้ยินเสียงหวอเตือนภัย ต้องรีบพรางไฟออกมาหลบที่หลุมหลบภัย เมื่อสัญญาณเตือนอีกครั้งจึงขึ้นมาจากหลุม นาน ๆ ไปเริ่มชินคนหนุ่ม ๆ ไม่กลัวกันแล้ว การพรางไฟโรงไฟฟ้าจะดับไป บ้านที่ใช้ตะเกียงจะดับตะเกียง มีลูกระเบิดมาทิ้งที่สะพานพระรามหกแฉลบมาลงที่สวนมีคันนาสวนเสียหาย บ้านเรือนและชาวสวนปลอดภัย เมื่อสงครามยุติแล้ว ชาวสวนมีความเป็นอยู่อัตคัด เสื้อผ้าไม่มีใส่ มีเงินหาซื้อผ้าไม่ได้ ใส่เสื้อผ้าปะกันรอบตัว ข้าวสาร น้ำมันก๊าด น้ำตาลทราย สบู่ ขาดแคลน ราคาแพงหายาก มีเรือจากปทุมธานีเข้ามาขาย เนื้อวัวเค็ม ต้มเครื่องใน เรือปลาทู ข้าวกินเหลือจะมาตากแห้งเก็บไว้ การกินจะกินให้หมดไม่เหลือทิ้งขว้าง

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ ชาวสวนคลองบางกรวยมีความเป็นอยู่ขัดสน ผ้าไม่มีขาย มีเงินหาซื้อผ้าไม่ได้ เด็ก ๆ ใส่เสื้อผ้าของคนที่โตกว่า อย่างเด็กผู้หญิงใส่เสื้อคอกระเช้าของผู้ใหญ่ ตรงหูเสื้อคอกระเช้าสองข้างจะผูกเอาไว้ไม่ให้คอเสื้อตกลงมา เด็กไปโรงเรียนเอาเสื้อกางเกงของพ่อมาเลาะ

---

[1]สนิท พุ่มอยู่. อายุ 85 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสนิท.

เย็บให้เด็กใส่ไปโรงเรียน เมื่อกลับจากโรงเรียนรีบถอดตากแดดใส่เสื้อผ้าอยู่บ้าน เด็กผู้ชายอยู่บ้านไม่ใส่เสื้อสวมแต่กางเกง เด็กเล็กทั้งเด็กชายและเด็กหญิงอยู่บ้านไม่สวมเสื้อผ้า เด็กผู้หญิงคาดจับปิ้งทำด้วยเงินหรือนาก (เครื่องปิดของลับของเด็กหญิง) ไว้ที่เอว เด็กผู้ชายใช้ย่ามพระใส่หนังสือ เด็กผู้หญิงใช้ถุงผ้าใส่หนังสือไปโรงเรียน เด็กนักเรียนจะเตรียมอาหารกลางวันและน้ำไปจากบ้าน ข้าวห่อใบตองน้ำใส่กระบอกไม้ไผ่ใช้ลวดทำหูหิ้ว นักเรียนบ้านอยู่ใกล้โรงเรียนจะกลับไปกินข้าวกลางวันที่บ้าน งานศพจะไม่ไว้ทุกข์กันนาน เพราะหาผ้าตัดเสื้อไม่ได้

การอพยพเมื่อครั้งสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีคนอพยพเข้ามากันมากส่วนใหญ่จะเป็นญาติ และเพื่อนฝูงแนะนำกันมา โดยอาศัยอยู่กับญาติ นำเรือมาจอด จะจอดที่บ้านญาติ และสร้างที่พักเป็นเพิงแบบง่าย ๆ อยู่ตามริมคลอง เอาต้นหมากมาทำเป็นเสาและพื้น หลังคามุงจาก ข้างฝาพอกันแดดกันฝนได้ เมื่อสงครามยุติผู้อพยพได้ออกจากบางกรวยหมด ญี่ปุ่นทิ้งระเบิดที่สะพานพระรามหก ลูกระเบิดได้แฉลบลงในสวน หลังวัดไทร สวนได้รับความเสียหาย คันนาสวนหัก ประชาชนและบ้านเรือนไม่ได้รับความเสียหาย

การไฟฟ้าเข้ามาในคลองบางกรวยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป.พิบูลสงครามได้อพยพมาอยู่ที่บ้านพันเอกสวัสดิ์ สวัสดิ์ณรงค์ บ้านอยู่ตรงข้ามวัดจันทร์ มาอยู่แบบไป ๆ มาๆ ไม่ได้อยู่ประจำ โรงไฟฟ้าสามเสนเข้ามาปักเสาไฟตามหลังจอมพล ป.พิบูลสงคราม ชาวสวนไม่ได้ต่อไฟฟ้าใช้ทุกบ้าน

บ้านคนที่มีฐานะต่อไฟฟ้าเข้ามาใช้ไฟฟ้าดับเป็นประจำ บางทีเปิดไฟมีแต่ไส้ไฟแดง ๆ จอมพล ป.พิบูลสงคราม อพยพมาอยู่ในคลองบางกรวยปิดเป็นความลับรู้กันไม่กี่ครอบครัว มีไฟฟ้าใช้แล้วทุกบ้านจะมีตะเกียงเจ้าพายุและตะเกียงน้ำมันก๊าดไว้ใช้เวลาไฟดับ

น้ำท่วมปี พ.ศ. 2485 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวสวนหลายรายประสบปัญหาข้าวยากหมากแพง ได้มีการซื้อขายสวน จำนองและขายฝากกันมาก เปลี่ยนมือไปอยู่กับเจ้าของสวนเหนือน้ำ

ถึงแม้อยู่ในช่วงน้ำท่วมและสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความเป็นอยู่อัตคัดชาวสวนทำบุญตักบาตรทุกเช้าไม่ขาดเป็นปกติ

7. การคมนาคม

ทางบก โดยการใช้ทางเท้า

ในปี พ.ศ. 2475 พบหลักฐานแสดงลักษณะทางคนเดินซึ่งเป็นการเดินทางกลางคืนในที่มืด ดังนั้นจึงต้องจุดไต้ เนื่องจากมีการประกาศห้ามไม่ให้ถืออาวุธ ยิงปืน และให้จุดไต้ตามเพลิงในเวลากลางคืนในมณฑลต่าง ๆ ทุกวันนี้คนบางจำพวกไปเที่ยวเตร่ที่ใดตำบลใด ย่อมแอบคบหาพากันถือเครื่องศัตราวุธ และในเวลากลางคืนก็หาได้จุดไต้ตามเพลิงไปเป็นสำคัญไม่ ราษฎรบางจำพวกยิงปืนในเวลากลางคืนโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ยกเว้นผู้มีกิจธุระจะไปทุ่งนาป่าดงทางไกล จำเป็นต้องมีอาวุธไปป้องกันตัวด้วยหรือไปซื้อหาแลกเปลี่ยนกันมาเพื่อจะมาไว้สำหรับรักษาบ้านเรือน ก็ให้เอาไปมาได้ แต่เมื่อเข้าถึงที่ประชุมหรือละแวกบ้านผู้นั้น ต้องแจ้งความแก่ อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือพลตระเวนให้ทราบไว้เป็นคำนับ แล้วให้เอาผ้าพันอาวุธเสียให้มิดชิดแล้วเจ้าของผู้ถือไป แต่ถ้าที่แห่งใดเป็นที่มีการนักขัตฤกษ์ หรือมีการมหรสพแล้ว ห้ามไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดพกถือหรือเหน็บซ่อนเอาอาวุธต่าง ๆ แลไม้พลกระบองสั้นเข้าไปในบริเวณนั้น[1]

ทางเดินเท้าเริ่มจากหลังวัดชลอ ซึ่งมีสะพานข้ามคลองบางกรวย เดินไปต่อถึงบางสีทอง ส่วนจากวัดชะลอถึงวัดกล้วยในแผนที่ที่ขาดหายไปแต่พบทางเดินถึงแต่วัดกล้วยผ่านหลังวัดม่วง หลังวัดใหม่ ขนานไปตามลำคลองและผ่านหลังวัดสำโรง และเลียบตามขนัดสวนจนผ่านวัดโพธิ์เผือก ซึ่งไม่ทราบว่าไม่ผ่านวัดลุ่ม แต่ระยะหลังผ่านวัดลุ่ม (แผนที่ 2)

ทางเดินในอำเภอไปยังที่ทำการตำรวจพระนครบาลวัดชลอเมื่อถึงฤดูฝนจะเป็นโคลนเลนยากลำบากแก่การเดินทาง เมื่อปีพ.ศ. 2467[2] ได้มีการเรี่ยรายเงินจากนายอำเภอ ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวสวนและชาวจีนรวม 875 ราย รวมเป็นเงิน 877 บาท 87 สตางค์ เพื่อสร้างถนน 3 สาย กับสะพานเทคอนกรีตสำหรับข้ามจากอำเภอไปยังที่ทำการตำรวจพระนครบาลวัดชลอ

"หลังจากน้ำท่วมใหญ่ ปี พ.ศ. 2485 ทางการได้จัดการซ่อมทางสาธารณะ จากวัดสำโรงถึงสะพานพระราม 6 ระยะทางยาวประมาณ 8000 เมตร กว้าง 1 เมตร สูง 1 เมตร ค่าใช้จ่าย

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ร.5 น. 2/54 *ประกาศห้ามไม่ให้ถืออาวุธแลยิงปืน แลให้จุดไต้ตามเพลิงในเวลากลางคืนในมณฑลต่าง ๆ (21 ส.ค. 118 – มิ.ย. 121).* หน้า 26.

[2]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ ร.6 น.10.5 ฉ/4 *ขออนุญาตเรี่ยไรเงินสร้างถนนหลังที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ (16 ต.ค. 2467 – 31 ก.ค. 2468).* หน้า 8-9.

ประมาณ 309.52 บาท ใช้เงินบำรุงท้องที่ส่วนตำบน 309.52 บาท จะเริ่มลงมือจัดทำแต่ธันวาคม 2485 แล้วเสร็จในเดือนเดียวกัน และอยู่ในความควบคุมของคณะกรมการอำเภอ”[1]

สายที่ 1 ถนนเทคอนกรีต จากหลังที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ไปจดทางรถไฟพระยาวรพงษ์พิพัฒน์ กว้าง 1 เมตร 25 เซ็นต์ ยาว 80 เมตร สูง 30 เซ็นต์

สายที่ 2 ถนนเทคอนกรีต ต่อผ่านจากสายที่ 1 หักมุมไปจดสายน่าอุโบสถวัดชลอ กว้าง 1 เมตร ยาว 46 เมตร สูง 30 เซ็นต์

สายที่ 3 ถนนเทคอนกรีต จากสายน่าที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ไปจดน่าที่ทำการตำรวจพระนครบาลวัดชลอ กว้าง 1 เมตร 18 เซ็นต์ ยาว 32 เมตร สูง 30 เซ็นต์

มีสะพานข้างคู กว้าง 1 เมตร 18 เซ็นต์ ยาว 4 เมตร 68 เซ็นต์ เสาและพื้นคอนกรีต ลูกกรงไม้สัก

ทางน้ำ

“หลังจากน้ำท่วมใหญ่ทางการได้จัดการขุดลอกคลอง คลองวัดกะโจมตอนปลายคลองต่อคลองบางบำหรุ ให้ลึก 1 เมตร กว้าง 3 เมตร เป็นระยะทางยาวประมาณ 1200 เมตร ค่าใช้จ่ายประมาณ 278.84 บาท ใช้เงินบำรุงท้องที่ส่วนตำบน 278.84 บาท จะเริ่มลงมือจิงทำแต่ธันวาคม 2485 แล้วเส็ดไนเดือนเดียวกันและหยู่ไนความควบคุมของกรมการอำเพอ”[2]

ในระยะนี้เรือมอเตอร์โบ้ตยังคงวิ่งอยู่ในคลองบางกอกน้อยชาวบางกรวยจะใช้ต้องมาขึ้นที่วัดชลอ แต่ในระยะหลังชาวบ้านเอาเรือแท็กซี่มาวิ่งแข่ง

---

[1]สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6. เลขที่ กส. 19.3/14 *โครงการบำรุงท้องที่ จังหวัด ชัยภูมิ นครนายก นครสวรรค นนทบุรี นครสรีธัมราช พูเก็ด ระยอง และราชบุรี.* หน้า 36.

[2]*แหล่งเดิม.* หน้า 37-38.

บทที่ 3
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2486 – พ.ศ. 2511

1. การตั้งถิ่นฐาน

หลังจากเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ปี พ.ศ. 2485 ไม่นานก็เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 คลองบางกรวยมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยมีผู้คนอพยพเข้ามาหลบภัยสงครามเป็นจำนวนมากในคลองวัดกระโจม (วัดใหม่) และคลองบางกรวย เมื่อสงครามสงบผู้คนที่อพยพก็เริ่มกลับภูมิลำเนาเดิม คลองบางกรวยเหลือเพียงแต่คนท้องที่เป็นส่วนใหญ่ ชาวสวนก็กลับเข้าสวนลงมือปลูกต้นไม้ใหม่อีกครั้งโดยปลูกพืชล้มลุกแซมสำหรับเลี้ยงตัวก่อนที่ทุเรียนจะให้ผลผลิต และชาวสวนมีความเป็นอยู่ขัดสนมาก โดยเฉพาะเครื่องนุ่งห่มที่ขาดแคลนมาก

1.1 การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนนอกพื้นที่

หลังจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายในพื้นที่บริเวณริมคลองบางกรวย ได้มีการเปลี่ยนแปลงประชากรเพียงเล็กน้อย มีการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของคนนอกพื้นที่ หลังจากสงครามสงบลงมีการเพิ่มลดประชากรไม่มากนัก ส่วนหนึ่งอาจเป็นสาเหตุจากเหตุการณ์น้ำท่วมในปี 2485 ทำให้มีพื้นที่ทำกินน้อยลง มีการจ้างแรงงานน้อยลง เนื่องจากสภาพพื้นเกษตรกรรมทั้งหมดเสียหายเป็นจำนวนมาก และเป็นยุคข้าวยากหมากแพงอย่างแท้จริง

หลังจากนั้นมีการตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้น ตลอดสองฝั่งคลอง ซึ่งเกิดจากครอบครัวขยาย คนที่เข้ามาเป็นลูกเขย ลูกสะใภ้ โดยสร้างบ้านใหม่หรือขยายชานเรือนสร้างห้องใหม่ และชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในคลองบางกรวย เช่าบ้านอยู่แถวหน้าวัดเป็นบ้านหลัง อยู่เป็นกลุ่ม 3-4 หลัง หรือไม่เช่าห้องแถวไม้ที่วัดสำโรง ปากคลองวัดชลอ ปากคลองวัดลุ่ม ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในคลองบางกรวย จะอยู่ที่ปากคลองวัดลุ่มเป็นกลุ่มที่ใหญ่ประมาณ 20 ครอบครัว โดยเช่าห้องและบ้านเป็นหลัง ปากคลองวัดชลอประมาณ 10 ครอบครัว นอกนั้นอยู่บริเวณหน้าวัด ๆ ละ 3-5 ครอบครัว ชาวสวนได้มาปลูกบ้านอยู่บริเวณหน้าวัด ทุกวัดในคลองบางกรวยจะมีบ้านเรือนอยู่หนาแน่น ชาวจีนจะค้าขายโดยเปิดร้านขายของที่บ้านและห้องแถว ขายทอง ทำขนมจันอับ ขายของชำ ทำโรงกลึง ขายกาแฟ ขายก๋วยเตี๋ยว และลงเรือขายของ ขายผ้า ขายผัก ขายของชำ ขายเครื่องมือทำสวน ขายก๋วยเตี๋ยว ขายกาแฟ บ้านที่ปลูกขึ้นใหม่จะมุงหลังคาสังกะสี บริเวณวัดชลอซึ่งเป็นที่ตั้งว่าการอำเภอและสถานีตำรวจเป็นชุมชนใหญ่ จะมีบ้านอยู่หนาแน่น โดยเช่าที่วัดปลูกบ้านและมีห้องแถว ชาวสวนที่มีที่ติดกับวัดชลอจะปลูกบ้านให้เช่า 2-3 ราย คนที่มาเช่าอยู่ส่วนมากเป็นคนต่างถิ่นเข้ามารับราชการที่อำเภอ

บางกรวย และสถานีตำรวจ มาอยู่ทั้งครอบครัว เมื่อย้ายไปทำงานที่อื่นหรือเกษียณย้ายไปทั้งครอบครัว คนโสดที่มารับราชการแต่งงานกับชาวสวนจะอยู่ที่คลองบางกรวยจะไปปลูกบ้านในที่ของคู่สมรสของตน

ดังนั้นจะเห็นว่าคนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และสวนอยู่ข้างในลึกเปลี่ยวเดินทางลำบากในช่วงเวลาเช้ามืด และตอนกลางคืน จึงเป็นเหตุให้มาเช่าที่ธรณีสงฆ์สร้างบ้าน ซึ่งวัดสร้างอยู่บริเวณริมแม่น้ำ ดังนั้นชาวสวนจะมาสร้างบ้านบริเวณหน้าวัดเพื่อความสะดวกเรื่องคมนาคมและมีน้ำใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่เปลี่ยวและมีเพื่อนบ้านค่อยพึ่งพาอาศัยเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย

1.2 การอพยพเข้ามาของคนจีน

ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในคลองบางกรวยอพยพมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แต่มีจำนวนน้อย ก่อนน้ำท่วมปี 2485 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีชาวจีนอพยพเข้าอยู่ตามคำแนะนำคนที่อยู่มาก่อน เนื่องจากชาวสวนคลองบางกรวยมีอัธยาศัยดี ให้ความเป็นกันเอง ไม่ดูถูก และให้คำแนะนำเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวสวนให้คนจีนเข้าใจ ที่สำคัญชาวสวนไม่รังเกียจชาวจีน เข้ากันได้ดี ชาวสวนทำแต่สวนอย่างเดียวไม่ได้ทำการค้า ดังนั้นชาวสวนจึงเป็นลูกค้าที่ดีและพอมีกำลังซื้อ คนจีนที่อพยพมาอยู่ในคลองบางกรวยจะประกอบการค้าขายเป็นส่วนใหญ่ โดยจะค้าขายทางน้ำ มีเรือขายกาแฟ ปลาทู เต้าหู้ขาว ถั่วงอก เฉาก๊วย ขายผ้า ขายหม้อกระทะอลูมิเนียม เตาอั้งโล่ การค้าทางบกจะ หาบปลาทู หาบเป็ดย่างขาย และเช่าห้องแถวไม้และเช่าบ้านอยู่เป็นกลุ่มๆ 7-8 ครอบครัว อยู่กระจัดกระจายตลอดสองฝั่งคลองตั้งแต่ปากคลองวัดลุ่มถึงปากคลองวัดชลอ ปากคลองวัดลุ่มเข้ามาหน่อยเป็นห้องแถว 5-6 ห้อง ฝั่งตรงข้ามเช่าบ้านอยู่ วัดจันทร์ วัดโพธิ์เผือก วัดสำโรง จะมีห้องแถว 7-8 ห้อง จะมีเปิดร้านขายกาแฟ ร้านก๋วยเตี๋ยว ทางน้ำมีเรือพายขายก๋วยเตี๋ยว ก๋วยเตี๋ยวผัด กาแฟ ผ้า หอยทอด รับซื้อของเก่าประเภทปี๊บสังกะสี ขวด เศษเหล็ก วัดสวนใหญ่จะมีชาวจีนเช่าบ้านอยู่ จับปลาโดยใช้เรือผีหลอก (เรือผีหลอกเป็นเรือแจว สำหรับจับสัตว์น้ำในลำคลองและลำน้ำในเวลากลางคืน โดยกราบเรือทางขวาติดแผ่นกระดานที่ทาสีขาวปล่อยริมข้างหนึ่งให้ลงน้ำ กราบเรือทางซ้ายจะมีตาข่ายกันไม่ให้ปลา และกุ้งกระโดดข้าม จะใช้ไม้ใบพายเรือแจวหรือใช้ใบพายเรือตีน้ำให้แตกกระจายจนปลาและกุ้งตกใจกระโดดเข้าไปในเรือชนตาข่าย ทำให้ปลาและกุ้งตกลงในท้องเรือ) วัดม่วงมีเช่าบ้านอยู่ 2-3 หลัง วัดกล้วยมีเช่าบ้าน 1 หลัง ขายกาแฟที่บ้านและลูกชายลงเรือขายกาแฟ วัดชลอมีเช่าบ้านอยู่ 3 หลัง หาบเป็ดขาย ขายของชำ พายเรือขายผัก ฝั่งตรงข้ามเป็นบ้านเช่ารับตัดเย็บเสื้อผ้าผู้ชายติดกับห้องแถวไม้ 7-8 ห้อง ทำขนมจันอับ ขนมเปียะ ปากคลองเป็นโรงไม้มีห้องแถว 8-9 ห้อง ขายทอง ขายกาแฟ ขายก๋วยเตี๋ยว รับทำงานสังกะสี แครง ชะโลง ตะเกียงกระป๋อง เรียกร้านนี้ว่าร้านบัดกรี มีพายเรือขายหอยทอด เป็นต้น

ชาวจีนที่อยู่อาศัยในคลองบางกรวยจะซื้อที่ดินเฉพาะบ้านเรือนอยู่อาศัยทำการค้าเท่านั้น นอกจากชาวจีนที่มีคู่สมรสเป็นชาวสวนจะซื้อสวน กฎหมายขณะนั้นห้ามให้คนต่างด้าวซื้อที่ดิน ดังนั้น ชาวจีนที่ซื้อที่ดินก็จะซื้อในชื่อลูกที่เกิดในประเทศไทย และชาวจีนอยู่ในระหว่างการสร้างฐานะอีกทั้งมีลูกหลายคนจึงไม่มีเงินทองมากพอที่จะซื้อสวน และไม่มีความถนัดในการทำสวนทุเรียน

1.3 ลักษณะบ้านเรือน

ภาพประกอบ 9 บ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 5 มกราคม).

บ้านสองชั้น

บ้านหลังเดิมที่สร้างมาแต่สมัย พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะซ่อมแซมเปลี่ยนหลังคาเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง และต่อเติมห้องน้ำบริเวณหลังบ้านหรือข้างบ้านที่ติดกับตัวบ้าน บ้านที่ปลูกขึ้นใหม่จะปลูกเป็นบ้านสองชั้น หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้อง เป็นบ้านไม้ทั้งหลังหรือเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ ชั้นล่างเป็นปูน ชั้นบนเป็นพื้นไม้ทั้งหมด ห้องครัวและห้องน้ำอยู่ในบริเวณบ้าน หรือสร้าง

ต่างหากแยกออกไปติดกับตัวบ้าน ประตูหน้าต่างทำด้วยไม้ เหนือขอบประตูหน้าต่างจะติดกระจกบานเกร็ดหรือกระจกสี และมีช่องลมระบายอากาศ บ้านสองชั้นใต้ถุนบ้านจะไม่สูงมากกะให้พ้นระดับน้ำท่วมถึงฤดูน้ำหลาก บ้านชั้นเดียวนิยมปลูกใต้ถุนสูง ท่าน้ำจะสร้างเป็นศาลานั่งพักผ่อนรับแขก ทำงานอดิเรกต่างๆ ให้เด็กๆ นั่งอ่านหนังสือทำการบ้าน ผู้ใหญ่ชอบมานอนพักผ่อนที่ศาลาตอนบ่ายๆ จะมีลมพัดตลอด ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เช่น กล้วยไม้มาแขวนรอบชายคาศาลา เมื่อมีถนนสายบางกรวย-ไทรน้อย บ้านที่อยู่ริมคลองบางกรวยจะรื้อบ้านไปปลูกในสวนที่ถนนตัดผ่านบนที่ดินของตนเอง บริเวณรอบบ้านจะทำรั้วบ้านเป็นไม้ระแนง

ห้องแถวไม้

ห้องแถวไม้ปากคลองบางกรวย หน้าวัดชลอและวัดลุ่ม สร้างขึ้นก่อนช่วงน้ำท่วม และก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะมีชาวจีนมาเช่าอาศัย ชาวจีนก่อนที่จะมาอยู่ที่ห้องแถวไม้เหล่านี้ อาศัยอยู่ที่อื่นมาก่อนโดยทำงานรับจ้าง เป็นกรรมกร หัดทำทอง เป็นต้น มาแต่งงานกับลูกสาวคนจีนที่เกิดเมืองไทย แถวตลิ่งชัน บางขุนเทียน บางคูเวียง ญาติทางฝ่ายหญิงและคนรู้จักแนะนำกันมาเช่าห้องแถวเปิดร้านค้า เช่น ขายกาแฟ ทำทอง ขายก๋วยเตี๋ยว รับซ่อมหม้ออุดรอยรั่ว ซ่อมเตา เป็นต้น บางคนพายเรือขายของในคลองบางกรวย ปัจจุบันไม่หลงเหลือห้องแถวไม้อีกแล้ว

ปัจจุบันห้องแถวได้รื้อไปหมดแล้วเป็นห้องแถวไม้สร้างก่อนน้ำท่วมปี 2485 ผู้ที่อาศัยอยู่ปากคลองวัดชลอขึ้นมาอยู่บนบกริมถนนบางกรวย-ไทรน้อยเป็นส่วนใหญ่ ขึ้นมาอยู่ตึกแถวหน้าวัดชลอ

นอกจากนี้มีเรือขายของในคลองบางกรวยหลายเจ้าที่นำสินค้าขึ้นมาขายบนบก เช่น ขายข้าวสาร ขายก๋วยเตี๋ยว ขายผักและของสด

ตึกแถวหน้าวัดชลอ

ร้านทำขนมเปียะและเครื่องจันอับ เช่น ถั่วตัด ถั่วลิสงชุบน้ำตาล ชิ้นฟักเชื่อม คนในคลองบางกรวยทั้งคนไทยและคนจีนจะใช้ขนมเปียะและเครื่องจันอับเป็นขนมแต่งงาน และงานทำบุญต่างๆ จะใช้ขนมเปียะไปตักบาตรเลี้ยงพระและเป็นของขวัญในเทศกาลปีใหม่ ทางร้านขายปลีกและขายส่ง ปัจจุบันยังทำขนมเปียะขายอยู่และมีอายุไม่ต่ำกว่า 80 ปี ตั้งชื่อร้านจังเซี่ยงฮวด

ร้านบัดกรีขึ้นมาอยู่ข้างบนบก เลิกทำงานบัดกรีรับงานสังกะสีจากข้างนอกเข้ามาขาย เช่น ชะโลง จอบ เสียม พลั่ว เป็นต้น และขายเสื้อผ้ารองเท้านักเรียนงานการฝีมือ ผ้าถุง โสร่ง รวมทั้งอุปกรณ์ไฟฟ้า

ร้านกาแฟ เมื่อขึ้นมาอยู่ข้างบนบกจะเลิกขายกาแฟ ขายของอุปโภค อุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์ไฟฟ้า รับถ่ายเอกสาร และบริการรถตู้ให้เช่า

1.4 ความสัมพันธ์ของชาวสวนในคลองบางกรวย

ชาวสวนในคลองบางกรวยจะรู้จักและคุ้นเคยกันตลอดคลอง มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติและเกี่ยวดองกันโดยการสมรส ถ้าได้นั่งคุยกันถามหาคนที่รู้จักจะทำให้รู้ว่าเป็นญาติกันมีความสัมพันธ์ตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ชาวสวนจะมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คอยเป็นหูเป็นตาให้ มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นจะรู้กันหมด ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในคลองบางกรวยจะมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับชาวสวน ชาวสวนจะมาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคจากชาวจีนและชาวจีนซื้อผลผลิตจากชาวสวนมาบริโภคและเป็นของฝากไปให้ญาติ หน้าเทศกาลตรุษไทย สารทไทย ชาวสวนทำขนมกระยาสารท กะละแม ข้าวเหนียวแก้ว แจกเพื่อนบ้านและชาวจีน หน้าผลไม้ มะม่วง ทุเรียน เอาผลไม้มาแจกชาวจีน ตรุษจีน สารทจีน ตามฐานะของคนให้หรือตามจำนวนคนในครอบครัวผู้รับ ชาวจีนทำขนมเข่ง ขนมเทียนแจกชาวสวน เป็นธรรมเนียมในย่านนี้ มีชาวสวนและชาวจีนที่แต่งงานกันหลายครอบครัวโดยไม่มีปัญหาเรื่องเชื้อชาติและวัฒนธรรม บางครอบครัวชาวสวนกับชาวจีนนับถือเป็นญาติพี่น้องกันโดยที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวดองกัน ให้ลูกๆ ทั้งสองฝ่ายเรียกพ่อ เรียกแม่ เข้าออกในบ้านได้เมื่อหิวข้าวเข้าไปกินข้าวในครัว มีอะไรขาดเหลือจะช่วยเหลือกัน ลูกหลานชาวจีนเมื่อมีอายุครบบวชจะบวชพระเช่นเดียวกับลูกชาวสวน งานบวช งานแต่ง งานศพ และงานประเพณีต่างๆ จะมาช่วยกันทำงานเอาบุญโดยร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวสวนบางกรวยกับรัฐ

2.1 การเกณฑ์ทหาร

จากคำสัมภาษณ์ ชาวสวนคลองบางกรวย เมื่ออายุครบเกณฑ์ทหารจะไปรับการคัดเลือกเป็นทหาร หรือที่เรียกว่าเกณฑ์ทหารจับใบดำใบแดง จะเกณฑ์ทหารช่วงต้นเมษายนของทุกๆ ปี และได้พบหลักฐานใบแบบ ส.ด. 9 ของนายกิ่ง บุญรอด (โปรดดูภาคผนวก ง/6) และชาวสวนบางกรวยบางรายได้รับการผ่อนผัน เช่น นายเปล่ง จำเจริญ ได้ทำเรื่องขอยกเว้นเป็นทหารเพราะเป็นบุตรชายคนเดียวของครอบครัว ต้องดูแลสวนและเลี้ยงดูบิดามารดาได้รับการยกเว้นไม่ต้องไปเกณฑ์ทหาร

2.2 การศึกษา

รัฐส่งเสริมการศึกษามากขึ้น คนมีความยินดีที่จะได้รับการศึกษา ปัญหาเด็กหนีไม่ไปโรงเรียนลดน้อยลง

โรงเรียนในคลองบางกรวยมีโรงเรียนของรัฐบาล 4 โรงเรียน รัฐบาลบังคับให้เด็กทุกคนต้องจบการศึกษาอย่างน้อย ป.4 เด็กนักเรียนหญิงทุกคนที่จะจบชั้น ป.4 จะต้องสอบวิชาการเรือนให้ผ่านโดยให้เด็กนักเรียนหญิงสอบทำอาหารคนละอย่าง โดยเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์มาจากบ้านถ้าใครสอบวิชานี้ไม่ผ่านจะไม่จบ ป.4 พวกครูจะเป็นคนชิมให้สอบผ่านหมดทุกคนอาหารที่นักเรียนทำมาสอบกินร่วมกันทั้งครูและนักเรียน ตัวอย่างเช่น คุณพี่บุญโปรดทำฉู่ฉี่กุ้งนาง จับกุ้งนางที่หน้าบ้านเอากุ้งนางเป็น ๆ ไปทำอาหาร คุณพี่เนาวรัตน์[1] ทำไก่ทอดกระเทียมพริกไทย คุณพี่ทั้ง 2 ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนวัดชลอ คุณพี่นงเยาว์ ทำแกงเขียวหวานกุ้ง ศึกษาอยู่โรงเรียนวัดทอง คุณพี่บุญโปรด ทองดิษ[2] เล่าว่าเพื่อน ๆ ออกจากโรงเรียนกลางคันมาก บางคนจบ ป.2 หรือ ป.3 ไม่ไปโรงเรียน ชั้น ป.4 จะเหลือนักเรียนไม่ถึงครึ่งห้อง ทางโรงเรียนจะส่งหมายเรียกไปตามผู้ปกครอง ผู้ปกครองรับแล้วไม่มาติดต่อทางโรงเรียน เมื่อเรียนจบแล้วจะไปถ่ายรูปติดใบสุทธิและใบประกาศนียบัตร นั่งเรือแท็กซี่จากท่าน้ำวัดชลอ ขึ้นที่ท่าช้าง เดินจากท่าช้างไปถ่ายรูปแถวเขาดิน เช่น พี่บุญโปรด ทองดิษ และพี่เนาวรัตน์ วสุศรี นัดเพื่อน ๆ ที่เรียนด้วยกันหลายคนไปถ่ายรูปพร้อมกันโดยพี่แจ๋วเป็นญาติของพี่บุญโปรด เป็นผู้พาไปถ่ายรูป

สาเหตุที่ไม่เรียนต่อ

ในคลองบางกรวย ไม่มีโรงเรียนที่จะเรียนต่อในระดับมัธยม ต้องไปเรียนที่สตรีนนทบุรีหรือโรงเรียนกลาโหมอุทิศซึ่งเป็นโรงเรียนชาย ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม การเดินทางไม่สะดวก และค่าใช้จ่ายสูงต้องเหมาเรือมารับส่งเป็นประจำไม่มีเรือสัญจรแบบปัจจุบันนี้

ในช่วง พ.ศ. 2490 ชาวสวนในคลองบางกรวยจะนิยมส่งบุตรหลาน ออกไปศึกษายังโรงเรียนเอกชนนอกพื้นที่ บ้านอยู่ใกล้ปากคลองวัดลุ่มจะส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนเขมพิทยาเป็นโรงเรียนประถมศึกษา อยู่ใกล้วัดเขมาภิรตาราม และโรงเรียนเขมสิริอนุสรณ์ อยู่เชิงสะพานกรุงธนบุรีบ้านอยู่ใกล้ปากคลองวัดชลอจะส่งเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนศึกษาคอน(ศึกษาคร) โรงเรียนบุญศิลป์เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญศิลป์อยู่ใกล้วัดโตนดโรงเรียนศึกษาคอนอยู่ฝั่งตรงข้ามโรงเรียนบุญศิลป์ เมื่อสองโรงเรียนเลิกกิจการ นักเรียนจะไปเรียนต่อที่โรงเรียนบุญยาจารย์

---

[1]เนาวรัตน์ วสุศรี. อายุ 66 ปี (2548, 13 เมษายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่วัดชลอ.

[2]บุญโปรด ทองดิษ. อายุ 66 ปี (2548, 9 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณบุญโปรด.

โรงเรียนศิษย์วัฒนา และโรงเรียนอัมพรไพศาล เพื่อที่จะให้บุตรหลานได้เรียนภาษาอังกฤษ โรงเรียนเอกชนสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นประถมโรงเรียนของรัฐบาลจะเริ่มสอนภาษาอังกฤษเมื่อนักเรียนขึ้นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จะต้องไปศึกษาระดับมัธยมนอกพื้นที่ในอำเภอบางกรวยไม่มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษานักเรียนชายจะไปเรียนที่โรงเรียนเขมาภิรตารามซึ่งเป็นโรงเรียนของนักเรียนชาย และโรงเรียนสตรีนนทบุรีทำให้ลูกหลานชาวสวนในคลองบางกรวยส่วนหนึ่งขาดโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อ เพราะการเดินทางไม่สะดวกและเสียค่าใช้จ่ายสูง ปี พ.ศ. 2497 โรงเรียนวัดน้อยในเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาเป็นโรงเรียนรัฐบาลอยู่ในอำเภอตลิ่งชัน ธนบุรี ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อย เปิดสอนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 (ม.1-ม.6) เป็นโรงเรียนสหศึกษารับทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ลูกหลานในคลองบางกรวยได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น การเดินทางจากวัดสำโรงเดินทางเท้ามาลงเรือที่ท่าเรือวัดชลอ นั่งเรือไปขึ้นที่โรงเรียนวัดน้อยในสะดวกกว่าที่จะไปวัดเขมาภิรตาราม เรือโดยสารในคลองบางกรวยบริการตั้งแต่วัดสำโรงถึงวัดเขมาภิรตาราม วัดสำโรงถึงปากคลองวัดชลอไม่มีเรือโดยสาร ใช้ทางเท้าหรือพายเรือมาฝากร้านค้าแถววัดชลอ นักเรียนตั้งแต่วัดสำโรงถึงปากคลองวัดชลอจะไปเรียนต่อที่โรงเรียนวัดน้อยใน วัดสำโรงถึงปากคลองวัดลุ่มจะเรียนต่อโรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม โรงเรียนสตรีนนทบุรี และโรงเรียนรัตนาธิเบศร์เป็นส่วนมาก แต่ความสัมพันธ์ของชาวสวนในคลองบางกรวยรู้จักกันหมดตลอดคลอง ผู้วิจัยพบหลักฐานเอกสารใบเสร็จเงินช่วยการประถมศึกษาของนายเลียบ ประสงค์ดี ในปี 2486 และในปี 2491 โดยจะเก็บปีละ 1 บาท (โปรดดูภาคผนวก ง/7)

ราวปี 2500 โรงเรียนวัดชลอขยายการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เป็นโรงเรียนแรกในคลองบางกรวยที่เปิดสอนถึง ป.7 นักเรียนที่จบชั้น ป.4 จากโรงเรียนวัดจันทร์ โรงเรียนวัดสำโรง จะมาเรียนต่อ ป.5 ที่โรงเรียนวัดชลอ เด็กนักเรียนในคลองบางกรวยเรียนจบชั้น ป.7 มากขึ้น บางส่วนไม่ได้ไปศึกษาต่อนอกพื้นที่ เด็กนักเรียนที่เรียนจบจะอยู่บ้านจะทำงานบ้านและทำงานในสวน ในปี 2503 ได้เปิดโรงเรียนบางกรวยเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เปิดสอน ม.ศ. 1 – ม.ศ. 3 เป็นโรงเรียนรัฐบาลตั้งอยู่ในพื้นที่วัดกล้วยริมคลองบางกรวย ทำให้เด็กนักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมปีที่ 7 และเด็กนักเรียนที่เรียนจบก่อนหน้านี้ได้เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนบางกรวย

การเดินทางไปเรียนนอกพื้นที่ในสมัยนั้นยากลำบาก คุณหมอเบญจะ เพชรคล้าย[1] ได้บอกเล่าว่าในเดินทางไปเรียนหนังสือในกรุงเทพนั้น การเดินทางในช่วงแรกต้องเดินเท้า 1 กิโลเมตร ซึ่งในฤดูฝนจะล้มลุกคลุกคลานได้ง่าย ๆ หากกลับเย็นเส้นทางก็แสนจะเปลี่ยว คุณพ่อก็แก้ไขตามสามารถท่านจะพายเรือมาส่งในตอนเช้า และมาคอยรับกลับบ้านในตอนเย็น ส่วนช่วงที่เหลือนั่นลูกต้องนั่งเรือ

---

[1] เบญจะ เพชรคล้าย. (2529). *รำลึกถึงคุณพ่อในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเจิม เพชรคล้าย* ณ เมรุวัดมงกุฎกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ 8 ธันวาคม 2529. หน้า 20.

1 ชั่วโมง มาตามคลองบางกอกน้อย มาท่าพระจันทร์แล้วจึงขึ้นรถเมล์อีก 2 ต่อ มาปทุมวัน แล้วก็เดินต่ออีก 1 กิโลเมตร มาโรงเรียนเตรียมอุดมหรือจุฬา ตอนอยู่จุฬานั้น เวลากลับบ้านบางทีไม่แน่นอน เพราะกิจกรรมของมหาวิทยาลัยบ้าง หรือกิจกรรมเฝ้ารอดูดาวจุฬาในจุฬาของลูกชายบ้าง คุณพ่อบ้างบางครั้งต้องรอรับลูกอยู่ 1 – 2 ชั่วโมง ทั้ง ๆ ที่ต้องเหน็ดเหนื่อยจากงานในสวนมาทั้งวันแล้ว เรือที่ใช้รับส่งนั้นยังใช้อยู่มาจนถึงปัจจุบัน แต่ในระยะหลังนี้ หากให้ทั้งพ่อและลูกลงเรือลำนี้พร้อมกันใหม่ เรือจมแน่เพราะคุณพ่อและคุณลูกได้เจริญเติบโตขึ้นมากเสมอมา จนเรือลำน้อยไม่สามารถจะลอยลำรับน้ำหนักสองพ่อลูกอยู่ได้

2.3 ภาษี

ทั้งชาวสวนและชาวจีนจะเสียภาษีรายได้ ภาษีที่ดิน ภาษีโรงเรือน ภาษีร้านค้าทุกปี เป็นต้น ทางอำเภอจะกำชับให้กำนันผู้ใหญ่บ้านไปบอกให้ลูกบ้านมาเสียภาษี และได้พบหลักฐานการเสียภาษีรายได้หรือ ภ.ง.ด. 9 ของนายเลียบ (โปรดดูภาคผนวก ง/8)

2.4 การสร้างถนนบางกรวย-ไทรน้อย

อัยการด้วง หอมเศรษฐี นายอำเภอสมบูรณ์ นนท์ชะศิริ เป็นนายอำเภอบางกรวยขณะนั้น พร้อมด้วยกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้ปรึกษาหารือเรื่องการเวนคืนที่ดินเพื่อจะตัดถนนตั้งแต่ ปี 2503 ท่านอัยการด้วงได้เสนอแนะว่าควรจะเวนคืนที่ดินของชาวสวนโดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทน เป็นการให้เปล่า ที่ประชุมตกลงการเวนคืนที่ดินโดยขอชาวสวนและรัฐไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย ให้ได้ออกไปพบปะทำความเข้าใจกับชาวสวน เจ้าของสวนบางรายไม่ให้ทางไปขอกับเจ้าของสวนที่อยู่ถัดไปจึงทำให้ถนนในบางกรวยไม่เป็นเส้นตรง จะมีทางโค้งหักศอกและอ้อม ท่านอัยการด้วง หอมเศรษฐีท่านเสียสละให้ทางผ่านโดยตัดพื้นที่แบ่งเป็น 2 ส่วน บนที่ดินของท่าน ผู้วิจัยพบหลักฐานเอกสารโฉนดที่ดินของนายเส็ง สามีอำแดงเปลื้องภรรยา ยกที่ดินให้กับลูกคือ นางสาวเจิม น้อยแสง และผู้รับมรดกได้แบ่งที่ดินให้สาธารณประโยชน์ (ถนนสายบางกรวย-ไทรน้อย) จำนวน 1 งาน (โปรดดูภาคผนวก ง/9) ถนนสายบางกรวย-ไทรน้อย ตั้งแต่จากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตผ่านตำบลบางกรวย ตำบลวัดชลอ และตำบลบางศรีทอง เป็นถนนที่ชาวสวนในคลองบางกรวยเวนคืนให้ด้วยความเต็มใจไม่รับเงินชดเชย ถนนสายบางกรวย-ไทรน้อย เริ่มก่อสร้างประมาณปี 2505 กว้าง 4 เมตร ยาวประมาณ 8 กิโลเมตร จากหน้าโรงไฟฟ้ายันฮีถึงบางสีทอง เป็นถนนลูกรัง เมื่อเริ่มทำถนนชาวสวนในคลองบางกรวยไปรับจ้างขุดดินแบกดิน ได้ค่าจ้างวันละ 15 บาท ลูกหลานมีความภูมิใจที่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีส่วนร่วมในการเสียสละที่ดิน นำความเจริญมาสู่ชุมชน การขอที่ดินมาทำถนนสร้างความยากลำบากให้กับ

เจ้าหน้าที่รัฐ จนมีคนกล่าวว่าท่านนายอำเภอสมบูรณ์ นนท์ชะศิริ และคณะ เดินจนส้นรองเท้าสึกหลายคู่

ได้มีการทำพิธีเปิดถนนบางกรวย-ไทรน้อยเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2511 เสียค่าสร้างทางจำนวน 7,500,000 บาท เป็นเส้นทางหลักในการคมนาคมระหว่างอำเภอบางกรวยสู่กรุงเทพฯ และอำเภอต่างๆ 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทองและอำเภอไทรน้อย ถนนสายนี้เกิดขึ้นราว พ.ศ. 2503 โดยสมาชิกสภาจังหวัดนนทบุรี มีมติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ในระหว่างประชุมสภาจังหวัดสมัยสามัญ เพื่อวางรากฐานแห่งการฟื้นฟูเศรษฐกิจและอาชีพของชาวเมืองนนทบุรี เป็นถนนลูกรัง ขนาด 2 ช่องทาง กว้างเฉลี่ย 4 เมตร ความยาวประมาณ 41 กิโลเมตร จากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย หรือไฟฟ้ายันฮีถึงอำเภอไทรน้อย จะมีรถเร่ฉายหนังขายยาขายโอวัลตินเข้ามาฉายหนังที่วัดต่าง ๆ เช่น วัดชลอ วัดสำโรง วันจันทร์ เป็นต้น เด็ก ๆ จะวิ่งตามรถหนังขายยาหัวค่ำเอาเสื่อมาปูจองที่นั่งด้านหน้าจอหนัง ฉายหนังสลับกับการขายยาเป็นระยะ ๆ

2.5 การไฟฟ้า

ในปี พ.ศ. 2500 โรงไฟฟ้ายันฮีได้มีการเวนคืนที่ดินเพื่อดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าและรัศมีที่เสาไฟฟ้าและสายไฟพาดผ่าน โดยเข้ามาซื้อพื้นที่สวนในราคาไร่ละ 55,000 บาท เฉพาะอำเภอบางกรวยที่ได้ราคานี้ พื้นที่สวนที่โดนปักเสาไฟฟ้าและสายไฟพาดผ่าน พื้นที่อยู่ในโฉนดเจ้าของสวนเหมือนเดิม แต่ห้ามปลูกต้นไม้และสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยในรัศมีสายไฟพาดผ่าน 18 เมตร จ่ายทดแทนค่าต้นไม้นับรายต้น ต้นทุเรียนเหนือน้ำ หมายถึงต้นทุเรียนที่เหลือจากน้ำท่วมปี 2485 จ่ายต้นละ 1,500 บาท ต้นทุเรียนที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป จ่ายต้นละ 1,000 บาท ต้นทุเรียนสูง 2 เมตรขึ้นไป จ่ายต้นละ 500 บาท และต้นทุเรียนที่ปลูกใหม่สูงถึง 1 เมตร จ่ายต้นละ 100 บาท ต้นมังคุด มะม่วง มะปราง มะพร้าว ทองหลาง จ่ายต้นละ 50 บาท กล้วย 3 ต้น จ่าย 5 บาท ชาวสวนจะไปรับเงินที่กรมชลประทานสามเสน บริษัทโรงไฟฟ้าเป็นของอเมริกา ทางกรมชลประทานเป็นผู้ประสานงาน การก่อสร้างโรงไฟฟ้าและปักเสาไฟ บริษัท B.B.C ของเยอรมันเป็นคนทำมีฝรั่งมาคุมงาน ชาวสวนไปรับจ้างโค่นต้นไม้ได้ค่าแรงวันละ 30 บาท จ้างยามเฝ้าของที่มากองตามจุดต่างๆ ได้ค่าแรงวันละ 15 บาท ถ้าของที่กองไว้ตรงกับหน้าบ้านใคร บ้านนั้นก็จะได้ค่าเฝ้าวันละ 15 บาท เมื่อโรงไฟฟ้าผลิตไฟฟ้าครบ 20 ปี โอนให้กับรัฐบาลเป็นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นรัฐวิสาหกิจ

2.6 สร้างทำนบกั้นน้ำเค็ม

น้ำเค็มจะมาฤดูแล้ง กลางเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ปีแรกที่น้ำเค็มเข้ามาผลผลิตในสวนให้ผลดก รสชาติอร่อย ชาวสวนดีใจที่ได้ผลผลิตมาก ปีที่สองต้นไม้เริ่มทรุดโทรมใบเหลือง เฉาตาย ปีที่สามกรมชลประทานมากั้นทำนบในคลองบางกรวย ด้านปากคลองวัดชลอบริเวณคลองวัดกล้วยข้างร้านขายกาแฟชาวจีน ปากคลองวัดลุ่ม จากปากคลองบริเวณบ้าน หลังที่ 3 หรือที่ 4 ก่อนถึงห้องแถวไม้ กรมชลประทานจะมาปิดทำนบต้นเดือนมีนาคมก่อนน้ำเค็มจะเข้า

จากคำปราศรัยของพลประภาส จารุเสถียร[1] ปีไหนฝนแล้ง น้ำเหนือมายันน้ำทะเลได้ไม่มาก น้ำทะเลหนุนทำให้เกิดน้ำเค็มและประกอบกับเขื่อนยันฮีเพิ่งสร้างเสร็จกักเก็บน้ำเอาไว้เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า น้ำในคลองบางกรวยเกิดภาวะน้ำเค็มรุนแรง ปี 2502 กรมชลประทานได้สร้างทำนบกั้นน้ำเค็มเมื่อ ปี 2504

ทำนบที่กั้นน้ำเค็มในคลองบางกรวยกั้น 2 จุด เมื่อกั้นทำนบเสร็จจะสูบน้ำที่หน้าทำนบใส่ในคลองบางกรวยจนเต็ม น้ำในทำนบจะนิ่งมีกุ้ง ปลาชุกชุม คุณตาหนุนที่เช่าบ้านอยู่วัดชลอไปยกยอตรงทำนบหน้าวัดกล้วย และชาวสวนคลองบางกรวยยกยอหลายบ้าน จะมีคนนั่งตกกุ้งตกปลาตามท่าน้ำที่ทำนบปากคลองวัดลุ่ม คุณลุงใบรับจ้างชักรอกเรือข้ามไปมาระหว่างทำนบ ใช้รอกแบบมือหมุนจะเอาโซ่คล้องเข้าที่เรือ 2-3 จุด ชักรอกให้เรือข้ามทำนบ ทำนบวัดกล้วย บ้านคุณปู่สายและคุณปู่คอน อยู่ตรงข้ามกันจะทำที่เข็นเรือ โดยขุดคลองเป็นรูปตัวยู อีกด้านอยู่ในทำนบอีกด้านอยู่นอกทำนบจะเอาดินมาถมเป็นโคกสูงกว่าระดับน้ำในทำนบโคกจะอยู่ทางด้านนอกทำนบเอาเชือกมะลิลาผูกที่เรือและใช้แรงคนช่วยกันดึงเรือให้พ้นโคกปล่อยลงน้ำ เมื่อเวลาน้ำลง น้ำจะแห้งติดคลองจะมีคนรับจ้างเข็นเรือจนถึงปากคลองวัดชลอ ในคลองบางกรวยปิดทำนบทั้งหมด 2 ครั้ง คือปีพ.ศ. 2504 และ พ.ศ. 2505 ก่อนเข้าฤดูแล้งและน้ำเค็มจะมา ชาวสวนจะกักน้ำเข้าท้องร่องเก็บไว้ใช้ช่วงน้ำเค็ม ภายหลังเขื่อนเจ้าพระยาได้ปล่อยน้ำทำให้น้ำเค็มลดลงจึงไม่ได้กั้นทำนบกันอีก

2.7 การสาธารณสุข

เมื่อเกิดโรคระบาด เช่น อหิวาตกโรค ไข้ทรพิษ เจ้าหน้าที่จะไปฉีดยาหรือปลูกฝีป้องกันโรคให้เด็กนักเรียนที่โรงเรียน และประกาศให้ชาวสวนพาคนในครอบครัวไปฉีดยาที่อนามัยหรือที่วัดโดยเอาวัดใดวัดหนึ่งเป็นศูนย์กลางและกำหนดวันเวลาที่แน่นอน เช่น วัดชลอ วัดสำโรง วัดจันทร์ นอกจากนี้ทางการได้สร้างสถานที่ราชการ อนามัยชั้น 2 ที่วัดชลอ ดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

---

[1]นนทบุรีสัมพันธ์. (2506, มกราคม). *หนังสือแถลงข่าวของจังหวัดนนทบุรี เพื่อการประชาสัมพันธ์.* 4(1) : 4-5.

2.8 การไปรษณีย์

ชาวสวนจะส่งจดหมายฝากลูกหลานที่ไปเรียนหนังสือหรือไปทำงานให้ไปหย่อนตู้ไปรษณีย์ที่กรุงเทพ หรือฝากกับบุรุษไปรษณีย์ที่ไปส่งจดหมาย ที่ว่าการอำเภอมีโต๊ะทำงานของไปรษณีย์และมีบุรุษไปรษณีย์คนเดียวเดินส่งจดหมายและพายเรือส่งจดหมายตามบ้าน บ้านที่อยู่ในสวนฝากกำนันผู้ใหญ่บ้านไปส่งให้ลูกบ้านเมื่อมาประชุมที่อำเภอ ได้ตั้งที่ทำการไปรษณีย์บางกรวยเมื่อปี พ.ศ. 2512 บนถนนบางกรวย-ไทรน้อย

3. อาชีพของชาวสวนบางกรวย

ชาวสวนคลองบางกรวยเมื่อมีผลผลิตจากสวนจำพวกกล้วยน้ำว้า กล้วยหอม หมาก ใบพลู มะพร้าว จะนำผลผลิตมาขายที่ตลาดน้ำวัดชลอ หรือพายเรือไปขายที่ดอนเมือง บางเขน บางกระบือ บางลำพู และตลาดท่าเตียน จะจอดเรือขายที่ท่าน้ำลูกค้าจะลงมาซื้อผลผลิตที่ท่าน้ำ หน้าขายทุเรียนจะออกพร้อมกับมังคุดจะมีพ่อค้าจากกรุงเทพเข้ามาซื้อผลผลผลิตถึงในสวน และคนในท้องที่เก็บผลผลิตจากเพื่อนชาวสวนด้วยกันนำไปขายส่งที่ตลาดท่าเตียน ส่วนชาวสวนบางคนพายเรือนำทุเรียนและผลไม้อื่น ๆ ไปขายที่ท่าเตียนเองและเมื่อต้องการกลับบ้านเร็วก็จะขนผลผลิตขึ้นไปขายบนริมถนนแต่จะต้องค่อยระวังยกผลผลิตหลบรถรางคอยฟังเสียงสัญญาณจากกระดิ่งรถราง จะได้ยกกระจาดหลบทัน เมื่อรถรางแล่นผ่านไปก็วางกระจาดนั่งขายผลไม้ต่อ ผลไม้ที่มาจากสวนนำมาขายที่ท่าเตียนจะขายดี และขายหมดทุกครั้ง ส่วนบ้านไหนไม่มีสวนของตนเองแม่บ้านก็จะเย็บงอบ หรือเย็บเสื้อโหล (เสื้อยกทรง) เป็นอาชีพหลักขาย ชาวสวนจะใช้เวลาช่วงเย็นหลังจากเสร็จงานในสวนและงานบ้านจะเย็บงอบเป็นอาชีพเสริม หน้าหมาก พลู จะทำหมากแห้ง พลูนาบเก็บไว้ขาย บางคนที่ไม่มีสวนเป็นของตนเองก็จะมีอาชีพรับจ้างทำงานสวน เช่น ดายหญ้า รดต้นไม้ ลอกท้องร่อง ขึ้นต้นหมาก ต้นมะพร้าว รับจ้างคนเดียวและทั้งครอบครัว มีทั้งทำสวนให้กับเจ้าของสวนรายเดียวหรือรับจ้างทั่วไปแล้วแต่ใครจะเรียกใช้ บางคนจับสัตว์น้ำพวกกุ้ง ปลา ขายให้กับชาวสวนที่ไม่ได้จับสัตว์น้ำกินเองในคลองบางกรวยมีทั้งคนที่จับสัตว์น้ำยังชีพ และเป็นอาชีพ ชวนสวนที่เรียนหนังสือจบจะออกไปทำงานในกรุงเทพ ฯ มีทั้งรับราชการเป็นทหาร ตำรวจ ทำงานการรถไฟ ครู และบริษัทเอกชน ผู้ชายหรือผู้หญิงที่ออกไปทำงานนอกบ้านและมีสวนเป็นของตนเองก็จะให้คู่สมรสจะเป็นคนดูแลทำสวน ตัวอย่างเช่น พื่นงเยาว์ ศุกรกมล อาชีพทำสวน ส่วนสามีเป็นทหารอากาศ และบ้านนายสำราญที่อยู่ใกล้วัดสำโรงขายวัสดุก่อสร้าง หิน ปูน ทราย ภรรยาก็มีอาชีพทำสวน เป็นต้น

3.1 การทำสวนของชาวบางกรวย

หลังเหตุการณ์น้ำท่วมปี พ.ศ. 2485 สวนที่ถูกน้ำท่วมต้นไม้จะตายเกือบหมด เหลือพืชทนน้ำ เช่น ทองหลาง ชมพู่ มะพร้าว มะม่วง เป็นต้น ชาวสวนจะเริ่มปลูกทุเรียนกันใหม่ ทุเรียนจะปลูกตรงอกร่องสวน บริเวณแคมร่องและอกร่องสวนจะปลูกพืชล้มลุก เช่น กล้วย อ้อย ข้าวโพด มะเขือ พริก หมาก พลู ดีปลี พริกไทย จะปลูกใต้ต้นทองหลาง ส้ม เป็นพืชเลี้ยงตัวและพรางแสงให้กับต้นทุเรียน เมื่อต้นทุเรียนอายุ 2 – 3 ปี จะเลิกปลูกพืชล้มลุก

จากความทรงจำของคุณหมอเบญจะ เพชรคล้าย[1] ได้เล่าเกี่ยวกับการทำสวนทุเรียนของคุณพ่อเจิม เพชรคล้าย ซึ่งนายเจิมให้ข้อมูลทำวิทยานิพนธ์ของนายวิชิต ประถมสาสน์ เรื่องการสำรวจพันธุ์ทุเรียน ในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และคุณหมอเบญจะ เพชรคล้าย ได้กล่าวว่า "บ้านบางกรวยอันเป็นบ้านไม้สักเก่า อายุกว่า 50 ปี เป็นศูนย์กลางที่ครอบครัวเริ่มต้นชีวิตใหม่โดยการปลูกทุเรียน 300 ต้น พร้อมกัน มี 3 ชีวิต คือ พ่อ แม่ และลูก (ซึ่งอายุเพียง 8 ขวบ) ร่วมกันทำงานทุกอย่างในสวน เพื่อให้ทุเรียนเจริญเติบโต ผมจะไปรดน้ำทุเรียนก่อนไปโรงเรียน และหลังกลับจากโรงเรียนเกือบทุกวันจนอายุ 16 ปี ต่อมาเราก็ถึงวันประวัติศาสตร์คือ วันที่ครอบครัวได้ลิ้มของรสทุเรียนผลแรก ที่ได้มาจากหยาดเหงื่อร่วมกันสามชีวิต พ่อ แม่ และลูก ในระยะ 5 ปีต่อมาสวนทุเรียนที่ออกผลก็เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ

คุณพ่อ คุณแม่ ต้องรดน้ำทุเรียน 300 ต้น เพื่อให้เติบโตและครอบครัวก็เติบโตมั่นคงตามการเติบโตของต้นทุเรียน ลูกก็เป็นกำลังร่วมที่สำคัญ งานสวนอื่น ๆ เช่น ดายหญ้า พรวนดิน ตัดทุเรียน เก็บผลไม้อื่น เป็นต้น ครอบครัวทั้งครอบครัวทำร่วมกันมา ครอบครัวที่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคร่วมกันมาเป็นการฝึกอบรมลูกที่สัมฤทธิ์ผลดีที่สุดวิธีหนึ่งเมื่อปล่อยให้ลูกออกมาผจญภัยโลกภายนอกด้วยตนเอง แล้วก็สามารถปรับตัวให้รับกับสถานการณ์ทุกชนิด และที่สำคัญที่สุดคือ การสอนให้ฝังลึกเข้าไปว่า ทุกอย่างต้องได้มาโดยความสามารถ โดยน้ำพักน้ำแรงของตนเองนั้น และเป็นวิธีดีที่สุด

อาชีพของคุณพ่ออาจจะเรียกเป็นชาวสวนทุเรียนเมืองนนท์ ซึ่งจัดเป็นแหล่งของทุเรียนที่มีรสดีที่สุด และอยู่ใกล้กรุงเทพที่สุด หากเปรียบเทียบระหว่างทุเรียนเมืองนนท์ด้วยกันแล้ว ทุเรียนบางกรวยก็มีชื่อเสียงมากที่สุดบางหนึ่งและในบรรดาชาวสวนทุเรียนบางกรวยด้วยกันคุณพ่อก็เป็นเจ้าของสวนที่มีความสำเร็จในการปลูกทุเรียนพอสมควร ท่านมีแนวความคิดแปลกกว่าใคร เช่น ท่านปลูกทุเรียนพันธุ์ลวงและพันธุ์กระดุมทองเป็นจำนวนมาก ทุเรียนทั้งสองชนิดออกดอกออกผลหลังจากปลูกได้ 4 – 5 ปี ได้ผลสม่ำเสมอ มีผลดก และออกขายเร็วกว่าทุเรียนพันธุ์อื่น จึงมีผลให้มีรายได้จาก

---

[1] เบญจะ เพชรคล้าย. (2529). *รำลึกถึงคุณพ่อในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเจิม เพชรคล้าย* ณ เมรุวัดมงกุฎกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ 8 ธันวาคม 2529. หน้า 4 – 9.

สวนทัดเทียมกับชาวสวนที่มีเนื้อที่ปลูกทุเรียนพันธุ์อื่น ๆ มากกว่าหลายเท่า หลังจากทุเรียนพันธุ์ลวงออกลูกดกมากติดต่อเป็นเวลา 10 ปีกว่า ก็ทรุดโทรม และเป็นโรคตายหมดก่อนทุเรียนพันธุ์อื่น ของสวนผู้อื่น คุณพ่อก็ปลูกทดแทนด้วยทุเรียนพันธุ์กระดุมทองทันที และงอกงามได้ผลผลิตมากในขณะที่ทุเรียนของเพื่อนบ้านล้มหายตายจากไปเป็นจำนวนมาก ทุเรียนเหล่านี้ยังเจริญงอกงามอยู่จนปัจจุบันนี้ เป็นอนุสรณ์ของความสามารถในการปลูกทุเรียนของคุณพ่อ คุณพ่อเริ่มต้นทำสวนที่บางกรวยหลังชาวสวนคนอื่น 5 ปี แต่อีก 38 ปีต่อมา คุณพ่อเป็นเจ้าของต้นทุเรียนที่สมบูรณ์ที่สุดคนหนึ่งในบางกรวย ทุเรียนเหล่านี้อยู่ห่างจากบ้านจัดสรรเพียง 100 เมตร อยู่ห่างจากพระบรมมหาราชวังเพียง 10 กิโลเมตร อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นทุเรียนที่งดงามสมบูรณ์ที่สุดในรัศมี 10 กิโลเมตร จากพระบรมมหาราชวัง

การปลูกทุเรียนให้ได้ผลดีที่บางกรวยในขณะนี้มิใช่เรื่องง่ายเพราะ บางกรวยกำลังกลายเป็นที่อยู่อาศัยของชาวกรุงเทพ ทำให้มลภาวะทั้งในบรรยากาศ และในน้ำเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ แต่คุณพ่อก็สามารถเอาชนะภัยธรรมชาติได้สำเร็จในระยะหลังท่านได้พยายามอย่างยิ่งที่จะปลูกทุเรียนหมอนทองอันเลื่องชื่อให้สำเร็จ การปลูกทุเรียนในระยะ 4 – 5 ปีมานี้ ยิ่งลำบากมากเพราะ ปัญหามลภาวะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ท่านก็ทำสำเร็จ ทุเรียนเหล่านี้ยังมีขนาดเล็กอยู่จึงยังไม่ทราบว่าจะปลอดภัยจากมลภาวะได้นานเพียงไรอีก 10 ปีข้างหน้าหากผมสามารถรักษาทุเรียนเหล่านี้ให้สมบูรณ์อยู่ต่อไปก็คงจะเป็นอนุสรณ์เตือนใจชาวสวน และชาวกรุงเทพถึงสภาพสวนทุเรียนบางกรวยในอดีตซึ่งครั้งหนึ่งเคยครอบคลุมบริเวณประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร ของท้องที่อำเภอบางกรวย ในครั้งนั้นเมื่อผมมองลงมาจากยอดไม้ที่สูงที่สุดไปสุดสายตาทุกทิศทุกทางจะเห็นแต่สีเขียวขจีของยอดต้นทุเรียนและพืชสวนอื่นที่ปลูกสอดแทรกปราศจากหมู่บ้านจัดสรร ตึกแถว สิ่งก่อสร้างที่จะมองเห็นก็จะมีแต่เพียงหลังคาโบสถ์ และเจดีย์เท่านั้น เสียงที่ได้ยินก็มีแต่เสียงใบไม้ต้องลม เสียงนก และเสียงปลาที่กระโดดอยู่ในท้องร่องสวน

บางท่านอาจจะสงสัยว่าสวนทุเรียนมีเสน่ห์อะไรจึงได้เอ่ยถึงด้วยความรัก และผูกพันเป็นพิเศษ ทุเรียนเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่เมื่ออยู่ในป่า ปลูกในสวนอาจสูงมากกว่า 20 เมตร และลำต้นโตจนโอบไม่รอบโคนต้น เมื่อปลูกเป็นจำนวนมากมีสภาพเสมือนป่าทุเรียนที่ให้ร่มเงาบดบังแสงอาทิตย์มิให้ส่องถึงพื้นดิน ถึงฤดูหนาวก็จะพร้อมใจกันออกดอกตามกิ่งก้านสาขา ดอกจะบานตอนเย็นใกล้ค่ำส่งกลิ่นหอมตลบอบอวลไปหมดทั้งสวน เงี่ยหูฟังจะได้ยินเสียงแมลงกลางคืนมาดูดน้ำหวานจากเกสร พอตอนเช้ากลีบดอกจะหล่นลงพื้นดิน เป็นสีเหลืองทองปกคลุมเต็มไปทั่วพื้นดินทั้งป่าทุเรียน สวนทุเรียนที่สมบูรณ์จะไม่มีหญ้าปกคลุมมากเพราะ แสงแดดส่องไม่ถึงดิน ตามแถบท้องร่องสวนที่ติดน้ำก็จะมีเฟิร์นพื้นเมืองขึ้นสอดแทรกทั้งใหญ่และเล็กแต่ที่สวยที่สุด คือ เฟิร์นก้านดำที่ใบอ่อนที่เริ่มคลี่จะมีสีชมพู ซึ่งค่อยเปลี่ยนเป็นสีเหลืองเม็ดมะกอก และสีเขียวในที่สุด ในน้ำในคูจะ

ใสสะอาด ผิวน้ำเรียบ พอจะมองเห็นปลาเข็ม ปลากริม ปลากระดี่ แหวกว่ายอยู่ทุกหนทุกแห่ง ความสงบเงียบบนพื้นน้ำ บางครั้งคราวก็ถูกทำลายด้วยปลาช่อนที่กระโดดรบกวนปลาเล็ก ในสวนจะมีนกเล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่มากน้อยสุดแต่ปริมาณผลไม้และแมลงที่เป็นอาหาร ว่าจะมีมากน้อยเพียงไร หากเป็นสวนที่มีแต่ทุเรียนอย่างเดียวนกเล็กจะไม่มีอาหารจะมีแต่นกกินปลา และนกกระยางคอยซุ่มหาปลาเป็นอาหาร นกเล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่บ้างก็จะเป็นนกที่หาแมลงที่เกาะตามต้นไม้ไปเป็นอาหาร บริเวณคันกั้นสวนทุเรียนจะปลูกมะพร้าว มะม่วง และไม้ผลอื่น ๆ ที่ชาวสวนไม่ต้องการปลูกรบกวนทุเรียนในร่องสวน ต้นไม้ที่อยู่ตามคันกั้นสวนจะเป็นที่อยู่ของกระรอกและกระแต ซึ่งปัจจุบันกระรอกในสวนสูญพันธุ์ไปเป็นส่วนมาก บรรยากาศในสวนที่บรรยายมานี้นับวันแต่จะพบเห็นได้น้อยลง แต่คุณพ่อเป็นผู้ที่ทำให้บรรยากาศนี้ยังคงอยู่ ผมคิดว่าสวนทุเรียนที่คุณพ่อบันดาลให้เกิดมานั้นคืออุทยานทางธรรมชาติที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางความเจริญทางวัตถุที่สุด”

ราวปี 2500 ชาวสวนจะนำถุงปุ๋ยมาทำเป็นจอปิดหน้าท่อน้ำ ต้องการน้ำเข้าสวนจะเอาจอไปปักข้างในสวน ตรงกันข้ามจะให้น้ำออกจากสวนจะเอาจอไปปักหน้าท่อน้ำข้างนอกสวนตรงลำประโดง โดยนำถุงปุ๋ยพับครึ่งเอาลวดไปมัดกับไม้ไผ่สองด้านให้แน่น แบบจอหนังกลางแปลง เอาไม้ไปปักให้ชิดกับท่อน้ำ น้ำจะไหลเข้าไปในท่อน้ำไม่ได้ เพราะถุงปุ๋ยจะปิดปากท่อน้ำ ท่อน้ำเข้าสวนเปลี่ยนมาใช้เป็นท่อปูนซีเมนต์หรือท่อพลาสติก บางสวนจะทำจอปิดท่อน้ำข้างในสวนและข้างนอกสวนทั้งสองด้าน

ห้างเฝ้าสวน ใช้ไม้เบญจพรรณ ไม้ยาง ไม้เต็ง ทำเสา พื้น ฝา เจาะหน้าต่างบานหรือสองบาน หลังคาสังกะสี ประตูสังกะสีหรือประตูไม้ บันไดทำแบบบันไดบ้าน 3 – 5 ชั้น ทำแน่นหนาขึ้นและมีขนาดใหญ่กว่าห้างไม้หมาก เก็บเครื่องมือทำสวนไว้ในห้าง เช่น เชือกโรยมะพร้าว มีด จอบ เสียม กระจาด เป็นต้น

การปลูกทุเรียนในคลองบางกรวย[1]

คุณวิชิตได้สัมภาษณ์ชาวสวน 44 คน ในปี 2504 เป็นช่วงที่ชาวสวนคลองบางกรวยปลูกทุเรียนมากที่สุด และจากการสำรวจปรากฏว่า ในอำเภอบางกรวย ก็มีการปลูกกันมากน้อยตามลำดับไป คือ ตำบลบางกรวย ตำบลวัดชลอ ตำบลบางสีทอง ตำบลบางขนุน ตำบลบางขุนกอง และนิยมปลูก 16 พันธุ์ มีดังนี้

1. ลวง
2. ชะนี
3. ย่ำมวาด

---

[1] วิชิต ประถมสาสน์, (2504). *การสำรวจพันธุ์ทุเรียนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี*. หน้า 7 – 9, 42 – 57.

4. กระดุมทอง

5. ชมพูสี

6. กบแม่เฒ่า

7. กบตาขำ

8. กบบุญนาค

9. ก้านยาว

10. ก้านยาวบุญยัง

11. กำปั่นขาว

12. กำปั่นเหลือง

13. กำปั่นแดง

14. ดาวกระจาย

15. ทองย้อยฉัตร

16. ฉัตรสีนาค

ผู้สำรวจได้ทำการสำรวจ 70 สวนด้วยกัน แต่ละสวนมีเนื้อที่มากน้อยแตกต่างกันออกไป จาก 70 สวน ปรากฏว่า สวนมีเนื้อที่ 1 – 10 ไร่ มี 60 สวน 10 – 20 ไร่ มี 9 สวน เกิน 20 ไร่ขึ้นไปมีเพียงสวนเดียว เนื่องจากเจ้าของสวนแต่ละสวนมีเนื้อที่น้อย จึงต้องปลูกทุเรียนให้มีจำนวนต้นมากขึ้น เพื่อต้องการได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่กลับได้ผลผลิตน้อยลง เพราะทุเรียนแย่งกันเจริญเติบโต ลำต้นสูงให้ผลผลิตน้อย (ทุเรียนให้ผลตามกิ่ง) สวนในเขตนี้ทั้งหมดเป็นสวนแบบยกร่อง มีหลังร่อง และท้องร่องแคบ พันธุ์นิยมของชาวสวนบางกรวยปลูกพันธุ์กลางและกระดุมทอง เพราะ

1. เจริญเติบโตเร็ว ให้ผลเมื่ออายุ 4 – 5 ปี

2. เรือนต้นดี ลำต้นแจ้ กิ่งใบดก ไม่ค่อยทิ้งกิ่ง

3. ทนทานโรคได้ดี

4. ให้ผลดกเกือบทุกปี ทำให้ชาวสวนมีรายได้สม่ำเสมอทุกปี

5. ผลแก่ออกสู่ตลาดก่อนพันธุ์อื่นๆ

6.จำหน่ายง่ายเพราะราคาปานกลาง

พันธุ์ที่อื่นๆ เช่น ก้านยาว ชาวสวนไม่ค่อยนิยมปลูก เพราะ

1. เจริญเติบโตช้า ให้ผล เมื่ออายุ 6 – 8 ปี

2. เรือนต้นไม่ดี ลำต้นสูง ไม่ค่อยมีกิ่งก้าน ทิ้งกิ่งง่าย

3. ไม่ค่อยทนทานต่อโรค

4. ให้ผลไม่ดก มักให้ปีเว้นปี ทำให้ชาวสวนขาดรายได้

5. ผลแก่ช้า

6. จำหน่ายยากเพราะราคาสูง คนมั่งมีเท่านั้นที่จะซื้อรับประทาน

ลักษณะของพื้นที่ที่ทำการปลูก ชาวสวนในเขตอำเภอบางกรวยนี้ ส่วนมากครอบครองพื้นที่กันคนละเล็กละน้อย และใช้สรรพนามแสดงเนื้อที่ว่า ขนัด ขนาดของขนัดจะรู้ได้ด้วยคันสวนที่ล้อมรอบเนื้อที่นั้นอยู่ ขนัดหนึ่งๆ มีเนื้อที่ไม่แน่นอน อาจจะมีตั้งแต่ครึ่งไร่จนกว่า 25 ไร่ก็ได้ พื้นที่ในเขตนี้เป็นที่ต่ำ ระดับน้ำสูง ดินเหนียว การระบายน้ำไม่ดี จึงต้องทำเป็นสวนแบบยกร่อง ปลูกทุเรียนบนหลังร่อง ท้องร่องใช้เป็นทางระบายน้ำเข้าออกจากลำคลอง เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้รดทุเรียน เนื่องจากชาวสวนแต่ละรายมีพื้นที่น้อย จึงต้องการจำนวนหลังร่องมาก เพื่อที่จะปลูกทุเรียนให้ได้จำนวนมากต้น แต่ละสวนจึงมีหลังร่องแคบมาก และยังกะระยะปลูกให้สั้นเข้า ยิ่งกว่านั้นชาวสวนแทบทุกสวนยังปลูกไม้อื่นไว้ตามระหว่างทุเรียน เช่น เงาะ มังคุด ลางสาด กล้วย หมาก เป็นต้น เพื่อเป็นรายได้เพิ่มขึ้นจากทุเรียน ชาวสวนกลัวภัยธรรมชาติเกี่ยวกับเรื่องน้ำท่วมมาก เพราะเมื่อครั้งน้ำท่วมปี พ.ศ.2485 เป็นบทเรียนแก่ชาวสวนอย่างดี ทุกสวนจะเตรียมสู้น้ำโดยการขุดดินจากหลังร่องมาถมคันสวนให้สูง และปลูกมะพร้าวไว้ตามริมคันทั้ง 2 ข้าง มะพร้าวนี้นอกจากจะทำรายได้ให้แก่ชาวสวนแล้ว ยังเป็นไม้ที่ป้องกันพายุให้แก่ทุเรียนอย่างดีด้วย

การขยายพันธุ์แบบต่าง ๆและความนิยมในคลองบางกรวย

ก. การขยายพันธุ์โดยเมล็ด การขยายพันธุ์วิธีนี้ชาวสวนไม่ค่อยนิยม เพราะมีการขยายพันธุ์ นอกจากบางคนที่ชอบในเรื่องการทดลอง ซึ่งมักจะเอาเมล็ดจากต้นแม่ที่มีลักษณะดีมาทดลองปลูกดู ขณะที่ต้นยังเล็กอยู่ ชาวสวนจะคอยสังเกตการเจริญเติบโต และดูลักษณะต้น ถ้าเห็นว่าเติบโตเร็วและลักษณะดีก็มักจะนำไปปลูกในสวนจนกระทั่งให้ผล ถ้าให้ผลดกและมีลักษณะดีทุกประการ ชาวสวนก็จะตั้งชื่อพันธุ์ขึ้นใหม่ และแพร่พันธุ์โดยวิธีตอนต่อไป ดังนั้นจึงทำให้เกิดพันธุ์ใหม่ๆ ขึ้นมากในสวนแถบธนบุรี และนนทบุรี ปัจจุบันมีชาวสวนมากรายด้วยกันนิยมปลูกจากเมล็ด เพื่อใช้ต้นเป็น สำหรับขายพันธุ์โดยการทาบกิ่ง

ข. ขยายพันธุ์โดยวิธีตอน เป็นวิธีที่ชาวจีนนำมาใช้ก่อนแล้วชาวสวนก็รู้จักวิธีนี้มานานแล้ว วิธีตอนนี้ชาวสวนนิยมมาก เพราะให้ผลเร็วกว่าการปลูกด้วยเมล็ดต้นเตี้ยสะดวกแก่การเก็บผล การปฏิบัติรักษาตลอดจนการกำจัดโรคแมลง และศัตรูอื่นๆ ก็ง่าย ฤดูที่ตอนทุเรียนควรเป็นฤดูฝน ในราวเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม ฤดูร้อนตอนได้บ้างแต่ต้องคอยรดน้ำเสมอ ฤดูหนาวตอนไม่ได้ผล

วิธีทำ ก่อนทำการตอน ต้องเลือกกิ่งเพสลาด (กิ่งที่มีใบไม่อ่อนนัก) ยาวประมาณ 60 – 65 ซ.ม. ควรเป็นกิ่งกระโดง (กิ่งที่ตั้งตรง) เพราะเจริญเติบโตดี ทรงต้นดี การออกรากก็ดีและออกลบด้าน กิ่งห้อยไม่ค่อยออกราก ถ้าออกมักจะออกทางด้านบนของกิ่งเพียงด้านเดียว เมื่อนำไปปลูกได้ทรงต้นไม่สวย โตช้า ต้นมักจะเอนและโค่นง่าย ถ้าไม่มีการจัดรากเวลาปลูก

เมื่อเลือกกิ่งได้แล้ว ใช้มีดที่คมขวั้นรอยกิ่ง 2 แห่ง ห่างกันประมาณเท่าความยาวของกิ่ง ต่อมาเอาปลายมีดกรีดเปลือกระหว่างรอยขวั้นทั้ง 2 แล้วค่อยๆ แกะเปลือกออก ขูดเยื่อ ออกให้หมด ทิ้งไว้เช่นนี้ประมาณ 3 วัน หรือจะใช้ใบตองแห้งหุ้มไว้ก่อน จึงทิ้งไว้ 3 วันก็ได้ เมื่อครบ 3 วันแล้ว จึงทำการหุ้มโดยใช้ดินที่มีวัชพืชวัตถุมากๆ ประมาณ 1 กำมือ นวดให้เข้ากันดีนำไป หุ้มตรงรอยขวั้นให้มิดบิดพอควร นำกากมะพร้าวที่แช่น้ำไว้ค้างปี และทุบจนนุ่มแล้ว มาหุ้มให้รอบดินพอกไว้ ใช้ตอกหรือเชือกมัดหัวท้ายให้แน่นพอควร เอาน้ำรดให้ชุ่มแล้วจึงนำใบตองแห้งหุ้มอีกที ถ้าเป็นกิ่งนอนควรฉีกใบตองแห้งด้านบนและล่างให้น้ำฝนเข้าได้ เพื่อให้ชุ่มชื้นเสมอ และน้ำไม่ขังแฉะในกะเปาะ หลังจากตอนแล้วประมาณ 1 เดือน จึงเปิดดูราก ถ้ามีรากมากก็ตัดนำไปแช่น้ำไว้ในที่ร่มประมาณ 2 – 7 วัน ให้ระดับน้ำอยู่ประมาณเศษหนึ่งส่วนสามของกะเปาะ ต่อจากนั้นจึงนำไปชำไว้ในหม้อดิน หรือภาชนะอื่นใดก็ได้ ที่หาได้สะดวก นำไปตั้งไว้ในที่ร่มใกล้ๆบ่อน้ำ หมั่นรดน้ำให้ชุ่มชื่นอยู่เสมอจนทุเรียนตั้งตัวได้ จึงนำไปปลูกในสวนต่อไป

มีวิธีตอนอีกแบบหนึ่งซึ่งชาวสวนนิยมทำเรียกว่า “ตอนแบบบ่มปุ่ม” วิธีทำคล้ายกับการตอนแบบธรรมดา แต่ครั้งแรกขวั้นให้เป็นวงแหวนเล็กๆ เอามีดขูดเยื่อ ออกให้หมด ทิ้งไว้ประมาณครึ่งวัน จึงเอาใบตองแห้งมาหุ้มรอยแผลไว้ประมาณ 18 – 20 วัน เป็นการบ่มปุ่ม ระยะนี้ calus จึงเริ่มเป็นปุ่ม พอครบ 18 – 20 วัน แล้วจึงหุ้มดินและกาบมะพร้าวแต่ก่อนจะหุ้มต้องขวั้นส่วนล่างของรอยแผลออกอีก เมื่อหุ้มดินแล้วประมาณ 1 เดือนก็ตัดได้

วิธีการปลูกและการเตรียมดิน

ก. ลักษณะที่ดิน ดินในท้องที่จังหวัดนนทบุรี เป็นดินเหนียวมีพืชวัตถุ (organic matter) มาก เป็นที่ดินที่เก็บความชุ่มชื้นได้ดีแต่การระบายน้ำไม่ดี ดินประเภทนี้ไม่เหมาะแก่การปลูกไม้ผล ชาวสวนจึงต้องดัดแปลงเป็นสวนแบบยกร่อง เพื่อให้มีการระบายน้ำดีขึ้น จึงปลูกทุเรียนได้ ส่วนในท้องที่ที่ปลูกทุเรียนในเขตนี้จึงเป็นสวนแบบยกร่องทั้งสิ้น

ข. การเตรียมดิน ก่อนเตรียมดินจะต้องถางหญ้าทำบริเวณสวนและร่องสวนให้สะอาดเสียก่อน ต่อไปจึงกะระยะระหว่างต้น ถ้าจะปลูกทุเรียนประเภทเบา เช่นพันธุ์ลวง พันธุ์กระดุมทอง ใช้ระยะระหว่างต้น 3 เมตร ถ้าจะปลูกทุเรียนประเภทหนักและพันธุ์กลาง เช่น กำปั่น หรือ ก้านยาว ใช้ระยะระหว่างต้น 10 เมตร ใช้ไม้ปักตามระยะที่กะไว้

ค. วิธีปลูก ทุเรียนที่จะนำมาปลูก ควรเป็นทุเรียนที่ชำไว้ในภาชนะชำจนตั้งตัวได้ดีแล้ว แต่ไม่ควรเกิน 1 ปี เพราะถ้าเกิน 1 ปี ทุเรียนมักชะงักการเจริญเติบโต การปลูกทุเรียนที่ไม่ได้ชำก็มักจะตายง่าย นำกิ่งทุเรียนที่ต้องการปลูกออกจากภาชนะชำ (ถ้าเป็นหม้อดินก็ทุบให้แตกเลย) เอาดินที่ติดมากับรากออกเสียบ้าง วางกิ่งลงกลางโคกที่เตรียมไว้ ตั้งให้ตรง โดยใช้ไม้ปักขนาบไว้ จัดรากให้แผ่ออกไปรอบต้น ด้านใดมีรากแก้วที่คดงอให้ตรงใส่ในรูที่เจาะเมื่อจัดรากเรียบร้อยแล้วกลบให้มิดราก

กิ่งตอนกลบพอมิดกะเปาะกาบมะพร้าวปักริมโคกเพื่อให้ร่ม การปลูกควรปลูกในฤดูฝน ตอนต้น ๆ ฤดูราวเดือนพฤษภาคม และควรปลูกตอนเช้าหรือเย็น กลางวันแดดจัดไม่ควรปลูก

ปัจจุบันในปี 2504 มีชาวสวนหลายสิบราย ใช้เครื่องสูบน้ำขนาดแรงม้าน้อย ๆ ประมาณ 1-24 แรงม้า ติดกลางลำเรือเล็ก ๆ แล้วเอาลงภายในท้องร่อง ลูบน้ำขึ้น 2 ข้างรดทุเรียนซึ่งนับว่าเป็นวิธีการผ่อนแรงและทุ่นเวลาทุ่นแรงงานที่ดีมากวิธีหนึ่ง

ก. การให้ร่ม ก่อนการปลูกทุเรียนประมาณ 1-2 ปี ต้องปลูกต้นทองหลางโดยใช้กิ่งปักไว้ตามระยะระหว่างกลางที่จะปลูกทุเรียน จะปลูกตรงอกร่อง (กลางร่อง) หรือชายร่อง (แคมร่อง) ก็ได้ ถ้าหลังร่องแคบควรปลูกไว้บนอกร่อง ถ้าหลังร่องกว้างควรปลูกไว้ชายร่องทั้ง 2 ข้าง เหตุที่ใช้ทองหลางเป็นไม้ให้ร่มแก่ทุเรียน รากและใบที่ผุเน่าในท้องร่องหรือหลังร่องเป็นอาหารอย่างดีแก่ทุเรียนเมื่อทองหลางโตพอควรแล้วชาวสวนมักนิยมปลูกพลูไว้ตามโคนรอบต้น นับว่าเป็นรายได้พิเศษอันหนึ่งและยังเป็นการบังคับให้ทองหลางไม่ให้ลำต้นใหญ่โตเกินไป ชาวสวนจะต้องฟันกิ่ง (ลานกิ่ง) ทองหลางเกือบทุกปีก่อนฤดูฝนเพื่อไม่ให้กิ่งเกะกะหรือบังร่มทุเรียนจนเกินไป ระยะที่ปลูกทุเรียนใหม่ ๆ ขณะที่ทองหลางยังเล็กอยู่ ชาวสวนใช้ทางมะพร้าวปักไว้ริมโคกเพื่อให้ร่มแก่ทุเรียน และยังนิยมปลูกกล้วยหอมไว้ตามหว่างทุเรียน ทั้งอกร่องและชายร่องเพื่อให้ร่มแก่ทุเรียนพร้อมทั้งเป็นรายได้พิเศษอีกอันหนึ่งของเจ้าของสวน บางสวนนิยมปลูกหมากไว้แคมร่องเพื่อป้องกันแคมร่องพัง เวลาลอกท้องร่องรวมทั้งให้ร่มแก่ทุเรียนไปในตัวด้วย พอทุเรียนโตก็ฟันต้นหมากทิ้ง ถ้าปล่อยไว้ให้สูงชะลูดอาจถูกพายุพัดหักทับต้น

ข. การพรวน การพรวนดินเป็นสิ่งจำเป็นอันดับหนึ่งสำหรับการทำสวนในจังหวัดนนทบุรี เพราะดินในเขตนี้เป็นดินเหนียว การถ่ายเทอากาศในดินไม่ดี ทำให้พืชไม่ค่อยเจริญเติบโต เพื่อช่วยให้อากาศในดินถ่ายเทได้ดีขึ้นจึงต้องใช้วิธีพรวนดิน ปีแรกยังไม่จำเป็นต้องพรวนเพราะดินยังโปร่งอยู่ พอย่างเข้าปีที่ 2 ตอนต้นฤดูฝนต้องทำการวางรางโคน โดยขุดดินเป็นหลุมติดต่อกันรอบต้น ห่างจากต้นประมาณ 20 ซ.ม. หรือกะให้พอดีกับปลายกิ่งกว้างประมาณ 20 ซ.ม. ลึกประมาณ 50 ซ.ม. ขณะที่ทำการรางถ้าเห็นว่าต้นไหนดินแน่นมากก็ควรพรวนเสียด้วย ต้นไหนรากลอยก็ใช้ดินผิวหน้าที่ขุดหรือดินชี้ลอกพอกโคนต้น

พอย่างเข้าปีที่ 3 จึงทำการพรวนครั้งใหญ่ ก่อนพรวนควรหาพืชวัตถุที่เน่าเปื่อยใส่รางให้เต็มเสียก่อน แล้วจึงพรวนดินกลบรางที่ทำไว้การพรวนครั้งนี้ต้องระวังอย่าให้รากทุเรียนขาดมากนัก พรวนให้รอบต้นและมีเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับความกว้างของพุ่มต้นหรือกว้างออกไปเล็กน้อย ระหว่างพรวนควรจัดรากด้วย ด้านใดที่รากใหญ่มากก็ให้กระจายกันอยู่รอบ ๆ ต้น ให้สม่ำเสมอกันเท่าที่จะทำได้ เมื่อจัดรากเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ใช้ดินขี้ลอกกลบอีกทีหนึ่งพรวนก่อนฤดูฝนเล็กน้อย ปีต่อๆไปพรวนโดยไม่จัดราก และพรวนรอบนอกให้ห่างจากโคนพอสมควรกว้างออกไปตามพุ่มต้น ไม่ควรพรวนให้ชิดโคนต้นเพราะจะทำให้รากย่อยและรากฝอยขาดมาก การพรวนครั้งหลังๆนี้ควรทำก่อนการลอกเลนหรือ

ลอกท้องร่อง พรวนทุกปีจนกว่าทุเรียนจะเริ่มสอนเป็น(ออกดอกปีแรก) จึงเลิก ส่วนบางรายใช้วิธีพันดินตลอดทั้งร่องก่อนการลอกเลน ซึ่งเป็นการพรวนดินที่ดี แต่ต้องใช้เวลาและแรงงานเพิ่มขึ้น ส่วนมากทำกันเฉพาะสวนที่มีหญ้าคาขึ้นและสวนที่มีหญ้าอื่นขึ้นอย่างหนาแน่น

ค. การเพิ่มพืชวัตถุในดิน ทุเรียนเป็นไม้ผลที่มีลำต้นใหญ่โต ต้องการธาตุอาหารไปเลี้ยงลำต้นเป็นจำนวนมาก เมื่อนำมาปลูกในสวนแบบยกร่อง และมีหลังร่องแคบเช่นสวนในจังหวัดนนทบุรี เช่นนี้รากทุเรียนแผ่ออกไปหาอาหารได้ในพื้นที่จำกัดมาก จึงได้รับอาหารไม่พอเพียง ทำให้ทุเรียนในสวนแถบนี้มีลำต้นไม่ค่อยใหญ่โตนัก เพื่อให้ทุเรียนได้รับอาหารเพิ่มขึ้น ดังนั้นในปีหนึ่งๆชาวสวนจะลอกเลนจากท้องร่องขึ้นมาบนหลังร่องเรียกว่า “ลอกท้องร่อง” เพราะเลนในท้องร่องประกอบด้วยพืชวัตถุต่างๆที่เป็นอาหารพืชอย่างดี เช่นใบไม้ กิ่งไม้ หญ้า รากไม้ วัชพืช อื่นๆที่หมักอยู่ในท้องร่องเป็นเวลา1ปีเต็ม การลอกท้องร่องนี้ ถ้าทุเรียนยังไม่ให้ผล ชาวสวนนิยมทำกันก่อนฤดูฝนคือหลังจากพรวนดินแล้วถ้าทุเรียนให้ผลแล้ว เวลาที่ชาวสวนนิยมทำกันพอจะแบ่งได้ 3 ระยะด้วยกันคือ

ระยะที่ 1 ลอกในฤดูหนาว ในราวเดือนธันวาคม เดือนมกราคม ระยะนี้เป็นระยะที่ทุเรียนผลิตดอกให้เห็นชัดแล้ว ชาวสวนที่นิยมลอกท้องร่องในฤดูนี้ให้เหตุผลว่า เพื่อช่วยให้ทุเรียนได้รับอาหารมากๆ จะได้เร่งให้ดอกโตและบานเร็วๆทั้งยังเป็นการทำให้ท้องร่องสะอาดเพื่อเตรียมขังน้ำไว้รดในฤดูแล้ง ซึ่งเป็นระยะที่ทุเรียนกำลังเจริญเติบโต

ระยะที่ 2 ลอกในฤดูแล้ง ในราวปลายเดือนมีนาคม-เมษายน การลอกระยะนี้เพื่อเร่งผลที่กำลังเจริญเติบโตให้เจริญเติบโตเร็วขึ้นและเป็นการทุ่นแรงทุ่นเวลารดน้ำเพราะขณะที่ลอกท้องร่องใหม่ไม่ต้องรดน้ำไปหลายวันจนกว่าดินเลนจะหมาด ทั้งยังเป็นการเก็บน้ำไว้ใช้ในระยะนี้ด้วย แต่ก็มีข้อเสียอยู่ที่ว่าถ้าลอกแล้วดินแห้งไม่ทันระยะที่ทุเรียนแก่ตัดได้แล้วก็เป็นการลำบากการบุกเลนเข้าไปตัดและเก็บตลอดจนการเฝ้าขโมยก็ลำบากด้วย

ระยะที่ 3 นิยมลอกเลนในฤดูฝน ในราวเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม หลังจากเก็บผลทุเรียนหมดแล้ว การลอกเลนในระยะนี้มีผลดีคือ เป็นการให้ปุ๋ยบำรุงต้นที่กำลังเฉาเนื่องจากการให้ผล ให้เจริญเติบโตสมบูรณ์ดีเหมือนเดิมหรือเติบโตกว่าเก่า เมื่อถึงระยะให้ผลจะให้ผลผลิตมากกว่าเดิม แต่ก็มีข้อเสียเพราะฤดูนี้เป็นฤดูที่น้ำในท้องร่องมีมาก ไม่สะดวกแก่การลอก ต้องใช้เครื่องฉุดระหัดวิดน้ำจึงจะลอกได้ ขณะที่กำลังลอกฝนอาจจะตกลงมาเมื่อใดก็ได้ นอกจากจะต้องเสียเวลาแล้ว เลนบนหลังร่องบางส่วนยังถูกฝนชะกลับลงไป อยู่ที่ท้องร่องเช่นเดิมอีก

เครื่องมือที่ใช้ลอกท้องร่องเรียกว่าพลั่ว ทำด้วยสังกะสีหนาๆ มีลักษณะคล้ายขนาดสาดน้ำแต่ด้ามสั้นกว่า

หลังปีพ.ศ.2485 ชาวสวนในจังหวัดนนทบุรีทุกคนกลัวเรื่องน้ำท่วมมาก ดังนั้นเมื่อปลูกทุเรียนแล้ว จะต้องทำคันนาสวนให้สูงเพื่อกั้นน้ำ โดนขุดดินจากหลังร่องตามระหว่างทุเรียนมาถม การขุดบ่อ

แบบนี้ช่วยให้การถ่ายเทอากาศในดินดีขึ้นเป็นประโยชน์แก่ทุเรียนและยังใช้เป็นที่หมักปุ๋ยพืชสดให้เน่าเปื่อยเป็นอาหารของต้นทุเรียนอีกด้วย การใส่ปุ๋ย ชาวสวนถือว่า การเพิ่มพืชวัตถุในดินดังกล่าวมาแล้วเป็นการเพียงพอแก่ต้นทุเรียน ส่วนการใส่ปุ๋ยอื่นๆเช่น ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ปุ๋ยเทศบาลนั้น ชาวสวนยังไม่นิยมทำกัน เพราะเชื่อว่าถ้าใส่แล้วจะต้องใส่ทุกปีติดต่อกันไป ถ้าเว้นปีไหนทุเรียนจะหยุดเจริญเติบโตไม่ให้ผลและอีกอย่างหนึ่ง ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ที่จะใส่ก็ต้องซื้อ เป็นการเสียเงินซึ่งชาวสวนไม่ค่อยชอบ ในระยะ2ปีที่แล้วมา อากาศแล้งมากประกอบกับน้ำเค็มเข้าถึงสวน ทำให้ทุเรียนเฉา บางต้นก็ถึงกับตายไป ชาวสวนไม่ทราบว่าจะแก้ไขด้วยวิธีใด จึงหันมาใช้วิธีเพิ่มปุ๋ยให้กับทุเรียนตอนลอกท้องร่องปุ๋ยที่ใช้เป็นปุ๋ยเทศบาลซึ่งราคาค่อนข้างถูกพอที่ชาวสวนจะซื้อมาบำรุงทุเรียน

ง. การปฏิบัติอย่างอื่นซึ่งนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว

1. การตัดยอดและตัดกิ่ง ทุเรียนต้นใดที่มีลำต้นสูงชะลูด กิ่งใหญ่จะต้องรีบแก้ไข ถ้าขืนปล่อยไว้ จะทำให้ต้นไม่แข็งแรง หักโค่นง่ายเมื่อถูกพายุ ทั้งไม่สะดวกแก่การค้ำโยง และการเก็บผล ควรทำการตัดยอดหรือทอนยอดออกเสียบ้างให้เหลือทรงต้นพองาม ต้นใดมีกิ่งใหญ่เพียงด้านเดียว ก็ควรตัดออกเสียบ้างมิฉะนั้น จะทำให้ทุเรียนเอนล้มง่าย กิ่งที่อยู่ล่างติดกับพื้นดิน ควรตัดออกให้เหลือไว้เพียงกิ่งที่อยู่พ้นศีรษะขึ้นไป เพื่อสะดวกแก่การเข้าไปปฏิบัติงานในสวน กิ่งที่ติดอยู่บนต้นต้องตัดออกให้หมด เพราะนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยของแมลงศัตรูและโรคแล้ว บางครั้งชาวสวนก็มักจะได้รับอันตรายเพราะกิ่งแห้งขณะขึ้นไปเก็บผลโดยการเผลอเหยียบทำให้กิ่งแห้งหัก พลัดตก อันตรายเช่นนี้เกิดขึ้นเสมอๆ

2. การให้น้ำเกี่ยวกับดอกและผลทุเรียน ชาวสวนจะงดให้น้ำทุเรียนเมื่อใกล้ระยะเวลาที่ทุเรียนจะออกดอก และหยุดให้น้ำเรื่อยไปจนดอกทุเรียนโผล่ออกมายาวประมาณ 1 ซม จึงให้น้ำได้บ้างแต่ไม่ควรให้จนชุ่มชื้นมากนัก และเว้นระยะให้3-4วัน ต่อครั้ง พอถึงระยะดอกบานจะหยุดให้น้ำอีกจนกระทั่งผลทุเรียนมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 ซ.ม. ระยะนี้ชาวสวนจะต้องให้น้ำมากเพื่อเร่งให้ผลโตเร็วถ้าทุเรียนไม่ได้น้ำในระยะนี้ผลอาจจะแคระแกรนชาวสวนจะงดให้น้ำ ครั้งหลังตอนที่ผลทุเรียนใกล้แก่ตัดได้ เพื่อให้ผลสุกเร็ว ทุเรียนบางพันธุ์ เช่น ลวง ถ้าได้รับน้ำในระยะนี้มากเกินไป มักจะเป็นโรคไส้ซึมและแกนเสมอ

3. การตัดทุเรียน ผลทุเรียนที่แก่ตัดได้มีวิธีสังเกตหลายวิธีด้วยกันและต้องใช้รวมๆ กัน

วิธีที่ 1 ใช้วิธีดมกลิ่น ทุเรียนเริ่มสุกจะส่งกลิ่นออกก่อนกลิ่นนี้ไปไกลมาก

วิธีที่ 2 ใช้เล็บมือครูดหนาม ทุเรียนที่แก่ใกล้สุกเวลาครูดหนามจะมีเสียงโปร่งโพรก ปลายหนามแห้ง

วิธีที่ 3 ใช้สังเกตขั้ว และสีของผล ทุเรียนแก่ขั้วจะแข็ง ตรงรอยต่อระหว่างขั้วกับปลิง จะโปนมาก ผิดกับทุเรียนที่ยังอ่อน สีของผลแก่จะเปลี่ยนจากเขียวมาเป็นสีเหลืองอ่อน กลางพูจะมีสีเหลืองแก่เป็นทางจากขั้วถึงก้นผล

วิธีอื่นๆ ก็มีเช่นวิธีลอยน้ำ วิธีชิมยางที่ขั้ว ผลแก่ยางที่ขั้วจะมีรสหวานนิดๆ

การตัดผลทุเรียนใช้มีดคมๆตัดขั้วให้ห่างจากกิ่งเล็กน้อยควรมี2คนคนหนึ่งขึ้นตัด อีกคนหนึ่งรอรับอยู่โคนต้น ถ้าเป็นทุเรียนต้นใหญ่ ชาวสวนใช้ตะกร้ามีหูหิ้วเป็นเชือกร้อยอยู่กับขอที่มีรอก ส่วนมีดตัดมีลักษณะเป็นมีดที่มีด้ามทำด้วยไม้ไผ่ยาว เวลาตัดใช้ไม้เขี่ยตะกร้าที่มีขอและรอกไปเกี่ยวไว้กับกิ่งใกล้ๆผล กะว่าพอตัดทุเรียนแล้วจะหล่นลงตะกร้าพอดี แล้วใช้มีดขอตัดขั้ว เมื่อทุเรียนลงตะกร้าแล้ว ผู้ถือเชือกจะหย่อนเชือก เพื่อนำตะกร้าผลทุเรียนลงแล้วชักขึ้นไปใหม่ ชาวสวนเรียกว่า “โกรกทุเรียน” การตัดทุเรียนนี้ต้องอาศัยผู้ชำนาญในการดูลักษณะผลว่าแก่หรือไม่ ผู้ที่ไม่ค่อยชำนาญ มักจะตัดทุเรียนอ่อนลงมาเสมอทำให้ขายได้ราคาไม่ดี

4. การบ่มทุเรียน ทุเรียนที่แก่จัด เมื่อตัดแล้วเพียงแต่ตั้งไว้เฉยๆ1-2คืน ก็จะสุกเอง แต่ถ้ายังไม่แก่จัด จะต้องทำการบ่ม วิธีบ่มนั้นไม่ยาก เมื่อตัดทุเรียนมาแล้วนำมากองผึ่งไว้ในห้องค่อนข้างทึบ แต่อากาศถ่ายเทสะดวก แล้วใช้กระสอบผ้าเก่าๆคลุมไว้หรือจะใบตองแห้ง ใบหมาดแห้งๆคลุมให้มิดก็ได้ ทุเรียนจะทยอยกันสุดจนหมดกอง

ระยะเวลาตั้งแต่ทุเรียนเริ่มผลิดอกถึงเก็บผลได้

ฤดูกาลออกดอกของทุเรียน การออกดอกของทุเรียนแตกต่างกันไปตามประเภทและตามลักษณะอากาศ ปีไหนอากาศหนาวมาเร็ว ทุเรียนจะผลิตดอกเร็ว ปีไหนอากาศหนาวมาช้า ปีนั้นทุเรียนจะออกดอกช้า แต่พอถึงฤดูหนาว ทุเรียนประเภทเบาและประเภทหนัก จะเริ่มผลิตดอกราวกลางเดือนพฤศจิกายน ประเภทกลางจะเริ่มผลิประมาณต้นเดือนธันวาคม ปกติทุเรียนออกดอกปีละ 2 รุ่น แต่บางปีก็มีถึง 3 รุ่น ชาวสวนเรียกปูนแรก ปูนกลาง ปูนหลัง ตามลำดับ แต่ละปูนมีอายุห่างกันประมาณ 15 – 20 วัน

ศัตรูของทุเรียนและวิธีป้องกันและกำจัดที่ชาวสวนปฏิบัติอยู่

ก.โรค ทุเรียนเป็นพืชที่ไม่ค่อยมีโรครุนแรงนัก มีบ้างก็คือโรคเปลือกแตก หรือเน่าที่ก้นผล โรคใบแห้งจากปลายใบมาหาโคนใบซึ่งเป็นมากในฤดูแล้ง นอกจากนี้ก็มีโรคขาดน้ำขาดธาตุอาหาร แต่ละโรคยังไม่เป็นอันตรายแก่ทุเรียนมากนัก ชาวสวนจึงยังไม่มีวิธีป้องกันและกำจัดแต่อย่างใด

ข.แมลง แมลงที่เป็นศัตรูของทุเรียนก็มีอยู่บ้าง เช่น

ปลวก เป็นศัตรูที่สำคัญในระยะแรกปลูก มักจะเข้าไปทำรังตามโคนทุเรียน ทำให้ดินเกาะรากแน่นและบางทีก็กัดกินรากอ่อน อาจทำให้ต้นตายได้ ต้องคอยตรวจตราเสมอ ถ้าพบปลวกต้องรีบพรวน

ดินเอารังปลวกออกให้หมด ใช้ดินเลนจากท้องร่องกลบโคน ปลวกจะเหม็นหนีไปเอง หรือกำจัดด้วยยาฆ่าแมลง

ตั๊กแตน ทำอันตรายโดยกัดกินดอกทุเรียนขณะตูม ทำให้ดอกเสียหาย

หนอน เป็นหนอนที่มีตัวสีแดงหรือสีชมพู จัดอยู่ในจำพวก zuzera ลำตัวนิ่มเป็นปล้องๆ ปลายปากมีสีดำ ทำอันตรายโดยเจาะกิ่งหรือยอด ทำให้กิ่งและยอดตาย กำจัดโดยการค้นหารูที่หนอนไช แล้วเอาตัวมาทำลาย หรือตัดกิ่งนั้นมาทำลายเสียทันทีเพื่อมิให้แพร่หลายไปอีก

เพลี้ย มีเพลี้ยไฟ เพลี้ยแป้ง ดูดน้ำเลี้ยงตามใบและกิ่งทำให้ใบร่วงหรือกิ่งแห้งตาย แต่มีไม่มากนัก กำจัดโดยใช้ยาฆ่าแมลง

ค.ศัตรูอื่น ๆ ที่สำคัญได้แก่

กระรอก นับเป็นศัตรูที่สำคัญที่สุด เจาะและกัดกินทุเรียนที่กำลังแก่เริ่มส่งกลิ่นอยู่บนต้น ทุเรียนที่ถูกกระรอกเจาะทำให้ราคาตก บางครั้งก็ขายไม่ได้ ในวันหนึ่งๆ ถ้าเจ้าของสวนเฝ้าไม่ดี กระรอกจะเจาะหลายๆ ผล รอยกระรอกเจาะสังเกตได้โดยแผลมักจะอยู่ค่อนข้างมาทางก้นผล ทั้งนี้เพราะกระรอกมีนิสัยระวังได้ดี มันจะใช้สองเท้าหลังเกาะบริเวณใกล้ขั้ว วางตัวทาบลงมาตามความยาวของผล ขณะที่กำลังกัดกินจะได้มอบเห็นศัตรูที่อยู่ข้างล่าง เวลามีภัยจะได้หนีทัน วิธีสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือ เปลือกทุเรียนที่กระรอกคายทิ้งเกลื่อนโคนต้น มักจะเป็นชิ้นหยาบ กระรอกชอบหากินในเวลาเช้ามืด และใกล้ค่ำ ป้องกันโดยทำสวนให้สะอาดโดยการตัดทางมะพร้าวที่อยู่ใกล้ๆ ต้นทุเรียนออกเสีย หรือกำจัดได้โดยการใช้อาวุธปืน

หนู กัดกินทุเรียนในเวลากลางคืน เริ่มกัดกินตั้งแต่ผลอ่อนไปจนกระทั่งสุก รอยแผลที่หนูกัดมักอยู่ตามบริเวณใกล้ขั้วเปลือกที่หนูแทะหล่นอยู่โคนต้นจะเป็นชิ้นละเอียด ชาวสวนป้องกันโดยทำบริเวณสวนให้สะอาด ใช้สังกะสีหุ้มโคนต้นหรือทำเป็นฝาชีคลุมบริเวณขั้ว บางสวนใช้ลวดตาข่ายถี่ๆ หุ้มให้มิดผล กำจัดได้โดยใช้กับดัก ใช้ปืนยิง หรือใช้ยาเบื่อคลุกเนื้อทุเรียนแขวนไว้ใกล้ ๆกับผลที่หนูเจาะ

กระแต โดยมากไม่เจาะจง ต้องมีกระรอกหรือหนูเจาะไว้ก่อนแล้วจึงไปกินซ้ำ ชาวสวนจึงไม่ค่อยเอาใจใส่ในเรื่องการป้องกันกำจัด ส่วนมากกระแตมักตายด้วยยาที่เบื่อหนูไว้

นกต่างๆ เช่น นกหัวขวาน นกการะนัย อีกา นกปรอท เป็นต้น มักจะกินซ้ำจากรอยแผลที่กระรอกหรือหนูเจาะไว้ก่อน

ระยะเวลาที่ทุเรียนออกสู่ตลาด

ผลทุเรียนแก่ตัดได้และเริ่มออกสู่ตลาด ในราวต้นเดือนพฤษภาคม ทุเรียนที่ออกสู่ตลาดในระยะนี้เป็นทุเรียนพันธุ์เบา เช่น พันธุ์กระดุมทอง ซึ่งแก่ก่อนพันธุ์อื่นๆ ทั้งหมด ต่อไปเป็นพันธุ์ลวง ชะนี

กบ ก้านยาว จนถึงทุเรียนพันธุ์หนัก เช่น กำปั่น อีหนัก ทุเรียนจะออกสู่ตลาดไปจนถึงปลายเดือนมิถุนายน และสิ้นสุดในราวกลางเดือนกรกฎาคม

ก. ท้องถิ่นที่ส่งออกไปจำหน่าย และการซื้อขายทุเรียนผลิตผลทุเรียนในเขตอำเภอบางกรวย ส่วนใหญ่ส่งไปจำหน่ายแก่เพื่อค้าและผู้บริโภคในจังหวัดพระนคร ธนบุรี และนนทบุรี

การซื้อขายทุเรียน ชาวสวนมีวิธีขายหลายประเภทด้วยกัน

1. การเช่าซื้อ ผู้ซื้อจะทำสัญญากับเจ้าของสวนเป็นเวลา 3 – 5 ปี แล้วแต่จะตกลงกัน เรียกว่า ถือสวน ในระหว่างถือสวนนี้ ผู้ถือจะต้องเป็นผู้ดูแลและเก็บผลทุเรียนและผลไม้อื่นๆ ที่อยู่ในสวนนั้น โดยเจ้าของไม่ต้องไปเกี่ยวข้อง ชาวสวนที่จะขายโดยวิธีนี้ได้ต้องเป็นคนมีเงิน มีเนื้อที่ค่อนข้างมาก มีแรงงานน้อย และต้องการเงินสดไปหมุนเวียนทางอื่น

2. การขายเหมา การขายแบบนี้เจ้าสวนเป็นผู้ดูแลปฏิบัติเอง พอทุเรียนจวนจะแก่พ่อค้าจะมาซื้อเหมาแล้วตีราคา ผู้ซื้อเป็นผู้ตัดเอง หรือจ้างเจ้าของสวนตัดแล้วแต่จะตกลงกัน การขายวิธีนี้เจ้าของได้เงินเป็นก้อน แต่พ่อค้ามักจะให้ราคาต่ำ

3. การขายเอง เจ้าของสวนเป็นผู้จัดการจำหน่ายเอง โดยตั้งราคาเป็นรายผล หรือรวมเป็นกองไป โดยมากเจ้าของสวนนั่งขาย อยู่ที่บ้าน โดยมีแม่ค้า พ่อค้า มาซื้อถึงบ้าน บางรายก็เอาทุเรียนใส่เรือไปขายตลาดท้องน้ำ บางคนที่มีทุเรียนน้อย เพื่อจะขายทุเรียนให้ได้ราคาดี ก็มักจะนำทุเรียนของตนใส่กระจาดไปวางตั้งขายริมถนนรถยนต์บางกรวย - ไทรน้อย โดยเฉพาะวันเสาร์ – อาทิตย์

ข. ความนิยมของตลาด พ่อค้าหรือผู้รับประทานต้องการทุเรียนที่มีผลใหญ่ เปลือกบาง เนื้อมาก เมล็ดเล็ก มีกลิ่นไม่ฉุนแรง เนื้อสวย เนื้อละเอียดไม่ค่อยมีเสี้ยน สีเหลืองแก่ ถึงเหลืองอ่อน รสอร่อยหวานมัน ทุเรียนที่มีลักษณะดังกล่าว เป็นทุเรียนพันธุ์กลางและหนัก เช่น ก้านยาว กบต่างๆ

สำหรับชาวสวนนั้นยังนิยมปลูก ทุเรียนพันธุ์ที่ให้ผลเร็ว ผลดกทุกปีตั้งแต่สาวไปจนถึงต้นแก่ ต้านทานโรคและแมลงได้ดี เรือนต้นดี ไม่ขึ้นสูงชะลูด ไม่ทิ้งกิ่ง ปลูกขึ้นง่าย และโตเร็ว

การรับจ้างทำสวน เนื่องจากมีสวนจำนวนมาก และไม่มีแรงงานทาส ดังนั้นมีการจ้างแรงงาน จากสัมภาษณ์ พบว่าแรงงานส่วนใหญ่เป็นจีนแคะ และคนไทย ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่รับจ้างทำสวนยกครอบครัวเข้ามาอยู่ในสวน บางครอบครัวอยู่ตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย

การจำหน่ายทุเรียน

1. ชาวสวนเป็นคนขายเอง พายเรือไปขายเองที่บางลำพู คลองปาก คลองบางเขน (ตลาดแก้ว) ดอนเมือง
2. จะมีตลาดนัดทุเรียนเป็นตลาดน้ำ ชาวสวนจะพายเรือมาขายที่หน้าวัดสวนใหญ่ จะมีนัดเฉพาะหน้าทุเรียน มีแม่ค้าคนในคลองบางกรวยและบริเวณใกล้เคียงเข้ามาซื้อทุเรียนจาก

ชาวสวนเป็นจำนวนมากเต็มเรือหางยาว (เรือหางยาวเป็นเรือโดยสารคลองบางกอกน้อย) นำไปส่งที่ท่าเตียน ศรีย่าน และตลาดมหานาค

3. ชาวสวนใส่กระจาดเดินขายเอง มาตามบ้านคนที่ไม่มีสวน เมื่อมีผลผลิตไม่มาก
4. เมื่อถนนบางกรวย-ไทรน้อยสร้างเสร็จ ชาวสวนนำทุเรียนมานั่งขายเองที่ริมถนน คนที่เข้ามาซื้อทุเรียนไปขายจะซื้อมังคุดไปขายด้วย
5. แป๊ะตี๋ชาวจีนจากกรุงเทพ เข้ามารับซื้อถึงสวน และเข้ามาเหมาทั้งสวน

3.2 การเย็บงอบ

งอบยังเป็นที่ต้องการของตลาดอยู่ คนที่ขึ้นโครงงอบเสียชีวิตหมด ลูกหลานไม่มีใครสานอาชีพนี้ต่อ ช่วงเลิกทำงอบ งอบขายได้ราคาดี เลิกเย็บงอบมาประมาณ 40 ปีแล้ว คนในคลองบางกรวยจะไปซื้องอบแถวอยุธยา

3.3 การเดินทางของคนในท้องถิ่นที่ค้าขายในคลองบางกรวย

1. เรือขายกาแฟ เรือขายก๋วยเตี๋ยว เรือขายผ้า เรือขายผัก เรือขายปลาทู

2. เรือขายถ่าน เรือขายข้าวสาร พ่อค้าที่ขายถ่าน และข้าวสาร เมื่อลูกค้าเรียกซื้อจะต้องยกไปส่งให้ถึงในครัวเทใส่ในที่เก็บถ่าน และปี๊ปข้าวสารหรือโอ่งข้าวสาร ให้ลูกค้า ถ่านและข้าวสารตอนนั้นจะไม่มีภาชนะใส่ให้ ถ่านจะโกยเป็นถัง และยกขึ้นไปเทใส่ในที่เก็บถ่านให้เลย ปัจจุบันคนขายถ่านจะยกขึ้นไปเทให้เหมือนเดิม ข้าวสารจะตวงขายเป็นถัง และเป็นลิตร ถ้าซื้อเป็นลิตรลูกค้าต้องเตรียมภาชนะมาใส่ในเรือ ถ้าเป็นถังพ่อค้าจะยกไปส่งให้ถึงในครัว (ดูภาพประกอบที่ 8)

3. เรือขายเต้าหู้ขาวเต้าหู้เหลือง ถั่วงอก เส้นก๋วยเตี๋ยว เป็นชาวจีนที่อยู่ในคลองบางกอกน้อย (ปากคลองวัดขี้เหล็ก) พายเรือเข้ามาขายทุกวัน

ภาพประกอบ 10 เรือขายถ่าน

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 5 มกราคม).

3.4 การเดินทางเข้ามาค้าขายของคนนอกพื้นที่

คนต่างท้องที่เข้ามาค้าขายในคลองบางกรวยปีหนึ่งจะเข้ามาทำการค้าเพียงครั้งถึงสองครั้งเท่านั้น อาทิเช่น

1. มาจากคลองดำเนินสะดวก มีหอม กระเทียม พริกแห้ง (พริกบางช้าง) ยาฝอย ยาเส้น ใบจาก ปูนแดงกินกับหมาก สีเสียด
2. มาจากสมุทรสาคร น้ำปลา เกลือเม็ด กะปิ ปลาเค็ม
3. ราชบุรี ไม้ไผ่ ไม้รวก โอ่งมังกร ไห
4. ปทุมและบ้านตะนาวศรี โอ่งดิน หม้อดิน หม้อคนนน
5. เรือผลไม้ เช่น เรือขายแตงโม เรือขายอ้อย และเรือขายเผือก มัน กระจับ แลสายบัว

6. เรือขอทาน จะพายจอดทุกบันไดบ้านร้องเพลงจนกว่าจะได้รับเงินหรือสิ่งของจึงจะไป แต่ละคณะจะพากันมาครั้งละประมาณ 2 -4 ลำ จะได้เป็นเพื่อนกัน จะมาจอดนอนช่วงที่มีบ้านเรือนที่ติดกันหลาย ๆ หลังคาเรือน และได้มีความคุ้นเคยกับชาวสวนในคลองบางกรวย จะร้องขายสินค้ามาเรื่อย ๆ เพื่อให้คนบนบ้านได้ยิน

3.5 การค้าขายของชาวจีนกับชาวสวนบางกรวย[1]

คุณพี่กาญจนา ต่อบุญย์ศุภชัย กล่าวว่า ร้านทองที่ปากคลองหน้าวัดชลอมี 2 ร้าน มาอยู่ช่วงก่อนน้ำท่วมในปี 2485 และสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นคนต่างท้องที่ พ่อแม่เปิดร้านขายทองที่อื่นอยู่แล้ว เมื่อมีครอบครัวมาเปิดร้านทองที่ปากคลองบางกรวย ทั้งสองร้านเป็นญาติกัน ร้านที่อยู่ตรงปากคลองเช่าห้องแถวไม้ อีกร้านเช่าบ้านอยู่ ทองจะขายดีและมีผู้คนเข้ามาสั่งทำทองมากในช่วงหมดหน้าฤดูทุเรียนไปแล้ว และก่อนเข้าพรรษา งานที่สั่งทำมีเข็ดขัดทอง สร้อยทอง กำไล แหวน มีทั้งให้ฝังพลอย หรือทำด้วยทองล้วน ๆ ส่วนใหญ่ที่มาสั่งทำจะหาทองและเพชรพลอยมากันเอง ลูกค้าจะเป็นชาวสวนทุเรียนในคลองบางกรวยและคลองบางกอกน้อย

ชาวสวนที่ประสบปัญหาด้านการเงินจะนำทองไปจำนำกับร้านทองมากกว่าที่เอาทองไปขาย โดยไปต่อดอกทุกเดือน บางรายฝากไว้ถึง 4 - 5 ปี เมื่อมีเงินจะมาไถ่ทองคืน เนื่องจากเสียดายทอง เพราะทองสุกมีเปอร์เซ็นต์ทองสูงและราคาทองคงที่ ทางร้านทองจึงรับจำนำระยะยาวได้ ปัจจุบันนี้ทางร้านทองจะไม่รับจำนำ เพราะราคาทองคำขึ้นลงตลอด เมื่อทองขึ้นราคาชาวสวนจะรีบมาไถ่ทองคืน

3.6 การพนัน

ชาวสวนในคลองบางกรวยชอบเล่นการพนันกันมากจะแอบเล่นในสวน มีทั้งชาวสวนและชาวจีนชอบเล่นการพนัน คุณตาสนิท พุ่มอยู่ เล่าว่ามีชาวจีนไหหลำคนหนึ่งหาบเป็ดย่างขายชอบเล่นการพนัน หาบเป็ดย่างไปขายรู้ว่าตรงไหนมีการเล่นการพนัน จะวางหาบเล่นการพนันโดยไม่สนใจจะขายของ หาบเปล่ากลับบ้านหมายถึงวันนั้นเสียการพนันหมดตัวเล่นจนทุนหมดไม่มีทุนจะไปซื้อเป็ดย่างมาขาย กู้เงินมาทำทุนเล่นการพนันจนหมดตัวอีกครั้งมีหนี้สิน ท่านเจ้าอาวาสวัดโคนอนบางสีทองและชาวสวนในคลองบางกรวยที่เป็นผู้ใหญ่มาเตือนสติให้คำแนะนำ จึงได้เลิกเล่นการพนันกลับมาค้าขายไม่สนใจการพนันอีกเลย มีชาวสวนที่เสียการพนันจะขายสวนเพราะการพนันหลายรายที่รวย

---

[1]กาญจนา ต่อบุณย์ศุภชัย. อายุ 58 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณกาญจนาบริเวณตึกแถวหน้าวัดชลอ.

เพราะการพนันได้นั้นเป็นพวกเจ้ามือ ตำรวจที่ไปจับนักการพนันกล่าวว่าจะจับพวกการพนันให้หมด ต้องเอาเรือเอี้ยมจุ้นไปใส่จึงจะพอ

4. ประเพณีและวัฒนธรรม[1]

4.1 ความเชื่อเหนือธรรมชาติ

การบนบานศาลกล่าว

มีมาช่วงก่อนน้ำท่วมในปี 2485 และสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่องที่ชาวบ้านนิยมบนบานจะเกี่ยวกับ ข้าวของหาย หรือให้หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย และบนให้สวนมีผลผลิตดกและขายได้ราคา เมื่อประสพผลสำเร็จก็จะแก้บน ตามที่ได้บนไว้ เช่น มีรำแก้บน ลิเก สร้างศาลเพียงตา การแก้บนลิเก เจ้าภาพสร้างเวทีขึ้นเองที่วัดหรือที่บ้าน โดยจ้างคณะลิเกจากข้างนอกมาแสดง ช่วงเช้ารำแก้บน เล่นลิเกต่อ พักเที่ยง บ่ายเล่นต่อถึง 4 โมงเย็น เจ้าภาพดูแลอาหารเสร็จ หรือคณะลิเกจัดหาอาหารเองแล้วแต่จะตกลง บางปีเล่นเป็นเดือน คนที่บนจะมาจ้างเล่นแก้บนต่อ ทางเจ้าภาพจะหาที่พักให้ คนบนจะบนที่ไหนก็ได้แต่เมื่อสำเร็จแล้วต้องมาแก้ที่บนไว้ ถ้าไม่แก้บนหรือลืมแก้บนจะทำให้ชีวิตมีอุปสรรค[2]

ศาลเจ้าพ่อแสงจันทร์

ศาลเจ้าพ่อแสงจันทร์ ตั้งอยู่ปากคลองธนบาลหรือทำบาลเป็นที่เคารพนับถือของชาวสวนในคลองบางกรวย จะไปบนบานขอให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ของหาย ผลผลิตในสวนให้มีผลผลิตมากและขายได้กำไร คุณป้ากลีบเล่าว่าเห็นศาลพ่อแสงจันทร์ตั้งแต่จำความได้เป็นศาลเจ้าทำด้วยไม้ตั้งอยู่บนพื้นที่คุณตาพูน จะมีพวงมาลัยมาห้อยเต็มศาล เจ้าของที่จะเป็นคนดูแลทำความสะอาดศาล สมัยที่แป๊ะตี๋ชาวจีนจากกรุงเทพที่เข้าไปซื้อทุเรียนจากชาวสวนในคลองบางกรวยได้บูรณะศาลเจ้าพ่อแสง

---

[1] สนิท พุ่มอยู่. อายุ 85 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสนิทตรงข้ามวัดสวนใหญ่.

กลีบ แท่งทอง. อายุ 78 ปี (2548, 20 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณกลีบเยื้องวัดโพธิ์เผือก.

สมบุญ วีเปลี่ยน อายุ 74 ปี (2548, 7 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านแถววัดม่วง.

นงเยาว์ ศุกรกมล อายุ 71 ปี (2548, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านแถววัดม่วง.

จันทร์เป็นปูนซีเมนต์หลังคาสังกะสีได้ทำบันไดท่าน้ำ ให้ชาวสวนที่จะมาไหว้เจ้าพ่อแสงจันทร์ขึ้นไปนั่งบนศาลเจ้าได้ ศาลเจ้าพ่อแสงจันทร์มีอายุไม่ต่ำกว่า 80 ปี คนที่รู้ประวัติอย่างดีได้ย้ายออกนอกพื้นที่ไปแล้ว คนที่ดูแลเป็นรุ่นหลานไม่รู้ประวัติจึงมีคนไปไหว้ไม่มากนักเหมือนเช่นในอดีต

4.2 ประเพณีทางศาสนา

วันอาสาฬบูชา

มีการทำบุญที่วัดพร้อมทั้งถวายพุ่มดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าอาบน้ำฝน สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน เป็นต้น โดยให้พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้จับสลากว่าจะได้ของญาติโยมท่านใด เรียกว่าสลากภัตพุ่ม ปัจจุบันสลากภัตพุ่มได้ยกเลิกไปแล้ว มีญาติโยมบางคนทำใจไม่ได้ เพราะของที่เตรียมมาทำสลากภัตพุ่มอยากให้พระที่นับถือเป็นผู้ได้รับ เพราะของที่เตรียมมาตั้งใจหามาอย่างดี สมัยนั้นการคมนาคมไม่สะดวก เงินที่นำมาซื้อเครื่องอัฐบริขารใช้เวลาเก็บสะสมพอสมควร ปัจจุบันวัดในคลองบางกรวยไม่จัดให้มีการจับสลากภัตพุ่มแล้ว ในช่วงเย็นก่อนพลบค่ำจะมีการเวียนเทียน โดยเฉพาะสาวๆ จะนำชุดสวยมาสวมใส่พร้อมเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน จากบ้านมากันเอง จะมีญาติผู้ใหญ่หรือผู้ชายคอยควบคุมไม่ให้คลาดสายตา เพราะจะมีหนุ่มมาคอยแอบมองสาวๆ ในช่วงเวียนเทียน สมันนั้นยังไม่มีไฟฟ้าใช้ การเวียนเทียนเสร็จก่อนมืดเพื่อที่จะเดินทางกลับบ้านสะดวก

ก่อนวันอาสาฬหบูชา ทุกวัดจะหล่อเทียนพรรษา โดยชาวบ้านจะนำเทียนมาจากที่บ้านกันเอง มีการหล่อเทียนตลอดทั้งวัน เพื่อให้มีโอกาสไปหล่อเทียนตามวัดต่างๆ ได้ตามที่ตนต้องการ

วันเข้าพรรษา

ทำบุญเลี้ยงพระที่วัด

วันวิสาขบูชา

ทำบุญเลี้ยงพระที่วัด ตอนเย็นมีการเวียนเทียน

วันออกพรรษา

มีการทำบุญเลี้ยงพระที่วัดและมีการทำบุญไถ่พรรษาเป็นการทำบุญต่อ เนื่องจากการทำบุญสลากภัตพุ่มในวันอาสาฬบูชา ญาติโยมจะถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์องค์ที่จับสลากภัตพุ่มของตนได้ เพื่อที่ท่านจะได้นำปัจจัยซื้อเสื้อผ้าเตรียมไว้ใส่ในวันลาสิกขาบท ส่วนพระสงฆ์ที่ไม่ได้สึกจะนำปัจจัยนี้เป็นค่าใช้จ่ายในการธุดงค์ หรือใช้จ่ายในกิจของสงฆ์ต่อไป ขนมที่นำไปเลี้ยงพระมีข้าวต้มผัด ข้าวต้มลูกโยน หลังวันออกพรรษาแล้วจะใส่บาตรหน้าบ้านและวันพระจะไม่มีการไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัด

วัดกระโจมทองซึ่งเป็นวัดร้างแต่จะมีการเลี้ยงพระหลังออกพรรษา โดยพระจากวัดต่างๆ เช่น พระวัดชลอ วัดกล้วย วัดสวนใหญ่ และวัดสำโรง จะไปฉันเช้าที่วัดกระโจมทอง และนำอาหารกลับมาฉันเพลที่วัด ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองตั้งแต่วัดชลอจนถึงวัดสำโรงจะนำอาหารมาเลี้ยงพระที่วัดกระโจมทอง ประเพณีนี้เลิกไปประมาณ 35-40 ปีมาแล้ว ช่วงเข้าพรรษาวัดกระโจมทองไม่มีการเลี้ยงพระ ปัจจุบันวัดกระโจมทองมีพระจำพรรษา แต่การเลี้ยงพระจากหลายๆ วัดได้ยกเลิกไป

การทอดกฐิน การทอดกฐินจะเกิดขึ้นหลังจากออกพรรษาแล้ว มีระยะเวลาการทอดกฐินเป็นเวลาหนึ่งเดือนนับจากวันออกพรรษา วันลอยกระทงจะเป็นวันสุดท้ายของการทอดกฐิน การทอดกฐินของวัดในคลองบางกรวยจะเป็นกฐินสามัคคี ชาวบ้านที่อาศัยใกล้กันของแต่ละวัดจะมีการนัดหมายและบอกบุญกันไปทอดกฐิน ถ้าวัดไหนมีเจ้าภาพกฐิน คือคนในคลองบางกรวยที่มีฐานะ จะจัดให้มีมโหรสพฉลององค์กฐิน จ้างลิเกมาแสดงกลางวัน คณะลิเกของชาวบางกรวยที่นิยมจะมีคณะหอมหวน คณะบุญเลิศ คณะสุชิน เป็นต้น การทอดกฐินมีทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกจะเดินแห่จากที่บ้านมาตามทางเท้าเมื่อมาถึงหน้าวัดจะจัดขบวน ส่วนทางน้ำจะมาทางเรือโดยขึ้นจากเรือเรียบร้อยแล้วจะจัดขบวน มีการแสดงนำหน้าองค์กฐิน มีรำกระตั้วแทงเสือ ผู้ชายแต่งตัวตลกเป็นผู้หญิง มีหน้าอกใหญ่โต ทำกริยาเดินเหินเป็นที่ขบขันสนุกสนานแก่ผู้ได้ชมขบวน มีกลองยาว และขบวนรำ เดินเวียนเทียนรอบโบสถ์ 3 รอบ นำองค์กฐินเข้าพิธีในโบสถ์ กลองยาวตีต่อไปจนบริวารองค์กฐินเข้าโบสถ์เรียบร้อยแล้วจึงเลิกตีกลอง หลังจากถวายกฐินเรียบร้อยแล้วจะเลี้ยงพระเพล หลังจากนั้นเจ้าภาพและชาวบ้านจะรับประทานอาหารร่วมกัน ส่วนลิเกจะเริ่มแสดงช่วงบ่าย เลิกแสดงประมาณ 4 โมงเย็น

วันลอยกระทง

มีการทำบุญเลี้ยงพระที่วัด กลางวันจะเตรียมทำกระทงโดยหาอุปกรณ์จากบริเวณบ้านและในสวน เช่น หยวกกล้วย กาบมะพร้าว ใบตอง ทางมะพร้าวจะเหลาเอาใบออกเหลือแต่ก้านมะพร้าว ทำเป็นไม้กลัดแทนเข็มหมุดหรือที่หนีบกระดาษในปัจจุบัน ตกแต่งกระทงให้สวยงามด้วยดอกไม้ ธูป เทียน ช่วงหัวค่ำไปลอยที่ท่าน้ำหน้าบ้านไม่นิยมไปลอยกระทงที่วัด คนภายนอกยังไม่นิยมมาลอย สมัยนั้นไม่มีการจุดประทัดดอกไม้ไฟ พวกเด็กๆ จะสนุกโดยเอากาบกล้วยตัดยาวประมาณ 10 - 12 นิ้ว ธูปจุ่มน้ำมันก๊าดติดไฟแล้วปักไปที่กาบกล้วยลอยแม่น้ำ หลังจากนั้นผู้ใหญ่จะอยู่รอถึงเวลาเที่ยงคืนเพื่อที่จะอาบน้ำเพ็ญในคลอง เมื่ออาบเสร็จจะตักน้ำเก็บไว้ในภาชนะให้บุคคลในครอบครัว ใช้ล้างหน้า ลูบเนื้อตัว เพื่อเป็นสิริมงคล

วันมาฆบูชา

มีการทำบุญเลี้ยงพระที่วัด ตอนเย็นมีการเวียนเทียน การเลี้ยงพระแต่ละวัดในคลองบางกรวยมี 2 แบบ

1. เลี้ยงพระเช้า ญาติโยมจัดสำรับอีกหนึ่งชุดไว้ต่างหากให้พระฉันตอนเพล
2. เลี้ยงพระเพล ตอนเช้าพระจะออกเดินบิณฑบาตตามปกติ

ชาวสวนคลองบางกรวยจะไปเลี้ยงพระทุกวันพระที่วัดช่วงเข้าพรรษา นอกจากมีความจำเป็นไปทำบุญไม่ได้จริงๆ วันธรรมดาใส่บาตรหน้าบ้าน พระจะออกบิณฑบาตโดยแบ่งเป็น 2 สาย สายบกเดินทางเท้า สายน้ำพายเรือ วันโกนเตรียมใบตองเย็บเป็นกระทงใบขนาดถ้วยเล็กใส่ขนมหวาน เพื่อใช้แทนถ้วยกระเบื้องสำหรับใส่อาหารและวางไว้ในถาดรวมกัน หมายถึงแต่ละถาดจะมีอาหารจากหลายบ้านในหนึ่งถาด แล้วนำไปประเคนพระ วันพระเด็กๆ ชอบตามผู้ใหญ่ไปเลี้ยงพระเพราะได้กินขนม วันปกติไม่มีขนมกินผู้ใหญ่จะไม่ค่อยทำให้เด็กกิน คนที่ไปเลี้ยงพระจะตักอาหารและขนมใส่ในกระทงใบตองแจกคนที่มาเลี้ยงพระด้วยกัน ผู้ใหญ่จะค้างคืนที่วัดถือศีล 8

สลากภัตทุเรียน

ฤดูทุเรียน มีทุเรียนออกมามากชาวสวนที่บ้านเรือนอาศัยใกล้วัด เช่น วัดจันทร์ วัดโพธิ์เผือก วัดสำโรง เป็นต้น จะนัดกันนำทุเรียนหนัก หมายถึง ทุเรียนก้านยาว กบ ช่วงที่เก็บผลได้และกินอร่อย นำทุเรียนลูกใหญ่สวยพันธุ์ที่ดีที่สุดของแต่ละสวนมาถวายพระ โดยให้พระจับสลากว่าจะได้ทุเรียนของใคร เป็นการทำบุญโดยไม่เจาะจงว่าจะถวายพระรูปใด จะได้อนิสงฆ์บุญมาก โดยชาวสวนจะถวายสลากภัตทุเรียน แต่ละวัดในคลองบางกรวยจะนัดเอาวันที่สะดวก บางวันก็มีการถวายตรงกับวัดอื่น บางวันก็ไม่ตรงกันกับวัดอื่น

การทำบุญสวน ช่วงที่ผลไม้ออกผลผลิตมากโดยเฉพาะทุเรียน ชาวสวนจะทำบุญในสวนของตน หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตเรียบร้อย จะนิมนต์พระมาสวดมนต์และฉันอาหารในสวนหรือจัดอาหารไหว้ศาลพระภูมิที่สวน บางครั้งหลายครอบครัวมาทำบุญร่วมนั้น เรียกว่า ทำบุญกลางบ้าน จนถึงปัจจุบันก็ยังมีสืบทอดประเพณีนี้ในบางชุมชนอยู่[1]

---

[1] ปรีชา สมประสงค์. อายุ 56 ปี (2548, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่วัดสวนใหญ่.

งานบวช

ผู้ชายที่อายุครบบวช 20 ปีบริบูรณ์ ผู้ใหญ่จัดการบวชให้ สมัยนั้นนิยมบวชอยู่จนครบพรรษาและได้รับผ้าองค์กฐิน เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 เดือน ถ้าพระรูปใดมีเหตุสุดวิสัยหรือไม่สามารถบวชต่อไปได้และสึกออกมาระหว่างพรรษา ชาวบ้านจะเรียกแหกพรรษา ชาวบ้านจะนินทาจะเรียกว่าเป็นคนดิบ ไม่อยากให้ลูกสาวออกเรือน (แต่งงาน) ด้วย พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง จะรู้สึกอับอายเสียหน้าในการกระทำของบุตรหลาน ก่อนที่จะบวชทางผู้ใหญ่จะไปติดต่อวัดที่ต้องการให้ลูกชายบวชไว้ล่วงหน้า โดยกำหนดวันบวชสมัยนั้นนิยมให้พระดูฤกษ์บวชและวันสึก จะให้ความสำคัญกับวันสึกมาก จะเชื่อกันมากว่าจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นตลอดชีวิต เพราะถ้ามีเหตุการณ์ที่ไม่เป็นมงคลเกิดขึ้นจะโทษว่าดูฤกษ์สึกไม่ดี เมื่อได้ฤกษ์การบวชแล้วจะนิมนต์พระอุปัชฌาย์มาเป็นประธานการบวชพร้อมทั้งพระคู่สวด จะบอกกล่าวญาติพี่น้องโดยนิยมนำคนบวชไปกราบขอขมาลาโทษจากญาติผู้ใหญ่ที่นับถือตามบ้านแล้วบอกงานบวชในวันนั้นเลย คนที่บวชจะนำ ดอกไม้ ธูปเทียน ใส่พานเพื่อกราบขอขมา การบวชจะนิยมทำพิธีขานนาคหรือทำขวัญนาคที่บ้านช่วงหัวค่ำ โดยเจ้าภาพจะจ้างหมอทำขวัญนาคที่มีอาชีพรับทำขวัญนาคจากบุคคลข้างนอก ราคาค่าหมอขวัญนาคขึ้นอยู่ที่การตกลงกันของทั้งสองฝ่าย โดยดูจากค่าตัวและความมีชื่อเสียงของหมอขวัญนาคแต่ละคน เมื่อทำขวัญนาคเสร็จแล้ว เจ้าภาพจะจัดให้มีการมหรสพ การเล่นลิเก โดยสร้างเวทีตรงหน้าบ้านเจ้าภาพ หน้าเวทีหันหน้าเฉลียงทางลำคลอง ชาวบ้านจะพายเรือจอดดูลิเกเรียกว่า ลอยเรือดูลิเกตามลำคลองเต็มไปด้วยเรือลำเล็กลำน้อยแน่นไปหมด จะมีคนพายเรือขายขนมขบเคี้ยว เช่น อ้อยควั่น ถั่วลิสงต้ม ข้าวโพดปิ้ง เป็นต้น เรือแม่ค้าจะพายเลาะเรือคนดูลิเกเข้าไปขายของ ช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้นเมื่อกินอาหารเช้าเสร็จเรียบร้อยแล้วกะระยะเวลาการเดินทางให้ถึงวัดได้ทันฤกษ์ จะตั้งขบวนแห่จากบ้าน

ทางเท้า จะตั้งขบวนแห่จากบ้าน นิยมไม่ให้นาคเดินเอง จะให้ขึ้นขี่คอผู้ชายที่แข็งแรงผลัดเปลี่ยนกันจนถึงวัดและเวียนเทียนรอบโบสถ์ครบ 3 รอบ ไปจนกระทั่งพ้นประตูโบสถ์ ให้นาคยกแขนข้างใดข้างหนึ่งแตะให้ถึงขอบประตูโบสถ์ด้านบน

ทางน้ำ จะจัดขบวนแห่ทางเรือ เมื่อมาถึงท่าน้ำวัดตั้งขบวนแห่แบบทางเท้า

ขบวนแห่นาค ขบวนรำกลองยาวหรือวงแตร บางงานมีทั้งกลองยาวและวงแตร พวกเครื่องดนตรีต่างๆ จะเป็นของเพื่อนฝูงของนาคหรือญาติพี่น้อง ซึ่งจะเอามาช่วยเพื่อเอาบุญไม่ได้รับค่าตอบแทน เด็กเล็กที่ถือกรวยจะเป็นลูกหลานในครอบครัว จะมีการคัดสาวๆ จากในหมู่ญาติและไปขออนุญาตพ่อแม่คนในคลองที่มีลูกสาวหน้าตาสะสวยเพื่อขอแรงอุ้มเทียนและอัฐบริขาร แม่ของนาคและญาติผู้ใหญ่ที่เป็นผู้หญิงอุ้มผ้าไตร พ่อของนาคสะพายบาตรถือตาลปัตร ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงเดินตามขบวนแห่ กรณีนาคมีคู่หมายจะไม่ให้ฝ่ายหญิงมาช่วยงาน กลัวนาคบวชไม่ครบพรรษา

เจ้าภาพจะมีของชำร่วยให้แก่แขกที่มาช่วยงาน ผู้ชายจะได้ผ้าขาวม้า ผู้หญิงและแม่ครัวจะได้ผ้าถุง เด็กๆ และสาวๆที่มาถือเทียนและเครื่องอัฐบริขารจะแจกเป็นผ้าเช็ดหน้า ดอกบัวที่นาคพนมมือถือมาจากบ้าน เมื่อทำพิธีในโบสถ์แล้วนาคนำมาวางที่เสมาหน้าโบสถ์ คนที่มาช่วยงานจะแย่งดอกบัวเพื่อนำไปให้หญิงท้องแก่ใกล้คลอดต้มดื่ม เพื่อที่จะให้คลอดบุตรง่าย เงินที่นาคโปรยหน้าโบสถ์ คนที่มาร่วมงานและเด็กๆ แย่งเก็บเงินไว้เป็นเงินก้นถุง เมื่อบวชเสร็จแล้วจะมีการเลี้ยงพระเพลฉลองพระบวชใหม่ บางงานเจ้าภาพจัดลิเกแสดงที่วัดเพื่อฉลองพระบวชใหม่ งานบวชนาคบางงานจะบวชนาคหมู่ มีพี่น้องและญาติ หรือเพื่อนบ้านที่มีอายุครบบวช จะบวชพร้อมกัน

4.3 ประเพณีชีวิต

งานแต่งงาน

ผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้าน เวลาเข้าสวนจะไปกับพ่อแม่อยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ตลอด ผู้ใหญ่จะเป็นผู้ดูแลเรื่องคู่ครองที่เหมาะสมให้ โดยแนะนำให้รู้จักกัน ส่วนคู่ที่รักใคร่กันเองมักจะมีบ้านอยู่ในละแวกเดียวกันเป็นเพื่อนเล่นตั้งแต่เล็กจนโตมาด้วยกัน หรือเป็นเพื่อนพี่ชายมาเที่ยวบ้านเกิดความพอใจ

สินสอด ญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายชายจะเข้ามาพูดจาทาบทามกับพ่อแม่ฝ่ายหญิงว่าจะเรียกสินสอดเป็นอะไร โดยฝ่ายหญิงเป็นผู้เสนอ ส่วนฝ่ายชายถ้ารับได้พอใจกับข้อเสนอก็จะตกลงมีการหมั้นและแต่งงานกัน ถ้าฝ่ายชายไม่ตกลงงานหมั้นและงานแต่งงานก็ยกเลิกไป สินสอดที่ฝ่ายหญิงเรียกจะมี โฉนด เครื่องเพชร เครื่องทอง เข็มขัดทอง สร้อยทอง เงิน เรือบด หรือขนมที่ฝ่ายหญิงจะใช้เป็นของชำร่วยรับไหว้ผู้ใหญ่ การเรียกสินสอดของฝ่ายหญิงจะขึ้นอยู่กับฐานะของฝ่ายชายแต่ละราย เรียกไปตามเนื้อผ้า เมื่อตกลงกันแล้วจะกำหนดวันหมั้นและวันแต่งงาน สมัยนั้นวันหมั้นและวันแต่งงานคนละวันกันไม่เหมือนปัจจุบันนี้ บางคู่นั้นหมั้นกันนานจนฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงไปพบคนใหม่ก็จะถอนหมั้นกันไป ถ้าฝ่ายชายถอนหมั้นก่อน ผู้หญิงจะได้ของหมั้นทั้งหมดไม่ต้องคืนฝ่ายชาย ผู้หญิงคนนั้นจะเรียกว่า หม้ายขันหมาก ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายถอนหมั้นจะต้องคืนของหมั้นทั้งหมดให้แก่ฝ่ายชาย

เรือนหอ ส่วนมากจะปลูกบ้านใหม่ในที่ของฝ่ายหญิง หรือจะขยายนอกชานของบ้านฝ่ายหญิงออกไปสร้างขึ้นอีกหลังขึ้นอยู่ที่การตกลงกัน ค่าใช้จ่ายในการสร้างเรือนหอฝ่ายชายเป็นผู้ออกทั้งหมดหรือออกคนละครึ่ง ประเพณีไทยเมื่อแต่งงานฝ่ายชายจะมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง บางคู่อยู่ประมาณ 2-3 ปี จะกลับไปอยู่บ้านฝ่ายชาย นอกจากลูกสาวคนสุดท้องจะต้องอยู่กับพ่อแม่ตลอดไปจะไม่ย้ายออก

พิธีแต่งงาน ช่วงเช้าตักบาตร เลี้ยงพระเช้า เลี้ยงพระเพล หรือช่วงเช้าตักบาตร เลี้ยงพระเพล (การเลี้ยงพระเพลจะเลี้ยงอาหารแขกที่มาร่วมงานด้วย) ช่วงบ่ายทำพิธีแต่งงานรดน้ำสังข์ ก่อนทำพิธีรดน้ำสังข์พ่อแม่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเอาโฉนดมากองต่อหน้าแขกที่มาร่วมงาน ฝ่ายชายให้ที่ดินจำนวนกี่ไร่ฝ่ายหญิงให้ที่ดินจำนวนกี่ไร่ เฉพาะกรณีที่เรียกสินสอดเป็นโฉนด ของหมั้นอื่นๆ ที่ฝ่ายหญิงเรียกไปจะนำมาให้ในวันหมั้น นอกจากโฉนดที่ดินจะนำมากองกันทั้งสองฝ่ายในวันแต่งงาน จะมีดนตรีไทยเล่นตลอดงานเรียกว่า กล่อมหอ เล่นนานแค่ไหนขึ้นอยู่กับการตกลงกัน บางงานเล่นจนแขกกลับหมด ฝ่ายหญิงจะทำของชำร่วยแจกแขกในงาน เช่น ถุงเงินถุงทอง ดอกกล้วยไม้สดทำเป็นเข็มกลัดเสื้อติดอก หรือแจกขนม

ขบวนขันหมาก จะมีอ้อย กล้วย พานขันหมากใส่หมากพลู ใบเงินใบทอง ขนมเปียะ ขนมถั่วตัด ขนมงาตัด ถั่วลิสงชุบน้ำตาลเรียกว่าขนมจันอับใส่ถาดมาเป็นคู่ๆ ของขันหมากจำนวนมากน้อยขึ้นอยู่กับการตกลงกัน อ้อย กล้วย จะนำมาปลูกในบริเวณบ้าน

อาหารที่ใช้ในงานวันแต่ง ขนมจีนน้ำยาหรือน้ำพริก ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด ขนมชั้น เม็ดขนุน นิยมทำอาการคาวหวานอย่างละ 9 ชนิด

เครื่องเรือนส่วนใหญ่ฝ่ายชายเป็นผู้จัดหาหรือฝ่ายหญิงแล้วแต่จะตกลงกัน ผู้หญิงจะทำที่นอน หมอน มุ้ง ช่วยกันเย็บในครอบครัวโดยซื้อผ้า เข็ม ด้าย จากข้างนอก นุ่นปั่นใช้เอง ฝ่ายหญิงจัดหาชุดเชี่ยนหมาก ชุดน้ำชา (กาชาและถ้วยชา) ขันตักบาตร (ขันน้ำ พานรอง และทัพพี) และขันล้างหน้าไว้ใช้ในวันแต่งงานและชีวิตประจำวัน จะหาซื้อหรือสั่งทำเป็นเครื่องเงิน ทองเหลือง ลงหินแล้วแต่ฐานะของฝ่ายหญิง จะใช้ครบทั้งชุดหรือใช้เฉพาะชุดขันตักบาตรและขันล้างหน้า

งานแต่งงานหลังปี 2485 เริ่มมีวงดนตรี มีนักร้อง นิยมเลี้ยงอาหารเย็น สร้างเวทีในบริเวณบ้าน จ้างดนตรีและนักร้องมาเล่นในงาน บางงานเพื่อนฝูงเล่นดนตรีเป็นจะนำมาช่วยงาน จะเชิญแขกของญาติทั้งสองฝ่ายขึ้นเวทีให้พรคู่บ่าวสาว ให้บ่าวสาวขึ้นเวทีเช่นปัจจุบัน เพื่อนเจ้าบ่าวจะแหย่ให้เจ้าสาวหอมแก้มฝ่ายชาย ของชำร่วยที่แจก ถุงเงินถุงทอง เข็มกลัดติดเสื้อเป็นดอกไม้แห้ง บุหงา

การคลอด

คลอดที่บ้านโดยหมอพื้นบ้านเรียกหมอตำแย จะมาทำคลอดให้ เมื่อคลอดลูกแล้วแม่จะอยู่ไฟเพื่อให้มดลูกเข้าอู่เร็ว ช่วยให้ร่างกายแข็งแรง เมื่อแม่มีอายุมากขึ้นจะไม่ปวดเมื่อย การอยู่ไฟทำให้เลือดลมเดินสะดวก ต้องอยู่ไฟอย่างน้อย 7 วัน หรือให้ครบ 1 เดือน ให้แม่นอนบนกระดานมีเตาไฟตั้งอยู่ใต้กระดาน คอยเติมฟืนให้ร้อนอยู่เสมอเรียกว่าอยู่เดือน มีการอบสมุนไพรประคบตัวและนึ่งหม้อเกลือ ใช้ผ้าห่ม 2 ผืน ทำเป็นกระโจม เครื่องสมุนไพรจะหาจากบริเวณสวนและทางเท้า เช่น ใบส้มป่อย มะกรูด ตะไคร้ ขมิ้น ใบพลับพลึง ต้มให้เดือด ยกไว้ในกระโจมให้แม่เข้าไปอยู่ใน

กระโจมจนเหงื่อไหลเป็นน้ำ พอน้ำอุ่นเอาน้ำสมุนไพรนั้นให้แม่อาบ เครื่องสมุนไพรทำเป็นลูกประคบ 2 ลูก มานึ่งให้ร้อน ประคบที่ตัวใช้ลูกประคบ 2 ลูก สลับกันไป เกลือเม็ดใส่หม้อเกลือจนกระทั่งเม็ดเกลือร้อนจนได้ยินเสียงเม็ดเกลือแตกดังเปรี๊ยะๆ เอาใบพลับพลึงรองหม้อเกลือทาบกับท้องแม่ไล่น้ำคาวปลา หมอตำแยเป็นคนทำให้ แม่บางคนจะอยู่ไฟอย่างเดียวและกินยาขับน้ำคาวปลา เมื่อมีชุดอยู่ไฟขายจะใช้ชุดอยู่ไฟแทนจะสะดวก แม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ ผู้หญิงคนจีนจะกินยาดองเหล้าบำรุงร่างกาย

ในปี 2500 แม่จะคลอดบุตรที่โรงพยาบาลเมื่อกลับจากโรงพยาบาล ให้หมอตำแยมาอบสมุนไพร นึ่งหม้อเกลือให้ที่บ้าน 3 วัน หรือ 5 วัน หมอตำแยไม่ได้ทำหน้าที่คลอดลูก ก็จะทำหน้าที่ดูแลแม่หลังคลอดแทน ลูกสาวคนจีนที่แต่งงานกับคนไทยจะเรียกหมอตำแยมาดูแลหลังคลอดด้วย

จะไม่มีการเตรียมของใช้ให้ทารก เป็นความเชื่อว่าถ้าเตรียมของใช้ทารกล่วงหน้าจะทำให้เด็กที่คลอดมาจะไม่อยู่ด้วย ของใช้เด็กอ่อนทำแบบจุลกฐินเมื่อคลอดเด็กแล้ว ผ้าอ้อมใช้ผ้าถุงแม่ ผ้าปูที่นอนที่เก่ามาฉีกทำเป็นผ้าอ้อม เบาะสำหรับเด็กเย็บวันที่เด็กคลอดหรือหลังคลอดวันสองวัน เสื้อผ้าเด็กอ่อนไม่มีใช้ผ้าขาวม้าปิดคลุมหน้าอกเด็กไว้ บ้านที่มีฐานะจะหามุ้งประทุนมาครอบเด็ก ต่อมามีเสื้อผ้าสำเร็จรูปจำพวกเสื้อผ้าเด็กอ่อนและของใช้เด็กอ่อนขาย จะไม่ซื้อไม่มีการเตรียมล่วงหน้า รอจนกระทั่งคลอดก่อนจึงจะซื้อของใช้ให้เด็ก ใช้น้ำนมแม่เลี้ยงลูก นอกจากแม่ที่มีปัญหาเกี่ยวกับน้ำนมจึงใช้นมผงเลี้ยงดูแทน ให้แม่กินหมู เนื้อ ปลา ไข่ แกงเลียงหัวปลีเพื่อเพิ่มน้ำนม จะงดของแสลงกับเด็ก เช่น พวกของหมักดอง เด็กอายุได้ 3-4 เดือน บดกล้วยน้ำว้าป้อน แม่จะป้อนข้าวโดยแม่เคี้ยวข้าวให้ละเอียดก่อนแล้วคายออกมาป้อนลูกอีกที แม่จะเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่จนเด็กอายุ 1-2 ขวบ เด็กบางคนจะดูดนมแม่จนเข้าโรงเรียน ปัจจุบันจะจุดพลุช่วงเผาหลอก และเผาจริงจุดพลุสี และดอกไม้ไฟ

งานศพ

เมื่อมีคนตายในบ้านจะจัดพิธีสวดที่บ้าน ถ้าตายนอกบ้านจะสวดที่วัด ระยะเวลาสวดจะใช้เลขคี่ เช่น 3 วัน 5 วัน 7 วัน 9 วัน ขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละคน คนจนจะไม่สวดศพนานจะสวดประมาณ 3 วัน หรือ 5 วัน ก็เผาศพเลยเรียกว่า เผาสด เผาบนกองฟอน คือนำกองฟืนมาวางที่พื้นแล้วเอาศพวางบนกองฟืน จุดไฟเผา จะมีคนคอยเขี่ยไฟจนกระทั่งไฟไหม้ร่างจนหมด จะเผาในช่วงเย็น คนมีฐานะจะสวด 9 คืน การเก็บศพมีทั้งเก็บไว้ที่บ้านและนำร่างไปไว้ที่โกดังเก็บศพที่วัด ตอนเอาศพออกจากบ้าน สัปเหร่อจะทำน้ำมนต์พรมทั่วบ้าน เสกข้าวสารโยนตามหลังศพจนพ้นประตูบ้าน พระจะจูงสายสิญจน์ที่พันรอบโลงศพเดินนำหน้าไปที่วัด พวกผู้ชายจะช่วยกันแบกศพจนกระทั่ง

ถึงที่โกดังเก็บศพ ช่วงที่สวดศพจะมีการเล่นการพนันเพื่ออยู่เฝ้าศพตอนกลางคืน คนที่เป็นเพื่อนศพจะได้ไม่หลับ

การเก็บศพ ขึ้นอยู่กับญาติพี่น้องตกลงกันจะเก็บไว้ 100 วัน 1 ปี หรือ 2 ปี หรือนานกว่านั้น บางครั้งผู้ตายที่มีชีวิตคู่จะสั่งเสียลูกหลานไว้ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายก่อนให้เก็บศพแล้วรออีกฝ่ายหนึ่งตายแล้วรอทำพิธีเผาศพพร้อมกัน ชาติหน้าจะได้มาพบและเป็นคู่กันอีก การไว้ทุกข์ตกลงไว้กันกี่วันหรือจะไว้ทุกข์จนกว่าถึงวันเผา น้ำท่วม ปี 2485 และสงครามโลกครั้งที่ 2 จะไม่ไว้ทุกข์นานเพราะผ้าแพงหายาก ผ้าไม่มีขาย มีเงินก็หาซื้อไม่ได้

การเผาศพ คนรวยหาเมรุลอยมาตั้งที่วัด รอบเมรุประดับด้วยดอกไม้สวยงาม บนที่ตั้งหีบศพเอากาบกล้วยแกะเป็นลวดลายไทย เรียกว่า แทงหยวก ก่อนวันเผาจะนำศพออกตั้งที่ศาลากลางคืนเพื่อสวดศพ วันเผามีการเลี้ยงพระเช้า พระเพล หรือเลี้ยงพระเพลอย่างเดียว จะหาวงฆ้องมาตีที่งานตั้งแต่วันที่สวดศพและวันเผา หรือมาเล่นในวันเผาวันเดียวจนถึงช่วงเผาหลอก 4 โมงเย็นจะมีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงมาเผาศพอโหสิกรรมกันครั้งสุดท้าย ช่วงเผาจริง 4 ทุ่ม มีญาติพี่น้องมาเผาศพกัน ของชำร่วยจะแจกช่วงเผาหลอกเป็นพวกผ้าเช็ดหน้า คนที่เก็บศพไว้ที่บ้านเมื่อนำศพมาทำพิธีที่วัดจะมีวงแตรบรรเลงเพลงทำนองโศกเศร้าเดินนำหน้าพระและศพ จนกระทั่งนำศพขึ้นศาลา วันเผาจะมีการบวชเณรหน้าไฟ คนบวชเป็นลูกหลานของคนตายเพื่อที่จะจูงศพไปสู่สุคติ เมื่อเลี้ยงพระเพลเสร็จ เจ้าภาพและแขกกินข้าวเสร็จ ประมาณบ่าย 2 โมง จะนิมนต์พระมาสวดมาติกาให้ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายแล้วนำศพออกจากศาลาให้วงแตรนำหน้า พระและเณรที่บวชหน้าไฟจูงสายสิญจน์ที่พันรอบหีบศพ ผู้ชายเดินแบกศพไปเวียนเทียนรอบเมรุ 3 รอบ จะมีลูกหลานเดินตามขบวนไปส่งผู้ตายโดยเดินเวียนซ้าย เมื่อศพขึ้นเมรุจะทำพิธีเผาศพ มีการโปรยทานลูกประเดื่อผ่าประมาณครึ่งผลเอาสตางค์เสียบ หลังจากนั้นแขกจะขึ้นไปวางธูปหรือฟืน สมัยนั้นยังไม่ได้ใช้ดอกไม้จันทน์ จะมีการจุดประทัดช่วงเผาหลอกและเผาจริงเป็นความเชื่อเพื่อให้เทวดาและเบื้องบนรับรู้

การแสดงในงานศพมี ลิเก โขนสด โขนกรมศิลป์ ลำตัด การแสดงมี 2-3 คืน ส่วนมากจะมีการแสดง 2 คืน คือวันสวดกับวันเผา เจ้าภาพบางคนจะมีการแสดงคืนที่ 3 เป็นการฉลองกระดูก การแสดงบางงานจัดมีมหรสพ 2 อย่างต่อหนึ่งคืน เช่น ลิเกกับลำตัด หรือลำตัดกับโขน หรือโขนกรมศิลป์กับลิเก เป็นต้น หรือมีการแสดงอย่างเดียวตามความต้องการของเจ้าภาพ การที่มีมหรสพแสดง 2-3 คืน ของการจัดงานศพที่คนภายนอกเห็นว่า เป็นการตำน้ำพริกละลายแม่น้ำหรือแข่งกันจัดงาน แต่ในความรู้สึกของคนเป็นเจ้าภาพเป็นการทำบุญให้กับผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายและตั้งใจทำทดแทนบุญคุณเป็นการแสดงความรักความกตัญญูต่อพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ที่นับถือที่ล่วงลับไปแล้วและมีความภูมิใจที่ได้จัดงานอย่างสมเกียรติ บางกรณีคนตายจะสั่งเสียลูกหลานไว้ว่าให้จัดการศพอย่างไร เลี้ยงอาหารอะไร เลี้ยงพระกี่องค์ มีการแสดงอะไรกี่วัน จะได้ดูเป็นครั้งสุดท้าย มีการให้โฉนด

ลูกหลานไปขายเพื่อจัดงานศพจะได้ไม่ให้เป็นภาระแก่ลูกหลาน การมีงานแสดงกลางคืนช่วยให้งานไม่เงียบเหงา คนที่มาเที่ยวในงานจะได้อยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพด้วย ถ้าไม่มีการแสดงจะเงียบน่ากลัว

การเตรียมงานในวันสำคัญต่าง ๆ

การเตรียมงานแต่ละงาน เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพจะใช้เวลาเป็นเดือน ในการหามะพร้าว หาฟืน ตะเกียง ถ้วยชาม หม้อ กระทะ เตา กระต่ายขูดมะพร้าว ยืมของใช้จากวัด บ้านญาติ เพื่อนฝูง ของที่จะทำอาหารคาวหวานต้องเตรียมไปสั่งร้านค้าแต่เนิ่นๆ ทางร้านค้าไปจัดหามาให้ เช่น ไข่ น้ำตาล หอม กระเทียม กะปิ น้ำปลา ข้าวสาร การเตรียมเสื้อผ้าที่จะใช้ในงานและอัฐบริขารต้องมาหาซื้อที่บางลำพูหรือสะพานหัน การเดินทางไม่สะดวก กว่าจะได้ของตามที่ต้องการจะไป 2-3 เที่ยว อาหารสดพวกเนื้อสัตว์และผัก จะพายเรือไปซื้อที่ตลาดเมืองนนท์ โดยไปตั้งแต่ตี 2 หรือ ตี 3 จะไปซื้อในวันสุกดิบ การเตรียมทำอาหารที่จะใช้ในงานจะใช้เวลาล่วงหน้า 2 วัน วันแรกเรียกว่า วันสุกดิบเล็ก ผู้ชายจะมาช่วยปอกมะพร้าว สร้างเวที ผู้หญิงปอกหอม ปอกกระทียม ล้างไข่ ทำความสะอาดถ้วยชาม วันสุกดิบใหญ่ ผู้ชายตำน้ำพริก ผู้หญิงทำขนมหวานประเภทไข่ เช่น ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด อาหารประเภทแกงที่สามารถนำมาอุ่นพรุ่งนี้ได้ จะเริ่มทำวันนี้ รวนเนื้อสัตว์เก็บไว้ใช้วันถัดไป วันงานเอาพวกแกงมาอุ่น ในครัวทำกันมือไม่ว่าง เมื่อเสร็จงานแล้วช่วยล้างถ้วยชามคืนของที่ยืมมา รื้อเวทีที่สร้างไว้ แม่ครัวทำอาหารเลี้ยงทุกมื้อจนเสร็จงาน ผู้ชายที่มาช่วยงานถือมีดปอกมะพร้าว ผู้หญิงพกมีดบางมาปอกหอม ปอกกระเทียม ใช้เวลาในการทำและเก็บของเสร็จประมาณ 5-6 วัน

สมัยนั้นไม่มีการบอกงานแบบปัจจุบัน คนที่มาช่วยทำงานและช่วยงานบุญเป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูง และคนที่รักใคร่กัน ไม่มีการช่วยซองจะมาช่วยออกแรงร่วมทำบุญแทน เจ้าภาพจะจัดผ้าขาวม้าเป็นของชำร่วยผู้ชาย ผ้าถุงเป็นของชำร่วยผู้หญิง

ในงานจะมีการเลี้ยงสุรา โดยชาวสวนจะหมักกระแช่กันเองเป็นโอ่ง

5. วิถีชีวิตของชาวบางกรวย

ชาวสวนตื่นแต่มืด ตี 4 ลุกจากที่นอนกันแล้ว แม่บ้านเข้าครัวหุงข้าวทำกับข้าวใส่บาตรอาหารเช้าและอาหารกลางวันสำหรับคนในครอบครัว เตรียมอาหารกลางวันและน้ำไปกินที่สวน ถ้าสวนอยู่ใกล้บ้านจะกลับมากินข้าวกลางวันที่บ้าน จะไปถึงสวนก่อนฟ้าสว่าง รดน้ำต้นไม้ให้เสร็จก่อนแดดจะออก จะได้ไม่เหนื่อยไม่ร้อนรดน้ำต้นไม้เสร็จแล้วเก็บผลผลิต กล้วย มะพร้าว หมาก ตัดใบตอง ดึงทางมะพร้าวทางหมากที่แห้งลง หัวตะโหงกตัดทำฟืน ดูระดับน้ำในท้องร่องสวน ใกล้

หน้าแล้งสวนที่อยู่ข้างใน จะเปิดท่อน้ำเอาน้ำเข้าสวนแต่เนิ่น ๆ หน้าฝนน้ำในท้องร่องมากจะเอาน้ำออกจากสวน งานสวนทำทั้งวันไม่มีวันหยุด เป็นงานที่หนักใจต้องรักเรื่องต้นไม้ด้วย รดน้ำต้นไม้จะรดวันเว้นหรือสองวันรดครั้งหนึ่ง จะทำงานอยู่ในสวนถึงบ่าย 3 – 4 โมง จึงจะกลับบ้าน

แม่น้ำในคลองใสสะอาดมีกุ้งปลาชุม ตกกุ้งมีรายได้มากกว่าเป็นครู เช่น ครูชมออกจากครูมาตกกุ้งขาย จะมีคนจากกรุงเทพฯ เข้ามารับซื้อทุกวันขายกุ้งเป็น ๆ มีกุ้งนาง กุ้งก้ามกราม ชาวจีนที่อยู่วัดสวนใหญ่จะมีเรือผีหลอกออกมาจับปลาตอนกลางคืน ตามคลองบางกรวยและคลองบางกอกน้อย วัยรุ่นจะชอบไปนั่งตามใต้ถุนบ้านตกกุ้งตกปลา เจ้าของบ้านซึ่งเป็นผู้สูงอายุจะไล่และบางครั้งจะเทน้ำลงตรงล่องกระดานไล่ บางบ้านจะปักเป็นเขตอภัยทานห้ามจับสัตว์น้ำ หน้าแล้งจะมีกุ้งลอยเพราะกุ้งเมาน้ำขุ่น เนื่องจากขาดออกซิเจนในน้ำจะมีคนลงไปจับกุ้งทั้งเด็กและผู้ใหญ่เต็มตลอดคลองแต่ละคนได้กันเต็มถัง คัดตัวเล็กไว้กิน ตัวใหญ่เอาไปขาย บางบ้านเก็บไว้กินโดยใส่ที่ขังปลาแล้วเอาที่ขังปลาแช่ในน้ำผูกกับสะพานหรือทำให้สุกเก็บไว้ จะมีคนในพื้นที่รับซื้อไปขายต่ออีกที เวลาน้ำลงบริเวณชายเลนจะมีปลาตีน ปู ออกมาเดิน หอยขม หอยโข่ง หอยทราย จะเกาะเต็มเสาและบันไดตัวสงกรานต์จะมาปีละครั้งช่วงหน้าสงกรานต์

สภาพแม่น้ำในคลองบางกรวยนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งหมู่สัตว์น้ำ และพืชน้ำชนิดต่าง ๆ ทำให้น้ำมีความใสสะอาด และพวกพ่อค้าแม่ค้าที่มาจากต่างพื้นที่ก็อาศัยน้ำในคลองมาหุงหาอาหารเมื่อน้ำฝนที่เตรียมมาหมด ชาวสวนในคลองบางกรวยอาศัยน้ำในคลองโดยขุดคูหรือลำประโดงนำน้ำเข้าสวนใช้ในการเพาะปลูก อาบน้ำชำระร่างกาย ซักเสื้อผ้า หุงต้มทำอาหาร และต้มดื่มเมื่อน้ำฝนที่กักเก็บไว้หมด จะล้างหม้อ ถ้วย จาน ชาม ตรงบันไดท่าน้ำจะมีปลาแขยง ปลาซิว ปลาเสือ มาเป็นฝูงๆ เข้ามากินเศษอาหาร แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติจะมีปลาชนิดต่างๆ กุ้งนาง กุ้งก้ามกราม หอยขม หอยโข่ง หอยทราย มากมาย เด็กๆ เวลาอาบน้ำจะนัดอาบน้ำพร้อมๆ กันหลายคน จะเล่นซ่อนแอบในน้ำ ว่ายน้ำข้ามคลองแข่งขันกัน ดำน้ำแข่งกันใครจะดำได้นานกว่ากันและดำน้ำลอดใต้ท้องเรือจะขึ้นจากน้ำได้ผู้ใหญ่ต้องถือไม้เรียวมาเรียกขึ้น เด็กหัดว่ายน้ำใช้ไม้ไผ่สองอันปักให้ห่างกันให้เด็กสามารถโผไปมาได้ เอามะพร้าวทุย (มะพร้าวแห้งที่เขย่าแล้วไม่มีน้ำ) สองลูกฉีกเปลือกมะพร้าวเป็นเส้นผูกติดกัน โดยเด็กเอาหน้าอกพาดกับเชือกหรือต้นกล้วยให้เด็กเกาะหัดว่ายน้ำ ถ้าเด็กยืนเผลอบริเวณท่าน้ำผู้ใหญ่จะจับเด็กโยนลงน้ำ เด็กตกใจจะเอามือพุ้ยน้ำขึ้นมาทำให้เด็กสามารถว่ายน้ำเป็นตั้งแต่วันนั้น[1]

ชาวสวนบางกรวยส่วนมากมีฐานะดีมีที่ดินเป็นของตนเองในการทำสวนและที่อยู่อาศัย ถ้าแรงงานทำสวนในครอบครัวไม่พอจะจ้างแรงงานจากคนนอกพื้นที่หรือจ้างคนในคลองบางกรวยที่ไม่มี

---

[1]นงเยาว์ ศุกรกมล. อายุ 71 ปี (2548, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณนงเยาว์.

สวนมาทำงานและคนต่างจังหวัดที่ญาติหรือคนรู้จักแนะนำมาทำงานเป็นลูกจ้างทำสวน เมื่อมีปัญหาทางการเงินขาดสภาพคล่อง เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรเรียนหนังสือ หรือมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือต้องการทำบุญสร้างศาลาเปรียญ สร้างตู้พระไตรปิฎก จึงมีความจำเป็นต้องขายสวนของตนเองดังนั้นการถือครองที่ดินของชาวสวนบางกรวยก็จะลดน้อยลง

ในการคลอดลูกนั้นยังนิยมใช้หมอตำแยและเมื่อมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยจะรักษาโดยแพทย์แผนโบราณต้มยาสมุนไพร โดยมีหมอเหงี่ยม หมอเจริญ หมอปรุง เป็นผู้รักษาจ่ายยาสมุนไพร และจะไปหาหมอแผนปัจจุบันโดยมีหมออุ่น หมอหวน และในราวปี 2495 มีการจัดตั้งสถานีอนามัยที่อำเภอบางกรวย เป็นสถานีอนามัยชั้น 2 อยู่ในวัดชลอติดกับที่ว่าการอำเภอบางกรวย ชาวสวนเรียกสุขศาลา (สถานบริการ สาธารณสุขที่ไม่มีแพทย์ประจำให้บริการสาธารณสุขทุกสาขาและป้องกันด้านอนามัยแก่ประชาชนระดับตำบล หมู่บ้าน) มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำอยู่ 2 คน เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ และเมื่อเกิดโรคระบาดจะมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาบริการฉีดยาปลูกฝีตามโรงเรียน และนัดชาวบ้านให้มารับวัคซีนที่วัด เมื่อมีการคลอดลูกก็จะตามเจ้าหน้าที่ไปทำคลอดให้ที่บ้าน ทำให้หมอตำแยมีความสำคัญน้อยลง แต่ยังให้หมอตำแยมาดูแลพักฟื้นหลังการคลอดลูก อาทิเช่น การประคบ อยู่กระโจม

คนที่มีฐานะเมื่อเจ็บป่วยจะไปหาหมอที่จบแพทย์จากโรงพยาบาลศิริราชมาเปิดคลินิกที่บ้าน มีหมอประเทือง เปิดคลินิกก่อนถึงวัดไก่เตี้ย คลินิกหมอที่วัดเขมาภิรตารามมีหมอภิญโญ และหมอบุญชัย ชาวสวนเริ่มจะไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลของรัฐ เช่น โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลวชิระ เมื่อมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยหนัก ๆ หรือได้รับคำแนะนำจากหมอประจำคลินิก ถ้าเป็นไม่มากจะมาหาหมอที่คลินิกตอนเย็น เนื่องจากการรักษาตัวที่โรงพยาบาลนั้นต้องเสียเวลาเป็นวัน ๆ

ตลาดน้ำวัดชลอ

ตลาดน้ำวัดชลอติดตั้งแต่หน้าอำเภอบางกรวย คลองบางกอกน้อยถึงหน้าวัดโตนดและเข้ามาในคลองบางกรวยถึงสะพานข้ามคลองบางกรวย ตลาดน้ำมีมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (จากเอกสารส่งภูมิศาสตร์เฉพาะเมืองนนท์รัชกาลที่ 6 กล่าวถึงตลาดน้ำวัดชลอมีมาแล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ตลาดน้ำวัดชลอนี้จะมีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 5) ชาวสวนจะพายเรือเอาของสวนมาขายและพายเรือมาซื้อของ คนจีนพายเรือขายกาแฟ ขายก๋วยเตี๋ยว ขายเนื้อหมู ขายปลาทู ริมคลองจะมีร้านค้าที่อยู่ห้องแถวและบ้านเป็นหลัง เปิดร้านขายทอง ร้านทำขนมเปียะ ขนมจันอับ ร้านกาแฟ ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านบักกรี ร้านขายยา ยาเขียว สมุนไพร โรงไม้ เป็นต้น จะมีเรือมาจากต่างจังหวัด นครชัยศรี ปทุมธานี คลองโยง งิ้วลาย บางบัวทอง เอาเรือกระแชงลำใหญ่ มีเรือจากปทุม เอาเนื้อเค็ม ตับเนื้อเค็มตากแห้ง และต้มเครื่องในวัวมาขาย เรือนครชัยศรี บางบัวทองจะเอาพวกปลาแห้ง ได้แก่ ปลา

ช่อน ปลาดุก ปลากด ปลาร้า และปลาส้ม ชาวสวนในคลองบางกรวย นิยมซื้อเพราะเป็นปลาท้องนา ในคลองบางกรวยมีปลาช่อน ปลาดุก ปลากดน้อย จะมีพวกปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลาฉลาด ปลาเนื้ออ่อน กุ้งเป็นส่วนใหญ่ จึงนิยมปลาแปรรูปจากที่อื่น ทางนครชัยศรี คลองโยง งิ้วลาย เอาข้าวเม่า งาดำ น้ำผึ้ง น้ำตาลโตนด (น้ำตาลจากต้นตาล) และเครื่องจักรสานมาขาย เรือบางลำมาเรือเปล่า ตั้งใจมาซื้อของโดยเฉพาะเรือต่างจังหวัดที่เข้ามาในตลาดจะจอดเรือนอนค้าง 2 – 3 คืน จนกว่าจะได้ผลผลิตจากสวนเต็มลำเรือกลับไป เช่น งอบ มะพร้าว หมากแห้ง พลูนาบ ไม้กวาดทางมะพร้าว เชือกกล้วย กล้วย หมากสด ผลไม้จะไม่ซื้อกันมากเพราะกลัวเน่าเสียกลางทาง หน้าทุเรียนซื้อติดเรือไปเอาไว้กินเอง ใครขอซื้อก็ขาย ตลาดน้ำวัดชลอได้ย้ายลงไปหน้าวัดโตนดถึงปากคลอง วัดท่าบางสีทอง เพราะตรงปากคลองบางกรวยเป็นสามแยกกีดขวางทางจราจรพวกเรือรับจ้าง เช่น เรือแจวและเรือแท็กซี่ที่วิ่งรับผู้โดยสารจากบางคูเวียงถึงท่าพระจันทร์ เรือต่างจังหวัดซื้อผลผลิตชาวสวนไปขาย หรือเอาไปแลกกับข้าวสาร

หลังน้ำเค็ม ตลาดน้ำค่อยๆลดลง ชาวสวนมีผลผลิตน้อยลง เนื่องจากต้นไม้ได้รับความเสียหายจากน้ำเค็มจำนวนมากประมาณปี 2513 ห้องแถวหน้าตลาดน้ำได้ย้ายขึ้นมาอยู่บนบก บนถนนบางกรวย-ไทรน้อย และชาวสวนนำผลผลิตขึ้นมาขายริมถนนตลาดน้ำค่อยๆ สลายตัวไป ที่ละลำสองลำจนหมดไป

6. การคมนาคมของชาวบางกรวย

ทางเท้า[1] คือ ทางเดินที่มีเจ้าของและพื้นที่อยู่ในโฉนด แต่เจ้าของยินยอมให้เดินผ่านได้ตั้งแต่ครั้งรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย มาแล้ว ทางเท้าเจ้าของจะปิดไม่ได้ต้องยอมให้ชาวบ้านเดินได้ หรือเรียกว่าทางหลวงในโฉนด (เป็นทางกึ่งสาธารณะ) ใช้เดินทางไปมาหาสู่กันและไปสวน บางพื้นที่มีคูหรือลำประโดงจะใช้ไม้มะพร้าวทั้งต้นทอดเป็นสะพานเดิมเชื่อมหากัน มีความกว้างประมาณ 1 เมตร คนเดินสวนทางได้สะดวกและหาบผลผลิตออกจากสวนได้ ทางเท้ามีทั้งที่เป็นเจ้าของโฉนดรายเดียวหรือสองโฉนดร่วมกันเป็นทางเท้า ปัจจุบันทางเท้านี้ยังมีอยู่เป็นระยะๆ บริเวณที่เปลี่ยนมือเจ้าของใหม่ๆ จะปิดกั้นทางเท้าโดยอ้างหลักฐานจากใบโฉนดที่ดินและถมดินในลำประโดง

---

[1]นงเยาว์ ศุกรกมล อายุ 71 ปี (2548, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณนงเยาว์.

ทางน้ำ

ในช่วงนี้ตั้งแต่วัดสำโรงถึงปากคลองวัดลุ่ม นั่งเรือรับจ้าง เรือแจวไปขึ้นที่ท่าน้ำวัดค้างคาว นั่งรอเรือเมล์แดงสายอยุธยา-ผักไห่ (เรือมอเตอร์โบต) เป็นเรือรับสินค้าและผู้โดยสารจากอยุธยาถึงท่าเตียนปากคลองตลาด เรือจะออกเป็นเวลา นั่งเรือมาขึ้นที่บางกระบือต่อรถรางเข้ากรุงเทพ คนวัดสำโรงถึงปากคลองวัดชลอ เดินทางเท้าหรือพายเรือมาจอดที่ร้านค้าใกล้วัดชลอ เดินไปลงเรือที่ท่าน้ำวัดชลอ นั่งเรือแท็กซี่ไปขึ้นที่ท่าช้างวังหลวง นั่งรถรางไปตามจุดหมายปลายทาง

ปี 2503 เริ่มมีเรือหางยาวให้บริการจากบางใหญ่ถึงท่าช้าง แล่นตามลำคลองบางกอกน้อย เรือแท็กซี่ยังวิ่งให้บริการอยู่ถึงประมาณ พ.ศ. 2506-2507 คนไม่นิยมนั่งเพราะแล่นช้า ในคลองบางกรวยจากวัดสำโรงถึงปากคลองวัดลุ่มจะมีเรือหางยาวให้บริการเหมือนกันขึ้นท่าวัดเขมาภิรตาราม

คุณหมอเบญจะ เพชรคล้าย[1] ได้เล่าว่า สิ่งคุณพ่อชอบชมมากที่สุดเห็นจะไม่มีอะไรเหนือกว่าการชมมวย สมัยนั้นเมื่อผมยังเด็กอายุ 10 ขวบนั้น สนามมวยมีอยู่แห่งเดียว คือ สนามมวยราชดำเนิน ซึ่งหากให้นกบินตรงก็คงจะห่างประมาณ 7 – 8 กิโมเมตร จากบ้านผม แต่สมัยนั้นการคมนาคมไม่สะดวกเช่นปัจจุบัน การดูมวยนั้นมีตอนเย็นและเสร็จตอนประมาณ 2 ทุ่ม การจะกลับบ้านที่บางกรวยเมืองนนท์นั้นมิใช่ง่าย จะทำได้โดย

1. ว่าเรือจ้าง (เรือแจว) จากท่าพระจันทร์เข้าคลองบางกอกน้อยมา 4 – 5 ชั่วโมง จะหาเรือที่ยอมแจวมาเป็นระยะไกลเช่นนั้นหายาก
2. ข้ามแม่น้ำเจ้าพระเจ้าพระยาที่เทเวศร์แล้วเดินจากฝั่งธนบุรีผ่านบางพลัดไปถึงบางกรวยเป็นทางที่สั้นที่สุดแต่เป็นทางเปลี่ยว ผ่านกลางสวนตลอดทางไม่มีบ้านคนอยู่มีแต่ป่าช้า 1 – 2 แห่ง ต้องจุดโคมไฟส่องทาง และฤดูฝนต้องลุยโคลนลึก 1 – 2 คืบ ประมาณ 2 ชั่วโมง ก็จะถึงบ้าน
3. พายเรือขนาดเล็กตามคลองบางกอกน้อย ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาจอดไว้ที่บางลำภู

---

[1] เบญจะ เพชรคล้าย. (2529). *รำลึกถึงคุณพ่อในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเจิม เพชรคล้าย* ณ เมรุวัดมงกุฎกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ 8 ธันวาคม 2529. หน้า 11.

ภาพประกอบ 11 เรือแท็กซี่

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 7 มกราคม).

ภาพประกอบ 12 เรือหางยาว

ที่มา: กมล สมิติรัต ผู้ถ่าย. (2549, 7 มกราคม).

ทางบก

ปี 2511 เปิดใช้ถนนเส้นบางกรวย-ไทรน้อย จากสะพานพระรามหกถึงบางบัวทอง มีรถยนต์โดยสารของบริษัท สหบางบัวบัวทอง จำกัด ให้บริการ

- วัดชลอถึงสะพานพระรามหก หน้าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
- วัดชลอถึงท่าน้ำนนท์ ฝั่งตรงข้ามกับศาลากลางจังหวัดนนทบุรี ในช่วงให้บริการแรกๆ จะมีช่วงเช้าและช่วงเย็น กลางวันบางวันก็มีรถออกเที่ยวสองเที่ยวเอาแน่ไม่ได้ ออกไม่เป็นเวลา ชาวสวนนิยมใช้บริการทางเรือมากกว่า

7 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวสวนบางกรวย

7.1 โรงไฟฟ้า

ในปี พ.ศ. 2500 โรงไฟฟ้ายันฮีได้มีการเวนคืนที่ดินเพื่อดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าและรัศมีที่เสาไฟฟ้า และสายไฟพาดผ่าน โดยเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2502 ทำให้ชาวสวนในคลองบางกรวยสูญเสียพื้นที่ในการเพาะปลูกเป็นจำนวนมาก และทำให้บริเวณนี้มีอากาศร้อนมากขึ้น นอกจากนี้เมื่อโรงไฟฟ้ายันฮีเดินเครื่องจักรผลิตกระแสไฟฟ้าในปี พ.ศ. 2504 โดยใช้ถ่านลิกไนท์ ทำให้ปล่องควันที่ปล่อยขึ้นบนอากาศได้ลงมาปกคลุมบริเวณรอบรัศมี 10 กิโลเมตร ของโรงไฟฟ้ายันฮี เมื่อฝนตกกลายเป็นฝนกรด ทำให้ต้นไม้ได้รับความเสียหาย และมีแมลงเกิดขึ้นซึ่งในอดีตไม่เคยมีแมลงจำพวกนี้มาก่อน ทำให้ชาวสวนต้องสูญเสียเวลาและเงินในการปราบศัตรูพืช

จากการสัมภาษณ์ชาวสวนหลายรายเช่น นายกิ่ง บุญรอด[1], นายสมบุญ วีเปลี่ยน[2], นายปรีชา ประสงค์ดี[3] จะพูดว่าตั้งแต่โรงไฟฟ้ายันฮีเปิดเดินเครื่องจักรผลิตไฟฟ้า ทำให้สภาพอากาศร้อนขึ้นส่งผลให้มีแมลงเพิ่มมากขึ้นใบไม้ไหม้ดำเป็นจุด ใช้ยาฉุน ยาตั้ง หรือผงซักฟอกผสมน้ำ ฉีดพ่นไม่ได้ต้องซื้อยาปราบศัตรูพืชมาจำกัด คุณครูบุญช่วย กล่องเอี้ยง อยู่บ้านสวนใหญ่อำเภอเมืองได้กล่าวเช่นเดียวกันว่ามีแมลงที่ไม่เคยเห็นหลายชนิดเกิดขึ้น และทำลายผลผลิตในสวน

---

[1]กิ่ง บุญรอด. อายุ 67 ปี (2548, 31 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณกิ่ง.

[2]สมบุญ วีเปลี่ยน. อายุ 74 ปี (2548, 7 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านคุณสมบุญ

[3]ปรีชา สมประสงค์. อายุ 56 ปี (2548, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่วัดสวนใหญ่.

7.2 การสร้างถนนสายบางกรวย - ไทรน้อย

การสร้างถนนสายบางกรวย – ไทรน้อย ชาวสวนในคลองบางกรวยสูญเสียพื้นที่ในการเพาะปลูกอีกครั้งหนึ่ง อากาศที่ร้อนมากยิ่งขึ้นมีปัญหาเรื่องฝุ่นละออง ที่เกาะตามใบไม้ต้นไม้เป็นสีแดงลูกรัง อีกทั้งมีปัญหาเรื่องถุงพลาสติกใสที่เริ่มเข้ามาใช้อย่างแผ่หลาย การกำจัดขยะมูลฝอยนั้นยังไม่มี บ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองมักทิ้งขยะลงคลอง บางหลังก็เผาขยะที่หลังบ้านหรือในสวน เป็นสาเหตุให้คลองบางกรวยตื้นเขินน้ำไหลไม่สะดวกติดพวกถุงพลาสติกเศษวัสดุต่าง ๆ เช่น กิ่งไม้ น้ำเริ่มไม่ใสมีสีขุ่น แต่ไม่มีกลิ่นเมื่อจะใช้น้ำในคลองก็จะตักน้ำใส่ในโอ่งหรือตุ่มและแกว่งด้วยสารส้มให้ตกตะกอนและนำน้ำมาใช้บริโภคและอุปโภค

7.3 ปัญหาน้ำเค็ม

อีกทั้งน้ำเค็มขึ้นทุกปี ทำให้ชาวสวนพยายามหาวิธีป้องกันโดยการปิดท่อระบายน้ำเข้าสวนโดยปิดท่อระบายน้ำก่อนฤดูแล้งและคอยชิมน้ำในคลองว่ามีรสกร่อยหรือไม่ เมื่อน้ำเริ่มกร่อยจะเริ่มกักเก็บน้ำในสวน และบ้านเรือนให้เพียงพอใช้ในช่วงหน้าแล้งและน้ำเค็ม ในปี พ.ศ. 2502 น้ำเค็มเร็วมากกว่าปีก่อน ๆ เนื่องจากฝนแล้ง และน้ำเหนือไหลลงมายันน้ำทะเลได้ไม่มากนัก ทำให้ชาวสวนตั้งตัวไม่ทันน้ำเค็มปีที่สองเป็นเหตุให้ต้นไม้ล้มตายได้รับความเสียหาย ทางกรมชลประทานมากั้นทำนบให้ 2 ครั้ง ชาวสวนเริ่มปลูกทุเรียนใหม่อีกครั้ง ต้นทุเรียนที่รอดจากน้ำเค็มต้นจะเฉา

ปัญหาทั้งสามประการทำให้ชาวสวนบางกรวยหลายคนเปลี่ยนวิธีการจากการเก็บผลผลิตจากต้นไม้มาเป็นการขยายกิ่งพันธุ์ขาย เช่น กิ่งพันธุ์ทุเรียน ส้ม มะม่วง และปลูกไม้ดอกไม้ประดับจำหน่าย ซึ่งได้รับผลตอบแทนเร็วกว่าไม่ต้องทุ่มเทเวลาเอาใจใส่ดูแลเหมือนกับการปลูกทุเรียน ชาวสวนในคลองบางกรวยบางส่วนก็ซื้อที่ทางต่างจังหวัด ทั้งจังหวัดจันทบุรี ระยอง นครนายก ปราจีนบุรี ไปทำไร่ทุเรียนที่อื่น แต่ก็ยังมีการปลูกสวนทุเรียนที่เขตบางกรวยมากพอสมควร จนเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ปี พ.ศ. 2538 สวนได้รับความเสียหายอีกครั้งชาวสวนเกือบทั้งหมดเลิกปลูกทุเรียนเพราะให้ผลผลิตช้า และลูกหลานที่มีการศึกษาก็จะออกไปทำงานนอกบ้านไม่สนใจการทำงานในสวน และเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรรเข้ามาซื้อพื้นที่สวนเก็บไว้และปิดกั้นทางเท้า ลำประโดงเพื่อที่จะบีบพื้นที่สวนข้างเคียงให้ขายกับเจ้าของโครงการหมู่บ้าน ชาวสวนยอมขายสวนโดยเก็บพื้นที่ส่วนหนึ่งสำหรับสร้างบ้านอยู่อาศัยเพื่อแลกกับทางเข้าออกของหมู่บ้าน ส่วนชาวสวนที่ยังประกอบอาชีพทำสวนอยู่ก็จะปลูกกล้วย มะละกอ มะม่วง ขยายกิ่งพันธุ์มะนาว ส้ม และเก็บผลผลิตต้นไม้ที่เหลือจากน้ำท่วม ปี พ.ศ. 2538

สรุป

ความสำคัญของคลองบางกรวยนั้นในอดีตเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม แต่ถูกลดบทบาทให้กลายเป็นคลองลัด หลังจากขุดคลองเจ้าพระยาใหม่ในสมัยสมเด็จพระเจ้าประสาททอง และพบหลักฐานว่าคลองบางกรวยเริ่มเป็นที่ตั้งถิ่นฐาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1910 มีการสร้างวัดกระโจมทอง ต่อมามีคนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกับการสร้างวัดจนในสมัยรัชกาลที่ 4 มีวัดทั้งหมด 11 วัด ส่วนใหญ่การตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณปากคลองตั้งแต่วัดลุ่มคงคารามริมแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาปากคลองบางกรวยและปากคลองวัดชลอ ตลอดสองฝั่งคลองมีผู้คนอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มโดยมีวัดเป็นศูนย์รวม

เดิมการปกครองในคลองบางกรวยขึ้นกับอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) ตั้งที่ว่าการอำเภอที่ปากคลองบางกรวยบริเวณวัดชลอ ต่อมาในปี พ.ศ. 2473 อำเภอบางใหญ่เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางกรวย (กิ่งอำเภอบางแม่นางเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางใหญ่) ปี พ.ศ. 2475 มีการอพยพคนเข้ามาค่อนข้างหนาแน่นทั้งนี้จะเห็นได้จากแผนที่ปี พ.ศ. 2475 จะมีบ้านเรือนหนาแน่นกว่าในช่วงปี 2453 เนื่องจากมีคนนอกพื้นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามการสร้างบ้านเรือนไม่ตลอดสองฝั่งคลอง บางช่วงว่างเว้นเนื่องจากเป็นพื้นที่สวนจนกระทั่งมีการตัดถนนสายบางกรวย – ไทรน้อย และเปิดใช้ถนนเมื่อปี พ.ศ. 2511 ผู้คนเริ่มย้ายบ้านไปอยู่ในที่ของตนเองในสวนและริมถนนจากเดิมที่เคยเช่าที่ริมคลองปลูกบ้านเพื่อความสะดวกในการสัญจร ดังนั้นจึงเป็นที่น่าเสียดายว่าปัจจุบันบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมคลองน้อยลงเนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม การสัญจรไปมาและการไปทำงานนอกพื้นที่ทำให้ชาวสวนคลองบางกรวยอพยพโยกย้ายบ้านที่ริมคลองมาตั้งบ้านเรือนริมถนน และพื้นที่ริมถนนถูกจับจองเป็นบ้านจัดสรรอาคารร้านค้าต่างๆ สภาพสวนแทบไม่เหลือ วิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวยได้เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง

อาชีพในอดีตของคนบางกรวย พบว่าผู้คนในคลองบางกรวยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนโดยเฉพาะทุเรียนเป็นที่นิยมปลูกมากเป็นอันดับหนึ่งและมีอาชีพเสริมที่สำคัญคือการทำงอบเป็นรายได้เสริมและมีหลายครอบครัวที่ไม่มีสวนก็จะยึดเป็นอาชีพทำงอบขาย ลักษณะพื้นที่สวนมี 2 ลักษณะ คือ สวนเชิงเลนหรือจิงเลนเป็นสวนในที่ลุ่ม และสวนดอนเป็นสวนในที่สูงเป็นสวนยกร่องทั้งหมด สวนทั้งสองแบบนี้ปลูกทุเรียนเป็นพืชหลักมีหลายพันธุ์ เช่น ก้านยาว กบ ชะนี ลวง กระดุม ฯลฯ ส่วนพันธุ์ไม้อื่นมีปลูกบ้างแต่เป็นส่วนน้อย เช่น กล้วย หมาก พลู ส้มเขียวหวาน และตามคันนาสวนปลูกมะพร้าว มะม่วง มะปราง ขนุน เพื่อบังลมและเป็นรายได้เสริม การปลูกทุเรียนนั้นนิยมปลูกด้วยกิ่งพันธุ์ไว้กลางร่องสวนยกเป็นโคกสูง ขุดรางรอบโคกและปลูกต้นทองหลางเพื่อเป็นไม้พี่เลี้ยงให้

ทุเรียนและใบเป็นปุ๋ยได้อย่างดี ส่วนการบำรุงรักษาและการเก็บพืชผลเป็นภูมิปัญญาของแต่ละครอบครัวที่ถ่ายทอดสืบกันมาเพื่อให้ผลผลิตมีจำนวนมาก คุณภาพดี ขายได้ราคาแพงด้านการจัดจำหน่ายผลทุเรียนนั้นจะมีทั้งชาวสวนนำมาขายด้วยตนเอง ทั้งผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือไม่ก็ให้ถือสวนโดยตกลงราคาเหมาทั้งสวน แต่ชาวสวนคลองบางกรวยส่วนมากจะเป็นผู้จำหน่ายเอง ชาวสวนบางคนก็พายเรือขายที่บางลำพูหรือท่าเตียนเพื่อให้ได้ราคาสูง ส่วนอาชีพอื่น ๆ ก็เป็นเพียงรายได้เสริมหลังจากการหมดฤดูเก็บผลผลิตทุเรียน ได้แก่ การทำหมากแห้ง พลูสด พลูนาบ และน้ำตาลมะพร้าวเพื่อบริโภคเองและเหลือก็ออกจำหน่าย

ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับอำเภอบางกรวยค่อนข้างมาก เนื่องจากมีรายได้จากการเก็บภาษีเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอากรสวนใหญ่และอากรสมพัตสร นอกจากพื้นที่ทำสวนมีมากกว่าทุกอำเภอ มีถึง 19,267 ไร่ 53 วา ดังนั้นภาครัฐจึงมีความสัมพันธ์กับชาวสวนคลองบางกรวยอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ชาวสวนคลองบางกรวยทำหน้าที่ไพร่ ดังนั้นชาวสวนบางกรวยซึ่งมีอายุระหว่าง 20-60 ปี ต้องรับราชการปีละ 3 เดือน หรือผู้ใดไม่ต้องการรับราชการต้องจ่ายเงินค่าราชการปีละ 6 บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2461 ได้ออกพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารมีผลทำให้ระบบไพร่หมดไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้ยกเลิกการเก็บภาษีสมพัตสร และในปี พ.ศ. 2485 เลิกเก็บภาษีอากรสวนใหญ่ เนื่องจากเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ และเกิดเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวยที่พบหลักฐานชัดเจนเริ่มในปี พ.ศ. 2460 เกิดฝนตกหนักมากจนเกิดอุกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ครั้งแรกที่คนกรุงเทพฯ และคนในจังหวัดใกล้เคียงไม่เคยเห็นมาก่อน แม้ชาวสวนทุเรียนคลองบางกรวยจะพยายามใช้ระหัดวิดน้ำเท่าไรก็ไม่สำเร็จเมื่อน้ำท่วมสวนทุเรียนเพียง 3 วัน ทุเรียนที่ปลูกดูแลรักษาเป็นอย่างดีได้ตายหมดรวมทั้งต้นไม้อื่น ๆ เช่น ส้มเขียวหวาน นอกจากจะเสียผลผลิตในสวนแล้วสินค้าอุปโภคบริโภคก็มีราคาแพงมากเรียกว่าเป็นยุคข้าวยากหมากแพงอย่างแท้จริงชาวสวนบางกรวยต้องเผชิญกับความอดยาก หลายครอบครัวแทบสิ้นเนื้อประดาตัว ชาวสวนคลองบางกรวยจึงเร่งปลูกพืชที่ให้ผลผลิตเร็ว เช่น พืชประเภทผักและกล้วยและเปลี่ยนเป็นทำสวนส้มที่ใช้เวลาเพียง 5 ปี เมื่อเทียบกับสวนทุเรียนซึ่งต้องใช้เวลาอย่างน้อย 7-10 ปี อีกทั้งกิ่งพันธุ์ทุเรียนก็มีราคาแพง และภาครัฐก็พยายามให้ความช่วยเหลือประชาชน แจกข้าวสาร ลดหย่อนภาษี ยกเลิกเอาความผิดกับผู้หนีทหารและรับบริจาคเงินเมื่อเวลาผ่านไปก็เริ่มปลูกทุเรียนใหม่อีกครั้ง เวลาผ่านไป 25 ปี ต้นทุเรียนโตเต็มที่ให้ผลผลิตจำนวนมากเรื่องที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2484 - 2485 เกิดน้ำท่วมสวนทุเรียนทั้งหมด เรียกว่า สวนล่ม มีชาวสวนเพียงไม่กี่รายที่ป้องกันสวนไว้ได้โดยการลงทุนซื้อดินเป็นลำเรือ และรื้อไม้พื้นกระดานบ้านมาป้องกันสวน กลางวันและกลางคืนคอยเดินตรวจตราหารอยร้าวคอยอุดรอยร้าวไม่ให้น้ำไหลบ่าเข้าสวน และสวนที่ป้องกันน้ำท่วมได้เรียกว่า สวนเหนือน้ำ เมื่อนำผลผลิตออกขายจะได้ราคาดีได้ทุนคืนและผลกำไรจะเรียกผู้ที่กู้

สวนได้ว่า เศรษฐีน้ำท่วม หลังน้ำลดชาวสวนก็เริ่มปรับปรุงสวนได้ไม่นานก็เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อสงครามสงบลงชาวสวนคลองบางกรวยจึงยังมีความเป็นอยู่ขัดสน ช่วงนี้เริ่มมีการขายสวนจำนองและฝากขายกันมากเปลี่ยนมือไปอยู่กับเจ้าของเศรษฐีน้ำท่วม

นอกจากนี้สาเหตุการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวยได้เกิดขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป 15 ปี ในปี พ.ศ. 2500 ได้มีการเวนคืนที่ดินเพื่อดำเนินการสร้างโรงไฟฟ้า และรัศมีที่เสาไฟฟ้าและสายไฟพาดผ่าน โดยซื้อพื้นที่สวนที่โดนปักเสาไฟฟ้าและสายไฟพาดผ่านพื้นที่นั้นเป็นของเจ้าของสวนเหมือนเดิม แต่ห้ามปลูกต้นไม้สร้างบ้านเรือนในรัศมีสายไฟพาดผ่าน 18 เมตร จ่ายทดแทนค่าต้นไม้นับรายต้น ทำให้พื้นที่ทำสวนเริ่มลดลงจนในปี พ.ศ. 2502 เกิดภาวะน้ำเค็มรุนแรง ในปีแรกผลผลิตในสวนให้ผลดก รสชาติอร่อย ปีที่สองต้นไม้เริ่มทรุดโทรมใบเหลืองเฉาตายชาวสวนต้องประสบปัญหาต้นทุเรียนล้มตาย ด้วยความมุ่งมั่นอย่างแท้จริงทำให้สามารถผ่านพ้นปัญหาต่าง ๆ ดังนั้นอาชีพการทำสวนต้องมีใจรักในการต่อสู้ เมื่อมีลูกหลานมากขึ้นพื้นที่การทำสวนเท่าเดิม ก็ต้องพยายามส่งเสริมการศึกษาให้แก่ลูกหลานเพื่อพร้อมรับความไม่แน่นอนของธรรมชาติมีผลทำให้ลูกหลานชาวสวนหลายคนประกอบอาชีพอื่นๆ ในระหว่างการศึกษาก็ต้องช่วยครอบครัวในการทำสวน

อีกทั้งในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการสร้างถนนบางกรวย - ไทรน้อย เริ่มเวนคืนที่ดินโดยเป็นการให้เปล่ารัฐไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย ทำให้เจ้าของสวนบางรายไม่ต้องการยกที่ดินให้กับรัฐต้องขออนุญาตกับเจ้าของสวนถัดไปจึงทำให้ถนนในบางกรวย ทางคดเคี้ยวและมีทางโค้งหักศอกและอ้อมมาก และเป็นถนนลูกรัง ดังนั้นจะเห็นว่าพื้นที่ทำสวนเริ่มลดลงและสวนทุเรียนได้รับผลกระทบจากความร้อนของโรงไฟฟ้า ฝุ่นละอองแดงจากถนนบางกรวย - ไทรน้อย ไปเกาะบนใบไม้ทุเรียน และฝุ่นละอองของถ่านหินลิกไนท์ของโรงไฟฟ้ายันฮีในระยะแรกใช้พลังงานจากถ่านหินลิกไนท์จนปี พ.ศ. 2507 เมื่อเขื่อนภูมิพลสร้างเสร็จแล้วจึงเปลี่ยนเป็นพลังงานน้ำเป็นอีกสาเหตุหนึ่งทำให้ผลผลิตน้อยลง ชาวสวนริมคลองบางกรวยต้องต่อสู้กับมลพิษต่างๆ ที่ค่อยๆ ทำลายสวน

เมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมปี พ.ศ. 2538 น้ำท่วมสวนทุเรียนทั้งหมดและน้ำท่วมขังนานเป็นเดือน ต้นไม้ได้รับความเสียหายเกือบทั้งหมด ทำให้ชาวสวนริมคลองบางกรวยเกิดความท้อแท้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปัจจุบันไม่มีทุเรียนนนท์ขายตามท้องตลาดเหมือนในอดีต เพราะทุกสวนในคลองบางกรวยน้ำท่วมทุเรียนตายหมด ชาวสวนจึงหมดแรงกายแรงใจที่จะปลูกทุเรียนใหม่อีกครั้ง เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติที่มุ่งเน้นอาชีพอุตสาหกรรม เป็นสาเหตุทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลง สภาพมลภาวะเป็นพิษทั้งอากาศที่ร้อนขึ้น และแม่น้ำในลำคลองเน่าเสีย ชาวสวนในคลองบางกรวยจึงเลิกปลูกทุเรียนหันมาปลูกพืชทนต่อสภาพน้ำแทน เช่น มะม่วง ชมพู่ มะปราง กล้วย มะละกอ พริก มะนาว ส้มโอ แทนการปลูกทุเรียนที่ต้องใช้เวลานานกว่าจะได้รับผลผลิตใหม่อีกครั้ง มีผลทำให้สวนทุเรียนกลายเป็นตำนาน ด้วยสภาพแวดล้อมจาก

บุคคลภายนอกมาตั้งถิ่นฐานพื้นที่สวนกลายเป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งต้องผันเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตร ปัจจุบันคลองบางกรวยไม่เหลือสวนทุเรียนให้เห็นอีก 2 ฝั่งริมถนนสายบางกรวยมีร้านค้า ร้านอาหาร คอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนท์ หมู่บ้านจัดสรรเข้ามามากมาย มีรถสัญจรอยู่ตลอดเวลา ราคาที่ดินในจังหวัดนนทบุรีก็มีราคาสูงขึ้น ชาวสวนก็หันมาทำกิ่งพันธุ์ทุเรียนขายแทน ปัจจุบันนี้แทบจะหาซื้อทุเรียนนนท์ทานไม่ได้เลย และถ้ามีทุเรียนนนท์ขายจะมีราคาสูงมาก ปัจจุบันนี้แทบไม่มีผู้สืบทอดการทำสวนทุเรียนต่อไป เนื่องจากลูกหลานมีการศึกษาหันไปทำงานบริษัทและรับราชการมากกว่าจะทำสวนเพราะเป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อย และต้องค่อยดูแลเอาใจใส่ต้นทุเรียน อีกทั้งต้องอดทนรอการเจริญเติบโตนานนับสิบปีกว่าจะได้ผลผลิต ถึงแม้ภาครัฐมีการส่งเสริมให้พันธุ์ทุเรียนมาเพาะปลูกในจังหวัดนนทบุรีก็ตาม แต่เชื่อว่าลูกหลานชาวสวนไม่สืบทอดการทำสวนต่อไป เหลือเพียงผู้ใหญ่วัยกลางคนที่จะคงความเป็นสวนทุเรียนนนท์ต่อไป

จากสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมันเกินกำลังและเรี่ยวแรงของชาวสวนบางกรวย ถึงแม้จะพยายามใช้ภูมิปัญญาทุกอย่างที่เคยมีก็ไม่สามารถดำรงวิถีชีวิตของชาวสวนบางกรวยไว้ได้ จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตของชุมชนเมือง

อาชีพทำสวนและอาชีพเสริมทั้งหมดก็เป็นเพียงตำนานในปัจจุบัน เนื่องจากมีปัญหาทุก ๆ ด้านเข้ามารุมเร้าไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภัยธรรมชาติที่ชาวสวนได้รับ อีกทั้งความเจริญรุ่งเรืองที่เข้ามาส่งผลกระทบให้กับผลผลิตทั้งทางตรงและทางอ้อม และที่สำคัญที่สุดคือขาดผู้สืบทอดการทำสวนทุเรียนต่อไป

บรรณานุกรม

1. เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

เอกสารรัชกาลที่ 5

กระทรวงส่งบาญชีไพร่หลวงโรงไหมหนีอยู่บางขุนเทียน กรุงเทพ 8 คน แขวงเมืองนนทบุรี 5 คน ขอให้สืบจับ. (15 ธ.ค. – 5 ม.ค.116). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.3.4 ก/22 กล่อง 2). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ซอตราแลคำสั่งให้นายทหารไปตามตัวทหารแลทหารปืนใหญ่ที่ 1 หลบหนีราชการ อยู่แขวงเมืองนนทบุรี แลแขวงกรุงเทพ รวม 11 คน มอบให้นายทหารรับตัวไปส่งยังกรมยุทธนาธิการ. (30 เม.ย. – 6 ส.ค. 126). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.40.3ก/294). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ซอตราให้นายยวดภักดี ตามตัว นายสาต ขุนหมื่น ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลบางกรวย แขวงเมืองนนทบุรี ให้มารับราชการตามเดิม. (6 ก.พ. 122 – 7 มิ.ย. 123). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น. 11.4/67). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ซอตราให้สารวัตรทองจัน จับตัวผู้ที่หลบหนีราชการอยู่ที่แขวงเมืองนนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทรปราการ. (30 พ.ย. – 24 ธ.ค.115). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.48.5/10). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

โครงการบำรุงท้องที่ จังหวัดชัยภูมิ นครนายก นครสวรรค นนทบุรี นครศรีธัมราช พูเก็ด ระยอง แลราชบุรี. (ไมโครฟิล์มเลขที่ กส.19.3/14). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ชี้แจงการออกตรวจราชการตามท้องที่ 2 เมืองนนทบุรี. (20 ส.ค. – 14 มี.ค.122). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.3.4ซ/5). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ได้ส่งบาญชีรายชื่อชาย-หญิง ป่วยเปนโรคอหิวาตะกะโรคตาย. (9 พ.ค. – 11 มิ.ย. 125). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.3.4 ฑ/8). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

นายแพน อำแดงเป้า ขอโอนชื่อในโฉนดสวน ตำบลบางกรวย แขวงนนทบุรี. (ไมโครฟิล์มเลขที่ กส. 9.2/751). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

บอกส่งบาญชีคนเปนอหิวาตะกะโรคตาย ประจำเดือน ศก 121. (10 ม.ค.121 – 7 เม.ย.122). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.3.4 ฑ/1). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

บอกส่งบาญชีอหิวาตะกะโรคตาย ประจำเดือน ศก 122. (15 พ.ค.121 – 7 เม.ย. 123). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.3.4 ฑ/2). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

บอกส่งรายงานประจำเดือนกรมการอำเภอ ศก. 123. (3 พ.ค. 123 – 11 เม.ย. 124). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.3.4 ช./4). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ประกาศเรื่องเก็บภาษีอากรสวนให้มาเสียในกำหนด. (1 พ.ค.112). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กส.4/1018). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ประกาศเรื่องจัดการป้องกันกาฬโรค. (1 – 10 ธ.ค. 123). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.2/108). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ประกาศห้ามไม่ให้ถืออาวุธแลยิงปืน แลให้จุดไต้ตามเพลิงในเวลากลางคืนในมณฑลต่างๆ. (21 ส.ค. 118 - มิ.ย. 121). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.2/54). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

มิสเตอร์เกรแฮมขอประกาศเลิกเก็บภาษีภายใน ศก.117 จะได้ปิดให้มหาชนทราบทั่วกัน. (23 ม.ค. – 14 มี.ค.117). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.7.1/5). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

มิสเตอร์รอดเตอร์เจ้ากรมสายเหนือ ขอให้ถอนไม้หลักตอในคลองโขนง แสนแสบ บางบัวทอง บางกรวย ได้มีคำสั่งแลมีตราให้ส่งกรมการอำเภอกำนันท้องที่ให้ขุดถอนแล้ว. (7 มิ.ย. – 2 ส.ค.121). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5น.8.1/219). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

มีบอกจัดข้าราชการบ้านเมือง แลขอให้นายจาดเปนที่พระสยามนนทเขตรขยันปลัด. (11 ก.ย. – 18 ก.พ. 118). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.3.4 ข./8). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ระเบียบการสรรพากรในกระทรวงนครบาล. (5 ธ.ค. – 26 มี.ค.126). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.7.1/89). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือนจังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2452. (2452). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน(ล). 1/23). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำปีรัตนโกสินทร์ ศก 120 ซึ่งเปนปีที่ 4 ของกรมสรรพากรในกระทรวงรายงานของเจ้าพนักงานผลประโยชน์ 1.กรุงเทพฯ 2.เมืองนนทบุรี 3.เมืองสมุทปราการ 4.เมืองนครเขื่อนขันธ์ 5.เมืองปะทุมธานี 6. เมืองธัญญะบุรี. (ศก 120). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.7.4/6). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

เรื่องใบสมัคงานเข้ารับราชการ. (4 ก.ค. – 12 ก.ย.127). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.1.6/8). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ส่งแปลนสร้างที่ว่าการอำเภอ 2 ตำบล กับขออนุญาตเบิกเงินจัดจ้างช่างทำที่ว่าการแลเปิดที่ว่าการอำเภอ ตำบลบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล. (31 ต.ค. 121– 3 ก.ย.126). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5น 3.4 ฉ./4). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ส่งรายงานประชุมเจ้าพนักงานผลประโยชน์รายเดือน ศก. 122. (18 พ.ค. – 10 มี.ค. 122). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.7.4/11). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ส่งรายงานประชุมราชการต่างๆ แลมีตราสั่งให้เก็บผักตบชวาเผาไฟเสียด้วย. (14 ก.พ. 126 – 17 เม.ย. 127). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.5 น.3.4 ก./122). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

สำมะโนครัว ตำบลบางกรวย อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ประจำปี พ.ศ. 2451 – 2455. (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน(ล). 2/70). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

เอกสารรัชกาลที่ 6

กรมทดน้ำขออนุญาตตั้งผู้ตรวจการกำจัดผักตบชวา 1 นาย และผู้ช่วย 4 นาย แลเตือนกรมทดน้ำเรื่องวิธีทำแพลูกบวบ. (ไมโครฟิล์มเลขที่ กส. 1/2108). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

กระทรวงนครบาล รายงานประจำเดือน แพนกบัญชาการ จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2459. (2459). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน (ล). 1.1/1). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

กระทรวงพระคลังจะประกาศแก้ไขข้อความในกฎเสนาบดีลักษณะการเก็บเงินอาการสวนใหญ่. (9 ส.ค.2456 – 8 พ.ย.2465). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.11.5ค/13). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

เกิดลมพายุใหญ่ในจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2464. (2464). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.10.5 ก/42). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ข้อบังคับสำหรับเจ้าพนักงานปลูกไข้ทรพิษตาม พ.ร.บ. จัดการป้องกันไข้ทรพิษ พ.ศ. 2456. (19 ม.ค. – 11 ก.พ. 2457). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.20.2/20). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ขออนุญาตตั้งกิ่งอำเภอที่คลองห้าร้อยบางแม่นางแล้วยกขึ้นเป็นอำเภอบางแม่นาง. (18 ธ.ค. 2459 – 19 เม.ย. 2464). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.10.5 ก/26). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ขออนุญาตเรี่ยไรเงินสร้างถนนหลังที่ว่าการอำเภอบางใหญ่. (16 ต.ค. 2467 – 31 ก.ค.2468). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.10.5 ฉ/4). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

โครงการบำรุงท้องที่ จังหวัดชัยภูมิ นครนายก นครสวรรค นนทบุรี นครสรีธัมราช พูเก็ด ระยอง และราชบุรี. (ไมโครฟิล์มเลขที่ กส.19.3/14). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

บัญชีคนเป็นไข้อหิวาตะกะโรค พ.ศ. 2456. (2456). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.99/135). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

เบ็ดเล็ดเกี่ยวกับน้ำท่วม. (9 พ.ย. – 19 ก.พ. 2460). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.99/66). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ประกาศกระทรวงนครบาลแผนกป้องกันกาฬโรค. (22 ก.พ. 2458). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.20.2/43). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ปันแขวงปกครอง พแนกกระทรวงนครบาล. (12 ก.ย. 2454 – 10 มี.ค. 2463). (ไมโครฟิล์มเลขที่ 5.6 น.1/12). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

พระยาวิเศษโภชนาข้าหลวงเกษตร มณฑลกรุงเทพฯ ส่งรายงานประจำปี ร.ศ. 129. (2453 - 30 ต.ค. 2454). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.31.1/1). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

พระราชบัญญัติสำหรับกำจัดผักตบชวา พ.ศ. 2456. (2456). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.2/29). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 5 ประจำพุทธ ศก. 2455. (พ.ศ. 2455 – 17 ส.ค. 2459). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.39.2/4). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2451. (2451). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน (ล).1/22). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบังทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือน เมษายน – มีนาคม พ.ศ.2456. (2456). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน (ล). 1/26). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2458. (2458). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน (ล). 1/27). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2458. (2458). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน (ล). 1/31). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือน เมษายน – มีนาคม พ.ศ.2459. (2459). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน (ล). 1.1/83). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2460. (2460). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน (ล). 1.1/84). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอ บางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2462. (2462). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน (ล). 1.1/86). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

รายงานประจำเดือน จังหวัดนนทบุรี อำเภอตลาดขวัญ อำเภอ บางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ด ประจำเดือนเมษายน – มีนาคม พ.ศ.2464. (2464). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กน(ล). 1.3/63). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ลูกบวบกั้นผักตบชวาที่คลองบางกรวยแม่น้ำบางกอกน้อย. (ไมโครฟิล์มเลขที่ กส.12/1461). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ส่งภูมิศาสตร์ เฉภาะเมืองนนทบุรี เพื่อขอได้อนุญาตให้แก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน. (19 – 21 ก.ค. 2458). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น.10.5 ก/22). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

สมุหพระนครบาล ส่งบาญชีสำรวจผักตบชวาที่มีอยู่ในท้องที่ต่างๆ ในเขตรกรุงเทพมหานคร ประจำ พ.ศ. 2467 กระทรวงตอบว่าได้ส่งกรมทดน้ำจัดการทำลายไปตามสมควรแล้ว. (2467). (ไมโครฟิล์มเลขที่ กส.12/449). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

สำรวจจำนวนเข้าที่ต้องจ่าย. (เม.ย. – ม.ค. 2453). (ไมโครฟิล์มเลขที่ ร.6 น 10.5 ก/3). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์

กรมศิลปากร. (2534). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1.* พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

----------. (2538). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3.* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนนทบุรี.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2544). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2505). *จดหมายเหตุลาลูแบร์. เล่ม 1.* พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2526). *อักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ไพศาลศิลป์การพิมพ์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. (2507). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 – 2506 – 2509 ระยะที่สอง (พ.ศ.2507 – 2509).*

เอกสารชั้นรอง

1. หนังสือทั่วไป

กระทรวงมหาดไทย. (2525). *ประวัติมหาดไทย ส่วนภูมิภาคนนทบุรี.* นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด.

กรมการศาสนา. (2526). *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2.* กรุงเทพฯ : กรมฯ.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *รายงานการวิจัย เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ชัย เรืองศิลป์. (2522). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352 – 2453 ด้านเศรษฐกิจ.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

----------. (2545). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352 – 2453 ด้านสังคม.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร.

นิติ กสิโกศล. (2524). น้ำท่วมปี 2460. *จุลสารไทยคดี.* 2 (1) : 33.

เบญจะ เพชรคล้าย. (2529). *รำลึกถึงคุณพ่อในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเจิม เพชรคล้าย* ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด.

ประวัติมหาดไทย. (2525). *ส่วนภูมิภาค.* นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด.

พวงร้อย กล่อมเอี้ยง; และคนอื่นๆ. (2546). *โครงการวิจัยประวัติศาสตร์วิถีชีวิตท้องถิ่นย่านตลาดพลู.* กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิจิตร สุขมาก. (2548 ?). *ขอบน้ำริมสวน.* กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.

สอาด ปายะนันทน์. (2510). *รายงานประจำปี พ.ศ.2510 ของจังหวัดนนทบุรีและสรุปผลงานพัฒนาจังหวัดนนทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2504-2510.* พระนคร : โรงพิมพ์สามมิตร.

สมัย สุทธิธรรม. (2542). *สารคดีชุดถิ่นทองของไทย นนทบุรี.* กรุงเทพฯ : โอเดียนโตร์.

เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. (จ.ศ. 1213). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 5.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (ร.ศ. 110-111). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 13.* พระนคร : เดลิเมล์.

เสถียร ลายลักษณ์; และคนอื่นๆ. (ร.ศ.130). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 24.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (ร.ศ. 131). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 25.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2464). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 35.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2468). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 38.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2475). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 45.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2476). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2477). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 47.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2478). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 48 (ภาค 2).* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2480). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 50 (ภาค 1).* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2482). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 52.* พระนคร : เดลิเมล์.

----------. (2485). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 59.* พระนคร : เดลิเมล์.

หลวงศรีเขตต์นคร. (2478). *ปาฐกถาของผู้แทนราษฎร์เรื่องสภาพของจังหวัดต่างๆ ทางวิทยุกระจายเสียง.* พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเขษม.

2. **วิทยานิพนธ์ และปริญญานิพนธ์**

วิชิต ประถมสาสน์. (2504). *การสำรวจพันธุ์ทุเรียนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี.* วิทยานิพนธ์สำหรับประกอบทำปริญญาตรี ในคณะกสิกรรมและสัตวบาลบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

3. **วารสาร**

นนทบุรีสัมพันธ์. (2506, มกราคม). *หนังสือแถลงข่าวของจังหวัดนนทบุรี เพื่อการประชาสัมพันธ์.* 4(1) : 4-5.

ศรัณย์ ทองปาน. (2540, กรกฎาคม – กันยายน). สำรวจวัดในเขตแม่น้ำอ้อม นนทบุรี. *เมืองโบราณ.* 23(3) : 55.

4. **สัมภาษณ์**

กาญจนา ต่อบุณย์ศุภชัย. อายุ 58 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 58/10-11 หมู่ 3 ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

กิจจา ศักดิ์ชูวงษ์. อายุ 72 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 58/4-6 หมู่ 3 ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

กิ่ง บุญรอด. อายุ 67 ปี (2548, 31 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 3 ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

กลีบ แท่งทอง. อายุ 78 ปี (2548, 20 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 87 หมู่ 5 ต.บางไผ่ อ.เมือง จ.นนทบุรี.

นงเยาว์ ศุกรกมล. อายุ 71 ปี (2548, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 94/3 หมู่ 1 ต.บางกรวย อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

เนาวรัตน์ วสุศรี. อายุ 66 ปี (2548, 13 เมษายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่วัดชลอ.

บุญเรือน จันทรบุตร. อายุ 86 ปี (2548, 5 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 1 ต.บางกรวย อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

บุญโปรด ทองดิษ. อายุ 66 ปี (2548, 9 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 64/4 หมู่ 2 ต.บางกรวย อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

ปรีชา สมประสงค์. อายุ 56 ปี (2548, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่วัดสวนใหญ่.

สนิท พุ่มอยู่. อายุ 85 ปี (2548, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 38 หมู่ 1 ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

สมบุญ วีเปลี่ยน. อายุ 74 ปี (2548, 7 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 87/6 หมู่ 3 ต.บางกรวย อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

สังเวียน โพธิ์สิทธิ์. อายุ 84 ปี (2549, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย กมล สมิติรัต ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ 8 ต.บางกรวย อ.บางกรวย จ.นนทบุรี.

ร.6 น.10.5 ก/22

เรื่อง เมืองนนทบุรี

ม.๑.

กระทรวงนครบาล

ใบบรรทึกที่ ๗๐๖๓

บอก ของ พระยาศรีบริรักษ์ มาแต่ เมืองนนทบุรี

เรื่อง ส่ง ภูมิศาสตร์ มณฑลเมืองนนทบุรี เพื่อขอให้อนุญาต ให้แก่ไขเรียนข้าราชการ พลเรือน

น่าที่ กรมตำรวจ วันที่ ๒๑ เดือน ๔

(19-21 ก.ค. 2458)

คำสั่ง

กระทรวงศึกษาธิการส่งเมื่อวันที่ ๒๑ ก.ค. ๒๔๕๘

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ NATIONAL ARCHIVES THAILAND

ที่ ๗๐๘ ตามรับอันที่ ๖ ของกฎของ พ.ศ. ๒๕๔

กระทรวงนครบาล

ที่ ๗๐๘/๒๕๔๙ ศาลากลางเมืองนนทบุรี

แผนกปกครอง วันที่ ๑๙ กรกฎาคมพระพุทธศักราช ๒๔๕๘

ผู้ว่าราชการเมืองนนทบุรี กราบเรียนมหาอำมาตย์เอก ท่านเจ้าพระยายมราชาเสนาบดีกระทรวงนครบาล

หนังสือฉบับนี้โรงเรียนราชการพลเรือนขอให้เขียนเพื่อประโยชน์แก่นักเรียนในโรงเรียนนั้น ขออนุญาตให้แก่โรงเรียนราชการพลเรือนตามระเบียบ ถ้าโปรดอนุญาตขอประทานคืนมาคืน/

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ NATIONAL ARCHIVES THAILAND

ควรมีความรู้แจ้งแต่ประโปรด

ประทับตราตัวนี้หนึ่งมาเป็นสำคัญ

อำมาตย์เอก พระพิชิตปรีดา

ผู้ว่าราชการเมือง,

ผวน,พ,

ท,

ภูมิศาสตร์เฉพาะเมืองนนทบุรี

๑ ว่าด้วยภูมิประเทศ

เมืองนนทบุรีตั้งศาลากลางเมืองอยู่ที่ฝั่งตวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงปากคลองแม่น้ำอ้อมข้ามไต้หมู่บ้านตลาดขวัญไต้เมืองเดิมประมาณ๑๐เส้น

เมืองนนทบุรีนี้แต่เดิมเปนดินแดนระหว่างเมืองธนบุรี(กรุงเทพ,)แลเมืองสามโคก(เมืองประทุมธานี) เหตุนี้จะตั้งเมืองนนทบุรีปรากฏตามพระราชพงษาวดารดังนี้คือ เมื่อจุลศักราช ๙๐๕ปีพ,ศ,๒๑๘๖ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดมีศึกพม่ามาตีกพระนคร เมื่อพม่าข้าศึกยกรี้ผลกลับไปแล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าตรัสว่าไพร่บ้านพลเมืองตรีจัตวาปักใต้เข้าพระนครครั้งนี้น้อยนักหนีอยู่ป่าดงหักเข้าต้อนไม่ได้เปนอันมาก ให้เอาบ้านต่าจีนตั้งเปนเมืองสาคร ให้เอาบ้านตลาดขวัญตั้งเปนเมืองนนทบุรี แบ่งเอาแขวงเมืองราชบุรี เมืองสุพรรณบุรีตั้งเปนเมืองนครไชยศรี มีข้อความตามพระราชพงษาวดารดังนี้

จาฬาเขตร์เมืองนนทบุรีแต่เดิมมา ด้านตวันออกแลด้านใต้ติดต่อกับกรุงเทพ, ด้านตวันตกติดต่อกับนครปฐม ด้านเหนือติดต่อกับเมืองประทุมธานี แต่จาฬาเขตร์ในเวลานี้ด้านตวันตกแลด้านเหนือเปลี่ยนรูป

ราชอาณาเขตร์เสียด้วยเหตุผลเมืองที่ขึ้นอยู่ในเมืองนนท
ได้ถ้านารุกที่ป่าทุ่งฝั่งตวันตกออกไปจนแดนกระทุ่มหลัก
โขบแลกระทุ่มช้างสีดันป่ากระทุ่มมีดออกไปโดยเมืองประ
ทุมฝั่งทางทิศเหนือนับว่าอาณาเขตร์ได้รุกเข้าไปในแดน
ของเมืองนครปฐม เมืองประทุม แลกรุงเก่า อาณา
เขตรที่เปลี่ยนแปลงใหม่จึงคงเปนดังนี้คือ ด้านตวัน
ออกแลด้านใต้ติดต่อกับกรุงเทพ, ปรมแดนกันที่คลอง
ประเวศประชากรและฝั่งคลองเปรมจับตั้งแต่สถานีหลัก
หกรเมืองนนทบุรีบางเขนตอนหนึ่ง ด้านใต้จับตั้งแต่สถา
นีบางเขนตรงไปตามลำคลองบางเขนออกปากคลอง
ล่องลงไปข้ามปากคลองวัดละมุดไปออกคลองวัดพิกุล
— เข้าคลองสวนแลนไปประจบทางรถไฟสายเพ็ชรที่
สุดเขียงคลองวัดนาไปเข้าคลองตามริมฝั่งขึ้นไปแม่
ทุ่งวัดเทพเลขมรถไปตามคลองเจ้า คลองขุนศรีประจบ
ลำลาดสวายตัดตรงไปกระทุ่มหลักโขบ ด้านเหนือพรม
แดนกับกรุงเก่าตั้งแต่ปลายคลอง ๒หมื่อมแช่มตัดตรงตามา
ทุ่งนามาตามคลอง ๑ แลคลองขุนศรีเปนหมดเขตร์
กรุงเก่าเข้าเขตร์ประทุมโขบเมืองประทุมตามทุ่งมา
ตามลำกล่ำ ตัดตรงมาวัดกระโจมมาคลองบางตะไนย
ออกปากคลองคนละฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาม้าปันกันที่คลอง
บ้านใหม่ตลาดเนื้อใต้วัดเทียนถวายตามลำคลองมาตก
คลองเปรมประชากร เขตร์แดนใหม่เปนดังที่กล่าว
มานี้

NATIONAL ARCHIVES THAILAND

เมืองนนทบุรีแบ่งเป็น ๔ อำเภอ ๔๙ ตำบล ๑๑๕หมู่บ้าน

อำเภอตลาดขวัญ ตั้งอยู่ที่ใต้บ้านตลาดขวัญ ฝั่งตวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามีตำบล ๑๕ตำบล หมู่บ้าน ๒๖๗หมู่

อำเภอบางบัวทอง ตั้งที่ว่าการอำเภอที่ปากคลองพระราชาภิมณฑ์ มีตำบล๑๔ตำบลหมู่เพิ่ม๒๒๓หมู่บ้าน

อำเภอบางใหญ่ ตั้งที่ว่าการอำเภอที่วัดโตนด ปากคลองบางกรวยมีตำบล ๑๐ตำบลหมู่เพิ่ม๒๒๗หมู่บ้าน

อำเภอปากเกร็ด ตั้งที่ว่าการอำเภอที่วัดสนามไชยมีตำบล ๑๑ ตำบลหมู่เพิ่ม๑๖๙ หมู่บ้าน

เขตร์แดนติดต่อระหว่างอำเภอตลาดขวัญพรมแดนกับอำเภอปากเกร็ดที่คลองบางตลาด พรมแดนกับอำเภอบางบัวทองที่คลองบางรักใหญ่ พรมแดนกับอำเภอบางใหญ่คนละฝั่งคลองข้อมมาออกคลองบางพระ

อำเภอปากเกร็ดพรมแดนกับอำเภอบางบัวทองที่คลองลำโพ

อำเภอบางบัวทองพรมแดนกับอำเภอบางใหญ่ที่คลองบางใหญ่

แม่น้ำลำคลองในเมืองนนทบุรีที่เปนแม่น้ำสำคัญเกี่ยวด้วยการไม่มาค้าขายแลการเดินเรือแพ แม่น้ำบางกอกเปนแม่น้ำที่ขุดขึ้นเปนทางลัด แต่โดยเหตุที่สายน้ำเดินตรงน้ำรังแรงกัดเอาเปนแม่น้ำใหญ่เหมือน

NATIONAL ARCHIVES THAILAND

กับแม่น้ำที่ไม่ได้ขุด แม่น้ำเจ้าพระยาเดิมนั้นคือลำแม่น้ำอ้อม ที่เรียกกันว่าคลองอ้อมตรงน่าเมืองนนท์เดี๋ยวนี้ไปออกคลองบางกรวยเหนือวัดลุ่ม

ส่วนแม่น้ำตั้งแต่ปากคลองอ้อมตรงไปวัดเขมานั้นเขนงดัด ได้ขุดขึ้นเมื่อจุลศักราช ๙๘๘ ปีพ,ศ,๒๑๖๙ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง

~~ส่วน~~แม่น้ำตอนตั้งแต่วัดชลอไปวัดขี้เหล็กนั้นได้ขุดเมื่อจุลศักราช ๙๐๐ปีพ,ศ,๒๐๘๑แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

คลองลัดเกร็ดนั้นขุดเมื่อจุลศักราช ๑๐๘๔ ปีพ,ศ,๒๒๖๕แผ่นดินพระจ้าอยู่หัวบ้ายสระปรากฏตามพระราชพงษาวดารว่าขุดกว้าง ๖วา ลึก ๖ศอก ยาว ๒๙ เส้น พระชลบุรีผู้ว่าราชการเมืองชลเปนแม่กองขุดๆอยู่ปีเศษจึงสำเร็จ

ลำคลองอ้อมหรือแม่น้ำอ้อมมีคลองสำคัญๆที่เปนทางเชื่อมการไปมาค้าขายหลายคลอง แต่ลำคลองเหล่านี้จะใช้ได้สดวกเฉภาะฤดูน้ำน้ำ คลองที่นับว่าเปนทางเชื่อมแม่น้ำลำคลองอื่นคือ

คลองบางรักใหญ่ ปากคลองอยู่ที่ลำคลองอ้อมอยู่ที่ศตวันตกของบ้านบางพลูต่างบ้านบางพลูประมาณ ๓๐เส้น คลองนี้ลัดไปออกคลองบางบัวทองใกล้ก่อำที่จะ[illegible]างแม่น้ำ ระมาณ ๒๐๐เส้น

NATIONAL ARCHIVES

คลองตะใหญ่ ปากคลองอยู่ที่ลำแม่น้ำอ้อมใต้วัดค้างคาวเป็นคลองตรงไปออกคลองนราภิรมย์ แลถ้าจะไม่ไปทางคลองนราภิรมย์ไปออกแม่น้ำสุพรรณที่ตรงวัดลานตากฟ้าเหนือคลองกระถุ่มเมืองก็ได้

คลองบางคูเวียงปากคลองอยู่ที่ลำแม่น้ำอ้อมใกล้วัดยุคันธรคลองนี้ไปออกคลองมหาสวัสดิ์ใต้สถานีศาลาธรรมสพก็ได้ ไปออกคลองวัดไผ่ไปออกวัดบ้านช่างเหล็กก็ได้คลองบางกอกใหญ่ก็ได้ แต่การที่จะไปทางนี้ระยะทางพอกันกับที่จะเดินทางแม่น้ำใหญ่ ส่วนไปทางคลองนราภิรมย์ไปออกสถานีศาลาธรรมสพนั้นย่นระยะทางได้กว่า ๒๕๐ เส้น

คลองบางราวนก ปากคลองอยู่ที่ลำแม่น้ำอ้อมใต้ปากคลองบางคูเวียงสัก ๑๐วา คลองบางราวนกนี้ไปออกคลองวัดไผ่ที่วัดใหม่หรือจะมาออกทางคลองขื่อขวางวัดไชยมุกข์ก็ได้

คลองบางสีทอง ปากคลองอยู่ตรงน่าที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ข้าม เป็นคลองลัดมาออกลำแม่น้ำใหญ่ตรงน่าโรงเรียนราชวิทยาลัยมาขวางข้าม

คลองบางกรวย ปากคลองอยู่ที่น่าที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ตรงวัดชลอมาออกแม่น้ำใหญ่ตรงน่าวัดเขมาข้าม

คลองบางแพรก บางตนาวศรี บางขุนเทียน เป็นคลองปลายตันตามลุ่งนา แต่เป็นลำคลองที่มีบ้าน

กรมศิลปากร NATIONAL ARCHIVES

เรือนราษฎรมากแล ๒ ฝั่งคลองเปนสวน เปนคลองที่น่าเที่ยวในเวลาฤดูน้ำ

คลองบางตลาดปากคลองอยู่ที่วัดเชิงท่า ฝั่งตวันออกแม่น้ำเจ้าพระยา คลองนี้เมื่อยังไม่ทำประปาเปนทางลัดไปออกคลองเปรมประชากรก็ได้ ในเวลานี้ไปที่สุดแค่คลองผ่านประปา

คลองบางบัวทอง ปากคลองอยู่ที่หนือโรงอิฐหลวงอ้อมเกร็ดอยู่ฝั่งตวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนปากคลองทางคดเคี้ยวมาก แต่เมื่อพ้นปากคลองเข้าไปทางสัก ๕๐ เส้นตรง คลองนี้ไปประจบกับคลองพระราชาภิมณฑ์ ส่วนตัวลำคลองไปที่สุดเพียงบ้านละหารประจบคลองลำโพ

คลองพระราชาภิมณฑ์ ปากคลองอยู่เหนือวัดราษฎร์บรมหารฝั่งตวันตกของลำคลองบางบัวทองไปออกลำจางสวาย คลองบางภาษีที่วัดบางภาษีแม่น้ำสุพรรณ เปนทางชาวเมืองนนท์ไปตักดินเมืองสุพรรณทางนี้

NATIONAL ARCHIVE

คลองบางเขน ปากคลองอยู่ฝั่งตวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาใต้บ้านตลาดขวัญ คลองนี้ไปออกคลองเปรมประชากรตรงสถานีบางเขนก็ได้ ไปออกคลองวังหิน คลองลาดพร้าว ไปเมืองนครเขื่อนขันธ์ไปออกคลองแสนแสบอีกที่ตรงคลองพลับพลาไปเมืองมีนบุรีก็ได้

คลองมหาสวัสดิ์ ปากคลองอยู่ที่วัดไชยพฤกษ์ ตรงไปแม่น้ำนครไชยศรีออกตรงใต้บ้านงิ้วราย หรือจะไปออกคลองนราภิรมย์ คลองวิวัฒนาก็ได้

เมืองนนทบุรี มีที่ดินทั้งสวนแลนา ที่สวนมีอยู่ในอำเภอตลาดขวัญ แลอำเภอบางใหญ่โดยมาก ส่วนอำเภอบางบัวทอง แลอำเภอปา[illegible]วัดนี้มีที่นามาก กว่าที่สวน สวนมีมุเรียนแลส้มเขียวหวานเปนไม้ยืน นอกจากนี้มีไม้อื่นๆเปนไม้แซม แลมีผลไม้อีกชนิดหนึ่ง เป็น[illegible]งมีชื่อสำหรับเมืองนนท์ คือสท้อนห่อคลองอ้อม สท้อนนี้มีตามแถวปากคลองอ้อมฝั่งเหนือ เวลานี้เจ้าของสวนสท้อนมไม่สู้จะนิยม เห็นว่าประโยชน์สู้ส้มเขียวหวานไม่ได้ๆมากนักโค่นสท้อนปลูกส้มเขียวหวานแทนชุกชุม ต่อไปสท้อนมีชื่อเสียงจะแพงขึ้น

นา ในเมืองนนทบุรี แต่เดิมทางฝั่งตวันออกแม่น้ำเจ้าพระยาเปนนาปลูกโดยมาก แต่เวลานี้เจ้าของนาได้เปลี่ยนเปนวิชีนาหว่านด้วยเหตุฝนไม่ใช่ชุก

NATIONAL ARCHIVES THAILAND

๒ ก่การปกครอง แลการภาษีอากร

เมืองนนทบุรี เปนเมืองขึ้นในมณฑลกรุงเทพ, มีศาลากลาง โรงศาล กอละเบียงที่ดิน ได้เริ่มจัดการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณปกครองท้องที่ปีกำนันตันตนายบ้านเปนระเบียบแบบแผน แลได้จัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบอย่างดีเปนลำดับมา

โดยรวดเร็ว ในเวลานี้ยังไม่ได้จัดการเข้ารูปเรียบร้อยดีนัก

การโจรผู้ร้ายนอกจากอาไศรยอำเภอ กำนันเปนผู้ปรามปรามยังได้จัดการพลตระเวนขยายออกไปในถิ่นที่สำคัญๆเปนกำลังของผู้ปกครองท้องถิ่น

การภาษีอากร แยกวิธีการ ออกเปน ๒ อย่าง ฝ่ายบ้านเมืองจัดการอย่างระเบียบชั้นนอกมีสมุห์บาญชีเปนผู้เก็บเงินรวมๆอยู่ในกรมการอำเภอ มีค่านา ค่าน้ำ อากรสวนแลอื่นๆ ส่วนภาษีฝ่ายท่านกรมศุลกากรตั้งด่านตรวจเก็บ ด่านใหญ่ตั้งเจ้าพนักงานมีเงินเดือน ด่านน้อยมีเงินค่าจ้าง ด่านเวลานี้มีอยู่ใน ๑ด่านใหญ่ปากคลองจ้อม ๒ด่านใหญ่บางเขน ๓ด่านย่อยปากคลองมะ[illegible]วัฒิ ๔ด่านย่อยปากคลองบางใหญ่ ๕ด่านย่อยคลองบ้านแหลม ๖ด่านย่อยคลองบางบัวทอง ๗ ด่านย่อยปากคลองเกร็ด ๘ด่านย่อยบางพูด ๙ด่านย่อยปากคลองบางสีทอง

ส่วนเหล่านี้ได้เงินทางภาษีน้ำตาลฉีดนอก ด่านและนายด่านบางคนได้รับอำนาจจากกรมศุลกากรให้เปนผู้จัดการสุรารัฐบาลด้วย

ภาษีอื่นมีเจ้าพนักงานต่างหากจากสุราแบ่งผู้จัดการออกเปน ๒ แขวงตอนปากเกร็ดและบางบัวทองแขวงหนึ่ง ตอนบางใหญ่ตลาดขวัญแขวงหนึ่ง

กะเบียดเรือเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายหนึ่งของกรมเจ้าท่า ทำการโดยเฉพาะตั้งที่ทำการที่เมือง การตรวจตราจับกุมอาไศรยกำลังเจ้าพนักงานฝ่ายบ้านเมือง การอื่นๆอยู่ในความรับผิดชอบของหัวน่าแพนก

หวย มีผู้รับผูกขาดมาจากนายอากรรับคืนเองใช้เอง รวมทั้งเมืองนนท์มี ๕ แขวงที่ ๑ แบ่งอาณาเขตรแขวงไม่ผูกกับอาณาเขตร์การปกครอง แบ่งตามความสดวกของการหวย หมู่บ้านมีชื่อเสียงในการส่งเงินหวยให้เร็กมากที่สุดคือหมู่บ้านบางตนาวศรี เร็กว่าปีหนึ่งไม่น้อยกว่าหมื่นบาท หวยที่นี่แปลกกว่ากรุงเทพ,ใช้เสียง ๒๘ ต่อต้นทุน

สุราโรงเหล้านองเป็นผูกขาด การแบ่งแขวงก็ถือตามความสดวกในการสุรา การตรวจตราจับกุมส่วนเหล้าเถื่อน น้ำตาลเมาเป็นธุระของฝ่ายบ้านเมือง การตรวจตราโรงร้านเป็นธุระของเจ้าพนักงานโรงสุราที่รักกันมาต่างหาก

<u>๓ ว่าด้วยการสามโนครัว</u>

<u>เมืองนนทบุรีมีจำนวนพลเมืองที่ไม่แน่นอน อย่างแน่นอน ๑๒,๔๑๗ คน</u> เป็นเมืองโดยมากเป็นมอญ แขกจีน ไทยมีมากกว่ามอญๆมากกว่าแขก แขกน้อยกว่าไทย มอญไล่ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบตั้งแต่คลองบางตลาดโรงสุกเขตร์แดนของเมืองนี้ตวกหนึ่ง อยู่ในแถวบางพูนศรี คลองปี่ปุ่น อำเภอบางบัวทองพวกหนึ่ง

พวกนี้ปรากฏตามพระราชพงษาวดารว่าเป็นพวกที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารมา ๒ คราวๆที่ ๑ เมื่อจุลศักราช ๑๐๓๖ ปี คราวที่ ๒ เมื่อจุลศักราช ๑๑๑๑ ปี ในคราวนี้มารวมด้วยกันถึง ๓๐,๐๐๐เศษรัฐบาลได้จัดให้อยู่ที่เมืองนนทบุรีบ้าง เมืองนครเขื่อนขันธ์บ้าง เมืองพระตุมธานีบ้าง

ส่วนแขกนั้นได้แยกย้ายกันอยู่ตลายแห่งที่บ้านตลาดขวัญพวกหนึ่ง ตลาดแก้วพวกหนึ่ง ตลองบางตลาดพวกหนึ่ง บ้านท่าอิฐพวกหนึ่ง บ้านละหารพวกหนึ่ง แขกบ้านละหารเป็นแขก บ้านท่าอิฐ บางตลาด ตลาดแก้วยกออกไป แขกเหล่านี้เข้าใจว่าได้มาอยู่ก่อนพวกมอญแต่ไม่ปรากฏหลักฐาน

๔ ว่าด้วยการสาสนาและการเล่าเรียน

ทางฝ่ายพุทธสาสนานับว่าเจริญ พระสงฆ์ทั้งปวงเจ้าปฏิบัติกิจการในสาสนาอย่างเคร่งครัดดี ฝ่ายสาสนาอิศลามต่างหมู่บ้านก็ต่างมีโบถเป็นที่สระทำพิธีกรรมตามสาสนา โบถได้ทำเป็นตึกอย่างสง่าวาวถึง ๓ แห่ง คือที่ตลาดแก้ว ตลาดขวัญ ท่าอิฐ ส่วนบ้านอื่นๆนอกจากบ้านตลาดขวัญประรองคองกันในทางสาสนาเรียบร้อย ส่วนหมู่บ้านตลาดขวัญไม่สู้ประรองคองกันต้นเหตุเกิดจากเรื่องถือ ๑๐ถือ ๒๐

การเล่าเรียนนั้นในเมืองนนทบุรีมีโรงเรียน

ราชวิทยาลัยเป็นโรงเรียนที่สำคัญ โรงเรียนนี้จัดดีทั้งการปกครองแลการสอน ฝรั่งบางคนที่ได้มาเห็นการของโรงเรียนสรรเสริญว่าจัดดีกว่าโรงเรียนเมืองนอกที่เสียบชั้นเดียวกัน ส่วนโรงเรียนของกรมศึกษาธิการมีโรงเรียนตัวอย่างประจำเมืองตั้งอยู่ที่วัดท้ายเมือง นอกจากโรงเรียนตัวอย่างได้จัดให้มีโรงเรียนประจำอำเภอ นอกจากโรงเรียนประจำอำเภอยังได้มีโรงเรียนตามหมู่บ้านที่ใหญ่ๆ การเกี่ยวข้องกับโรงเรียนนี้ได้อาไสรยพระเป็นกำลังสำคัญ เจ้าอธิการบางวัดได้พยายามจัดสร้างโรงเรียนอย่างมั่นคงขึ้นตลอดแพ่ง การศึกษาเขตาะในเมืองนี้ยิ่งว่าได้รับอุปการะจากวัดมาก

๕ ว่าด้วยโรงงานการกสิกรรมพานิชการ แลการหัตถกรรม

การหัตถกรรมซึ่งเป็นของพื้นเมืองมีการทำเครื่องปั้นดินเผาอย่างหนึ่ง การจักสารอย่างหนึ่ง เครื่องปั้นดินเผานี้ชาวบ้านบางตนาวศรีปั้นหม้อ ชาวบ้านแถวปากลองอ้อมทำหม้อตาล ชาวบ้านแถวเกาะเกร็ดปั้นโอ่งอ่างกระถางต้นไม้ เครื่องปั้นดินเผานี้เป็นของพื้นเมืองมีมานานทำได้อย่างดีไม่มีที่อื่นสู้ ดินที่ใช้ในการทำเครื่องปั้นดินเผาใช้ดินท้องนาที่ในบริเวรอาะศาลากุลและบ้านแหลมใหญ่ วิธีนั้นซื้อนากันเป็นแปลงๆแล้วขุดเอาดินที่นานั้นมาใช้ปั้น นอกจาก

ดินในที่ ๒ แห่งนี้ใช้ไม่ได้หรือจะใช้ได้ก็ไม่ดี

ส่วนการจัดสรรมีทำงอบแลเข่งปลาทู พวกทำงอบ อยู่แถวคลองบางกรวยแลมางราวนกบางคูเวียง พวกทำเข่งปลาทูอยู่แถวตั้งแต่บางแพรกไปจนคลองบางตลาด

โรงงานที่มีในเมืองนนท์ มีโรงจีฐหลวงตั้งอยู่ที่อ้อมเจ็ดใต้ปากคลองบางบัวทอง ฝั่งตวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา โรงจีฐนี้เปนของพระคลังข้างที่ทำอิฐอย่างฝรั่งไลยลศี โรงสีตั้งอยู่ใกล้ๆกับโรงทำจีฐทำการสีเข้าของตนเองแลรับจ้างสีเข้าราษฎรได้ประโยชน์ดีเหมือนกัน โรงเรียนนั้นมีโรงเรียนเรือจักรโรงหนึ่งตั้งอยู่ที่ปากคลองบางใหญ่ แลโรงที่ใช้ด้วยแรงกระบือตั้งอยู่ตามระยะคลองอ้อมอีก ๓ โรง เปนโรงสีรับรับจ้างกินของราษฎร

๖ เรื่องไฟรถไฟ

เมืองนนทบุรีมีรถไฟสายหนึ่งเดินตั้งแต่วัดสิงขรผ่านตามสวนมาข้ามที่คลองบางกรวยตัดไปบางใหญ่ทางหนึ่งแยกมาเมืองนนท์ตรงบานตึกเขื่องศวลากลางข้างทางหนึ่ง ทางที่ตัดไปบางใหญ่นั้นเจ้าของได้ตั้งทำไร่อำเภอบางบัวทองที่สุดบ้านเจ้าเจ็ดอำเภอเสนากลางกรุงเก่าแต่ในตรงนี้ยังไม่สำเร็จ ตอนที่ไปบางใหญ่กับเมืองนนท์จะได้ประโยชน์เฉพาะรับคนโดยสารคงจะไม่ได้ประโยชน์ในทางบรรทุกสินค้า แต่ตอนบ้านเจ้าเจ็ดมาบางบัวทองนั้น เขาใจว่าจะได้ประ

NATIONAL ARCHIVES

โยชน์ในทางบรรทุกเข้ามาก

เรือที่รับส่งคนโดยสารนั้น มีเรือยนต์ของบริษัทแม่น้ำมอเตอร์โบ๊ต เดินระหว่างปากคลองบางใหญ่ไปออกคลองบางกอกน้อย รับส่งคนขึ้นลงที่ท่าช้างวังหลวงสายหนึ่ง เดินระหว่างปากคลองบางใหญ่มาส่งตลาดเมืองนนท์แต่เดินเฉพาะฤดูที่น้ำเดินได้ สายหนึ่งเดินระหว่างเมืองประทุมและปากเกร็ดไปส่งที่ท่าบางกระบืออีกสายหนึ่ง/

นอกจากเรือประจำมีเรือผ่านที่ไปกรุงเก่า,อ่างทอง, บ้านผักไห่อีกพวกหนึ่งและนอกจากเรือรับส่งคนโดยสารมีเรือโยงลากเรือไปส่งกรุงเก่าแขนดวงเหนืออีกพวกหนึ่ง

๗ ตลาดค้าขาย

ตลาดค้าขายมีตลาดใหญ่ที่อำเภอปากเกร็ดเป็นตลาดแพราดเรียงเป็นตั้งแต่หน้าวัดสนามไชยไปจนเลยวัดบ่อ ตลาดนี้เป็นตลาดสำคัญของเมืองนี้ ทำการติดต่อกับพวกตลาดย่อยแถบแม่น้ำเจ้า และเมืองประทุม,บางบัวทอง,บ้านแหลมใหญ่,บ้านใหม่ตลาดเนื้อ

ที่ปากคลองบางราวนกบางคูเวียง,มีตลาดแพอีกตลาดหนึ่ง ทำการติดต่อกับพวกคลองบางใหญ่,บางราวนก,บางคูเวียง,ไปจนคลองบราภิรมย์ นอกจาก ๒ ตลาดนี้ไม่มีตลาดที่เป็นแก่นสาร ส่วนตลาดขายของส่วนนั้นมีอยู่ ๔ แห่ง ตลาดบางเลน, บางส่วนเรือจากคลองบางเลนบางที่พาวิทรี บางแพรกแล้วเรียงไปรวมขายที่นั้น ๒ ปากคลองบางใหญ่ ตลาดบางขนุนในแขวงบางขนุน,บางขนุนกอง,บางสีเมือง, บางสีทอง, ตลาดรวมมารวมขายที่นั้น ๓ ปากคลองบางราวนก บางคูเวียงบางส่วนในคลองบางราวนก,บางคูเวียงมารวมขายที่นั้น ๔ ปากคลองบางใหญ่ของส่วนในคลองบางใหญ่บางเลน บางรักน้อย,บางรักใหญ่,ไปขายที่นั้น ตลาดส่วนติดเวลาเช้าเวลาเลิกสายก็ขายเลิกหมด/

NATIONAL ARCHIVES

๘ การทำมาหากิน

ชาวเมืองนนท์ทำสวนแลนาเปนพื้นการหัตถกรรมมีเครื่องปั้นดินเผาแลการจักสาร เปนงานที่สำหรับทำในเวลาว่าง ชาวเมืองนนท์น่าชมที่ไม่ปล่อยให้เวลาล่วงแลยเสียไปในใช่เหตุว่างนั้นทำนี้ เปนผลเมืองอยู่ยันต่อการงานจริงๆแลนอกจากการทำนาทำสวนเครื่องปั้นดินเผา ยังมีพวกที่ทำน้ำตาลโตนดอีกพวกหนึ่ง น้ำตาลโตนดตรอกเปนหม้อเปนคนน เปนสินค้าซึ่งออกจากเมืองนนท์ปีละมากๆ

๙นิสัยความประพฤติพลเมือง

นิสัยชาวเมืองนนท์ใจกล้าการตีรันฟันแทงนับว่าเปนมือขวา การพนันไม่สู้จะชอบ เปนนักเลงยาฝิ่นน้อย เปนคนหมั่นต่อกิจการงาน

๑๐ ผลประโยชน์รายได้

เมืองนี้ประโยชน์รายได้รวมทุกประเภทราว ๕๐๐,๐๐๐บาท ได้จากอากรค่านาแลอากรสวนใหญ่มากกว่าอย่างอื่น

๑๑ ที่เที่ยว

ที่เที่ยวมี ๒ ประเภท เที่ยวหาอากาศสบายที่วัดเขมาแห่งหนึ่ง วัดเสาธงทองแห่งหนึ่ง วัดเขมาอยู่ตรงปากคลองบางกรวยข้าม วัดเสาธงทองอยู่ตรงอ้อมเกร็ดเยื้องปากคลองบ้านแหลมใหญ่ข้าม เที่ยวเพื่อเย็นตาเย็นใจแลดูถานเดิมแห่งลำแม่น้ำแม่น้ำเก่าต้องเที่ยวในคลองอ้อมออกคลองบางกอกน้อย

๑๒ โบราณคดี

เมืองนี้ครั้งกรุง เปนเมืองห่างจากพระนครหลวง แลเปนเมืองจัตวาปักใต้ไม่สู้มีเหตุการแลถาวรวัตถุเกี่ยวเนื่องกับโบราณคดี มีบ้างก็เปนเรื่องขุดแม่น้ำลำคลองดังที่ว่ามาในตอนต้น นอกจากเรื่องขุดแม่น้ำลำคลองมีเรื่องเกี่ยวกับวัดเขมาอยู่ตอนหนึ่งที่ว่าเมื่อจุลศักราช ๑๑๒๗ ปีฉ,ศ, ๒๓๐๘ ในครั้งนั้นมีศึกพม่ามาตีพระนคร มีความตามพระราชพงษาวดารดังนี้

ค่ายกองทัพน่าพม่าข้างทางใต้ซึ่งตั้งค่ายอยู่ณะตอกระออมนั้นถึงณะเดือนสิบปีระกาศัพตศก เมฆราโบจึงยกทัพเรือพลพันเศษลงมาตีค่ายทัพไทยซึ่งตั้งอยู่ตำบลบำหรุนั้นแตก แล้วก็ยก –

ลงมาตีทัพเรือฝรั่งโปรตุเกสบางกุ้งก็แตกถอนพ่ายหนี จึงยกล่วงเข้ามาถึงเมืองธนบุรี พระยารัตนาธิเบศมิได้สู้รบหนีกลับขึ้นไปกรุงเทพมหานคร กองทัพเมืองนครราชสีมาก็เลิกไปทางฝากตวันออกยกกลับไปเมืองนั้น พม่าก็ได้เมืองธนบุรีเข้าตั้งอยู่ ๓ วันแล้วเลิกทัพกลับไปฝ่ายตอกระออมดังเก่า

ในสมัยนั้นกำปั่นอังกฤษลูกค้าลำหนึ่ง บรรทุกผ้าสุหรัดเข้ามาจำหน่ายณกรุงเทพมหานคร โกษาธิบดีให้ล่ามถามแก่นายกำปั่นว่าถ้าพม่าจะเข้ามารบเอาเมืองธนบุรีอีก นายกำปั่นจะอยู่ช่วยรบฤๅจะไปเสีย นายกำปั่นว่าจะอยู่ช่วยรบ แต่ขอให้ถ่ายมัดผ้าขึ้นฝากไว้ให้กำปั่นเปล่าก่อน ครั้นถ่ายมัดผ้าขึ้นแล้วก็ถอยกำปั่นล่องลงมาทอดอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่

ครั้นณเดือนปี เมฆราโยก็ยกทัพเรือเข้ามาเมืองธนบุรีอีก ไม่มีใครอยู่รักษาเมืองแลสู้รบพม่าเอาปืนใหญ่ขึ้นตั้งบนป้อมวิไชยเยนทร์ปากตวันตก ยิงโต้ตอบกับปืนกำปั่นจนเวลาค่ำกำปั่นจึงถอนสมอลอยขึ้นไปตามน้ำ ขึ้นไปทอดอยู่เหนือเมืองนนทบุรี แลกองทัพพระยายมราชาซึ่งตั้งอยู่เมืองนนท์นั้นก็เลิกหนีขึ้นไปเสียมิได้ตั้งอยู่ต่อรบพม่า พม่าเข้าตั้งอยู่เมืองธนแล้ว (จึงแบ่งทัพขึ้นมาตั้งค่ายณวัดเขมาตลาดบ้าวทั้งสองฝาก ครั้นเพลาภาคคืนนายกำปั่นจึงจอปืนราวนาฬิกาสุบช่วงล่องลงไปไม่ให้มีปากเสียง ครั้นตรงค่ายพม่าตีเอา [illegible] ก็ได้รบปืนรายแลมพร้อมกันทั้งสองฝั่งยิงค่ายพม่าตี ๑ ค่าย พม่าตองปืนล้มป่วยล้มตายตกหนีออกจากค่าย ครั้นเวลาเช้าตำปั่นสุบช่วงก็ถอนขึ้นมาทอกำปั่นใหญ่ซึ่งอยู่เหนือเมืองนนท์

ฝ่ายทัพพม่าเลิกเข้าค่ายเมืองนนท์ ครั้นเวลาค่ำให้ยกสุบช่วงล่องลงไปอีก รุกปืนรายแลมยิงค่ายเมืองนนท์พม่าหนีจากไปซุ่มอยู่รอบค่าย ฝ่ายกรุงนนท์ยกกำปั่นขึ้นไปเก็บของในค่ายพม่าตีมาจูกันเข้ามาข้างหลังค่าย ได้ทันแลงไทยแลอังกฤษแตกหนี

หนีออกจากอ่ายลงสำเภา แอตัดศีรษะล่าต้าอังกฤษได้คนหนึ่งเอาขึ้นเสียบประจานไว้หน้าค่าย นายกำปั่นจึงบอกแก่ล่ามว่าปืนในกำปั่นกระสุนน้อยว่าปืนพม่าเสียเปรียบข้าศึก จะขอปืนใหญ่กระสุนสิบนิ้วสิบกระบอก แล้วจะขอเรือรบพลทหารสิบลำจะลงไปรบพม่าอีก ล่ามกราบเรียนแก่เจ้าพระยาพระคลังๆกราบบังคมทูล จึงโปรดให้เอาปืนใหญ่สิบกระบอกลงบรรทุกเรือใหญ่ขึ้นไปกำปั่น แต่เรือสิบลำนั้นหาคันจักแจวให้ไปไม่ ครั้นเพลาบ่ายอังกฤษล่องเรือกำปั่นแลสลูบช่วงลงไปจนพ้นเมืองธนบุรีแล้วจึงทอดสมออยู่

ขณะนั้นไม่ในกรุงเทพมหานคร ลอบลงเรือน้อยลงมาเก็บผลไม้หมากพลูสวน อังกฤษจับขึ้นไว้บนเรือกำปั่นมากกว่าร้อยคน แล้วก็ใช้ใบหนีปออกท้องทะเล ครั้นเพลาค่ำไพยหนีขึ้นมาถึงพระนครได้สองคน จึงรู้เนื้อความว่ากำปั่นอังกฤษมิได้อยู่รบพม่าหนีไปแล้วได้แต่มัดย้ำซึ่งขนขึ้นไว้สี่สิบมัด

นอกจากวัดเขมามีวัดอีกวัดหนึ่งที่เกี่ยวด้วยโบราณคดีคือวัดบางอ้อช้าง วัดนี้ว่ากันว่าเปนวัดที่ขุนหลวงหาวัดได้เสด็จมาพรรษาอยู่ จะจริงเท็จนั้นใดไม่พบหลักฐาน/

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY THAILAND

หนังสือพรรณพฤกษากับสัตวาภิธาน ซึ่งพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นผู้แต่งในรัชกาลที่ 5 ราว พ.ศ. 2427 ได้กล่าวรายชื่อ**พันธุ์ทุเรียนเป็นคำกลอน** ดังนี้[1]

ยานี 11

จักร่ำพรรณทุเรียน ชื่อเพี้ยนเปลี่ยนมากสาธารณ์
ทองสุก-ทองย้อยยาน อีกทองหยิบยังทองทา
ทองคำก้านต่อต้น นางทองย่นใหญ่สาขา
กะปุกสุวรรณา กะปุกนาคหลากผิวพรรณ
ทุเรียนตลับทอง สีเรืองรองดูฉายฉัน
ตลับนาคผิวมัน สีนาคนั้นพรรณหนึ่งมี
ทุเรียนกบแม่เถ้า เป็นต้น-เค้าแต่เดิมที
กบเล็บเหยี่ยวปักษี กบเม็ดใน-กบกิ่งแขง
ตั้งต้นเหราเดิม ตอนต่อเติมมาปลูกแปลง
เหราใบมันแสง เป็นมันยับจับนัยนา
ทุเรียนเหราง่อย ดูหงอยก๋อยไม่แน่นหนา
หนึ่งเรียกชื่อเหรา พับสมุดสุดหวานมัน
เรียกการะเกดพุ่ม ผลปุ้มลุ่มงามตระการ
การะเกดแดงสำลาน การะเกดเหลืองเรืองรังสี
การะเกดสีเขียวสด งามปรากฏนิลมณี
การะเกดตาเหมือนมี ชื่อตามเค้าเจ้าของสวน
ทุเรียนรสอร่อย เรียกสาวน้อยเนื้อนิ่มนวล
สาวชมเหมือนจะชวน ให้ชมชิมลิ้มรสหอม
หนึ่งชื่อสาวสวรรค์ เหลือจะกลั้นจะอดออม
แพงถูกก็จะยอม จนหมดมือซื้อสาวสวรรค์
ทุเรียนนางแดงโสก จ้องวิโยคจึงจาบัลย์
แดงเถาเข้าพัวพัน นางชมภู่ดูสดใส
หนึ่งนามนางกระเทย ใครไม่เคยพบแคลงใจ
เม็ดตายทุกเม็ดไป ไม่มีเพาะเสาะสืบพรรณ

---

[1]วิธีปลูกและบำรุงรักษาไม้ผลบางชนิด พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาอัธราชทรงสิริ (แม้น อรุณลักษณ์) ณ.เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2507. หน้า 60-62.

นางหนักคู่นางล่า แดงตาสานางเขียนมัน
นางตลุ้มวิลัยวรรณ นางกระท้อนอ่อนละมุน
นางกระเทียมอีกนางลือ ทั้งสองชื่อเห็นเฉียวฉุน
สีเทียมนพคุณ ยวงใหญ่หนาน่าพิศวง
ทุเรียนแดงแม่เถ้า เป็นต้นเค้าอันใหญ่ยง
แดงเปียกเรียกนามคง แดงช่างเขียนทุเรียนจร
ทุเรียนเขียวตำลึง ทุเรียนหนึ่งนามมังกร
อีกชื่องากุญชร เพราะเหลืองอ่อนดุจสีงา
กำปั่นและอีบาตร์ โดยรสชาดก็โอชา
จำปีและจำปา เทียบด้วยสีมาลีสอง
จรเข้วงยาวใหญ่ สีประไพเหลืองเรืองรอง
ปลัดคำชื่อเจ้าของ ปลากาโห้เทโพผล
ยักโขโมรานี้ สองชื่อชี้ดูชอบกล
ฝักเข้าแขนอ่อนปน นางปากท่อธรณีไหว
สนั่นสนิทเนื้อ ผลโตเหลือยิ่งใครๆ
สองง่ามงามไสว ผลน่าชมนมสวรรค์
หนึ่งชื่อพระสมุท อีกลมุดรสหวานมัน
หมอนทองพ้องนามกัน กับมะม่วงหมอนทองมี
ทุเรียนลูกโป้งโล้ง เรียกหอยโข่งเขียวขจี
รูปรัดไม่เรียวรี อีกหอยขมกลมย่อมเยาว์
ทุเรียนชื่อสายหยุด เรียกสมมุตด้วยกล่นเกลา
สีลานต้นเสลา สีนวลหลายคล้ายสีลาน
หนึ่งชื่อนกกระจิบ ผลห่ามดิบดูตระการ
ก้านยาวผลย้อยยาน อีกยวงปลิ้นกลิ่นฉุนแรง
นางเป็ดรูปคล้ายเป็ด ท้ายเพ็ดๆ เรื่อสีแดง
พรรณหนึ่งชื่อแมลง ป่องท้ายงอนช้อนเชิดชู
ทุเรียนชื่อมีหลาย แยกขยายออกให้ดู
นักเลงเล่นตัดพู เขามักรู้รูปพรรณ
เพราะเขาเคยสังเกต ผลพูเภทเหตุสำคัญ
จึงกล้ามาพนัน ชนะกันด้วยแม่นหมายฯ

ประจำเดือน เมษายน 2459

การประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านในเดือนนี้

ประชุมที่ ผู้เปนประทาน

อำเภอบางใหญ่ ขุนประเสริฐรัฐกิจ ปลัดที่ 1

กำนัน 10 คน

ผู้ใหญ่บ้าน 50 คน

ใจความสังเขปที่ปฤกษาแลตกลงในที่ประชุม

1. เรื่องสรรพากรจังหวัดนนทบุรี ส่งสำเนาระเบียบเรื่องจะประกาศแก้อัตราเก็บเงินอากรค่าน้ำในจังหวัดที่ขึ้นกับกระทรวงนครบาล ในปี 2459 ของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติมาว่า ให้งดการเก็บอากรค่าน้ำชั่วคราว จนกว่ากระทรวงพระคลัง ฯ จะได้ประกาศแก้อัตราใหม่ให้ป่าวร้อง ผู้ที่ปราถนาทำการจับสัตว์น้ำเข้าใจว่า เวลาที่จะทำการจับสัตว์น้ำ ให้มาแจ้งต่อกรมการอำเภอท้องที่ ลงบาญชีชื่อแลเครื่องมือไว้ แล้วจะยอมให้จับไปก่อนได้ ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านทุกตำบลป่าวร้องแนะนำให้ราษฎร ทราบทั่วกัน
2. ได้อ่านสำเนาท้องตรากระทรวงนครบาล อธิบายถึงการเก็บเงินค่าภาษีอากร กำนัน นายตำบลต้องประจำตรวจตราอยู่ที่ว่าการอำเภอด้วย ตามกฎเสนาบดีกระทรวงพระคลัง ฯ ลงวันที่ 25 มกราคม 2458 ข้อ 19 ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านฟังและแนะนำให้เข้าใจตลอดแล้ว
3. เรื่องพลทหารที่ส่งเข้าประจำการ เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2459 นั้นได้หลบหนีเสียหลายคน ขอให้กำนันผู้ใหญ่นำตัวส่งในวันที่ 8 เมษายน 2459 อีกครั้งหนึ่ง กำนันกำหนดนี้แล้วยังมีตัวหลบหนีอยู่ ก็ให้จับส่งยังที่ว่าการอำเภอ เพื่อไต่สวนตามพระราชบัญญัติ
4. เรื่องผู้ที่มีความชอบในทางราชการ ที่ได้รับประทวนแล้ว 8 นาย คือ นายแม้น ปลัดที่ 1 เป็นขุนประเสริฐรัฐกิจ พันครุธกำนันเปนขุนบำรุงเขตร์บางกรวย พันซับกำนันเปนขุนรักษาเขตร์บางขนุน พันเอี่ยมกำนันเปนขุนสกุลเขตร์บางขุนกอง นายหวิงผู้ใหญ่บ้านเป็นหมื่นนราการประสิทธ์ นายวุ่นผู้ใหญ่บ้านเปนหมื่นนรารักย์พิศาล นายชุ่มผู้ใหญ่บ้านเปนหมื่นนรกรรมประสิทธ์ นายถมผู้ใหญ่บ้านเปนหมื่นนรากิจโจระกรรมนั้น ขอให้กำนันผู้ใหญ่บ้านตั้งใจต่อราชการทำความดีความชอบ นายอำเภอจะได้ขอบรรดาศักดิ์ให้

ประจำเดือน พฤศภาคม 2459

ส่งรายงาน 28 มิถุนายน 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล	จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี นายอำเภอ	5 ครั้ง 6 วัน 10 คืน	บางขนุน บางขุนกอง บางคูเวียง มาหสวัสด์ บางม่วง บางใหญ่ บางศรีทอง วัดชลอ	1. สืบสวนคนร้ายลอบยิงนายเฉยตาย 2. ตรวจการทั่วไปแพนกปกครอง 3. ตรวจคนจรไปมาต่างท้องที่แลฟังความทุกร้อนของราษฎร
ขุนประเสริฐรัฐกิจ ปลัดที่ 1	1 ครั้ง 1 วัน	บางคูเวียง	1. สืบสวนคนร้ายลอบยิงนายเฉยตาย

กำนัน 10 ผู้ใหญ่ 55 หลวงวิเศษธานี นายอำเภอ

1. เรื่องเงินข้าราชการ พันเข้มกำนันตำบลศาลากลางร้องขัดข้องว่าราษฎรพากันไปเสียทางกำนันพิมและกำนันฮวดหมดเพราะเปนทางที่ใกล้ นายอำเภอกล่าวว่าการที่เสียเงินข้าราชการนั้นที่ไหน ๆ ก็เสียได้ทั้งสิ้น แต่มีข้อเดือดร้อนอยู่คือ เมื่อถึงคราวที่อำเภอนี้ลงมือเก็บต้องให้ผู้ใหญ่บ้านนำมาให้ตรวจทุกคน ถึงจะเสียที่อื่นก็ต้องนำมาให้ตรวจเหมือนกัน
2. ได้คัดบาญชีชายฉกรรจ์อายุ 10 ปี ถึง 40 ปี ให้กำนันไปตรวจสอบดู ให้ถูกกับความเป็นจริง ถ้ามีคนเพิ่มเติมหรือไม่มีตัวคนอย่างใดก็ให้มาพูดกันเสียให้เสร็จโดยเร็ว
3. ได้ไปตรวจการตามตำบลเห็นผักตบชวามีมากหนาตาขึ้น เพราะฉะนั้นให้กำนันป่าวร้องให้เจ้าของท้องที่เก็บขึ้นเสียโดยเร็ว ถ้าใครไม่ทำตามหรือตัดปล่อยก็ให้ส่งตัวมายังที่ว่าการอำเภอโดยเร็ว เพื่อจะได้ลงโทษกันเสียบ้าง
4. การโจรผู้ร้ายให้กำนันมั่นเอาใจใส่ตรวจตรา อย่าให้เกิดขึ้นได้ถึงแม้ว่าจะเกิดขึ้นก็ให้ทันท่วงที เพื่อจับกุมต่อไป

มิถุนายน 2459

ส่งรายงาน 4 กรกฎาคม 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล	จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี นายอำเภอ	4 ครั้ง 7 วัน 7 คืน	ศาลากลาง มหาสวัสด์ วัดชลอ บางขนุน บางขุนกอง บางคูเวียง บางม่วง ปลายบาง บางใหญ่ บางสีทอง บางกรวย	1. ตรวจตราคนจรไปมาต่างท้องที่ 2. ตรวจการแพนกสรรพากร 3. ตรวจการแพนกสัสดี
ขุนประเสริฐรัฐกิจ ปลัดที่ 1	4 ครั้ง 5 วัน 4 คืน	บางสีทอง วัดชลอ บางขุนกอง	1. สืบสวนเรื่องผู้ร้ายลอบยิงนายเริดตำบลบางขนุน 2. ตรวจเหตุผู้ร้ายตำบลบางสีทองแลตำบลวัดชลอ

กำนัน 10 ผู้ใหญ่บ้าน 25 หลวงวิเศษธานี

1. เรื่องเกณฑ์คนเข้ารับราชการทหารสำหรับปีใหม่ ถ้ากำนัน เป็นผู้ตรวจตราทุกหมู่บ้านของไครอายุครบกำหนดเกณฑ์ ก็ให้นำมาพิมลายมือรับหมายเกณฑ์ตามคำสั่งที่ได้มีไปให้กำนันแล้ว แลถ้ากำนันสำรวจกองหนุนกองเกินอัตราให้ทราบไว้เพื่อจะได้ติดตามส่งหมายได้โดยง่าย
2. ให้ป่าวร้องให้ทราบว่าถ้าไครจะซื้อกระสุนปืนก็ให้มาร้องขออนุญาตเสียก่อนจึงจะซื้อได้โดยง่าย ๆ แลยังผู้ที่ยังไม่ได้เปลี่ยนใบอนุญาติก็ให้รีบมาขออนุญาติเปลี่ยนเสียโดยเร็ว
3. โรงเรียนประชาบาลเวลานี้ท้องที่อำเภอนี้ล้มเสียหลายโรงเรียนแล้ว ขอให้กำนันจัดการตั้งขึ้นสอนกันใหม่ เพื่อจะได้บำรุงความรู้ของเด็กหญิงชายต่อไปภายหน้า ถ้าตำบลไดตั้งขึ้นก็ให้มาจดทะเบียนเสีย
4. การโจรผู้ร้ายขอเตือนว่าเวลาเงียบดี แต่ยังไม่ไว้ใจให้มั่นตรวจตราคนจรไปมาอาไศรยเที่ยวเตร่อยู่ ถ้าพบปะก็ให้จัดการเสียแลหมั่นตรวจตราเพื่อจะให้ทันท่วงที
5. เงินสมพักศรคงค้างอยู่หลายตำบลให้กำนันเร่งรัดมาชำระเสียให้เสร็จถ้าขัดข้องให้ส่งตัวผู้ยังไม่ได้เสียมายังที่ว่าการอำเภอ แลเงินค่าราชการถึงคราวเก็บกันจวนจะถึงอยู่แล้ว ให้ป่าวร้องมาชำระเสียโดยเร็วฉนั้นจะถูกปรับ

กรกฎาคม 2459

ส่งรายงาน 2 กรกฎาคม 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล	จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี นายอำเภอ	4 ครั้ง 7 วัน 10 คืน	ศาลากลาง ปลายบาง มหาสวัสด์ บางคูเวียง บางขุนกอง บางใหญ่ วัดชลอ	1. ตรวจการทั่วไป 2. ตรวจเรื่องผู้ร้ายปล้นทรัพย์ 3. ตรวจเรื่องผู้ร้ายลอบทำร้ายร่างกาย
ขุนประเสริฐรัฐกิจ ปลัดที่ 1	4 ครั้ง 7 วัน 5 คืน	ศาลากลาง ปลายบาง มหาสวัสด์ บางกรวย วัดชลอ บางม่วง บางคูเวียง	1. ตรวจสืบเรื่องคนร้ายลอบยิงนายปลีก 2. ตรวจสืบเรื่องคนร้ายลอบทำร้ายร่างกายนายปลีก

กำนัน 11 ผู้ใหญ่ 35 ขุนประเสริฐรัฐกิจ ปลัดที่ 1

1. ให้กำนันทุกตำบลสำรวจโรงเรียนประชาบาลต่าง ๆ ที่สอนกันอยู่ในท้องที่ ๆ ใดเปนหลักถานดี ก็ให้นำครูมาขึ้นทะเบียนไว้เพื่อเปนหลักถานต่อไป แลบรรดาที่มีโรงเรียนอยู่แล้วให้ครูส่งบาญชีคนเข้าคนออกเปนประจำเดือน
2. เรื่องเหตุโจรผู้ร้ายอุกฉกรรจ์เกิดขึ้นไม่มีผู้ใดไปติดตามเจริญรอยเหมือนเรื่องจีนฮวดถูกปล้นเมื่อเร็วๆ นี้ ผู้ใหญ่แก้วผู้ใหญ่จ๋องทำการละหลวมไม่เจริญรอยให้ละเอียด เมื่อเวลากลางคืนไม่เห็นก็ตอนเช้าก็ควรจะไปตรวจดูเพื่อจะได้ร่องรอยต่อไป อย่าให้กำนันผู้ใหญ่บ้านทำอย่างนี้ต่อไป
3. เรื่องเกราะสัญญามีเหตุต้องตีเสมอผู้ใหญ่บ้านทั้งหลายต้องรู้เห็นด้วย
4. พลทหารแลตำรวจที่หลบหนีราชการ ขอให้กำนันแลผู้ใหญ่บ้านคอยตรวจจับส่งจริง ๆ
5. เงินอากรต่าง ๆ ที่ค้างอยู่แก่ราษฎรให้กำนันจดรายชื่อผู้ที่คงค้างไป แลส่งตัวมายังที่ว่าการอำเภอในกำหนด 3 วัน ถ้าขัดข้องให้มาชี้แจงโดยเร็ว

สิงหาคม 2459

ส่งรายงาน 1 กันยายน 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล	จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี นายอำเภอ	2 ครั้ง 8 วัน 6 คืน	นายอำเภอ วัดชลอ บางกรวย บางขุนกอง บางขนุน บางม่วง บางใหญ่ มหาสวัสด์ ปลายบาง	1. ตรวจการแพนกอัยการสืบจับนายยิ้ม หาว่าฆ่านายเปิ่นตายแลสืบจับคนร้ายหลบหนีต่างท้องที่ด้วย 2. แพนกสรรพากรเร่งรัดเงินภาษีอากรแลตรวจตราผู้กระทำผิด 3. ตรวจการปกครองรักษาระเบียบการกำนันผู้ใหญ่บ้าน 4. เก็บเงินราชนาวีสมาคม
ขุนประเสริฐรัฐกิจ ปลัดที่ 1	3 ครั้ง 3 วัน 4 คืน	บางสีทอง วัดชลอ บางขุนกอง บางขนุน บางคูเวียง	1. ไต่สวนคดีเรื่องนายพ่วงกับพวก นายเปลื้องกับพวกวิวาททำร้ายร่างกาย 2. สืบสวนเรื่องนายยิ้มฟันนายเปิ่นตาย 3. สืบจับผู้ร้ายตำบลบางสีทอง บางขนุน บางขุนกอง

กำนัน 11 ผู้ใหญ่บ้าน 35 นายต่ายปลัดที่ 2

1. ได้กล่าวตักเตือนกำนันผู้ใหญ่บ้านว่าเรื่องคนอายุ 21 – 22 – 23 ปี ที่พิมพ์ลายมือรับหมายเกณฑ์สำหรับ พ.ศ. 2560 นั้น ได้ตรวจสอบตามบาญชีที่กำนันสำรวจตามรายชื่อส่งมานั้น ยังมีคนที่ยังไม่ได้รับหมายก็มีอยู่บ้างจึงได้คัดรายชื่อผู้ที่ยังไม่ได้พิมพ์ลายมือรับหมายเกณฑ์ให้กำนันทราบแลกำหนดให้ส่งมาพิมพ์ลายมือเสียให้สิ้นเร่งภายในวันที่ 31 สิงหาคม 2459 ถ้าขัดข้องอย่างใดก็ชี้แจงและขอเตือนว่าราชการทหารเปนราชการสำคัญส่วนหนึ่งของบ้านเมืองจะละลายเสียไม่ได้เป็นอันขาด
2. เรื่องจดทะเบียนอาวุธปืนในท้องที่ กำนันใดยังมีผู้ที่ยังไม่ได้เปลี่ยนอยู่บ้างก็ให้ตักเตือนให้รีบมา

เปลี่ยนเสียให้สิ้นเชิง ถ้าพ้นกำหนดไปแล้วถ้าเจ้าพนักงานไต่สวนได้ความก็จะมีความผิดตามพระราชบัญญัติจะต้องมีโทษ

3. เรื่องราชนาวีสมาคมนั้น นายอำเภอได้มีน่าที่รับจดทะเบียนแลมีเข็มจำหน่ายแล้ว เมื่อราษฎรหรือกำนันผู้ใหญ่บ้านผู้ใดจะสมัคเปนสมาชิกก็ให้พากันมาจดทะเบียนได้
4. เรื่องเข็มสำหรับกำนันผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และสารวัดกำนันในตำบลใด ใครยังไม่ได้ส่งเงินค่าเข็มก็ให้กำนนเร่งรัดนำมาส่งเพื่อได้ส่งไปทำมาให้แล้วเสร็จโดยเร็ว
5. เรื่องเงินอากรสมพักศรที่ยังคั่งค้างอยู่แก่ราษฎร ก็ให้กำนันเร่งรัดนำมาชำระเสียให้แล้วเสร็จโดยเร็ว กับเงินค่าราชการตามที่กำนันสำรวจชื่อมานั้นยังไม่ใคร่จะมีผู้มาชำระกันอีกมาก เพราะฉะนั้นให้กำนันเร่งรัดให้นำมาชำระเสียโดยเร็ว

กันยายน 2459

ส่งรายงาน 2 ตุลาคม 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล	จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี นายอำเภอ	5 ครั้ง 14 วัน 10 คืน	บางคูเวียง มาหสวัสด์ ปลายบาง ศาลากลาง บางกรวย วัดชลอ บางศรีทอง บางขนุน บางขุนกอง	1. ตรวจตั้งนามสกุล 2. เก็บเงินราชนาวี 3. ตรวจการปกครองทั่วไป 4. ตรวจจับผู้ร้าย
ขุนประเสริฐรัฐกิจ ปลัดที่ 1	5 ครั้ง 7 วัน 6 คืน	บางขุนกอง บางขนุน บางคูเวียง บางม่วง บางใหญ่ ปลายบาง มาหสวัสด์ วัดชลอ บางศรีทอง	1. สืบจับผู้ร้ายตามท้องที่ 2. ตรวจการทั่วไป

กำนัน 11 ผู้ใหญ่ 73 หลวงวิเศษธานี นายอำเภอ

1. ขุนรักษาเขตร์กำนันตำบลบางขนุนหารือว่าพวกลาวที่ได้มาเที่ยวเปนลูกจ้างทำสวนในท้องที่มักประพฤติตนลักขะโมยแล้วหลบหนีไปอยู่ไม่เปนหลักถาน จะควรจัดการอย่างได นายอำเภอสั่งว่าเรื่องนี้ได้ตกลงที่ประชุมที่จังหวัดนนทบุรีครั้ง 1 แล้วว่าให้เจ้าของสวนนายจ้างเปนผู้รับรองต่อไปให้กำนันผู้ใหญ่บ้านทุกตำบลเรียกนายจ้างลงลายมือรับรองพวกลูกจ้างของตนไว้ชั้นหนึ่ง
2. นายอำเภอสั่งว่าเรื่องพลทหารหรือพลตำรวจที่หลบหนีราชการได้สังเกตุยังไม่ปรากฎว่ากำนันหรือผู้ใหญ่บ้านคนใดจะจับส่งเลย ต่อไปเมื่อทางอำเภอมีคำสั่งให้จับคุมแล้วให้กำนัน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งเปนต้นไป
3. เรื่องนามสกุลที่ได้ตั้งกันไปแล้ว 5 ตำบล คือ บางกรวย วัดชลอ บางขุนกอง บางขนุน บางศรีทอง 5 ตำบลนี้ให้กำนันป่าวร้องให้ราษฎรที่สืบสายโลหิตตามที่ได้จดทะเบียนแล้วให้ใช้นามสกุลเดียวกัน และให้ราษฎรจำนามสกุลของตนไว้ เจ้าพนักงานจะได้ไต่ถามต่อไป ส่วนผู้ใดยังตกค้างก็ให้รีบมาขอจดเสีย ส่วนตำบลอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวนี้จะได้จัดตั้งกันอีกต่อไป
4. สัตวพาหนะลูกครอกเช่น กระบือ และม้าที่จับขับขี่ให้งานการได้ให้กำนันป่าวร้อง ราษฎรว่าถ้าใครมีอยู่กี่มากน้อยมาร้องขอให้เจ้าพนักงานออกตั๋วพิมพ์รูปพรรณให้เป็นหลักฐานต่อไป
5. เรื่องอากร การพนันไพ่ต่าง ๆ ต่อไปทางอำเภอจะเบิกเงินส่วนลดประเภทนี้ให้แก่ผู้ตรวจ แต่ผู้ตรวจต้องทำดังนี้ คือ ผู้ตรวจตราเมื่อเขาเล่นต่อเมื่อเลิกแล้ว จึงค่อยเก็บตั๋วรวมไว้และนำมาขอ

เบิกที่อำเภอเปนสองครั้ง ครั้งที่ 1 แต่เดือนเมษายนถึงเดือนมีนาคมอีกครั้งหนึ่ง

6. เรื่องเงินค่าราชการตามบาญชีสำรวจ ที่กำนันสำรวจส่งมานั้นให้ไปตรวจดูเสียถ้าลูกบ้านของใคร ยังไม่ได้เงินค่าราชการก็ให้ส่งตัวมายังที่ว่าการอำเภอโดยเร็ว
7. ด้วยเวลานี้ได้ตรวจดูเห็นสะวะแลหญ่าตามลำคลองรกนักให้ป่าวร้องเจ้าของที่เก็บขึ้นเสียให้เรียบร้อยเพื่อสดวกแก่เจ้าพนักงานผู้ได้ไปตรวจราชการแลสดวกแก่ผู้ที่สัญจรไปมาต่าง ๆ

ตุลาคม 2459

ส่งรายงาน 2 พฤศจิกายน 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล	จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ
รองอำมาตย์โทหลวง	5 ครั้ง 12 วัน	นายอำเภอ บางใหญ่	1. ตรวจตั้งนามตระกูล
วิเศษธานี นายอำเภอ	12 คืน	บางม่วง บางคูเวียง	2. ตรวจเก็บเงินราชนาวี
		บางขุนกอง มหาสวัสด์	3. ตรวจการโจรผู้ร้าย
		ปลายบาง ศาลากลาง	4. ตรวจการปกครองทั่วไป
		บางขนุน บางสีทอง	
		วัดชลอ บางกรวย	
ขุนประเสริฐรัฐกิจ	4 ครั้ง 4 วัน	วัดชลอ บางกรวย	1. ตรวจการสืบจับโจรผู้ร้าย
ปลัดที่ 1	4 คืน	บางสีทอง บางม่วง	ทั่วไป

กำนัน 11 ผู้ใหญ่ 25 ขุนประเสริฐรัฐกิจ

1. ต้นไม้และสวะริมคลองต่าง ๆ ที่ได้ตกลงกันไว้ตามข้อประชุมเมื่อเดือนก่อนให้เจ้าหน้าที่จัดถางทำกันนั้นเป็นที่เรียบร้อยดีแล้วหรือประการใด หรือมีผู้ใดขัดขืนประการใดบ้าง ทางอำเภอก็หาได้รับรายงานประการใด กำนันชี้แจงว่าได้จัดสั่งทำกันไปบ้างแล้วและที่กำลังทำยังไม่แล้วบ้างเวลานี้กำลังจัดทำกันอยู่ ขอเตือนว่าขอให้จัดทำกันจริง ๆ เพื่อสดวกแก่เรือที่สัญจรไปมาเพราะน้ำมาก
2. บาญชีสำรวจเก็บเงินค่าราชการพลเมืองนั้นได้ตรวจดูยังมีคงค้างอยู่อีกมากมายแทบทุกตำบล ขอให้กำนันตรวจดูว่าถ้าใครยังไม่ได้เสีย ก็ให้นำมาเสีย ๆ ถ้าเสียแล้วที่ใดให้นำมาจำหน่ายบาญชีเสียอย่าให้คั่งค้างอยู่ได้
3. การพนันไพ่มักมีราษฎรพากันลอบลักเล่นเสมอ ๆ ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านหมั่นตรวจตรากล่าวตักเตือนกันเลย
4. เวลานี้น้ำมากจะมีคนร้ายลอบลักเรือของราษฎรเสมอ ให้กำนันหมั่นตรวจตราตักเตือนระมัดระวัง
5. เรื่องเรือต่าง ๆ เวลานี้ถึงคราวที่เปลี่ยนทะเบียนเสียค่าธรรมเนียมงวดที่ 12 กันแล้ว ให้กำนันป่าวร้องราษฎรพากันไปเปลี่ยนเสีย
6. ขอเตือนบรรดากำนันผู้ใหญ่บ้านว่าที่ได้รับประกันผู้ที่อุปสมบดกันไว้ เวลานี้มีศึกกันบ้างแล้ว ควรจะนำมาให้ดูตัวเสียภายในกำหนด 7 วัน
7. คนจรต่างท้องที่ ที่มีไปมาเสมอขอให้กำนันผู้ใหญ่บ้างช่วยกันตรวจตราเมื่อสงไสยให้จับมาส่งต่อที่ว่าการอำเภอ

พฤศจิกายน 2459

ส่งรายงาน 20 ธันวาคม 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล	จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี นายอำเภอ	5 ครั้ง 8 วัน 7 คืน	บางกรวย วัดชลอ บางคูเวียง บางม่วง ปลายบาง ศาลากลาง บางใหญ่ มหาสวัสด์ บางขนุน บางขุนกอง บางสีทอง	1. ตรวจการโจรผู้ร้ายตามท้องที่แพนกอัยการ 2. ตรวจให้ราษฎรกำจัดผักตบชวาแลกิ่งไม้แพนกปกครอง 3. ตรวจระเบียบการน่าที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน 4. ตรวจเร่งรัดชายฉกรรจ์ที่ถูกเกณฑ์และระดม
ขุนประเสริฐรัฐกิจ ปลัดที่ 1	3 ครั้ง 6 วัน 4 คืน	บางกรวย บางม่วง บางคูเวียง บางใหญ่ ศาลากลาง	1. ไต่สวนเรื่องจีนหิ้งตีจีนปี้ตกน้ำตาย 2. ชัญสูตรศพนายปลั่งตกน้ำตาย 3. ตรวจเรื่องเกณฑ์ทหารแลระดมทั่วไป 4. ตรวจให้เก็บผักตบชวา

กำนัน 11 ผู้ใหญ่ 25 ขุนประเสริฐรัฐกิจ

วันนี้นายทองอยู่สรรพกรจังหวัดนนทบุรีมาประชุมด้วย

1. ผู้ช่วยสรรพกรจังหวัดนนทบุรี ได้แจกประกาศการสำรวจอากรสวนใหญ่ให้กำนันทุกตำบลนำไปเป่าร้องให้ราษฎรเจ้าของสวนทราบทั่วกัน เมื่อถึงคราวเจ้าของสวนได้นำเจ้าพนักงานสำรวจต้นผลไม้ในสวนของตน การเดินสวนคราวนี้ต้องให้เจ้าของสวนนำโฉนดให้เจ้าพนักงานดูด้วยทุกรายให้กำนันเป่าร้องเจ้าของสวนให้แผ้วทางสวนเสียอย่าให้เปนการลำบากแก่ผู้สำรวจแลอีกประการหนึ่งต้นไม้ที่เข้าพิกัดถ้าเจ้าของสวนจะไม่ยอมเสียอากรก็ให้ตัดโค่นกันเสียจะทำกานกันไว้เจ้าพนักงานจะไม่ยอมเปนอันขาด กับให้กำนันช่วยเหลือเกื้อหนุนเจ้าพนักงานผู้จะมาสำรวจตลอดจนการรับประทานอาหารด้วย เพราะเจ้าพนักงานจะค้างอยู่ตามตำบลกว่าจะเดินสำรวจเสร็จแลนายหนึ่งต้องเดินถึง 2 – 3 ตำบล เมื่อแล้วตำบลของกำนันแล้วกำนันต้องจัดการส่งเสียถึงกำนันที่เจ้าพนักงานจะทำการต่อไปอีก เสร็จการให้ส่งที่ว่าการอำเภอ

2. ในระหว่างที่กำนันนำเจ้าพนักงานสำรวจอากรนี้ให้เร่งรัดอากรที่ค้างเก่าด้วย แลเร่งรัดผู้ที่ยังไม่เสียเงินค่าราชการด้วย
3. ขอเตือนว่าให้กำนันผู้ใหญ่บ้านหมั่นตรวจตราเวลากลางคืน เพราะเวลานี้น้ำมากมักจะมีคนร้ายลักเรือเสมอ เมื่อตรวจตราพบสงไสยก็ให้จับส่งยังที่ว่าการอำเภอโดยเร็ว
4. พลเมืองแขนขาวอายุ 21 – 22 - 23 – 24 ที่ยังตกค้างอยู่นำมารับหมายเกณฑ์โดยเร็ว แลการระดมทหารตามรายชื่อที่ส่งไปแล้ว ก็ให้เร่งรัดมารับหมายระดมโดยเร็ว อย่าเพิกเฉยหรือนอนใจเลยเปนอันขาด
5. อาวุธปืนของผู้ใดครบกำหนดให้มาร้องรับใบอนุญาติใหม่ต่อไป อย่าให้คั่งค้างได้

ธันวาคม 2459

ส่งรายงาน 5 มกราคม 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี	1 ครั้ง 7 วัน	บางขนุน บางขุนกอง บางคูเวียง ปลายบาง
นายอำเภอ	6 คืน	บางม่วง บางใหญ่ ศาลากลาง

จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ

1. ตรวจตราโจรผู้ร้ายตามท้องที่แพนกอัยการ
2. ตรวจให้ราษฎรเร่งนำเงินอากรสมพักสร ที่ยังค้างอยู่แพนกสรรพกร
3. ตรวจเร่งให้ราษฎรรีบกำจัดผักตบชวาแลกิ่งไม้ซึ่งได้สั่งแล้วยังไม่ได้ทำ แพนกมหาดไทย
4. ตรวจเร่งรัดชายฉกรรจ์ที่ทุกเกณฑ์แลระดมที่ตกค้างอยู่แพนกสัสดี
5. ได้แนะนำราษฎรให้ชักชวนกันไปถวายไชยมงคลพระเจ้าอยู่หัวในวันที่ 12 มกราคม 2459

ปลัดที่ 1 ไม่ได้ตรวจการเพราะพึ่งมาทำงานเมื่อวันที่ 21/9/59

กำนัน 9 คน ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน นายต่ายปลัดที่ 2

1. นายอำเภอสั่งว่าเรื่องผักตบชวากรุงรังอยู่ตามชายคลอง ให้กำนันไปสำรวจเห็นมีใดหมู่ใดมากน้อยเท่าใดให้กำนันสั่งผู้ใหญ่บ้านให้บังคับลูกบ้าน ให้ฉะทำปล่อยให้มันลอยไป แลพิมพ์ลายมือผู้ใหญ่บ้านส่งมายังอำเภอแลให้กำหนดวันเสียด้วยว่าหมู่ใดจะกำหนดให้เท่าใดด้วยได้ตีบาญชีมาด้วยแล้ว
2. เรื่องทหารเป็นราชการสำคัญเอย่างหนึ่งเหมือนกัน ขอเตือนว่าที่ได้สั่งว่าให้ทหารกองเกินอัตราทหารกองหนุนพลเมืองแขนขาวมาพิมพ์ลายมือรับหมายเกณฑ์แลหมายระดมให้ชี้แจงแก่สัสดีอำเภอในวันนี้ให้เสร็จ
3. เมื่อวันประชุมจังหวัดนนท์ ติเตือนมาในเรื่องพบปะเจ้าพนักงานแลท่าน มักทำเพิกเฉยเลยทำเปนไม่รู้จักเช่นนี้เอาเปนใช้ไม่ได้ เมื่อกำนันผู้ใหญ่บ้านพบปะผู้ใหญ่หรือเจ้าพนักงานในจังหวัดนนทบุรีนับแต่นายอำเภอขึ้นไป ควรจะทำความเคารพเช่น ควรจะคำนับก็คำนับ ควรจะไหว้ก็ไหว้อย่าเพิกเฉย การทักทายกันเช่นนี้นับว่าทำความรู้จักแลคุ้ยเคย ผู้น้อยไม่ทักทายผู้ใหญ่ ๆ จะทักทายก่อนก็ยากมันผิดความนิยม
4. เรื่องอาวุธปืนสั่งไปแล้วได้สืบสวนได้ความว่าอย่างใดให้รีบชี้แจงโดยเร็ว
5. เรื่องเรือหายหมู่นี้มักมีเสมอเพราะน้ำมากและความปรากฎมักจะมีสุ่ม ผู้ใหญ่แลกำนันก็รู้ในท้องที่ของตนเช่นตำบลศาลากลาง มักจะมีอ่าวควายในบางคูเวียงมักจะมีในบึงผู้ใหญ่สอน
6. เรื่องสมพักศรแลอากรค้างเก่า ให้กำนันตรวจตราแลสืบสวนส่งตัวมายังที่ว่าการอำเภอบังคับชำระ

7. เวลานี้น้ำก็ลดลงแล้ว ถึงคราวที่ราษฎรจะทำการจับสัตว์น้ำ แต่เขตหวงห้ามในท้องที่อำเภอนี้นอกจากที่วัดไม่มีที่ใด เพราะฉนั้นให้กำนันทุกตำบลสำรวจเขตวัดซึ่งติดต่อกับทางน้ำ ให้รู้จักด้านยาวด้านกว้างตามลำน้ำ ส่งยังที่ว่าการอำเภอโดยเร็ว แลให้บอกราษฎรให้ทราบทั่ว ๆ กัน แลกระดานป้ายซึ่งบอกเขตที่ใดชำรุดให้จัดการซ่อมแซมทำไว้แลเห็นชัดเจนเพื่อเปนการสดวกกับผู้ตรวจตราจับกุมผู้กระทำผิด

มกราคม 2459

ส่งรายงาน 1 กุมภาพันธ์ 2454

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี	1 ครั้ง 7 วัน	บางขุนกอง บางขนุน บางกร่าง บางม่วง
นายอำเภอ	6 คืน	บางคูเวียง

จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ

1. ตรวจการโจรผู้ร้ายตามท้องที่แพนกอัยการ แลการเที่ยวพยายามสืบจับนายเฉือย นายบุญ นายสังวาล ฆ่านายแช่มตาย
2. กำชับกำนันให้ตักเตือนชายฉกรรจ์ที่ถูกระดมอีก 1 ครั้ง เพราะจวนจะถึงกำหนดระดมแล้ว
3. เร่งให้ราษฎรนำเงินสมพักศรที่ยังคงค้างอยู่แพนกสรรพกร
4. แวะถามความทุกสุขของราษฎรตำบลบางม่วง บางคูเวียงพากันชี้แจงว่าน้ำมากทำนาไว้เสียหายไปมากได้แนะนำว่าเสียหายเท่าใดร้องขอหักลดได้ แพนกสรรพกร
5. ได้สั่งให้กำนันผู้ใหญ่บ้านหมั่นตรวจตราระวังความเดือนร้อนของราษฎรแพนกมหาดไทย
6. การกำจัดผักตบชวาได้สั่งกันมาหลายครั้งแล้ว หาเปนตามคำสั่งไม่ให้กำนันไปกำกับให้เจ้าของทำเสียให้แล้วภายใน 3 วัน แพนกมหาดไทย

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล	จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ
รองอำมาตย์โท ขุนนครภักดี ปลัดที่ 1	8 ครั้ง 1 วัน 7 คืน	บางขนุน บางขุนกอง บางคูเวียง	1. ตรวจการโจรผู้ร้ายตามท้องที่แพนกอัยการ 2. ได้ตักเตือนกำนันว่า ราษฎรที่ได้รับนามสกุลแล้ว ต้องให้จำได้แลต้องใช้จริง ๆ แพนกมหาดไทย

กำนัน 4 คน ผู้ใหญ่บ้าน 8 คน ขุนนครภักดี ปลัดที่ 1

1. นายอำเภอสั่งเตือนอีกว่า การใช้นามสกุลที่ได้ประชุมสั่งแล้วเมื่อเดือนก่อน ครั้นราษฎรมากิจการที่อำเภอถามดูไม่มีใครรู้เลย เพราะฉนั้นให้กำนันแลผู้ใหญ่บ้านสั่งลูกบ้านเสียให้ทั่วกันว่านามสกุลของใคร ๆ ต้องจำไว้ให้ได้แลใช้จริง ๆ ถ้าคนใดจำไม่ได้หรือไม่ลงนามสกุลจะมีกิจอะไร เช่น ขออนุญาตมีปืนเช่นนี้จะไม่จัดการให้
2. ให้ผู้ใหญ่บ้านตรวจอาวุธปืน ลูกบ้านของตนเสียว่า ใครมีปืนอะไร นำเบอร์เท่าใด ในหมู่ของตนเอาจำนวนที่แน่นอนเท่าใด รายงานยื่นต่อกำนัน
3. การระดมพลทหารคราวนี้ เมื่อผู้ใหญ่บ้านควบคุมไปส่งยังเจ้าพนักงานนั้น ต้องรอให้เจ้าน่าที่จัดการแล้ว หรือจนกว่าจะได้รับอนุญาติจากกรมการอำเภอจึงจะเส็จธุระกลับได้

กุมภาพันธ์ 2459

ส่งรายงาน 3 มีนาคม 2459

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี	7 ครั้ง 12 วัน	บางม่วง บางใหญ่ บางคูเวียง บางขุนกอง
นายอำเภอ	6 คืน	บางขนุน ศาลากลาง ปลายบาง มหาสวัสด์

จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ

1. ตรวจการระเบียบการปกครองน่าที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน ตามแพนกมหาดไทย
2. ตรวจการแพนกอัยการ สืบจับคนร้ายและสืบเหตุคนร้ายที่ปลายบาง มหาสวัสดิ์ นายพลอย
3. ตรวจการแพนกสรรพกรเร่งรัดเงินอากรที่ค้าง
4. ตรวจการแพนกสัสดีเร่งรัดชายพลเมือง แลกองเกินอัตราที่จะเข้ารับราชการทหาร พ.ศ. 2460

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล
รองอำมาตย์โท ขุนนครภักดี ปลัดที่ 1	6 ครั้ง 4 วัน 4 คืน	บางใหญ่ บางม่วง บางคูเวียง บางขุนกอง บางขนุน

จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ

1. ตรวจสืบจับผู้ร้ายกระทำโจรกรรมในท้องที่จับนายนวนคนร้ายลักทรัพยนายบ่ายได้ แพนกอัยการ
2. ตรวจการแพนกสรรพกรเร่งรัดชายฉกรจ์ที่จะต้องเสียเงินค่าราชการให้นำเงินไปชำระ
3. ตรวจการแพนก มหาดไทยเร่งรัดเจ้าของปืนที่ยังไม่ได้เปลี่ยนอนุญาติใหม่ เฉพาะปืนที่ครบกำหนด 3 ปีแล้ว

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล
นายวรรณ ปลัดที่ 1	3 ครั้ง 1 วัน 3 คืน	บางขนุน บางขุนกอง บางคูเวียง บางม่วง บางใหญ่ บางกรวย

จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ

1. ตรวจสืบจับคนร้ายกับสืบเหตุคนร้ายชิงทรัพย์จีนเฮงแลจับนายผ่อนลักทรัพย์นายเงินได้แผนกอัยการ
2. แนะนำให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ห้ามราษฎรที่มีที่ดินริมคลองปลูกต้นลำภูลงข้างคลอง เพราะต้นลำภูอาจจะทำให้คลองแคบได้ แพนกมหาดไทย

กำนัน 10 หลวงวิเศษธานี

1. ได้ย้ายขุนนครภักดี นายวรรณมาเปนปลัดอำเภอนี้แทน ขุนประเสริฐ นายต่าย เมื่อปลัดอำเภอทั้งสองนี้จะมาตรวจตราด้วยราชการสิ่งใด ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นธุระในสิ่งที่ชอบด้วยราชการ

2. ถึงระดูแร้งเข้าแล้วให้กำนันผู้ใหญ่บ้านหมั่นตรวจตราคนจรไปมาต่างท้องที่โดยกวดขันถ้าเห็นคนแปลกน่าก็ให้จับส่งอำเภอโดยเร็ว เพื่อระงับเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น
3. นามสกุลของราษฎร ลูกบ้านที่ได้รับไปแล้ว ยังหาได้บอกให้ใช้กันทั่วถึง ไม่กำนันผู้ใหญ่บ้านต้องแนะนำให้รู้ทั่วถึงกันทุกคน อย่าเอาไปเก็บนั่งไว้ นามสกุลเปนข้อสำคัญที่จะต้องใช้ในราชการ
4. ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน หมั่นตรวจตราบรรดาพวกที่ลักเล่นการพนันโปถั่วไพ่ แลสิ่งอื่นที่ต้องห้ามโดยกวดขัน ถ้าปรากฎว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านรู้เห็นเพิกเฉย จะได้ดำริห์โทษการที่จับผู้ที่ลักเล่นได้ จะได้รับรางวัลเปนเรื่อง ๆ ไป
5. ชายพลเมืองที่จะถูกเกณฑ์ใน พ.ศ. 2460 นี้ถ้าปรากฎว่าลูกบ้านของผู้ใดไม่ได้รับหมายเกณฑ์ จะต้องถือว่า กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมรู้เปนใจในการเกณฑ์ทหารเมื่อผู้ใดรับหมายแล้ว ต้องคอยแนะนำให้ไปตามวันกำหนด นัดกำนันผู้ใหญ่บ้านต้องไปด้วย
6. บรรดาชายที่จะต้องเสียค่าราชการ ตามที่สำรวจไว้ ต้องนำตัวมาชำระให้สิ้นเชิงโดยเร็ว และจะได้ลงมือสำรวจอีกแล้ว พ.ศ. 2460
7. เงินอากรสมพักศรที่ค้างอยู่ ได้คัดบาญชีส่งกำนันไปแล้วให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยเก็บเงินให้แล้วไปโดยเร็ว อย่าให้คนค้างคาบ พ.ศ. ได้จะเปนการสดวก
8. การสำรวจชายที่ต้องเสียเงินข้าราชการ พ.ศ. 2460 นั้นผู้ใหญ่บ้านต้องสำรวจที่มีตัวจริง อายุตั้งแต่ 18 ปี ถึง 60 ปี ในพ.ศ. 2460 ให้ส่งบาญชีให้แล้วภายใน 10 วัน ทุกผู้ใหญ่บ้าน

มีนาคม 2459

ส่งรายงาน 4 เมษายน 2460

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล
รองอำมาตย์โทหลวงวิเศษธานี	4 ครั้ง 7 วัน	บางม่วง บางใหญ่ บางคูเวียง บางขุนกอง
นายอำเภอ	4 คืน	บางขนุน ศาลากลาง ปลายบาง มหาสวัสด์

จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ

1. ตรวจการสืบเหตุโจรผู้ร้ายตามท้องที่แลคนจรมาแต่อื่น
2. แพนกปกครอง ตรวจรักษาความสะอาดกำนันผู้ใหญ่บ้านแลระเบียบการต่าง ๆ ตลอดจนการรักษาคลอง
3. แพนกสรรพกร ตักเตือนเงินภาษีอากรที่ค้างแก่ราษฎร

ชื่อแลตำแหน่ง	ออกตรวจ	ตำบล
นายวรรณ ปลัดที่ 2	2 ครั้ง 9 วัน	บางขนุน บางขุนกอง บางคูเวียง บางม่วง
	8 คืน	บางใหญ่ ศาลากลาง บางคูรัด

จดรายการที่ไปตรวจโดยย่อ

1. ตรวจแพนกอัยการ สืบจับนายห่วง นายชุ่ม นายรอด ฆ่าหายชุ่มสารวัดกำนันอำเภอตลิ่งชันตาย แลสืบจับนายห่วงหนีเรือนจำจังหวัดสมุทปราการ กับจับนายจิ๋น ต้องหาว่าลักเรือนายเฮงไล้ผู้ใหญ่บ้านได้
2. ตรวจแพนกมหาดไทยให้กำนันผู้ใหญ่บ้านรักษาความสอาดตามลำคลองซึ่งมีหญ้าแลต้นไม้ต่าง ๆ แลผักชะวาที่เป็นกีดขวางทางเรือซึ่งจะสัญจรไปมาให้เป็นที่เรียบร้อย

กำนัน 10 คน ผู้ใหญ่บ้าน 80 คน หลวงวิเศษธานี

1. ได้แนะนำกำนันผู้ใหญ่บ้านเรื่องคนเสียจริต ต่อไปให้อย่างนี้ถ้าเป็นคนไม่ดุร้าย ก็ให้มอบตัวให้ญาติพี่น้องรับตัวไปรักษา แลให้ทำใบรับตัวไว้ ส่งใบรับไปอำเภอ ถ้าเป็นคนดุร้ายให้จับตัวส่ง แลเอาญาติมาด้วย
2. จวนถึงคราวเกณฑ์ทหาร ในวันที่ 8 เมษายน 2460 นี้แล้วให้กำนันผู้ใหญ่บ้านตักเตือนแก่ผู้ที่ได้รับหมายเกณฑ์ไปแล้ว ให้ไปตามกำหนดอย่าให้ขาดได้
3. บาญชีสำรวจชายฉกรรจ์ จะต้องเสียเงินค่าราชการ พ.ศ. 2460 นั้น บางกำนันได้ส่งไว้แล้วบางกำนันหาได้ส่งไม่ให้รีบส่งบาญชีสำรวจมาโดยเร็ว
4. การเก็บภาษีอากรต่าง ๆ ต่อไปให้ทำอย่างนี้
   1) กำนันได้รับประกาศจากอำเภอ แล้วต้องรีบส่งผู้ใหญ่บ้านโดยเร็ว

2) เมื่อผู้ใหญ่บ้านได้รับประกาศจากกำนันแล้ว ต้องเรียกลูกบ้านด้วยเครื่องสัญญา เมื่อลูกบ้านมาพร้อมกันแล้ว ให้อ่านประกาศให้ราษฎรทราบทั่วกัน

3) ถ้ามีราษฎรร้องว่าไม่ได้ทราบการป่าวร้องจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน จะได้ส่งจังหวัดทำโทษ

5. จวนถึงคราวขึ้นปีใหม่ ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านสำรวจชายพลเมืองแขนขาว อายุย่างเข้า 11 ปี ในเดือนเมษายนปีใหม่ ส่งตามระเบียบการซึ่งได้มอบให้กำนันทุก ๆ ตำบลไว้แล้ว ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 30 เมษายน

6. ตักเตือนในเรื่องการบอกจำหน่ายแลเพิ่มทหารกองเกินอัตราแลทหารกองหนุนประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่น่าที่ของกำนันจะต้องคอยตักเตือนผู้ใหญ่บ้าน ให้กระทำได้เรียบร้อยดี ได้มีระเบียบการจ่ายให้ทุก ๆ กำนันแล้ว

ภาคผนวก ง/1

แบบ ๑

หนังสือสำคัญแสดงว่าได้ปลูกทรพิษแล้ว หมายเลขที่ ๓๖๐๐

๑ นามของผู้ที่ได้รับปลูกทรพิษ [illegible] อายุ [illegible] ชาย หญิง

นามบิดา [illegible]

นามมารดา [illegible]

ตั้งบ้านเรือนอยู่ [illegible]

๒

	วันปลูกทรพิษ	ขึ้นกี่รอย
ปลูกครั้งแรก		
ปลูกครั้งที่สอง		
ปลูกต่อไป		

๓ ได้เคยเปนไข้ทรพิษแล้ว ไม่จำเปนต้องปลูกทรพิษ

พนักงานปลูกทรพิษ

ภาคผนวก ง/2

ฉบับที่ ๑๒

หนังสือสำคัญ ฉบับนี้ ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

นายอ่ำ ภรรยาชื่อ อำแดงม้อน

อยู่บ้าน ทางกวยฝั่งใต้ ตำบล วัดชลอหมที่ ๓

อำเภอ บางใหญ่ เมือง นนทบุรี

ได้ขอจดทะเบียนนามสกุลว่า ป้อมท่น

สกุลนี้สืบมาแต่ นายป้อมปิตา อำแดงทุ่นมาง

เจ้าพนักงานได้อนุญาตและจดทะเบียนให้แล้ว

นายอำเภอบางใหญ่

วันที่ ๘ เดือน สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๐

อำมาตย์เอก

ประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญ

นครบาลกรุงเทพ

การสำรวจสำมะโนครัว พุทธศักราช ๒๔๘๐

ใบสำคัญ

(ส. ๗)

แสดงว่าพนักงานสำรวจได้ทำการสำรวจสำมะโนครัว

บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๓ ตำบล [illegible] อำเภอ [illegible]

แล้วดังปรากฏในแบบสำรวจฉะบับที่ ก. ๓๐ ก. ๓๐

ลงนามพนักงานสำรวจ [illegible]

วันที่ [illegible] พ.ศ. ๒๔๘๐

ภาคผนวก ง/4

ป ๑๔๓๒๔๒๕

ส. พ. ก. แบบที่ ๔๗

ใบเสร็จเงินรัชชูปการใช้แทนหนังสือเดินทาง

ตลอด พ.ศ. ๒๔๓๓ ที่ว่าการอำเภอ บางกรวย

เล่มที่ ๑ เลขที่ ๑๒ ลงวันที่ ๑๖ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๓

ใบเสร็จฉะบับนี้ให้ไว้แก่ นาย เสียมประสิทธิ์ ไทยบังคับ สัญชาติ

อายุ ๓๐ ปี ตำหนิ ไฝใต้ตาขวา ปรรณ์ สีน้ำตาล

ภรรยาชื่อ ——— อยู่หมู่บ้านที่ ๓ ตำบล บางรักใต้

อำเภอ บางกรวย จังหวัด นนท์ มณฑล ปราจีน

ด้วยได้นำเงินรัชชูปการ จำนวน พ.ศ. ๒๔๓๓ มาชำระให้เสร็จแล้ว

ตั้งแต่วันที่ ๑๖ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๓

ผู้เก็บเงิน

นายอำเภอ

(ใบเสร็จฉบับนี้เมื่ออำเภอได้ลงชื่อประทับตราและผู้เก็บเงินลงชื่อแล้วจึงใช้ได้)

ภาคผนวก ง/5

บ. ว. ๒

เล ๘๙๘๗

ที่ทำการ

ใบเสร็จรับเงินค่าธรรมเนียมเครื่องรับวิทยุกระจายเสียง

ได้รับเงินค่าธรรมเนียม จาก

สำหรับค่า

ให้มีเพื่อใช้เครื่องรับ	ทะเบียนเลขที่	เงิน	บาท	สตางค์
ให้นำเข้ามา	ใบอนุญาตเลขที่	เงิน	บาท	สตางค์
ให้ต่ออายุ	ใบอนุญาตเลขที่	เงิน	บาท	สตางค์
ขาดอายุ	ใบอนุญาตเลขที่	เงิน	บาท	สตางค์
เปรียบเทียบ	ใบอนุญาตเลขที่	เงิน	บาท	สตางค์
ใบแทน	ใบอนุญาตเลขที่	เงิน	บาท	สตางค์

รวมเงิน บาท สตางค์

ไว้แต่เมื่อวันที่ / /

เจ้าพนักงาน

หมายเหตุ

(๒๕๐ ฉ; ๑๑. ๘๐. โรงพิมพ์ ร. ฟ. ธ.) (พลิก)

(แบบ ส.ด. ๙)

ใบสำคัญ

ที่ ๒๗ วันที่ ๓ เดือน กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๕

ยศและนาม นายกิ่ง มูลงอง	อำเภอ ทองวะ
เครื่องหมายตามทะเบียน –	จังหวัด มหาสารคาม
เกิดพุทธศักราช ๒๔๕๑	นามบิดา นายเพียง มูลงอง
บัดนี้อายุครบ ๒๗ ปี	นามมารดา นางผิน
จำพวก ผู้ชายที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน	สังกัด –
ภูมิลำเนาอยู่บ้าน เลขที่ ๔๐ หมู่ ๑	ประจำจังหวัด มหาสารคาม
ตำบล หนองคู	

ชั้นปี ๒๔๕๕ เข้าบัญชีทหารกองเกิน วันที่ ๑ เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ เลขที่ ...

เข้าประจำการ วันที่ – เดือน – พุทธศักราช – ทะเบียนเล่ม ... บัญชีเล่ม ... เลขที่ ...

ปลดเป็นทหารกองหนุนประเภทที่ ๒

ซึ่งอยู่ในชั้นต่าง ๆ คือ

กองหนุนชั้นที่ ๑	วันที่ – เดือน – พุทธศักราช –
กองหนุนชั้นที่ ๒	วันที่ ๑ เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๑
กองหนุนชั้นที่ ๓	วันที่ ๑ เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๑
พ้นราชการทหาร	วันที่ ๑ เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗

คณะกรรมการอำเภอ

ประทับตราประจำตำแหน่งใบสำคัญ

ภาคผนวก ง/7

ที่ว่าการอำเภอ ขนงพระ

ใบเสร็จเงินช่วยการปลูกสร้าง

เล่มที่ 1 เลขที่ 57 เดือนที่ 1

ได้รับเงินจาก นายเวียง ปะเมิศ สกุล ไม่มีคำนำหน้า

อายุ 30 ปี ตำแหน่ง ——— การงาน ———

หมู่บ้าน เลขที่ 1/3 ตำบล วังธาร

อำเภอ ขนงพระ จังหวัด ธนบุรี

เพื่อสร้างที่ได้เสียเงินช่วยการปลูกสร้างจำนวน พ.ศ. 2486 เป็นเงิน (๑) บาท

แล้วแต่ที่ 25 พ.ย. 86

[redacted] [redacted]

ผู้รับเงิน นายอำเภอ

โปรดอ่านข้อตักเตือนนี้ก่อน

๑. ผู้ใดมีเงินได้ก่อนหักรายจ่ายใดๆ เกินกว่า ๑,๒๐๐ บาท ต้องยื่นแบบ ภ.ง.ด. ๙ นี้ ถ้าไม่ยื่นมีความผิดตามกฎหมาย

๒. ก่อนยื่นแบบ ภ.ง.ด. ๙ นี้ ขอให้ตรวจจำนวนเงินให้เป็นการถูกต้องแน่นอนเสียก่อน ถ้ายื่นจำนวนเงินผิดอาจเป็นการแจ้งเท็จและมีผิดในทางอาญาตามกฎหมาย

๓. ท่านต้องแจ้งจำนวนเงินได้ตามความสัตย์จริง ถ้าปิดบังไว้มีโทษทางอาญาฐานแจ้งรายการเป็นเท็จ

ใบรับแบบแสดงรายการ ภ.ง.ด. ๙

จำนวน พ.ศ. ๒๔๙๓ ของ ๓๙/๒๕๓.

(ข้อความข้างบนนี้ให้ผู้ยื่นแบบกรอกเอง)

ที่ทำการ ๓/๑๐๓๖๓๐๑.

เจ้าพนักงานผู้มีชื่อข้างท้ายนี้ ได้รับแบบแสดงรายการ ภ.ง.ด. ๙ จำนวน พ.ศ. ๒๔๙๓ เลขที่ ...../.....

ไว้แล้ว/

(ลงชื่อ) ..... เจ้าพนักงาน

..... ๑๕ ก.พ. ๒๕๕๔

ใบรับนี้เป็นหนังสือสำคัญในราชการภาษีเงินได้ ต้องเก็บและนำไปทุกครั้งในการติดต่อ.

ที่ดินระวางที่ ๓๖/๒๗, เลขที่ ๑๑ โฉนดที่ ๔๔๔๑

ตำบล ปงทอง สำระบาญเล่มที่ ๔

อำเภอ ปงใหญ่ เล่มที่ ๔๐

โฉนดที่ดินฉบับนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผู้บัญชาการ เมือง

พระอัยการใหญ่ เจ้าพนักงานกระทรวงมหาดไทย เมือง นครพิงค์

หลวงมหาสิทธิศักดิ์ ประจำอำเภอ แขวงเมือง

ได้ทำโดยพระบรมราชานุญาตใน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระเจ้าแผ่นดินสยาม

ให้ไว้เป็นสำคัญแก่ นายเสงี่ยม ลิ้มแคงเปลี่ยม คนในบังคับสยาม เป็นบุตร นายปลื้ม ลิ้มแคง อยู่ที่ บ้านปงทอง

ในหมู่บ้านที่ ตำบล ปงทอง ในเขตร์อำเภอ ปงใหญ่

แขวงเมือง นครพิงค์ ว่าโดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้

นายเสงี่ยม ลิ้มแคงเปลี่ยม ถือที่ดินแปลงหนึ่ง

ซึ่งอยู่ที่ บ้านปงทอง ตำบล ปงทอง ในเขตร์อำเภอ ปงใหญ่

แขวงเมือง นครพิงค์ [redacted] ตามสำระบาญ

ระวางที่ ๓๖/๒๗ หมายเลขที่ดินที่ ๑๑ [redacted]

เขตรที่ติดกับที่ดิน คือ

ทิศตวันออก จด ที่ดินเลขที่ ๑๐, ๑๑, ๑๒

ทิศตวันตก จด ที่ดินเลขที่ ๑๐, ๑๓, ๑๐, ๑๕

ทิศเหนือ จด ถนนบ้านปงทอง

ทิศใต้ จด ที่ดินเลขที่ ๑๕

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตถือที่ดินแปลงนี้ มีทั้งกรรมสิทธิ์แลต้องอยู่ในความจำเป็นจะต้องประพฤติตามความในพระราชกำหนดกฎหมายสำหรับที่ดินซึ่งคงใช้อยู่ในเวลานี้ แลที่จะได้แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือตั้งขึ้นใหม่ในภายหลังสืบไปนั้นทุกประการ

ทั้งผู้ใดจะได้รับประโยชน์จากที่ดินแปลงนี้ด้วยประการใด ๆ มีการซื้อขาย, จำนำ, เช่า, รับมรดก, ให้ปัน, ถ่ายถอน แลกเปลี่ยน, เป็นต้น ต้องนำโฉนดนี้มาให้เจ้าพนักงานแก้ทะเบียนตามข้อบังคับแล้ว จึงจะนับว่าการนั้นชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่ถ้าเช่าถือไม่เกิน ๓ ปีจึงไม่เป็นจะต้องแก้ทะเบียน

เพื่อให้เป็นหลักฐานแห่งหนังสือโฉนดนี้ เจ้าพนักงานผู้มีชื่อในท้ายหนังสือนี้ได้ลงชื่อแลประทับตราแห่งไว้เป็นสำคัญแต่วันที่ ยี่สิบสี่ เดือน มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๒๔๖๙ สืบมา

เจ้าพนักงานกรมที่ดิน

ตรวจ

สารบาญแก้ทะเบียน

วันเดือนปีที่ได้แก้ทะเบียน	ประเภทการที่แก้ทะเบียน	เจ้าของที่ดิน (๑) ชื่อ (๒) ที่อยู่ (๓) สำคัญ	เจ้าของที่ดิน (๑) บิดา (๒) มารดา (๓) ภรรยา	ผู้รับที่ดิน (๑) ชื่อ (๒) ที่อยู่ (๓) สำคัญ	ผู้รับที่ดิน (๑) บิดา (๒) มารดา (๓) ภรรยา	เนื้อที่ดินที่ได้ใบอนุญาต ไร่	งาน	ตา	เนื้อที่ดินที่คงเหลือ ไร่	งาน	ตา	โฉนดใหม่ ระวาง	เลข	โฉนดที่	(๑) เซ็นชื่อที่เจ้าพนักงาน (๒) ลงวันที่ (๓) ประทับตรา
วันที่ ๑๑ [illegible] พ.ศ. [illegible]	[illegible]	[illegible] หอย/เสือ ห้อย/เสือ หอยห้อย [illegible] หอย/เสือ ห้อย/เสือ หอย/เสือ [illegible]	[illegible]	[illegible] หอย/เสือ ห้อย/เสือ หอย/เสือ [illegible] หอย/เสือ ห้อย/เสือ	[illegible]	๔	๓	[illegible]				[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
วันที่ ๑๘ [illegible] พ.ศ. [illegible]	แบ่งโอน [illegible]	[illegible] ห้อยแสง [illegible]	[illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible]	–	๑	–	[illegible]	[illegible]	–	–	–	[illegible]	[illegible]
วันที่ ๑๑ [illegible] พ.ศ. [illegible]	[illegible] [illegible]	[illegible] ห้อยแสง [illegible] (ตาย)	[illegible] [illegible]	[illegible] ผู้ช่วยการมหาดไทย [illegible]	[illegible]	๔	๔	[illegible]	[illegible]	–	–	–	–	–	[illegible]

ช.ศ. ๘

ใบเสร็จเงินช่วยการประถมศึกษา
~~และเงินช่วยชาติในภาวะฉุกเฉิน~~

ที่ว่าการอำเภอ ภูเขาเงิน

เล่มที่ ๑ เลขที่ ๕๕ ~~เลขลำดับที่~~

ใบเสร็จฉบับนี้ให้ไว้แก่ นายสมบูรณ์ ประสิทธิ์ ชาติ

อายุ ๓๕ ปี ตำหนิ ภริยาชื่อ

อยู่บ้าน เลขที่ ๕๖ หมู่ ๖ ตำบล ภูเขาเงิน

อำเภอ ภูเขาเงิน จังหวัด พะเยา

เพื่อแสดงว่าได้เสีย เงินช่วยการประถมศึกษา ๑ บาท
~~เงินช่วยชาติในภาวะฉุกเฉิน~~ ๑ บาท

จำนวน พ.ศ. ๒๕ ๓๐ แต่วันที่ ๒๘

เดือน ก.ค. พ.ศ. ๒๕ ๓๑

ผู้เก็บเงิน นายอำเภอ

แบบ ก. (๑)

ทะเบียนคนเกิด

ที่จดทะเบียนอำเภอ เชียงใหม่

(๑) เลขที่ ๔๐๑

(๒) วันจดทะเบียนที่ ๑๔ เม.ย. ๒๕๕๖

(๓) นามคนเกิด หนูหม่

(๔) นามสกุลของคนเกิด ลอตหอย

(๕) ชายหรือหญิง ชาย

(๖) ชาติและบังคับ ไทย สยาม

(๗) บ้านที่เกิดและเลขหมาย ๑๑ ซอยหมู่ ๑๑ ถนน ๖

(๘) เกิดวันที่ ๑๔ เม.ย. ๒๕๕๖

(๙) นามและการหากินของบิดา นายพร้อม ทุลวม

(๑๐) นามและการหากินของมารดา นางอี้ ทุลวม

(๑๑) นามและลายมือ หรือลายหัวแม่มือของผู้แจ้งความ

นายพร้อม

(๑๒) ผู้แจ้งความเกี่ยวข้องอย่างใดกับบิดามารดาของเด็ก บิดา

(๑๓) ลงนาม [illegible]

นายอำเภอ

ภาคผนวก ง/12

ตราประจำ
วัน

แบบ ว. ๑

กรมโฆษณาการ

๓ ส.ค. ๘๔

เลขหมายทะเบียน แร่/ ๒๗๓๒๔

ใบอนุญาตให้มีเพื่อใช้
ซึ่งเครื่องรับวิทยุกระจายเสียง ไม่มีหลอดไฟ

วันที่ ๓ เดือน ปีกอง พุทธศักราช ๒๔๘๕

เจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาต อนุญาตให้ มีไว้เพื่อใช้ ซึ่งเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงไม่มีหลอดไฟ (เครื่องแร่) หนึ่งเครื่อง ณ สถานที่ที่ปรากฏอยู่ในใบคำขอมีเพื่อใช้ ตามแบบ ว. ๑๐ ซึ่งได้ยื่นไว้แล้วนั้น

(ลงนาม) .....
เจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาต.

(โปรดอ่านคำเตือนด้านหลัง)

ภาคผนวก ง/13

แบบ ว. ท. ๒
162

กรมไปรษณีย์โทรเลข

ใบอนุญาตให้มีเครื่องรับวิทยุโทรศัพท์

ใบอนุญาตที่ ๑๑๑๑๒ วันที่ ๑๑ เดือน กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช ๒๕๓๑

อธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลข อนุญาตให้ น.ส. พิชิต [illegible]

อายุ ๒๐ ปี สัญชาติ ไทย บังคับ ไทย ตั้งบ้านเรือน

อยู่ [illegible] ตำบล บางกอก อำเภอ บางกอก

จังหวัด [illegible] มีเครื่องรับวิทยุโทรศัพท์ ตามบัญชีข้างท้ายนี้ได้รวม ๑ เครื่อง

(ลงนาม) [illegible]

อธิบดี

จำนวน	ชะนิดเครื่อง	นามผู้ทำ	ขนาดคลื่นระวาง	จำนวนหลอดไฟ	หมายเหตุ
๑	[illegible]	[illegible]	—	—	—

ศัพท์ที่ใช้กับทุเรียน

ไข่ปลา	หมายถึง ดอกที่เริ่มผลิจากตาดอก มีลักษณะเป็นเม็ดกลมเล็กๆ คล้ายไข่ปลาขนาดหัวเข็มมุด จับกันเป็นกลุ่มตามกิ่งที่ออกตาดอก
เหยียดตีนหนู	คือ ระยะดอกตูมเล็กๆ ที่เริ่มแตกจากระยะไข่ปลาของทุเรียนมีลักษณะเหมือนไม้ขีดไฟ แต่โตและสั้นกว่า ระยะนี้พอนับจำนวนดอกไม้บ้าง
ลูกกระดุม	หมายถึง ดอกตูมของทุเรียนที่เจริญจากขั้นเหยียดตีนหนู มีลักษณะกลมเหมือนลูกกระดุม (กระดุมเสื้อจีน)
หัวกำไล	หมายถึง ดอกตูมของทุเรียนที่ใกล้จะบาน (หลังจากการเจริญเป็นลูกกระดุมแล้ว) มีลักษณะกลมรี ปลายดอกแหลมเล็กน้อย คล้ายหัวกำไล (กำไลข้อเท้า)
หัวปิ่น	คือ ผลทุเรียนออกลูกมีหนามแล้วลูกเล็กๆ เหมือนปิ่นเสียบมวยผมผู้หญิง
ระยะขาว	คือ ระยะที่ดอกทุเรียนเริ่มจะบาน กลีบเลี้ยงแตกออก เผยให้เห็นกลีบนอกสีน้ำตาลอ่อน และกลีบในสีขาว
ไม้กลัด	คือ ดอกทุเรียนที่โรยใหม่ๆ กลีบเลี้ยง กลีบนอก กลีบใน และเกษตรตัวผู้หล่นไป เหลือแต่ก้านดอกรังไข่ และก้านเกสรตัวเมียติดอยู่กับกิ่ง
หม้อตาล	คือ ดอกทุเรียนที่บานเต็มที่ กลีบยังไม่แตก คล้ายหม้อตาล
เรือนต้น	หมายถึง รูปทรงของต้นทุเรียนต้นใด มีกิ่งก้านสาขามาก ลำต้นใหญ่ มีใบเต็มต้นทุกฤดู เรียกต้นนั้นว่าเรือนต้นดี
ทิ้งกิ่ง	คือ ลักษณะการแห้งตายของกิ่งทุเรียน หลังจากให้ผลในฤดูหนึ่งแล้ว และจะหลุดไปในที่สุด
จับปลิง	ขั้วทุเรียนแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ท่อนที่ติดกับกิ่งเรียก จับปลิง ท่อนที่ติดกับผลเรียกขั้ว
ปากปลิง	คือ รอยต่อระหว่างจับปลิงกับขั้ว
ทรงหวด	หมายถึง รูปร่างของผลทุเรียนที่มีลักษณะเหมือนหวดดินเผาที่ใช้นึ่งข้าวเหนียว
เป็นเป็ด	คือ ลักษณะของผลทุเรียนที่มีเนื้อเพียงพูเดียว หรือ 2 พู ทำให้ผลโค้งงอมีลักษณะรูปของผลเบี้ยวบิดเหมือนส่วนท้ายของเป็ด
ไส้ซึม	คือ โรคของผลทุเรียน มีลักษณะแกนกลางของผลชุ่มคล้ายเปียกน้ำ ทำให้เนื้อเปื่อย
เมล็ดใน	คือ ต้นพันธุ์ที่เราได้จากการเพาะเมล็ดพันธุ์โต พันธุ์หนึ่ง ซึ่งเรารู้จัก เช่น เมล็ดในตาท้วม เกิดจากการเพาะเมล็ดพันธุ์กบตาท้วม
เมล็ดต่อ	เป็นลักษณะการเรียงเมล็ดในพูหนึ่งๆ ต่อกันเป็นมุมลาก แถวเดียว จนเต็มพู

เมล็ดประดับ หมายถึง เมล็ดทุเรียนที่ยังมีเนื้อหุ้มอยู่ มีรูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนวางซ้อนกัน 2 แถว จนเต็มพู

สอนเป็น หมายถึง การออกดอกให้ผลในปีแรกของทุเรียนที่ปลูกใหม่

ศัพท์ที่ใช้เรียกสวน

ขนัด เป็นสรรพนามที่ใช้แสดง เนื้อที่ร่องสวนผลไม้ซึ่งรวมกันอยู่โดยมีคันดินล้อมรอบเนื้อที่นั้น ขนัดหนึ่งๆ อาจมีเนื้อที่ตั้งแต่ 1 – 10 ไร่

อกร่อง คือ บริเวณเนื้อที่ดินที่อยู่กลางร่อง

แคมร่อง คือ บริเวณที่ดินที่อยู่ชายหรือริมร่องใกล้ๆ น้ำ

ท้องร้อง คือ ลำรางที่ขุดขึ้นเพื่อเก็บน้ำ และระบายน้ำ ในบริเวณสวน

ลอกท้องร่อง หมายถึง การขุดดินเลนเหลว ๆ ในท้องร่องขึ้นมาพอกบนหลังร่อง

รางโคน หมายถึง การขุดดินเป็นลำรางรอบบริเวณโคนทุเรียนเพื่อระบายน้ำ

คันนาสวน เป็นที่กั้นน้ำ ไม่ให้น้ำเข้าและออกในสวน เปรียบเหมือนเขื่อนและเป็นทางเดินรอบสวน

เครื่องมือที่ใช้ทำสวน

ขนาด หรือชะโลง เป็นภาชนะสำหรับวิดน้ำ สานด้วยไม้ไผ่คล้ายกาบหอยแมลงภู่ ก้นมน มีขอบรอย ด้วยชันผสมกับน้ำมันยางกันไม่ให้น้ำรั่ว ปัจจุบันใช้เป็นสังกะสี เอาไม้ไผ่ที่เป็นง่าม ยึดขอบขนาดลวดมัดให้แน่นไม่ให้เคลื่อนที่ได้ ขอบก้นขนาดใช้ลวดมัดกับลำไม้ไผ่ให้แน่น ปล่อยไม้ไผ่ที่เหลือเป็นด้ามเป็นภาชนะรดน้ำวงกว้าง ใช้รดทั่วอกร่องสวน ยืนสาดได้ทั่วอกร่องสวนทั้งซ้ายและขวา

แครง ภาชนะรดน้ำสำหรับรดน้ำ สานด้วยไม้ไผ่ สานเป็นวงกลมเหมือนถังน้ำ สูงประมาณกว่ามือ มีขอบรอบ ยาด้วยชันกับน้ำมันยางกันไม่ให้น้ำรั่ว เอาไม้ไผ่พาดที่แครงลวดมัดให้แน่นที่ขอบแครง ไม้ไผ่ที่เหลือเป็นด้าม ปัจจุบันเป็นสังกะสี ทำท่อวงกลมขนาดไม้ไผ่สอดได้เข้าไปในตัวแครง ด้านบนกว้างสอดทำมุม 40 องศา ปลายเล็ก เวลาใช้ไม้ไผ่สอดเข้าไป ลวดมัดให้แน่น ใช้รดน้ำวงแคบ ๆ รดตามโคนต้นไม้

จอบ เป็นเครื่องมือสำหรับขุดดิน พรวนดิน ทำด้วยเหล็กหน้าแบน กว้าง สี่เหลี่ยมปลายแบน ข้างบนหนา มีห่วงเป็นวงกลมอยู่ตรงกลาง สำหรับใส่ไม้ทำเป็นด้าม

เสียม	ใช้สำหรับขุดดิน แซะดิน พรวนดิน ทำด้วยเหล็ก ครึ่งวงกลม สูงประมาณ 1 ศอก ปลายอีกด้านม้วนเป็นวงกลมเป็นบ้องสำหรับสอดไม้ทำด้าม
ชะแลง	ทำด้วยเหล็กมีปลายแบน ใช้สำหรับงัดสิ่งของหรือขุดดิน
เลื่อย	เป็นเครื่องมือสำหรับ ใบเลื่อยทำด้วยเหล็ก ตกแต่งกิ่งไม้
พร้าเสียม	มีดใช้ดายหญ้า รางกิ่งไม้
มีดอีโต้	มีขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ หัวโต สันหนา โคนมีดแคบ ด้ามเป็นไม้ หรือบ้องต่อออกมาจากตัวมีด ใช้ฟันไม้ ผ่าฟืน
มีดบาง	มีดขนาดกลาง ใบมีดแบนยาวมีทั้งปลายมนและแหลม ตัดหัวปลี ตัดเครือกล้วย เจียนใบตอง
ระหัด	เครื่องวิดน้ำอย่างหนึ่งเป็นราง ใช้เท้าถีบหรือมือหมุน วิดน้ำเข้าหรือออก
ปอก	สำหรับปีนขึ้นต้นมะพร้าว หรือต้นหมาก ใช้ก้านกล้วยแห้ง หลาบ ๆ ก้าน มัดเป็นวงกลม ผูกให้แน่น ใช้สำหรับสามข้อเท้าทั้งสองเวลาขึ้นต้นมะพร้าว หรือต้นหมาก
พะอง	ไม่ไผ่ตัดแขนงให้ยาวที่เท้าจะเหยียบขึ้นลงได้ สำหรับผูกพาดกับต้นไม้ขึ้นต่างบันได

อาหารที่ชาวสวนคลองบางกรวยปรุงโดยวัตถุดิบจากสวน

แกงร้อน	วุ้นเส้นต้มกับกะทิ ใส่กระเทียม พริก ตำให้ละเอียดพร้อมกุ้งแห้งป่น
แกงกุบมะพร้าว	นำลูกมะพร้าวอ่อน เริ่มมีกะลาอ่อน ๆ ยังไม่มีเนื้อมะพร้าว ลูกมะพร้าวผ่า 4 ซีก ใช่ช้อนตักกะลาซอยชิ้นเล็ก ๆ นำมาแกงเผ็ดกับเนื้อวัว ผัดเผ็ดกับเนื้อ
หัวผักกาดเค็ม	ต้มจืด ต้มกับกะทิ ผัดไข่
ยอดมะพร้าว	- ต้มจิ้มน้ำพริก - ต้มเปรอะ พริกไทย ตะไคร้ หอมแดง กุ้งแห้ง ตำให้ละเอียด ผัดกับน้ำมันให้หอม ใส่น้ำต้มกับยอดมะพร้าว ซอยตะไคร้ใส่ให้หอม ฉีกใบมะกรูดโรยปรุงรสตามชอบ - แกงเผ็ด ผัดเผ็ด
หัวปลี	แกงเลียง ลวกจิ้มน้ำพริก
ไส้ในกล้วย	ต้นกล้วยออกปลี พอเห็นปลีออกฟันต้น เอาไส้ในแกนกล้วยมาแกงส้ม แกงคั่ว

แกงบวน	เครื่องในหมู ตับ ปอด ไส้อ่อน ไส้ใหญ่ กระเพาะ หัวใจ เครื่องแกง ประกอบด้วย ใบมะตูม ใบย่างนาง ตำคั้นน้ำเป็นน้ำแกง ขิงสด กระเทียม ปลาย่างทอด โขลกใส่ในน้ำแกง ซอยตะไคร้ ใบมะกรูดโรยหน้า เน้นรสเค็มหวาน
ลูกลอก	ใช้ไข่ขาวหรือน้ำต้อยไข่ ไส้อ่อนหมูล้างให้สะอาด กรอกไข่ขาวใส่ไส้อ่อนหมูผูกเชือกหัวท้าย นำไปต้มพอเป็นวุ้น อย่าให้สุกตัดไส้หมูเป็นท่อน ๆ ไส้หมูลัดไข่ขาวตรงกลาง ลูกลอกใช้แทนลูกชิ้น ทำแกงจืดหนังหมู
มะไฟ	นำมะไฟลูกอ่อน ๆ ยังไม่มีเมล็ด แกงเผ็ดกับปลาไหล เต่าหรือตะพาบ
กะลิงปิง	แกงเผ็ดปลากระเบน หรือหมูป่า
มะเดื่อ	นำมะเดือดแกงเผ็ดกับหมูย่าง
มะอึก	แกงเผ็ดกับหมูย่าง หรือปลาไหล
กล้วยดิบ	แกงเผ็ดกับปลาไหลย่าง ซอยขมิ้นโรยหน้า
บอน	แกงส้มใส่ผิวมะกรูด ตะไคร้ ข่า เพิ่มในเครื่องแกงส้ม ใส่ปลาย่างด้วย
เครื่องแกง	จะตำกันเอง เก็บจากในสวนและบริเวณรอบบ้าน
แกงเผ็ด	ใส่กะทิ เครื่องแกงตำใส่พริกสดเพิ่มให้มีรสเผ็ด ใส่เนื้อสัตว์
แกงคั่ว	ใส่กะทิ เครื่องแกงไม่ใส่พริกสด ไม่ให้มีรสเผ็ด ไม่ใส่เนื้อสัตว์
น้ำมัน	- เนื้อมะพร้าวแก่ เจียวเป็นน้ำมันมะพร้าว - มันหมูและหมู เจียวเป็นน้ำมันหมู
กากหมู	คลุกข้าว ผัดพริกขิง
ผักหนามอ่อน ๆ	มาดอง จิ้มกับน้ำพริก
ผักสด	ใบบัวบก ใบตำลึง ยอดอ่อนต้นจิก จิ้มน้ำพริก
ลูกฝักข้าว	ต้มจิ้มกับน้ำพริก แกงส้ม
ใบตำลึง	แกงจืด ลวกจิ้มกับน้ำพริก
ผักกรูด	ผัด แกงส้ม ลวกจิ้มกับน้ำพริก
ผักบุ้ง	กินสดและลวกจิ้มน้ำพริก แกงหมูเทโพ
ขนมหวาน	จะทำกินกันเอง เอาผลผลิตในสวนและบริเวณรอบบ้านมาทำ ซื้อน้ำตาล ข้าวสาร ข้าวเหนียว โม่แป้งกันเอง
กล้วย	กล้วยบวชชี กล้วยฉาบ กล้วยเชื่อม กล้วยตาก กล้วยกวน ขนมกล้วย กล้วยต้ม
มะพร้าวอ่อน	เป็นเครื่องดื่ม
มะพร้าวทึนทึก	ขูดเป็นฝอย ๆ โรยหน้าขนม เช่น ขนมขี้หนู ทำขนมต้มแดง ต้มขาว

มะพร้าวแก่	กะทิ เคี่ยวเป็นน้ำมันมะพร้าว
แป้งข้าวเจ้า	ขนมเปียกปูน ขนมครก ลอดช่อง
แป้งข้าวเหนียว	ขนมหอยแครง ขนมบัวลอย
ข้าวสวยเหลือ	ทำข้าวตู ข้าวตัง

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภูมิศาสตร์เฉพาะเมืองนนทบุรี ปี 2458

ภาคผนวก ข

คำกลอนพันธุ์ทุเรียน

ภาคผนวก ค

รายงานการประชุมของ อำเภอบางใหญ่

ภาคผนวก ง

เอกสารทางราชการ

ภาคผนวก จ

คำศัพท์เกี่ยวกับทุเรียน

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นายกมล สมิติรัต
วันเดือนปีเกิด	16 พฤษภาคม พ.ศ. 2492
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 58 หมู่ 3 ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี 11130
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 59/1 หมู่ 3 ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี 11130
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครู คศ.2
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี ต.บางคูเวียง อ.บางกรวย จ.นนทบุรี 11130
โทรศัพท์	02-4475668

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2515	ประกาศนียบัตรการศึกษา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
พ.ศ. 2520	การศึกษาบัณฑิต สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน
พ.ศ. 2548	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ